

# ବୀର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଜୀବନ ଗାଥା

ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର

# ବୀର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଜୀବନ ଗାଥା

ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର

ଉପାସନା ପବ୍ଲିଶରସ୍  
ଶ୍ୟାମାଚରଣ ପୁର, ଢେଙ୍କାନାଳ - ୧  
ଓଡ଼ିଶା

ବୀର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଜୀବନ ଗାଥା

*ଲେଖକ :*

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର

ଶ୍ୟାମାଚରଣ ପୁର, ଦେଙ୍କାନାଳ, ଓଡ଼ିଶା, ଫୋ. - ୩୪୦୪୬

*ପ୍ରକାଶକ :*

ଉପାସନା ପବ୍ଲିଶରସ୍

ଶ୍ୟାମାଚରଣ ପୁର, ଦେଙ୍କାନାଳ, ଓଡ଼ିଶା

*ମୁଦ୍ରଣ :*

ମାନସ ପ୍ରକାଶନ

ମହାବୀର ବଜାର, ଦେଙ୍କାନାଳ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ - ୨୦୦୧

ମୂଲ୍ୟ : ଟ ୭୫.୦୦ ( ବୋର୍ଡ ବନ୍ଧେଇ )

ଲେଖକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୱ ସଂରକ୍ଷଣ

## VEER BAISNABANKA JIVAN GATHA

***Author :***

**Nityananda Mishra**

Shyamacharanpur, Dhenkanal-1,  
Orissa.(India), Ph. No. - 34046.

***Publisher :***

**Upasana Publishers,**

Shyamacharanpur, Dhenkanal.

**First Edition, 2001.**

***Printer :***

**Manasa Prakashan, Dhenkanal.**

Price. : Rs 75.00 (Board Binding)

@ All Rights Reserved by the Author



ବୀର ବୈଷ୍ଣବ  
(୧୯୩୮ ମସିହା)

# ଉତ୍ସର୍ଗ

ମୋର

ବାପା

ସ୍ବର୍ଗତଃ ପଣ୍ଡିତ ଗଣନାଥ ମିଶ୍ର

ଓ

ମୋର ବୋଉ

ସ୍ବର୍ଗତଃ ଦୁର୍ଲ୍ଲାମଣି ଦେବୀଙ୍କୁ ।

ଆଉ

ଅସମ୍ଭବ ସଂଗଠନ ଶକ୍ତି, ନିସ୍ବାର୍ଥପର ସେବା

ଓ ନିପାରିଳାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନାବିଳ ସ୍ନେହ

ଯେଉଁଠୁ ଉଛୁଳି ଉଠୁଥିଲା,

ସେଇ ସଂଗ୍ରାମୀ ଯୁଗଳ

ମାଳତୀ ଦେବୀ ଏବଂ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ।

## ବହି ସଂପର୍କରେ ଦୁଇପଦ

ଭାରତର ସ୍ବାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଶର ବଡ଼ ବଡ଼ ସହର ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପୁରପଲ୍ଲୀ ଯାଏଁ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ଦେଶର ଅଗଣିତ ଲୋକେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ଜିତ ହୋଇ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଜେଲ ବରଣ କରିଥିଲେ । ତ୍ୟାଗ ଏବଂ ସେବା ପାଇଁ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସମୟଥିଲା ମହନୀୟ ।

ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନେ ଆହୁରି ଭୟଙ୍କର ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ବ୍ରଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ରାଜତନ୍ତ୍ର ସହିତ ସେମାନଙ୍କୁ ଦ୍ବୈତ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଅଥବା କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ନଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ନେଶି ଅତ୍ୟାଚାର, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୋଗିଥିଲେ । ଏ ସବୁ ସବେ ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଅନେକ ଲୋକ ଲଢ଼ିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଅନ୍ୟତମ । ଏ ବହିଟି ସେଇ ତେଜସ୍ବୀ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ ।

ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭାରତର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଏକ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଂଶ । ନୀଳଗିରି, ତାଳଚେର ଏବଂ ରଣପୁରର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସେଠାକାର ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ କିଛି କିଛି ଲେଖା ହେଲାଣି । ମାତ୍ର ଢେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂଗ୍ରାମୀ ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ ଏ ଯାବତ୍ ଲେଖାଯାଇ ପାରିନଥିଲା । ଏ ପୁସ୍ତକଟି ସେ ଅଭାବଟି ପୂରଣ କରିଛି କିଛି ପରିମାଣରେ ।

ଏ ବହିଟି କେବଳ ଜଣେ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ ନୁହେଁ । ଅନେକ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ କଥା ଏଥିରେ ଅଛି । ଭାରତର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ବ୍ୟାପକ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବହିଟି ରଚିତ । ତ୍ୟାଗ, ଆନ୍ଦୋଳନ, ସେବା ଓ ସଂଗ୍ରାମ ଭଳି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ସବୁରି ସଶ୍ରବ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ପୁସ୍ତକଟି ଲିଖିତ । ଏ ଦିଗରେ ମୋର କଲମ ସଫଳ ହେଲେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମାନେ କରିବି ।

ପୁସ୍ତକଟିର ରଚନା ଓ ପ୍ରକାଶନରେ ଯେଉଁମାନେ ସହଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ଓ ମତେ ଉତ୍ସାହିତ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି । ବିଶେଷ କରି ଡକ୍ଟର ଭବାନୀଶଙ୍କର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ।

ଲେଖକ

# ସୂଚୀପତ୍ର

ପୃଷ୍ଠା

|      |                            |   |     |
|------|----------------------------|---|-----|
| ୧ ।  | ପ୍ରଥମ ସକାଳ                 | - | ୧   |
| ୨ ।  | କଅଁଳ ଖରା                   | - | ୪   |
| ୩ ।  | ସବୁଜ ପତ୍ରର ଅଭିଳାଷ          | - | ୧୪  |
| ୪ ।  | ଗଣ ଗଙ୍ଗାର ଧାରେ             | - | ୨୧  |
| ୫ ।  | ଡାକ୍ତରୀ ଫିଟିଲା             | - | ୨୭  |
| ୬ ।  | ରୂର୍ଯ୍ୟନାଦ                 | - | ୩୫  |
| ୭ ।  | ରକ୍ତ ସ୍ନାନ                 | - | ୪୦  |
| ୮ ।  | କାରାଗାରର ଛାଇ               | - | ୪୫  |
| ୯ ।  | କର ଅବା ମର                  | - | ୫୫  |
| ୧୦ । | ଗଣ ଚାଣ୍ଡବ                  | - | ୬୫  |
| ୧୧ । | ନିରୁଦ୍ଧି ନାୟକ              | - | ୭୦  |
| ୧୨ । | ଅନ୍ଧସ୍ୱର, ବହିଃସ୍ୱର         | - | ୭୮  |
| ୧୩ । | ବାହୁଡ଼ା ପକ୍ଷୀ              | - | ୯୧  |
| ୧୪ । | ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ               | - | ୧୦୪ |
| ୧୫ । | ସ୍ୱରାଜ୍ୟରେ କାରାବାସ         | - | ୧୧୩ |
| ୧୬ । | ଭିଲ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ର       | - | ୧୨୭ |
| ୧୭ । | ସଂସାର ସଂଗୀତ ଓ ଦୁର୍ଲଭ ସଂଳାପ | - | ୧୩୨ |

\* ଉପାଦାନ ସୂଚୀ

-



## ପ୍ରଥମ ସକାଳ

ବୈଶାଖର ଏକ ତେଜୋଦୀପ୍ତ ମଧ୍ୟାହ୍ନ । ଡ଼େଙ୍କାନାଳ ଗଡ଼ ପ୍ରବଳ ଝାଞ୍ଜି ପବନରେ ସିଝି ଯାଉଥିଲା । ରାସ୍ତାଘାଟ ରୌଦ୍ର ତାପ ଯୋଗୁଁ ଶୂନଶାନ୍ । ଗ୍ରୀଷ୍ମର ପ୍ରକୋପରେ ଲତାଗୁଳ୍ମ ସବୁ ମୁହ୍ୟମାନ । ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ବର୍ଷାର ଠିକ ଠିକଣା ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିର ଏହି ତାଣ୍ଡବ ସାଙ୍ଗକୁ ସହରରେ ବ୍ୟାପିଛି ବସନ୍ତ ଓ ମିଳିମିଳା ରୋଗ । ଘରେ ଘରେ ରୋଗୀମାନଙ୍କର ଭିଡ଼ । ପୂର୍ବରୁ ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୁଷଙ୍କାରେ ମରିଥିଲେ ଅନେକ ଲୋକ । ଏବେ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁର ବିଭୀଷିକା ଗଡ଼ର ଆକାଶରେ ।

ରାଜା ସୁରପ୍ରତାପ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଅପନୋଦନ ପାଇଁ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି । ଅନେକ ବନ୍ଧ ଯୋଖରୀ ଖୋଲା ହେଉଥାଏ । ରାଜାଦେଶରେ ଡ଼ାନ୍ତରଖାନା ଥାଏ ଦିବାରାତ୍ର ସେବାତପ୍ତର । ତା ଛଡ଼ା ରାଜ୍ୟସାରା ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ଠାରେ ମାଜଣା, ଜଙ୍ଗଲ ଏବଂ ପାଣିପଣା, ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନାର ଅନ୍ତ ନ ଥାଏ ।

ଏପରି ଅମିତ ତପ୍ତ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟ ତାର ଭୀଷଣ ଆକ୍ରୋଶରେ ଯିମିତି ଅବା ଆକାଶରୁ ନିଆଁ ଗୁଲ ଗୁଡ଼ାକ ଝୁଣି ପକାଉଛି ମ୍ଳାନ କରୁଣ ମାଟି ଉପରକୁ । ପ୍ରଖର ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଜୀବନ ବିକଳ, ଅସ୍ଥିର । ଘୋର ନିଦାଘରୁ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇଁ ସବୁଠି ଡାଟି କବାଟ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ରାଜନଅରର ସିଂହ ଦ୍ଵାର ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ । ଏତେବେଳେ ଭିକ୍ଷାଦେବ କିଏ ? ବୈଷ୍ଣବ ସାଧୁ ଜଣେ ତଥାପି ଏ ନିଦାରୁଣ ବେଳାରେ କେଉଁ କୁହ୍ନ ସାଧନା କଲାପରି ଭିକ୍ଷା ମାଗି ବୁଲୁଥିଲେ । ଲଞ୍ଜିତ ମସ୍ତକ, କପାଳରେ ହରିତିଳକ, ହାତରେ ଜପାମାଳି । ଭିକ୍ଷା ଦେହି, ଭିକ୍ଷା ଦେହି ବୋଲି ମଧୁର କଣ୍ଠରେ ସେ ରୌଦ୍ର ଦନ୍ତ ଅପରାହ୍ନକୁ ଶବାୟିତ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଲୟିତ ନିଶଢ଼ତା ଭିତରେ ହଜି ଯାଉଥିଲା ସେ ସ୍ଵର । ଶୁଣିବାକୁ କେହି ନଥିଲେ । ପାଣିଓହଳା ପାହାଡ଼ରୁ ପ୍ରତିଧ୍ଵନି ଶୁଭୁଥିଲା..... ଭିକ୍ଷା ଦେହି ।

ଉପର ଗଡ଼ରୁ ଚାଲି ଚାଲି ସେ ପହଞ୍ଚିଲେ ତଳ ଗଡ଼ରେ । ରାସ୍ତା କଡ଼ର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବଉଳ ଗଛ ସାମନା ଘର ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଗୃହସ୍ଥୀମୀ ପଦାକୁ ଆସିଲେ । ଗହଳ ଚହଳ ଲାଗିଥିଲା ତାଙ୍କ ଘରେ । ସାଧୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ସେ ।



—ପାଣି ଟୋକେ ପିଇବାକୁ ମିଳିବ ବାବା ? ଶୋଷରେ ଡାକି ଶୁଖି ଯାଉଛି ।

—ଆସନ୍ତୁ ମହାରାଜ ।

ଗୃହସ୍ଥାମୀ ଖୁସି ଥିଲେ । ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସାଇଲେ ସାଧୁଙ୍କୁ । କଟା ପଇଡ଼ ଯୋଡ଼ିଏ ଆଣି ଥୋଇଲେ ସାଧୁଙ୍କ ଉଦେଶ୍ୟରେ ।

ସାଧୁ ଜଣକ ପ୍ରସନ୍ନ ଦିଶିଲେ । ମଧୁର ଜଳପାନ ପ୍ରାଣକୁ ଶାନ୍ତ କଲା । ତା ପରେ ସେ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ କିଛି ସମୟ ।

—କଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି ମହାରାଜ, ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ବର୍ଷା ଠିକ୍ ହେଉନାହିଁ । ସଂସାର କଣ ରହିବ ନାହିଁ ?

—ଆକାଶକୁ ଦେଖୁଛି ।

ଗୃହ ସ୍ଥାମୀ ସାଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

—ଆକାଶରେ ଧୂମକେତୁ ! ଘୋର ଅଶୁଭ ଶକ୍ତ । ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାଣହାନି ହବ । ଭୀଷଣ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଲାଗିରହିବ । ଅରାଜକତାର ବିଷ କ୍ଲାଳାରେ ଘାଟି ହେବେ ରାଜା, ପ୍ରଜା.....ସଂସାର ଯାକ ।

ସାଧୁଙ୍କର ଏକଥା ଶୁଣି ସାଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ—ରାଜା ତ ରଖି ପ୍ରତିମ ଲୋକ । ତାଙ୍କର ଏପରି ସର୍ବନାଶ ହେବ କାହିଁକି ? ଲୋକମାନେ ତ ସରଳ, ଧର୍ମଭାରୁ ।

—ସବୁ ପ୍ରାରଥ୍ୟ ବାବା, ସବୁ ପ୍ରାରଥ୍ୟ । ସେତ ଯିବେ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଭୋଗିବେ ତାଙ୍କର କର୍ମ ଦୋଷ । ଜାଲରେ ପଡ଼ିଥିବା ହରିଣ ହରିଣୀ ବନ୍ଧନ ଛିଣ୍ଡେଇ ବାହାରକୁ ବାହାରିବା ପାଇଁ ଯେପରି ଛଟପଟ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ହେବ ସେଇପରି ଦଶା । ଘୋର ଅଶାନ୍ତି ଆସୁଛି । ଘୋର ଅଶାନ୍ତି..... ।

ଗୃହସ୍ଥାମୀ ଆପଣାର ସଦ୍ୟଜାତ ପୁତ୍ରଟି କଥା ଭାବି ଚିନ୍ତିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ସାଧୁ ମହାରାଜ ଭବିଷ୍ୟତବେତ୍ତା ଭଳି କହିଲେ — ତୁମର ଆଜି ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନଟିଏ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ତା ମୁଁ ଜାଣେ । ଆଜିକୁ ଚବିଶ ବର୍ଷ ପରେ ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟି ହବ, ଆଉ ତୁମର ଏ ପୁତ୍ରଟି ସେଇ ଝଡ଼ରେ ହଜିଯିବ ।

—ମହାରାଜ !

—ଭୟ କରନାହିଁ, ଚିରଦିନ ପାଇଁ ହଜିଯିବ ନାହିଁ ସେ । ଆୟୁଷ୍ମାନ ଓ ଯଶସ୍ବୀ ହୋଇ ସେ ଫେରି ଆସିବ ତୁମ ପାଖକୁ । ସେ ଦୀର୍ଘାୟୁ ହେବ । ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିବ ।

୧୯୧୪ ମସିହା ଏପିଲ ମାସ ୨୯ ତାରିଖ । ତେଜାନାଳ ସହରର ତଳଗଡ଼ ନିବାସୀ ସାଧୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସ୍ୱପତ୍ନୀ ରମ୍ଭା ଦେବୀଙ୍କ ପଞ୍ଚମ ଗର୍ଭରୁ ସେ ଦିନ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନଟିଏ । ତାର ଡାକ ନାମ ହେଲା ଗୁଣ୍ଡୁରି । ସାଧୁ ଚରଣଙ୍କ ଘରେ ପହଂଚି ଶିଶୁଟିର ରହସ୍ୟମୟ ଭବିଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଥବା ବାବାଜୀଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ତାର ନାମକରଣ କରାଗଲା ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପରଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ମହାପ୍ଲାବନ ଆରମ୍ଭ । ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ରାଗାନୁଗା ଭକ୍ତି ଭାବରେ ରାଜା ପ୍ରତାପ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ଠାରୁ ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାଯାଏଁ ସମସ୍ତେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ଜ୍ଞାନମିଶ୍ରା ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ଲାଗି ହେବାକୁ ବସିଲା । ପ୍ରେମ ଭକ୍ତିର ମହାପ୍ଲାବନରୁ ଜ୍ଞାନ ମାର୍ଗକୁ ମୁକ୍ତ ରଖିବା ପାଇଁ ଅନେକ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପୁରୀ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଓଡ଼ିଶାର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଅଞ୍ଚଳର ଗିରି କନ୍ଦର ଓ ଗଡ଼ଜାତର ଘୋର ଅରଣ୍ୟାନ୍ତୀ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲି ଆସୁଥିଲେ । କର୍ମ ଓ ଭକ୍ତି ଯୋଗର ସାଧନା ପାଇଁ ତେଜାନାଳ ଗଡ଼ଜାତରେ ମଠ ମନ୍ଦିର ପ୍ରଭୃତି ଗଢ଼ି ଉଠିଲା ପ୍ରାୟ ଏଇ ସମୟରୁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଜନବିଶି ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ତେଜାନାଳ ଗଡ଼ରେ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ୟତ୍ର ବହୁ ବୈଷ୍ଣବ ପୀଠ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କଲା ।

ସାଧୁଚରଣ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସୀ ଥିଲେ । ବଡ଼ ପୁଅର ନାମ ଦେଇଥିଲେ ଭକ୍ତ ଚରଣ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ରର ନାମ ଉଦୟ ଚରଣ ଓ ତୃତୀୟ ପୁତ୍ରର ନାମ ହେଲା ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଗେହାରେ ସମସ୍ତେ ଡାକୁଥିଲେ ଗୁଣ୍ଡୁରି ! ଏ ଅଂଚଳରେ ଅତୀତରେ ନାଥ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ନାଥ ଯୋଗୀ କାହ୍ନୁପାଦ, ହାଡ଼ିପାଦ ଓ ଗୁଣ୍ଡୁରି ପାଦଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଅନେକ ଶିଶୁଙ୍କୁ କାହ୍ନୁପା, ହାଡ଼ପା ଓ ଗୁଣ୍ଡୁରି ବୋଲି ବାପ ମା ଡାକୁଥିଲେ । କଳା ମିଟି ମିଟି ଚଳଚଞ୍ଚଳ ଏ ଶିଶୁଟି ଗୁଣ୍ଡୁରି ଚଢ଼େଇ ପରି ଘର ଅଗଣାରେ ଧୂଳି ଧୂସର ହୋଇ ଖେଳି ବୁଲୁଥିଲା ।



॥ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ॥

## କଅଁଳ ଖରା

ବୈଷବଙ୍କର ପାଠପଢ଼ା ପାଇଁ କିଛି ଅସୁବିଧା ନଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ଘରପାଖ ପାଠଶାଳା ଓ ପରେ ଜର୍ଜ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା ।

ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷା ବିକାଶର ମାର୍ଗ ପ୍ରଶସ୍ତ ନଥିଲା । ଇଂରେଜ ଶାସନାଧୀନ ବ୍ରିଟିଶ ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ଘଟୁଥିଲା । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ସେଠାକାର ଦରବାର ଶାସନର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । ପାଠପଢ଼ି ଲୋକେ ତାଲାଖ ଚତୁର ହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବେ— ଏପରି ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଶାସନର ବିଚାରଥିଲା, ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷା ସଂକ୍ରୁତିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବା ସ୍ଵାଭାବିକ ।

ଡେଙ୍କାନାଳର ଅନ୍ୟତମ ଖ୍ୟାତନାମା ରାଜା ଭଗୀରଥ ମହାନ୍ତ ବାହାଦୁର ବିଦ୍ୟାନୁରାଗୀ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ବରପୁତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠତା ଥିଲା । ରାଜା ସୁରପ୍ରତାପଙ୍କ ଅମଳରେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟ ଲାଭ କରିଥିଲା ।

ଦୀର୍ଘ ୨୯ ବର୍ଷ କାଳ ୧୮୭୭ ରୁ ୧୯୦୬ ମସିହାଯାଏଁ ଡେଙ୍କାନାଳ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଥାଉଟ୍ସ୍ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ଇଂରେଜମାନେ ଏହାକୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ୧୮୭୭ରେ ମାତ୍ର ପଚାଶଟି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ୧୯୦୬ ବେଳକୁ ଏହା ୨୩୬କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ ଡେଙ୍କାନାଳ ସଦର ମହକୁମାରେ, ତେରଟି ୟୁ.ପି.ସ୍କୁଲ, ତେୟାନବେଟି ଏଲ.ପି.ସ୍କୁଲ । ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷକ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ, ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ଗୁଡ଼ିକ ଘରୋଇ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ।

୧୯୦୬ରେ ସୁର ପ୍ରତାପ ସିଂହାସନ ଲାଭ କଲେ । ୧୯୧୨ ରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜଙ୍କ ଭାରତ ଆଗମନର ସ୍ମୃତିରେ ଗଡ଼ର ୟୁ.ପି. ସ୍କୁଲଟି ଜର୍ଜ ସ୍କୁଲ ନାମରେ ନାମିତ ହେଲା । ବୈଷବ ସେଇ ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ପିଲାଦିନେ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ ଓ ଚଟାଳା ଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ପାଠ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିବା ବିଳମ୍ବ ହୋଇଥିଲା । ‘ସିଲଟ୍ ଡାକ୍ତା, ବାପା ମରୁ’ - ଏହା ଥିଲା ତାଙ୍କର ପିଲାଦିନର ସ୍ମୃତାନ୍ତ । ଦୁଷ୍ଟାମୀର ସାମାନ୍ୟ ଆଭାସ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଘଟଣାରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ଘଟଣାଟି ଏହିପରି :

୧୯୨୧ ମସିହା କଥା । ଏହା ଦେଶର ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ଘଟିସନ୍ଧି ସମୟ । ମୋହନ ଦାସ କରମଚାନ୍ଦ ଗାନ୍ଧି ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ ୧୯୧୫ରେ ଫେରି ଆସି । ସତ୍ୟ ଅହିଂସା ଭିତ୍ତିରେ ସେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଖୁବ୍ ନାଁ କରିଥାନ୍ତି । ୧୯୨୦ରେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ନେତୃତ୍ୱ ତାଙ୍କ ହାତରେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ଦେଶସାରା । ତାଙ୍କ ଡାକ୍ତରେ ସ୍କୁଲର ପିଲାମାନେ, କଚେରୀର ଓକିଲମାନେ ଓ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସ୍କୁଲ, କଚେରୀ ଓ ଅଫିସ ବର୍ଜନ କରୁଥାନ୍ତି । ଦେଶ ଉଡୁଥାଏ ପଡୁଥାଏ । ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଲୋକେ ସମୁଦ୍ର ଲହଡ଼ି ଭଳି ରାସ୍ତାକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁଥାନ୍ତି ଇଂରେଜ ଶାସନର ବିରୋଧ କରି ।

ଡେଙ୍କାନାଲ ହାଇସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଥାଏ । କେତେକ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ ସତ୍ୟବାଦୀ ବକ୍ତୃତ୍ତ୍ୱର ହାଇସ୍କୁଲରୁ ଏବଂ କେତେକ ଶିକ୍ଷକ ବିପ୍ଳବର ଭୂମି ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ହାଇସ୍କୁଲର କିଛି ଛାତ୍ର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନ ହୋଇ ସ୍କୁଲ ବର୍ଜନ କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଲେଖ ପ୍ରସାଦ ଦାସ ମୁଖ୍ୟ । ଶ୍ରେଣୀ ବର୍ଜନ କରି ସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ରାସ୍ତାରେ ଗୋଟାଏ ଛୋଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାର କଲେ ସେ । ରାଜା ସୁରପ୍ରତାପଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର କେତେ ବର୍ଷ ପରର ଘଟଣା ଇଏ । ରାଜ୍ୟ ପୁଣି କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଖାଉଁସ ଅଧୀନରେ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପୁଲିସ୍ ପିଲାଙ୍କୁ ଘେରିଗଲେ । ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ । ଗଡ଼ଜାତର ଶାନ୍ତ ପରିବେଶରେ ସ୍କୁଲ ପିଲାଙ୍କର ଏ କାଣ୍ଡ ସହରରେ ହଜତଇ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ମାତ୍ର ସାତବର୍ଷ । ସେ ଜିଦ୍ କଲେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଯିବେ । ବାପା ବୁଝେଇଲେ, ମା ବୁଝେଇଲେ । ମାତ୍ର ସେ କିଛି ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲେ । ଏଥିରେ ମା ରାଗିଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଘରେ ବାହାରୁ କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ରଖିଦେଲେ । ଘଟଣା ସିନା ଏଇଠି ଥିବା ଗଲା, ମାତ୍ର ବୈଷ୍ଣବ ଏଥିରେ ଭୀଷଣ ରାଗିଗଲେ । ଦିନସାରା ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିରହିଲେ ସେ ଘରେ । ଖାଇଲାବେଳକୁ ଡାକିବାରୁ

ସେଠୁ ଉଠିଲେ ନାହିଁ କି ଖାଇଲେ ନାହିଁ । ମା କି ଅଳକ୍ଷ୍ୟରେ ଘରୁ ମାଣ ଖଟୁଳି, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ ଉଠେଇ ନେଇ କେତେବେଳେ ଘରପଛ ବାଡ଼ିଆଡ଼ ଅଳିଆ ଗଦାରେ ପୋତି ଦେଲେ । ଖୋଜା ପଡ଼ିଲା, ମାଣ ଠାକୁରାଣୀ ମଳିଲେ ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ କିଛି କହୁ ନଥାନ୍ତି । ଶେଷରେ ସବୁ କଥା ଜଣା ପଡ଼ିଲା କାହାର ଏ କାମ !

୧୯୧୪ ଠାରୁ ୧୯୧୯ ଯାଏଁ ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱ ମହାଯୁଦ୍ଧ ହେଲା ସେଥିରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୂଳଦୁଆ ଦୋହଲି ଯାଇଥିଲା । ୧୯୨୦ରୁ ଇଂରେଜ ବିରୋଧୀ ମନୋଭାବ ଚାରିଆଡ଼େ ଜଣାପଡୁଥିଲା । ଭାରତ ରକ୍ଷା ଆଇନ ବଳରେ ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଉଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ରାଓଲାଟ୍ ନାମକ ଏକ କଠୋର ଆଇନ ପାଶ୍ ହେଲା । ଏହା ବିରୋଧରେ ଗାନ୍ଧି ଦିନିକିଆ ଧର୍ମଘଟ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ ଏପ୍ରିଲ ମାସ ୬ ତାରିଖ ୧୯୧୯ ରେ । ଦେଶବ୍ୟାପୀ ପ୍ରତିବାଦ ସଭା ହେଲା । ପଞ୍ଜାବର ଜାଲିଝାନାବାଗ ଅଂଚଳରେ ପ୍ରତିବାଦ ସଭା କରୁଥିବା ନିରସ୍ତ ଜନତା ଉପରେ ଆଖି ବୁଜା ଗୁଳି ଚାଲିବାରୁ ୧୨୦୦ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁ ଲାଭ କଲେ ଓ ୩୬୦୦ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ହେଲେ । ଏହାର ପରିଣତି ହେଲା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ । ସ୍କୁଲ କଲେଜର ପଢୁଆ-ଛାତ୍ର ଏପରିକି ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଏଇ ପରି ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନାତ୍ମକ ପରିବେଶରେ ବଢୁଥିଲେ ।

ସେଇ ବର୍ଷ ସାତବର୍ଷ ବୟସରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ହେଲା । ଦାଣ୍ଡ ଧୂଳିରେ ଖେଳିବା ଓ ଚିଲିବାଡ଼ି ବୁଲି ମାଛ ଧରିବା ତାଙ୍କର ପିଲାଦିନର ସଉକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ପଡ଼ିଲା ।

ଘର ପାଖ ପାଠଶାଳାରେ ମାଟି ବଂଶ ଅବଧାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅକ୍ଷର ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂଖ୍ୟା ଗଣିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ହସ୍ତାକ୍ଷର ଲେଖିବା ପାଇଁ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ହାତରୁ ଆଙ୍ଗୁଳି ଗଂଠିରେ ପାହାର ଖାଇବା ବୁଡ଼ା ହେବାଯାଏଁ ତାଙ୍କର ମନେ ଅଛି । ଫଳରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ହସ୍ତାକ୍ଷର ଲେଖିବା, ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର କରିବା ଓ ସୁଲଳିତ କଂଠରେ ଗୀତ ବୋଲିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ପାରଦର୍ଶିତା ଥିଲା । ଯୁ.ପି. ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥିଲା ବେଳେ ତାଙ୍କର ଏଇ ଗୀତଟି ଅତି ପ୍ରିୟ ଥିଲା :

ଶାକ୍ୟ ସିଂହ ଯେଉଁଦେଶେ ଗଳାହାର କାଢ଼ି

ସୁତ ଦାରା ପରିବାର ସବୁ ଆଶା ଛାଡ଼ି

ଚାଲିଗଲେ ପର ଦୁଃଖ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ  
ସେ ଦେଶେ ଜନମ ମୁହିଁ ନେଇ ଅଛି ଭାଇ ॥ (୧)

ଯେ ଦେଶରେ ଦୟାଶୀଳ ଅଶୋକ ରାଜନ  
ନ୍ୟାୟବଳେ ସତ୍ୟବଳେ କରି ରାଜ ପଣ  
ମନ୍ଦିରେ ମନ୍ଦିରେ ପ୍ରତି ଶଇଳ ଖୋଳରେ  
ଲୋଭୁଗଲେ ଜୀବେ ଦୟା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ  
ସେ ଦେଶେ ଜଳବାୟୁ ଗଢ଼ିଅଛି ମୋତେ  
ସେ ଦେଶକୁ ମୁହିଁ ଆବା ଭୁଲିବି କେମତେ ॥ (୨)

ଯେ ଦେଶେ ଦଧି ମୁନି ଦେବତାଙ୍କ ପାଇଁ  
ଦାନ କଲେ ନିଜ ଆଶ୍ରି ମନାକଲେ ନାହିଁ  
ସେ ଦେଶେ ଜନମ ମୁହିଁ ନେଇ ଅଛି ଭାଇ  
କିପରି ରଖିବି ମୋର ମନକୁ ଭୁଲାଇ ॥ (୩)

ଯେ ଦେଶରେ ଅଭିମନ୍ୟୁ ଧ୍ରୁବ ପ୍ରହଲାଦ  
ବାଳକ ବାରେ ସାଧୁଲେ ସାଧନା ଅଗାଧ  
ଯେଉଁମାନେ ନିଜପ୍ରାଣ ଦେଲେ ପର ପାଇଁ  
ଧନ୍ୟ ହେଲି ସେହି ଦେଶେ ଜନମି ମୁଁ ଭାଇ ॥ (୪)

ବୈଷ୍ଣବ ଅତି ଚାଲାଖ ଓ ଚଞ୍ଚଳ ଥିବାରୁ ଶ୍ରେଣୀ ମନିଚର ହୋଇଥିଲେ । ମନିଚର ହିସାବରେ ସହପାଠୀମାନଙ୍କୁ ଠିଆ କରେଇବା, ଗୋଡ଼ି ଉପରେ ଆସେଇଦବା ଇତ୍ୟାଦି ଖୁବ୍ ମଜା ଲାଗୁଥିଲା ତାଙ୍କୁ ।

ତାଙ୍କର ସହପାଠୀ ଥିଲେ ଦୟାନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଗତିକୃଷ୍ଣ ଭଞ୍ଜ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାଠରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଥିଲା । କେତେବେଳେ କିଏ ଆଗକୁ ଯିବ କହିହେଉ ନଥିଲା । ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ଜର୍ଜ ସ୍କୁଲରୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବୃତ୍ତି ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ସେମାନେ ଯାଇଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଏହି ପରୀକ୍ଷାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଟପି ଯାଇ ସାରା ଢେଙ୍କାନାଳ ସେନ୍ଟରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ବୃତ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଦୟାନିଧି ଥିଲେ ଅନ୍ଧାଧୀମ ଏବଂ ଧୀର ପ୍ରକୃତିର । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଖୁବ୍ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସ୍ନେହ

ଥିଲା । ଗତିକୃଷ୍ଣ ଥିଲେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସଖା । ଦି ଜଣ ସ୍କୁଲରୁ ଆସିଲା ପରେ ଗତିକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଘର ଢେଙ୍କିଶାଳେ ବସି ନାନାଦିଗପ କରୁଥିଲେ । ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଉପର ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ ଓ ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଥିଲେ ଉତ୍କଳ ହୀରା ଖଣ୍ଡେ । ପିଲାଦିନୁ ସେ ଦାର୍ଶନିକ ପରି ଧୀରସ୍ଥିର ଥିଲେ । ପାଠ ପଢ଼ାରେ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ । ସବୁ ଶିକ୍ଷକ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ହରମୋହନ ଡବଡବ କହିଲାବାଲା । ସବୁ ପିଲାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ମଧୁର ସଂପର୍କ । ରାଜା ସୁରପ୍ରତାପଙ୍କ ପୁଅମାନେ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ପଢୁଥିଲେ । ହରମୋହନଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ସହ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା ।

୧୯୨୮ ମସିହାରେ ଜର୍ଜ ସ୍କୁଲ ପାଠସାରି ଢେଙ୍କାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲରେ ନାଁ ଲେଖାଇଲେ ବୈଷ୍ଣବ । ହରମୋହନ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର, ଗତିକୃଷ୍ଣ ଓ ବୈଷ୍ଣବ - ଏମାନେ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁଥିଲେ ।

ପରାଧୀନ ଦେଶର ପିଲାମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରୁ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ । ଢେଙ୍କାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲର ଭୂମିକା ଏ ଦିଗରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଗୋଟିଏ ଚରୁଣ ଛାତ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ ।

ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ଦତ୍ତ ଓ ମନମୋହନ ଘୋଷ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆସିଥିଲେ । ଏମାନେ ଥିଲେ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁ ଏବଂ ଦେଶପ୍ରେମୀ । ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର, ହରିହର ମହାପାତ୍ର, ପରମାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ସତ୍ୟବାଦୀର ଛାତ୍ର । ସ୍ୱାଧୀନତା ପିପାସୀ ଓ ବିପ୍ଳବ ଚେତନା ସେମାନଙ୍କ ମାନସ ପଟରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଥିଲା । ବିପ୍ଳବର ଏଇ ଦୁଇ ଧାରା ଢେଙ୍କାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶସେବା, ତ୍ୟାଗ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମର ବାରି ସିଞ୍ଚୁଥିଲା ଅହରହ । ଏହା ଛଡ଼ା ବଙ୍ଗଳା ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସୁଥିଲେ ଏଠିକୁ ।

ଗଣିତ, ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ଇଂରେଜୀ ପ୍ରଭୃତି ପାଠ ଯତ୍ନର ସହିତ ପଢ଼ାଯାଉଥିଲା । ଏହା ସହିତ ପ୍ରତି ଶନିବାର ଦିନ ଡିବେଟିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲାସ୍ ହେଉଥିଲା । ସେଥିରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଭୟରେ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଉଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ, ସାମ୍ୟବାଦ, ଗଣତନ୍ତ୍ର, ମୌଳିକ ଅଧିକାର, ଦାୟିତ୍ୱ

ମୂଳକ ଶାସନ.... ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ଇଟାଲୀର ଏକାକରଣ ଓ କର୍ମାନୀ ଏକାକରଣ କଥା ମଧ୍ୟ ପଡୁଥିଲା । ଏ ସବୁ ଖବର ଓ ଆଲୋଚନା ପିଲାମାନଙ୍କ ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟି ଓ ଅବବୋଧକୁ ଶାଣିତ, ପ୍ରଖର ଓ ବ୍ୟାପକ କରୁଥିଲା । ଭାରତର ଇତିହାସ ଆଲୋଚନା ବେଳେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀମାନେ କିପରି ଭାରତକୁ ଛଳ କପଟରେ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ଶୋଷଣର ବିପଣି ମେଲିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ପିଲାମାନେ ଜାଣୁଥିଲେ । ଗୋଟାଏ ଦେଶ ପରାଧୀନ ହେଲେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗିବାକୁ ହୁଏ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଘରେ ଘରେ ସେଇ ଅବସ୍ଥା ସେମାନେ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଉଥିଲେ । ଏଥିରୁ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଷଷ୍ଠ, ସପ୍ତମ ଓ ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀ ଏକ୍ସପରି ବିତିଗଲା । ନବମ ଶ୍ରେଣୀ ବେଳକୁ ୧୯୩୧ ମସିହା । ୧୯୨୯ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୩୧ ତାରିଖ ଦିନ ଲାହୋର କଂଗ୍ରେସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାଶ୍ ହୋଇଗଲା । ୧୯୩୦ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୩୦ ତାରିଖରେ ଦେଶସାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ବା ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ପାଳିତ ହେଲା । ଦେଶର ସବୁଆଡ଼େ ନରନାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେଇ ୧୯୩୦ରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ । ଗାନ୍ଧି ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମରୁ ବାହାରି ଦୀର୍ଘ ୨୪ ଦିନର ପଦଯାତ୍ରା ପରେ ଦାଣ୍ଡି ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ନିଜେ ଲୁଣ ମାରିଲେ ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ । ଏହି ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ଯୁବକ, ବୃଦ୍ଧ, ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟାରେ ଲବଣ ଆଇନ ଭାଙ୍ଗି ଲୁଣ ମାରିଲେ । ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ସମେତ ଏକ ଲକ୍ଷ ଭାରତୀୟ ଗିରଫ ହୋଇ ଜେଲକୁ ଗଲେ ।

ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ଡେକାନାଳରେ ପଡୁଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ହାଇସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ଏଥିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହେବାର ସୁଯୋଗ ନଥିଲା ।

ଭାରତରେ ଛଣ୍ଡହ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ଇଣ୍ଡିଆଠାରୁ ପୃଥକ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ଶାସକମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ କରଦେଇ ନିଜେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ନକରିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶ କ୍ରମେ କଂଗ୍ରେସ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲା । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟାପାରରେ କଂଗ୍ରେସ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବ ନାହିଁ । - ଏହା ଥିଲା ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଅଣ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନୀତି (Policy of



Non-Interference) । ଗଡ଼ଜାତରେ ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ପାଖ ବ୍ରିଟିଶ ଇଣ୍ଡିଆର କଟକ, ବାଲେଶ୍ୱର, ପୁରୀ, ଅନୁଗୋଳ, ସମ୍ବଲପୁର ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲା ଜୋରସୋରରେ ।

ରାଜତନ୍ତ୍ର ଅଧୀନରେ ଲୋକେ ଥିଲେ ରାଜଭକ୍ତ, ଭୟାକୁ ଏବଂ ଗରିବ । ଶାସକଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଥିଲା । ସନନ୍ଦ ବଳରେ ରାଜ୍ୟର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଶାସନ ଉପରେ ସେମାନେ ଥିଲେ ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା ।

ବୈଷ୍ଣବ ନିଜ ଭିତରେ ଭୂମିକମ୍ପ ହେଉଥିବାର ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ । ସତେ କି ଆଗ୍ନେୟ ଗିରିଟାଏ ଫାଟି ପଡ଼ିବ ତାର ଉତ୍ତପ୍ତ ଲାଭାର ଚାପରେ । ସମସ୍ତ ରାଗ ରୋଷ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା ରାଜଦରବାର ଉପରେ ।

୧୯୩୧ରେ ଘଟିଲା ଦୁଇଟି ଘଟଣା । ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ହାଇସ୍କୁଲରେ । ଦିନେ ଦେଖାଗଲା ଛାତ୍ର ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ନିଜ ମୁଣ୍ଡରେ ଗାନ୍ଧି ଟୋପିଟିଏ ପିନ୍ଧି ସ୍କୁଲରେ ହାଜର । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଏହାକୁ ମନେ ମନେ ସ୍ୱାଗତ କଲେ ମଧ୍ୟ ବିପଦ ଆସଇ ବୋଲି ମନେକଲେ । ସାରା ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏ ଘଟଣା ଚମକ ସୃଷ୍ଟିକଲା । ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବାହାରି ଯାଇ କିଛି ଛାତ୍ର ଓ ଅଣଛାତ୍ରଙ୍କ ମେଳରେ ସେ ସହରର ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମୁଣ୍ଡରେ ଗାନ୍ଧି ଟୋପି ଲଗାଇଥିବାର ଦେଖୁ ଦେଖାଣାହାରୀ ଜମା ହେଲେ ।

ଏ ଖବର ପାଇ ଦରବାର ହର ମୋହନଙ୍କ ବିରୋଧରେ କଠୋର ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ରାଜନୈତିକ ଘଟଣାର ଏହି ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ଛାତ୍ର ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ଯଥେଷ୍ଟ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଘଟଣା ଘଟିଲା ୧୯୩୨ ମସିହାରେ । ସେତେବେଳେ ବୈଷ୍ଣବ, ଗତିକୃଷ୍ଣ ଓ ଦୟାନିଧିଙ୍କର ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀ । ଗତିକୃଷ୍ଣ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଲେଖି ରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ସେଥିରେ କେତେକ ଅଭିଯୋଗ ଥିଲା । ଦିନେ ହଠାତ୍ ରଜାଘରୁ ଗାଡ଼ି ଆସି ଗତିକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଧରି ନେଇଗଲା । ଡୋଲ ଘରେ ତାଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦିଆଗଲା, ମାତ୍ର ଅଭିଯୋଗ ଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ସେ କହିଲେ । ତାଙ୍କ ବାପା ଫାରେଷ୍ଟ ବିଭାଗରେ କାମ କରି ରିଟିମତ ଦରମା ପାଉନାହାନ୍ତି । ତଳ ତଳିଆ କର୍ମଚାରୀମାନେ ହାଟମାନଙ୍କରେ

ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କର ଜିନିଷ ଜବରଦସ୍ତ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ଦରବାରର ରୋଷଦୃଷ୍ଟି ଏଥର ହାଇସ୍କୁଲ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ହରମୋହନଙ୍କ ଗାନ୍ଧି ଟୋପି ପିନ୍ଧା ଏବଂ ଗତିକୃଷ୍ଣଙ୍କର ରାଜଦରବାରକୁ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଚିଠି ଲେଖିବା ଘଟଣା ଦରବାର ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବୈଷବ ଏସବୁ ଦେଖି ମନେ ମନେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ଦିନେ ସେ ଏହାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରିଲେ । ଧଳା ଚନ୍ଦର ଦେହରେ ଢାଙ୍କି ହାତରେ ଧାରୁଆ ଚମାର କଟୁରିଟିଏ ଧଇଲେ । ରେଳ ଲାଇନ୍ ଉପରେ ଉପରେ ଚାଲିଲେ ଷ୍ଟେସନ ଆଡ଼କୁ । ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଅନ୍ୟ କୁଆଡ଼େ ନଜର ନାହିଁ ।

ଷ୍ଟେସନର ଆରପଟୁ ଆସୁଥିଲେ ଅଭିନ ପଟ୍ଟନାୟକ । ଅଭିନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲେ ବୈଷବ । ସେ ତାଙ୍କର ଉପର କ୍ଲାସର ଫିଲା ଏବଂ ସେ ତାଙ୍କର ଗୁରୁ ବୋଲି ବୈଷବ କହିଛି । ତାଙ୍କର କାହିଁକି ସନ୍ଦେହ ହେଲା- ଖରା ବେଳଟାରେ ଏ ଟୋକାଟା ଏକା ଏକା ରେଳ ଲାଇନ୍ କଡ଼େ କଡ଼େ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଚାଲିଛି କୁଆଡ଼େ ! ସେ ଏଇଆ ଭାବି ବୈଷବଙ୍କ ହାତ ଧରି ପକେଇଲେ ।

ବୈଷବ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । ହାତ ଛାଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ଅଭିନ ପଚାରିଲେ : ଏତେବେଳେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ?

ବୈଷବ ନୀରବ । କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଏକ ପ୍ରକାର ଉତ୍ତେଜନାରେ ଥରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାକପୁଡ଼ାରୁ ଘନ ଘନ ନିଶ୍ୱାସ ବାହାରୁଥିଲା । ଆଖିରେ ରୋଷର ଅଗ୍ନି ।

ଅଭିନ ପୁଣି କହିଲେ : ଆଜି ରାଜା ସାହେବ ଗଡ଼କୁ ଫେରୁଛନ୍ତି । ଷ୍ଟେସନରେ ଯୋଲିସ ଭର୍ତ୍ତି । କାହାରିକୁ ଛଡ଼ା ଯାଉନାହିଁ ଭିତରକୁ । ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ?

—ମୁଁ ତ ସେଇଥି ପାଇଁ ଯାଉଛି ।

ଅଭିନ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନିତ ଆଖିରେ ଚାହିଁଲେ । ବୈଷବ କହିଲେ : ମୁଁ ବହିରେ ପଢ଼ିଛି ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ ପରେ ପରେ ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜା ଓ ରାଣୀଙ୍କୁ ଲୋକେ ଶୂଳିରେ ଚଢ଼େଇ ମାରି ଦେଇଥିଲେ । ଏ ରାଜାଙ୍କୁ କେହି ମାରିପାରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ମୁଁ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ଏ ଧାରୁଆ କଟୁରିରେ ଖତମ କରିଦେବି ।

ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ କଟୁରି ଚିକ୍ ଚିକ୍ କରୁଥିଲା ବୈଷବଙ୍କ ହାତରେ । ଅଭିନ କହିଲେ: ସତକଥା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଲୋପ ହେବା ଦରକାର, ଲୋକଙ୍କର ସବୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ

ପାଇଁ ଏ ରାଜତନ୍ତ୍ର ହିଁ ଦାୟୀ । ମାତ୍ର ତୁ ରାଜାକୁ ମାରିଦେଲେ କଣ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଲୋପ ହୋଇଯିବ ? ସେ ମଲେ ତା ପୁଅ ରାଜା ହେବ, ତାପରେ ତାପୁଅ..... ତା ପୁଅ । ତେଣୁ ଗୋଟାଏ ରାଜାକୁ ମାରି ଲାଭ ନାହିଁ, ବରଂ ତୁ ଫାସି ଖୁଟରେ ଝୁଲିବୁ । ତୁ ମଲେ ଦେଶ କାମ କରିବ କିଏ ?

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ହାତର କରୁରି ତଳକୁ ନଇଁ ଆସିଲା । ସେ ଭାବିଲେ : ସତେ ତ ! ଗୋଟାଏ ରାଜାକୁ ମାରି ଲାଭ କଣ ?

ତାଙ୍କର ନୀରବତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅଭିନ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ— ଏବେ ଘରକୁ ଫେରିଯା । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୋଧରେ ସଂଗଠିତ କର । ଆନ୍ଦୋଳନ ଛିଡ଼ା ହେଉ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୋଧରେ । ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଛନ୍ତି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ଇଂରେଜ ମାନଙ୍କୁ ଦେଶରୁ ତଡ଼ିବା ପାଇଁ । ଆମ ଗଡ଼ଜାତରେ ସେଇପରି ଆନ୍ଦୋଳନ ହବା ଦରକାର । ତୁ ଏଥିପାଇଁ ଲାଗିପଡ଼ ।

ଏକଥା ମନକୁ ପାଇଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ନୂଆ ବାଟ ଧାଇଁଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ସେ କଟକ ପଳାଇ ଯାଉଥିଲେ ସେଇଦିନୁ ମଦ ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରିବା ପାଇଁ, ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ।

ଏପରିକି ଥରେ ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇ ଗଲେ ବମ୍ବେ ଯାଏଁ, କାହାରିକୁ କିଛି ନକହି କି ହାତରେ ପଇସାଟିଏ ନ ନେଇ । ଗାନ୍ଧି ସେତେବେଳେ ଯାରବାଡ଼ା କାରାଗାରରେ ଥାନ୍ତି । ସେଠିକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ । ତିନିମାସ କାଳ ଯାଯାବର ଭଳି ବୁଲି ଫେରି ଆସିଲେ ।

ହାଇସ୍କୁଲରେ ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ଆଉ ଶୃଙ୍ଖଳା ନଥିଲା । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ଦତ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅପମାନିତ ହୋଇ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିବା ଉପରେ ଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ବୈଷ୍ଣବ ସ୍କୁଲକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଷ୍ଟେସନକୁ ଯାଉଥିଲେ ଖବର କାଗଜ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଏବଂ ସେଠୁ ଆସି ରାଜନୈତିକ ଖବରମାନ ସ୍କୁଲର ବ୍ଲାକ ବୋର୍ଡରେ ଲେଖୁଥିଲେ ।

ସହିଦ୍ ଭଗତ ସିଂହ ଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ହିରୋ । ତାଙ୍କୁ ୧୯୩୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୨୩ ତାରିଖରେ ଫାସି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଭଗତ ସିଂହଙ୍କର ଫାସି ପାଇବା ପରେ ସେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ ।

୧୯୩୨ ମସିହାର ଆହୁରି ଏକ ଘଟଣା ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଜୀବନରେ ଅତୁଳା ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ତାଙ୍କ ଉଦୟ ଭାଇ କହନ୍ତି— ଘଟଣାଟି ଏହିପରି :

ବୈଷ୍ଣବ ଦିନେ ବାରିକ ପାଖରେ ବସି ବାଳ କାଟୁଥିଲେ । ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ସେଠି । ଥାନାକୁ ତାଙ୍କୁ ଡକା ଯାଇଥିଲା । ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଥିଲା ଯେ ରଜାଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଧରିନେଇଥିବା ଗୁଳିବ ସେ ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଉଦୟ ବି ଗଲେ । ଉଦୟ ଜର୍ଜ ସ୍କୁଲର ଖପର ଘର ପାଖରେ ରହିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଗଲେ ଥାନା ଭିତରକୁ । କାନରେ ଗୋଡ଼ି ପୂରାଇ ପୋଲିସ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ତାଙ୍କ କାନ ମୋଡ଼ିବାରୁ ବୈଷ୍ଣବ ବିକଳ ହୋଇ ଭାଇକୁ ଡାକ ପକାଇଲେ । ଉଦୟ ଥାନକୁ ଯିବାରୁ ତାଙ୍କ କାନ ବି ମୋଡ଼ା ହେଲା ।

ବୈଷ୍ଣବ ଏଥିରେ ଭୀଷଣ ରାଗିଗଲେ । ପାଟି କଟି ଥାନାବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ— “This is the first operation on our family and this will be the last operation”. ଥାନାରୁ ଛାଡ଼ ପାଇ ଦୁଇ ଭାଇ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ପରଦିନ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମନମୋହନ ଘୋଷଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କର କିଛି କରିବାର ନଥିଲା । ସ୍କୁଲରୁ ଟି.ସି. ନେଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ସେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ।



## ସବୁଜ ପତ୍ରର ଅଭିଳାଷ

୧୯୩୨ ମସିହା । ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀ । ସେତିକିରୁ ପାଠ ପଢ଼ାରେ ଡୋରି ବନ୍ଧା ହେଲା । ସହପାଠୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ଢେଙ୍କାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲରୁ ଟି.ସି. ନେଇ ବାହାରକୁ ପଳେଇଗଲେ । ହରମୋହନଙ୍କର ପଇସାର ଅଭାବ ନଥିଲା । ସେ ଓଲସିଂହ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲେ । ଦୟାନିଧି କଟକର ପ୍ୟାରିମୋହନ ଏକାଡ଼େମୀରେ ନାଁ ଲେଖାଇଲେ । ଗତିକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ଭିକ୍ଟୋରିଆ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲେ ଚ୍ୟୁସନ କରି । ବୈଷବ ସ୍କୁଲରୁ ଟି.ସି. ନେଇ ଘରେ ବସି ରହିଲେ ।

ପିତା ସାଧୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଉପର ତିନି ପୁରୁଷ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର କଳାପଥର, ଧଳାପଥର ଅଂଚଳରୁ ଉଠି ଆସିଥିଲେ ଢେଙ୍କାନାଳ । ବୈଷବଙ୍କର ପୈତୃକ ଜମିବାଡ଼ି ବେଶି କିଛି ନ ଥିଲା । ଦୂର ଜଙ୍ଗଲ ଜାଗାରେ ୨/୩ ଏକର ତଳିଆ ଜମିରୁ ଏକ ଫସଲ ଯାହା ହେଉଥିଲା । ସାଧୁଚରଣ ପଢ଼ିଲେ ଷ୍ଟେଟ ଅଧୀନରେ ଛୋଟ ଚାକିରିଟିଏ କରୁଥିଲେ । ପରିବାର ଚଳେଇବା ପାଇଁ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ନ ହେବାରୁ ସେ ଜଣେ କଛି କଂଗ୍ରାକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ମୋହରୀର କାମ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚାରିପୁଅ ଓ ଆଠ ଝିଅର ସଂସାର । ସେଥିରେ ବୈଷବଙ୍କୁ କଟକ ପଠାଇ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ସମ୍ଭବ ନ ଥିଲା । କିଛିଦିନ ବୈଷବ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଚ୍ୟୁସନ କରୁଥିଲେ । ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସେ ।

୧୯୩୧-୩୨ ମସିହା ବେଳକୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ମାନ୍ଦା ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ଗାନ୍ଧି ତାଙ୍କରା ଦେଇଥିଲେ । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଳାତ ସରକାର ଅନୁନତ ସଂପ୍ରଦାୟ ବା ତଥାକଥିତ ଅଶ୍ୱଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ ନିର୍ବାଚନ ଅଧିକାର ଦେବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ଗାନ୍ଧି ଏହାର ବିରାଧ କରି ଜେଲ ଭିତରେ ଅନଶନ କଲେ । ଏଥିରେ ସାରା ଭାରତ ଉଠିଲା, ପଡ଼ିଲା । ପରେ ଗାନ୍ଧି ଏବଂ ଭୀମ ରାଓ ଆମ୍ବେଦକରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୁନା

ରୁକ୍ତି ସ୍ବାକ୍ଷରିତ ହେଲା । ୧୯୩୨ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୪ ତାରିଖରେ । ବର୍ଷର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ତୃତୀୟ ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକ ବିଳାତରେ ବସି ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ସ୍ତରରେ ଦାୟିତ୍ବ ମୂଳକ ଶାସନ ଦେବା କଥା ଆଲୋଚିତ ହେଲା ।

୧୯୩୧ ଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଇଣ୍ଡିଆ ଷ୍ଟେଟ୍ ପିପୁଲ୍ସ କନଫରେନ୍ସ ଗଢ଼ା ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ସେଠାକାର ଶାସନରେ ଅତ୍ୟାଚର ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଶୋଷଣର ଶିକାର ହେଉଥିବା କଥା ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଥାଏ । କଂଗ୍ରେସ ସିଧା ସଳଖ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ସପକ୍ଷରେ ନଥାଏ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ସେଠାକାର ଲୋକେ ଆପେ ଆପେ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଉଚିତ ହବ ବୋଲି ଗାନ୍ଧିଜୀ କହୁଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସର ଏହି ପଲିସି ଅଫ୍ ନନ୍-ଇଂଟରଫିଅରେନ୍ସ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗୁନଥାଏ । ବୈଷ୍ଣବ ଏସବୁ ଘଟଣାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସନ୍ତୋଷ ଥିବାରୁ ରାଜ ସରକାରର ଖାମ ଖୁଆଲ ଓ ଦାୟିତ୍ବହୀନ ଶାସନରୁ କିପରି ମୁକ୍ତି ମିଳିବ ସେଇ ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତିତ ଥିଲେ ।

୧୯୩୧-୩୨ ବେଳକୁ ଢେଙ୍କାନାଳର ଚିତ୍ର ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ୧୯୨୭ ମସିହାରୁ କଟକ-ତାଳଚେର ରେଲ ଲାଇନ୍ରେ ରେଲଗାଡ଼ି ଚାଲୁଥିଲା । ତା ଛଡ଼ା ଚକ୍ରଧର ମିଶ୍ରଙ୍କର ଲରି ସର୍ଭିସ୍ କଟକର ଚହଟା ଘାଟ ପାଖରୁ ସମ୍ବଲପୁର ଯାଏଁ ଢେଙ୍କାନାଳ ବାଟେ ଚାଲୁଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଓଡ଼ିଶାର କଟକ, ଅନୁଗୁଳ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ସହ ଢେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂପର୍କ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଦେଶର ଖବର ସହଜରେ ମିଳି ପାରୁଥିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ଯାଇ ସେଠାରେ ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ିବା ସହ ହାଉସୁଲ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରିବା ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ କାମ ଥିଲା ।

ଢେଙ୍କାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲ କେତେକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବହିଷ୍କାର କରି ରୁପ୍ତ ହୋଇ ବସି ନ ଥିଲା । ପରେ ପରେ ସ୍ବାଧୀନଚେତା ଶିକ୍ଷକମାନେ ରାଜରୋଷର ଶିକାର ହେଲେ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ଦତ୍ତ, ମନମୋହନ ଘୋଷ, ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର, ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ରଘୁନାଥ କର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ବଦେଶ ପ୍ରେମୀ ଶିକ୍ଷକ ମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବର୍ଜନ କରାଗଲା । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଏସବୁ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ଦେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ରାଜଦରବାରର ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଘୋର ବିଦ୍ରୋହ ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ୧୯୩୨-୩୩ କଟିଗଲା ଏ ସବୁ ମର୍ମ ବେଦନାରେ ।

୧୯୩୪ମସିହା ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଏକ ଭିନ୍ନ ମୋଡ଼ ଦେଲା । ବାପା ଜଣେ କଳ୍ପି କଂଗ୍ରାକୃରଙ୍କ ସହାୟତାରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଇଁ ରେଳବାଇରେ ଗୋଟିଏ ରଙ୍ଗ ମିସ୍ତ୍ରି ଚାକିରୀ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଚାକିରିଟିଏ ଓ କିଛି ମାସିକ ପଇସା ଯେ ମିଳିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ତାଙ୍କ ସଂପର୍କର ବଳୟ ହଠାତ୍ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଗଲା । ଏକ ପକ୍ଷରେ ରେଳବାଇର କର୍ମଚାରୀ ଭାବେ ପାସ୍ ଖଣ୍ଡେ ପାଇ ବିନା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଅନାୟାସରେ ଢେଙ୍କାନାଳରୁ କଟକ ଓ କଟକରୁ ଢେଙ୍କାନାଳ ବା ତାଳଚେର ଯିବା ଆସିବା କରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ; ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ରେଳବାଇରେ କାମ କରୁଥିବା ହଜାର ହଜାର ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଳି ଓ ମଜୁରିଆ ମାନଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ରେଳବାଇ ମାଇଲ ଖୁଟି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖୁଟିରେ ରଙ୍ଗ କରିବା ଥିଲା ତାଙ୍କର କାମ । ତାଳଚେର ଓ ନିର୍ଗୁଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ କାମ ସାରିବା ପରେ ସେ କଟକ ପଳେଇ ଯାଉଥିଲେ ବା ରେଳ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସହ ବସାଉଠା କରୁଥିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଦୁଇକୂଳରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ଘରୁଥିବା ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ କଟକରେ ଘରୁଥିବା ରାଜନୈତିକ ଘଟଣାମାନ ଅବଲୋକନ କରୁଥିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଜର୍ଜ ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥିବା ବେଳେ ୧୯୨୫ରେ ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ଢେଙ୍କାନାଳର ରାଜା ହେଲେ । ତା ପରେ ପଟ୍ଟାୟତଙ୍କର ବାହାଘର । ୧୯୩୨-୩୫ ମଧ୍ୟରେ ଯତନନଗର ନିର୍ମାଣ । ଏସବୁ ପାଇଁ ଘର ଘର ବୁଲି ବେଠିଆ ମାନଙ୍କୁ ଧରି ଅଣାଯାଉଥିଲା । ଏପରି ଅତ୍ୟାଚାର ରାଜ୍ୟ ସାରା ହାହାକାର ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ହାତରୁ ଖାଇ ରାତିଦିନ କାମ କରି କରି ଲୋକମାନେ କୁରୁମ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ତାରି ଭିତରେ ଆହୁରି ଅନେକ ବିଭୟ ଘଟଣା ଘଟୁଥିଲା । ଛ ବେଶର ଯୁବତୀ ଝିଅ ଲାବଣ୍ୟ ପ୍ରତି ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର, ଦୁଇ ବଙ୍ଗ ଲଳନାଙ୍କ ପ୍ରତି ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର, ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ବେଶ୍ୟା ଦ୍ଵାରା ଧର୍ଷଣ, ନିଶ ଉପଡ଼ା, ଡିଙ୍କିରେ ମୁଣ୍ଡ ଛେଚା, ହାତାଧରା ପ୍ରଭୃତି ଅତ୍ୟାଚାର ଗଡ଼ତାଜ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ଡେଇଁ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ଓ ସାରା ଭାରତରେ ଚହଳ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା ।

୧୯୩୭ ବେଳକୁ ରାଜାଙ୍କର କ୍ଷମତା ବଢ଼ିଗଲା । ୧୯୩୭ ସନସ ଅନୁସାରେ ଢେଙ୍କାନାଳ 'କ' ଶ୍ରେଣୀୟ ରାଜ୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇଲା । ରାଜା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ କ୍ଷମତାର

ଅଧିକାରୀ ହେଲେ । ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କର ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାର କ୍ଷମତା ସଂକ୍ରାନ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ବେଳେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତି ଓ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଚପାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏଭଳି କ୍ଷମତା ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲା ।

ତେଣେ ୧୯୩୫ ମସିହା ଭାରତ ଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ଫଳରେ ବ୍ରିଟିଶ ଓଡ଼ିଶା ଅର୍ଥାତ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଅଂଚଳରେ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ୧୯୩୭ ବେଳକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ସେଠାକାର ଲୋକେ କିଛି ପରିମାଣରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତା ସହ ଦାୟିତ୍ଵ ମୂଳକ ଶାସନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତାହା ମଧ୍ୟ ନିଜ ଜମିର ସ୍ଵତ୍ଵ ପାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରଜାମାନେ ଏଥିରୁ ଥିଲେ ବଞ୍ଚିତ ।

କଟକ ଥିଲା ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର । ଉଭୟ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଏବଂ ସମାଜବାଦୀମାନେ ଏଠାରେ ଖୁବ୍ ଗତିଶୀଳ ଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ସେମାନେ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ୧୯୩୭ରେ ଅଲ୍ ଓଡ଼ିଶା ଷ୍ଟେଟ୍ ପିପୁଲ୍ସ କନଫରେନ୍ସର ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧିବେଶନ କଟକ ସହରରେ ବସିଥିଲା । ଏଥିରେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିମ୍ନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୁଡ଼ିକ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । (୧) ତାହାର ନିଜ ଜମି ଉପରେ ରକ୍ଷିତ ସ୍ଵତ୍ଵ ହାସଲ (୨) ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତି । (୩) ଦାୟିତ୍ଵ ମୂଳକ ଶାସନ ପ୍ରଚଳନ ଏବଂ (୪) ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଅଭିଯୋଗ ସମ୍ପର୍କରେ ତଦନ୍ତ କମିଟି ଗଠନ ।

ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥିଲା । କଟକରେ ପାଠ ପଢୁଥିବା ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ପିଲାମାନେ ସେଠାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଏସବୁ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ ଓ ତାର ପ୍ରତିକାର ଲୋଡୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଗବତୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ, ଗୋକୁଳ ରାୟ ଚୂଡ଼ାମଣି, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ଵିବେଦୀ, ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପତିଆରୀ ଓ ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଢେଙ୍କାନାଳର ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ, ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଗତିକୃଷ୍ଣ ଭଞ୍ଜ ଓ ବସନ୍ତ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ରମରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେଉଥିଲେ । ଢେଙ୍କାନାଳର ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଓଡ଼ିଶା ପିପୁଲ୍ସ କନଫରେନ୍ସର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ନାଁ କରିଥାନ୍ତି ।



ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ପତ୍ତ୍ୟ ଲେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଏବଂ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ । ୧୯୩୨-୩୩ ବେଳକୁ ସାରଥୀ ନାମକ ଏକ ବାମପନ୍ଥୀ ପାଣ୍ଡବ କାଗଜ କଟକରୁ ବାହାରୁଥାଏ । ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କର ଗହଣାବିକା ପଇସାରେ ରାଧାନାଥ କବିରାଜ ବୋଲି ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ହାତ ପ୍ରେସ୍‌ରେ ଏହା ଛପାଯାଏ । କିଛି ଦିନପରେ ଏହା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତା ପରେ ନବବାବୁଙ୍କ ବାଖରାବାଦ ଘର ପିଣ୍ଡାରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ପକୋଡ଼ି କ୍ଲବ । ସମାଜବାଦୀ ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀ ମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ବୈଠକ ପାଇଁ ଏହା ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ସହ ଗଡ଼ଜାତର ଛାତ୍ରମାନେ ଏକାଠି ହେଉଥିଲେ । ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହ ବୈଷ୍ଣବ ମଝିରେ ମଝିରେ ଏ ପକୋଡ଼ି କ୍ଲବରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଗଡ଼ଜାତର ମୁକ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଘାରିଥାଏ । ପକୋଡ଼ି କ୍ଲବରେ ନବ ବାବୁ, ମାଳତୀଦେବୀ, ଭଗବତୀ ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ସାମ୍ୟବାଦ, ସମାଜବାଦ, ପ୍ରାସିବାଦ ଆଦି ରାଜନୈତିକ ଚର୍ଚ୍ଚାମାନ ଆଲୋଚନା କରିବା ସହିତ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ, ସୋଭିଏତ ରୁଷିଆର ଅକ୍ଟୋବର ବିପ୍ଳବ ବିଷୟରେ ପୂଜ୍ୟାନୁପୂଜ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ତତ୍ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ଅନେକ ବହିପତ୍ର ପଢ଼ିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା ।

ନବ ବାବୁ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀ ପ୍ରଭୃତି କଂଗ୍ରେସ-ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କର୍ମଧାର ହେଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଉପରେ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଥିବାରୁ ଭଗବତୀ ବାବୁ ଏବଂ ଗୁରୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଥିଲେ । ଏହି ପାର୍ଟି ନିଖୁଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ- ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସହିତ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଥିଲା । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣ ପ୍ରଭୃତି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କଂଗ୍ରେସ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ତୁଙ୍ଗନେତା । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଏ ସବୁ ସମ୍ପର୍କ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା ।

କଂଗ୍ରେସ-ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ମୁଖପତ୍ର ହିସାବରେ କୃଷକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଓ ପରେ ଭଗବତୀ ଏହାର ସଂପାଦକ । ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ଡେକାନାଲ ରାଜ୍ୟର ଅତ୍ୟାଚାର କାହାଣୀମାନ ବାହାରେ । ସାରଙ୍ଗ ବାବୁ ଲଣ୍ଡା ଦେହୁରୀ ଛଦ୍ମ ନାମରେ ଅନେକ ଲୋମହର୍ଷଣ ବିବରଣୀ ଦିଅନ୍ତି ଏଥିରେ । ତାଙ୍କୁ ଡେକାନାଲର ଅନେକ ଲୋକ କଟକରେ ଦେଖା କରି ଅଭିଯୋଗମାନ କରନ୍ତି । ଡେକାନାଲର ଅନେକ ଲୋକମାନଙ୍କର ଠିକଣା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥାଏ । ଡେକାନାଲର ରାଜାଙ୍କର କୁଶାସନ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ପିଟିସନ ଲେଖା ହୋଇ ପଲଟିକାଲ ଏଜେଂଟଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଯାଏ ।

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଏଇପରି ଭାବରେ କଟକରେ ଚାଲିଥିଲା । ନବ ବାବୁ, ମାଳତୀ ଦେବୀ ଏବଂ ଉଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ତାଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଗୁରୁଥିଲେ । ଏ ସବୁଥିରୁ ସେ ମୋଟା ମୋଟି ଭାବେ କୁଝିଥିଲେ ଯେ:

ମଣିଷ ତାର ଆବଶ୍ୟକତା ମେଂଟାଇବା ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ରହିବା ଘର ଇତ୍ୟାଦି ଲୋଡ଼େ । ଏଥିପାଇଁ ତାକୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପାଇଁ ହଳ, ବଳଦ, ବିହନ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିର ଆବଶ୍ୟକ । ଜମି ଉପରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଦରକାର । ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଓ ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସୁଯୋଗ ଥିବା ମଧ୍ୟ ଦରକାର । ତାର ଉତ୍ପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀକୁ ଯଦି କେହି ବଳପୂର୍ବକ ଛଡ଼େଇ ନବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ତେବେ ମଣିଷ ତା ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ବଞ୍ଚି ଉଠିବାକୁ ହେଲେ ସଂଗ୍ରାମ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ମଣିଷର ଇତିହାସ ତେଣୁ ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସ । ପୁଣି ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ସାହସ ଦରକାର । ସଂଗଠନ ଦରକାର । ଭାରୁ, ଭୟାକୁ ଓ ଏକଲା ମଣିଷ ସଂଗ୍ରାମ କରିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଇତିହାସର ସମସ୍ତ ସଂଗ୍ରାମ ପଛରେ ନିଷ୍ଠାପର ଜନ ସଂଗଠନ ରହିଛି । ସଂଗ୍ରାମୀ ମଣିଷ ତାର ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଓ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ କଥା ଅନେକ ସମୟରେ ଉଠାଏ । ଯେଉଁ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତାର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରେ ତାକୁ, ହତାଇ ତା ଜାଗାରେ ନିଜର ସୁବିଧା-ମୁତାବକ ଏକ ଶାସନ ପ୍ରଚଳନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଗ୍ରାମ ପଛରେ ପ୍ରଶାସନିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ଅସନ୍ତୋଷ ନିହିତ ଥାଏ । ନିଆଁରୁ ଶୁଦ୍ଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବାହାରିଲା ପରି ଅସନ୍ତୋଷ ଅଗ୍ନି ମଧ୍ୟରୁ ସଂଗ୍ରାମୀ ମଣିଷମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୌରୁଷ ନେଇ ଉଭା ହୁଅନ୍ତି ।

ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ବୈଷ୍ଣବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏସବୁ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ବାଧୁଥିଲା । ଜଣେ ଦୀକ୍ଷିତହୀନ ଶାସକ ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇ ବିରାଦଙ୍କର ଭୋଗ-ବିଳାସ, ପରପୀଡ଼ନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ପାଇଥିଲେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଏବଂ ସମାଜବାଦୀ ମାନଙ୍କଠାରୁ ।

ଥାଉ ମଧ୍ୟ ସେ କୁଝିଥିଲେ : ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସନନ୍ଦ ଇଂରେଜ-ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ପାଇ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ମୁତାବକ ଶାସନ

କରୁଛନ୍ତି । ଏହା କୁଟକ୍ରୀ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଏକ ସୁଚିହ୍ନିତ ଚାଲ । ଗଡ଼ଜାତର ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ପେସ୍‌କିସ୍ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନୁଗତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ କଠୋର ଶାସନ ମଧ୍ୟରେ ଚାପି ରଖି ଶୋଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଇଂରେଜ ମାନଙ୍କର ଏଜେଣ୍ଟ ବା ଦଲାଲ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅନ୍ୟାୟ କର, ବେଠି, ବେଗାରି, ରସଦ ଓ ମାଗଣା ପ୍ରଭୃତି ଆଦାୟ କରି ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ରହୁଥିଲେ । ତେଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା ବା ଦାୟିତ୍ବ ମୂଳକ ଶାସନର ପ୍ରଶ୍ନ ନଥିଲା ସେଠି । ଏଇ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଖୁବ୍ ଉପାଦେୟ ହୋଇଥିଲା । ଅତ୍ୟାଚାର, ଶୋଷଣ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବିରୋଧରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ କରିବା ଓ ସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ସେ ନିଜର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ ।



## ଗଣଗଙ୍ଗାର ଧାରେ

ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଅଞ୍ଚଳର ମୁକ୍ତ ରାଜନୈତିକ ପରିବେଶ, କଟକର ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୟନୀୟ ପରିସ୍ଥିତି ତଥା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନ ଇତ୍ୟାଦି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଜନ ସଂଗଠନ ମାର୍ଗକୁ ଠେଲିନେଲା । ରେଲବାଇର ରଙ୍ଗ ମିସ୍ତ୍ରୀ କାମଟି ଏଥିପାଇଁ ତାକୁ ଖୁବ୍ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ରେଲବାଇ ପାଇଁ ଖଣିକ ପକେଟରେ ଧରି ସେ କଟକ ଆସନ୍ତି, ପୁଣି ରେଲ ଚଢ଼ି ଢେଙ୍କାନାଳ ଫେରିଯାନ୍ତି । ଖବର ଓ ଚିଠିପତ୍ର ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଦିଆନିଆ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।

ନିର୍ଗୁଣ୍ଡି ଓ ତାଳବୃତର ମଧ୍ୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲି ହାଉସ୍ ଥାଏ । ସେଠାରେ ରେଲବାଇର ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲି ଏବଂ ମଜୁରିଆମାନେ ଦିନବେଳେ କେତେବେଳେ କେମିତି ଏବଂ ରାତିରେ ବିଶ୍ରାମ ନିଅନ୍ତି । ମାଲଲ ଖୁଂଟି ଓ ରେଲବାଇ ଖୁଂଟିରେ ରଙ୍ଗ ଦେବା କାମ ସହିତ ସେଠାକାର କୁଲି ଓ ମଜଦୁରମାନଙ୍କ ସହ ବୈଷ୍ଣବ ମିଶନ୍ତି । ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ହାଉସମାନଙ୍କରେ ରାତିରେ ରହି କୃଷକ କାଗଜ ପଢ଼ି ଶୁଣାନ୍ତି । ସେଥିରୁ ରାଜ୍ୟର ଅତ୍ୟାଚାର କାହାଣୀମାନ ଜାଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼େ ସବୁରି । ରାତିରେ ଖୋଳ କରତାଳ, ଖଞ୍ଜଣି ମାଡ଼ ସହିତ ଦେଶୀମୁବୋଧକ ସଂଗୀତ ମାନ ବୋଲାଯାଏ । ବୈଷ୍ଣବ ମଧୁର କଣ୍ଠରେ ଓ ପ୍ରବଳ ଆବେଗ ସହିତ ଭାବରେ ଗୀତ ବୋଲି ପାରନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ଖବର ସହିତ ଦେଶ ବିଦେଶ ଖବର ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲି ଓ ମଜଦୁରମାନେ ଆଖି ପାଖି ଗାଁର ଲୋକ । ତେଣୁ କୃଷକ କାଗଜ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ହାଉସ୍ ମାନଙ୍କରୁ କ୍ରମଶଃ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କୁ ଯାଏ । ଏଇ ଆସର ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ରାଜନୈତିକ ବୈଠକରେ ପରଶତ ହୁଏ । ତାହା ପୁଣି ତ୍ରିନାଥ ମେଳା ମାଧ୍ୟମରେ । ପ୍ରତି ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ହାଉସ୍ରେ ତ୍ରିନାଥ ମେଳା ହୁଏ । ବାଜା ବାଜେ । ଅତ୍ୟାଚାରର ଗୀତ ବୋଲାଯାଏ । ରାଜାଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ । ଯତନ ନଗର, ଲାବଣ୍ୟ, ବଙ୍ଗ ଲଳନା, ପଟାୟତଙ୍କ ବାହାଘର ଓ ହାତୀଧରା ପ୍ରଭୃତି କଥା ପଡ଼େ ।

ତୁଣ୍ଡରୁ ତୁଣ୍ଡ ଓ କାନରୁ କାନ କଥା ଉଡ଼େ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଭାଷଣରେ ପଚୁରା ଓ ଲଳିତ ସଂଗୀତ ଗାନ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର ମୁଗ୍ଧ କରିଦିଏ । ବେଳକୁ ବେଳ ଲୋକ ସମାଗମ ବଢ଼େ । ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ହାଉସ ମାନଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିଧି ଡେଇଁ ତ୍ରିନାଥ ମେଳା ଆଖପାଖ ଗାଁ ମାନଙ୍କରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଲୋକ ଗହଳି ବଢ଼େ । ଶହ ଶହ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ, ବୃଦ୍ଧ ଓ ଯୁବକ ଅତ୍ୟାଚାରର କାହାଣୀମାନ ଶୁଣିବାକୁ ଆସନ୍ତି ତ୍ରିନାଥ ମେଳାକୁ । କୃଷକ ଖବର କାଗଜର ପ୍ରସାର ବଢ଼େ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ । ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଦଶ ପନ୍ଦର ଖଣ୍ଡରୁ ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ କୃଷକ ବିକ୍ରୟ ହେଲା । ଦରବାର କୃଷକ ଖବର କାଗଜକୁ ବେଆଇନ୍ ଘୋଷଣା କଲେ । ରାଜ୍ୟ ଭିତରକୁ କୃଷକ ଆସିବା ନିଷେଧ । ତାକୁ ମାନୁଛି କିଏ ? ଲୋକଙ୍କର କୌତୁହଳର ସୀମା ନଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହ ହରମୋହନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମଧ୍ୟ ତ୍ରିନାଥ ମେଳାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ବିଦ୍ରୋହର ବାତ୍ସା ପ୍ରସାରିତ ହବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ଡେଙ୍କାନାଳରେ ବହୁ ଉକ୍ତ ସମସ୍ୟା ଥିଲା । ଏହା ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଅତୀତରେ ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ମହେଶ୍ୱର ସୁବାହ ସିଂହ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପ୍ରାଭୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ । ମାତ୍ର ଏ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଦମନ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ ଆଉ କେହି ପଦାକୁ ବାହାରିବାକୁ ସାହସ କରୁନଥିଲେ । ଆଇନର ଶାସନ କିଛି ନଥିଲା । ଅନ୍ଧାରୀ କଟିରୀ ଦ୍ୱାରା ମାତ୍ରାଧିକ ଶାରୀରିକ ଯାତନା ଓ ଜେଲ ଜୋରିମାନା ଭୟରେ ଲୋକେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । କଟକରୁ କୌଣସି ରାଜନୈତିକ ପ୍ରତିକାର କାମ ଦେଇନଥିଲା । ବିଲେଇ ବେକରେ ଘଟି ବାନ୍ଧିବା କାମଟି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲା । ହରମୋହନ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଏବଂ ସେ ଗାଁ କୁ ଗାଁ ବୁଲି ତ୍ରିନାଥ ମେଳା ନାଁରେ ଜନ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କଲେ ।

ଶୁଖିଲା ପତ୍ର ପଡ଼ି ରହିଥିଲା ନିଆଁକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି । ତ୍ରିନାଥ ମେଳାର ହୋମାଗ୍ନିରୁ ବିଦ୍ରୋହ ଜାତ ହେଲା । ଦେଖା ଦେଖୁ ହୋଇ ଆଉ କିଛି ଲୋକ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ନିର୍ଭୟରେ । ସଦର ମହକୁମାରେ ସୁଦର୍ଶନ ମହାମାନସିଂହ, ଚକ୍ରଧର ମିଶ୍ର, କାଶୀନାଥ ମିଶ୍ର, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସିଂହ, ଗଙ୍ଗାଧର ଦାସ, ବେଣୁଧର ପଣ୍ଡା, ରାଧାମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ଦାସ, ରବିନାରାୟଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, କୃତ୍ତିବାସ ପ୍ରଧାନ, ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ,

ନବୀନ ସ୍ବାଇଁ, ଭଜମନ ସାହୁ ଓ ନରୋତ୍ତମ ଦାସ ଇତ୍ୟାଦି । ପରଜଙ୍ଗ ଠାରୁ ମହେଶ୍ୱର ସ୍ବାହସିଂହ, ଆମ୍ବ ପଲ୍ଲୀର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଗଡ଼ ପଲ୍ଲୀଶ୍ରୀର କିଶୋରୀ ବେହେରା ପ୍ରଧାନ, ମାଣିକ ମରାର ଦେବରାଜ ପାତ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଧର୍ମରାଜ ପାତ୍ର, ମଙ୍ଗଳପୁରର ଗଡ଼ନାୟକଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାଉତ, ତମୋଳ ଗଡ଼ନାୟକଙ୍କ ପୁଅ ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ନାୟକ ପ୍ରଭୃତି ।

ଅସନ୍ତୋଷ ବ୍ୟାପିଥିଲା ସବୁ ବର୍ଗରେ । ସରବରାଜାର ଓ ଗଡ଼ନାୟକମାନେ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରି ତାର ଶତକଡ଼ା ପନ୍ଦର ଭାଗ ନେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାଗଣ, ରସଦ ଯୋଗାଣରେ ତଳିତଳାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଗିରି ଜମି ମିଳୁନଥିଲା । ତଳେ ପ୍ରଜା ଓ ଉପରେ ରଜା- ଏପରି ଘୋରାଘାତରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ସେମାନେ କେତେକ ଠିଆ ହେଲେ ଦରବାର ବିରୋଧରେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାନେ ଏକ ସମୟରେ ଲାଖରାଜ ଜମି ଉପରେ କର ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ବେଠି କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲା । ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାର ଜମି ଉପରେ ସବୁର ଠିକଣା ନଥିଲା । ବେଠି, ବେଗାରି, ରସଦ ଓ ମାଗଣ ବୋଝରେ ସେମାନେ ସଡ଼ି ଯାଉଥିଲେ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଦରବାର ପକ୍ଷ ଛାଡ଼ି ଆରପଟକୁ ଗଲେ । ତ୍ରିନାଥ ମେଳା ଅନ୍ଧାରରେ ଆଲୋକବତୀ ଭଳି ବାଟ ଦେଖେଇଲା । ଜନ ସଂଗଠନ ପାଇଁ ଭିତ୍ତି ଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା ।

ଜନ ସଂଗଠନର ପ୍ରଥମ ସ୍କୁରଣ ହେଲା ୧୯୩୮ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସରେ । ହରିପୁରା କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏଥିରେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦ ଖେଳିଗଲା, କିଛି ଆଶା ସଂଚାର ହେଲା । କାରଣ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ନନ୍-ଇଂଗ୍ରେସିଅରେନ୍ସ ବା ଅଣହସ୍ତକ୍ଷେପ ନୀତିକୁ ପସନ୍ଦ କରୁନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ । ଭାରତର ଲୋକ । କଂଗ୍ରେସ ସିଧାସଳଖ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ସଂଗଠନ ଗଢ଼ି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ଉଚିତ୍ । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ବେଚ୍ଛାଚାରୀ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରର ସାମନା କରିବା ପାଇଁ ଏକା ଏକା ଛାଡ଼ି ଦବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କଂଗ୍ରେସକୁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟାପାରରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ବୈଷ୍ଣବ ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ପହିଲା ତାରିଖରେ

ତେଜାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଂପାଦକ ଭାବରେ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କୁ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନ ତାରବାର୍ତ୍ତା ପଠାଇଦେଲେ । ବାସ୍ତବରେ ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହୋଇ ନଥିଲା କି ବୈଷ୍ଣବ ତାର ସମ୍ପାଦକ ନଥିଲେ । ଏହି ଟେଲିଗ୍ରାମ ବାର୍ତ୍ତାଟି ଦୈନିକ ଷ୍ଟେଟ୍ସମ୍ୟାନର ୧୯ ତାରିଖ ସଂସ୍କରଣରେ ବାହାରିଲା । ତେଜାନାଳ ଦରବାର ଏ ଖବର ଜାଣି ଚମକି ପଡ଼ିଲା । ଖୋଜା ଚାଲିଲା ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଏ ଖବର ପାଇ ତେଜାନାଳରୁ ଖସି ପଳାଇଲେ କଟକ । କଟକର ଥୋରିଆ ସାହିରେ ଭଗବତୀ ବାବୁ ତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଶିବଂ କୁଟୀରରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଦିନା କେତେ ଲୁଚି ରହିଲେ । ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଦିନେ ସେ ଭଗବତୀ ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ- -

ଏଠି ଆଉ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ଲୁଚି ରହିବାକୁ । କେତେ ବହି ପଢ଼ିବି ଆଉ, କେତେ ଆଲୋଚନା କରିବା । ବରଂ ତେଜାନାଳ ରାଜା ଧରିନେଉ, ମୁଁ ଫେରି ଯାଉଛି ତେଜାନାଳ ।

ଭଗବତୀ ତାଙ୍କୁ ବୁଝେଇ କହିଲେ : ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ସର୍ବଦା ସତର୍କତା ଲୋଡ଼ା । ଅସତର୍କ ହେବାରୁ ପୃଥ୍ବୀରାଜ ଚୌହାନ, ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ହାତରେ ପ୍ରାଣ ଦେଲେ ଓ ଭାରତ ଅଧିକାର କଲେ ମୁସଲମାନ ବାହିନୀ । ତୁମେ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଚାଳନ କରିବ କିଏ ? ଏ'ତ ଆରମ୍ଭ ମାତ୍ର । ଯୁଦ୍ଧରେ ସେନାପତିର ମୃତ୍ୟୁ ବା ବନ୍ଦୀହବା ସମଗ୍ର ସେନାବାହିନୀ ପାଇଁ ପରାସ୍ତର କଥା । ତୁମେ ଯାଆ ବା ଏଠି ରୁହ, ଗୋଟିଏ କଥା ମନେରଖ, ରାଜାର ଫାସରେ ପଡ଼ି କେବେ ନିଜକୁ ଗିରଫ ହବାକୁ ଦିଅନା । ନେତୃତ୍ୱ ସାଧାରଣ ଜନତା ଭିତରୁ ଆସେନା । ଆସିବ ଇଂରେଜକୁଆଳଙ୍କ ଭିତରୁ । ମାତ୍ର ଇଂରେଜକୁଆଳ ସମର୍ପିତ ହବା ଦରକାର, ଜନତାର ସୁଖ ଦୁଃଖର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ଓ ପ୍ରତିନିଧି ହବା ଦରକାର । ତୁମେ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିତ, ବାପା-ମାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିତ, କୋଉଥିପାଇଁ ?

ଭଗବତୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ବୈଷ୍ଣବ ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଯାଇ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ କିଛିଦିନ ରହି ପୁଣି ଫେରିଲେ କର୍ମ ରୂମି ତେଜାନାଳକୁ ।

ଦେବୀନାଥଙ୍କୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ୧୯୩୮ ମସିହାର ବର୍ଷାଦିନ । ବର୍ଷାଦିନରେ ବର୍ଷା ବିହୁନେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହବାର ଆଶଙ୍କା ଦେଖାଦେଲା । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟର ଚାରିଆଡ଼େ ଯଜ୍ଞ କରିବାର ବିଚାର ହେଲା । ବାସ୍ତବରେ ଯଜ୍ଞ ଏକ ବାହାନା ଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ବିଚାର ବିମର୍ଷ କରିବା ପାଇଁ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହ ପଥକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଯଜ୍ଞ ଆୟୋଜନ ଏକ ସୁପରିକଳ୍ପିତ ଯୋଜନା ଥିଲା । ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ମଢ଼ିରେ, ମାଣିକମରା, ପରଜଙ୍ଗ ଓ ପଲ୍ଲୀଶୁଣି ପ୍ରଭୃତି ଦୂର ଦୂରାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ । ଶହ ଶହ ଗାଁକୁ ଗୁଆ ନଡ଼ିଆ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଗଲା । ଗାଁ ମାନଙ୍କରୁ ଆସିଲା ଭୋଗରାଗ, ଘିଅ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ । ଗାଁକୁ ଗାଁ ଆମ୍ଭ ତୋରଣ ବସିଲା । ଛାମୁଣିଆ ବନ୍ଧା ହେଲା । ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭ ବସିଲା ଘରେ ଘରେ । ହରିବୋଲ, ହୁଳହୁଳି ଦେଇ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଆସିଲେ ଯଜ୍ଞ ସ୍ଥଳକୁ । ଶୁଭ ଶଙ୍ଖ ବାଜିଲା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଏବଂ ଯଜ୍ଞଶାଳାରେ । ଅନ୍ଧସଲିଳା ସ୍ରୋତଭଳି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜନମତ ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ କୋଣରୁ ଆଉ କୋଣ ଯାଏ ସଂଚାରିତ ହେଲା । ଯଜ୍ଞ ଆୟୋଜନ ପାଇଁ ଗାଁ କମିଟି ଏବଂ ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ସାର୍ବଜନୀନ କମିଟି ମାନ ଗଢ଼ା ହେଲା । କୃଷକ କାଗଜ ପ୍ରତି ଗାଁକୁ ଚାଲିଲା ଗୋପନରେ । ଦେବୀନାଥ ଜନତାଙ୍କ ପଛରେ କଟକର ସାମ୍ୟବାଦୀ ଏବଂ ସମାଜବାଦୀ ଦଳ ଲୋକେ ଏପରିକି ଗାନ୍ଧି, ନେହେରୁ ଓ ସୁଭାଷ ବୋଷ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଆଲୋଚନା ହେଲା । ଅତ୍ୟାଚାରର ଶେଷ ପାଇଁ ସାଲିସ ବିହୀନ ସଂଗ୍ରାମର ଭୀଷଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନେଲେ ଲୋକମାନେ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ସମକ୍ଷରେ । ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଶୋଇରହିଥିବା ଭାରୁ ଓ ଭୟାକୁ ମଣିଷମାନଙ୍କ ମନରେ ବଞ୍ଚିବାର ମୋହ ଜାଗିଲା । ସେମାନେ ଉଠି ବସିଲେ । ହାତକୁ ହାତ ଓ କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ମିଳେଇ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଛାତି ପତେଇ ଦବାକୁ ଶପଥ ନେଲେ ।

ଶପଥର ପ୍ରଥମ ପରୀକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସେଇ ଯଜ୍ଞ ସ୍ଥଳରୁ । ୧୯୩୮ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୩୦ତାରିଖ ଦିନ ଦେବୀନାଥ ରାଜ ସରକାର ପାନ ଲାଇସେନ୍ସ ସଂପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଅତିରିକ୍ତ ଗେଜେଟ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସ୍ୱରୂପ ଜନତା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଉଦ୍‌ବେଳନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଉକ୍ତ ଗେଜେଟରେ ବୈଶାଖ ଠାରୁ ଆଶ୍ୱିନ ଏବଂ ଆଶ୍ୱିନ ଠାରୁ ଚୈତ୍ର ଯାଏଁ ପାନ ପାଇଁ ଦୁଇଟି ଉଚ୍ଚ ଦର ସ୍ଥିର କରାଯାଇଥିଲା । ପାନର ଏକତାଟିଆ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା । ଅନ୍ୟ କେହି ପାନ ବ୍ୟବସାୟ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟ ବାହାରୁ ଖୁବ୍ ବେଶିରେ ଜଣେ ୫୦ଟା ପାନ



ଆଣିପାରିବ । ଚୋରାପାନ ରାଜ୍ୟ ଭିତରକୁ ଆସି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଖଲାପି କଲେ ହେବ୍ କନେଷ୍ଟବଲ୍ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଉପର ପୁଲିସ୍ ହାକିମମାନେ ଘର କିମ୍ବା ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଖାନତଲାସ କରିପାରିବେ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଦଣ୍ଡ ଦେଇପାରିବେ - ଏହାହିଁ ଥିଲା ଘୋଷଣା ।

ପାନ ଲାଇସେନ୍ସ ଯୋଗୁଁ ଗଏରକିଲ୍ଲା (ତେଜ୍ଜାନାଳ ବାହାରେ) ଅଞ୍ଚଳର ଦର ଠାରୁ ୩/୪ ଗୁଣ ଅଧିକ ଦାମରେ ରାଜ୍ୟ ଭିତରୁ ପାନ କିଣିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କୁ । ରାଜ୍ୟ ବାହାରେ ପାନ ଶସ୍ତାରେ କିଣି ୫୦ ଟାରୁ ଅଧିକ ଆଣି ଧରାପଡ଼ିଲେ କଠିନ ଦଣ୍ଡ । ଝିଅ ବୋହୂକୁ ବି ଏଥିପାଇଁ ଖାନ ତଲାସର ସମ୍ମୁଖୀନ ହବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ତେଣୁ ଯଜ୍ଞରେ ଠିକ୍ ହେଲା ଯେ ପ୍ରଜାମାନେ ଆଉ ପାନ ଖାଇବେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଶପଥ କଲେ ଲୋକମାନେ । ଯଜ୍ଞ ଶେଷରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରି ବୁଲିଲାବେଳେ ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ : ପାନ ଲାଇସେନ୍ସ ଉଠିଯାଉ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟ ହେଉ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଗୋଟିଏ ମାସ ଭିତରେ ରାଜ୍ୟର ପାନ ବିକ୍ରି ଶତକଡ଼ା ୯୫ ଭାଗ କମିଗଲା । ସାମୁହିକ ପ୍ରତିବାଦ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭାତୁଭାବ ଓ ଏକତା ସଂଚାର କଲା । ଛୋଟ ପ୍ରତିବାଦଟିଏ ସଫଳ ହେବାରୁ ବୃହତ୍ତର ପ୍ରତିବାଦ ପାଇଁ ବାଟ ଫିଟିଗଲା ।

ପାନ ବ୍ୟବକର୍ତ୍ତା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ପ୍ରସାର ହେଲା । ଓଡ଼ିଶା ଷ୍ଟେଟ୍ ପିପୁଲ୍ସ୍ କନଫରେନ୍ସ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ରୂପରେଖ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲା ୧୯୩୭ ରେ । ଗ୍ରାମ ସ୍ତରରେ ଗ୍ରାମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ । ତା ଉପରକୁ ବିଷ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଓ ସବା ଉପରେ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ । ଏଇ ପରିକଳ୍ପନା ପ୍ରଥମ କରି ରୂପନେଲା ୧୯୩୮ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୨୭ ତାରିଖରେ । ଅନୁଗୁଳ ଠାରେ ତଦନ୍ତ କମିଟି ବୈଠକକୁ ପରଜଙ୍ଗ ଓ ପଳାଶୁଣି ବିଷର ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ଲୋକ ସାକ୍ଷୀ ଦେବାକୁ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ସଭାପତି ହେଲେ ମାଣିକମନ୍ଦାର ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ ପାତ୍ର । ଚାନ୍ଦପୁରର କୃଷିବାସ ସୁରୁଷି ଏବଂ କୁଆଲୋର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ସାହୁ, ଦୁଇ ଉପ ସଭାପତି, ଆୟପଳାଶର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ସଂପାଦକ ଏବଂ ଝିଲ୍ଲାର ତ୍ରିଲୋଚନ ପ୍ରଧାନ କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଆଠଜଣ ସାଧାରଣ ସଭ୍ୟ ହେଲେ । ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଗଢ଼ା ଯାଇଥିଲା । ପାନ ବ୍ୟବକର୍ତ୍ତା ପରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଏବଂ ବିଷମାନଙ୍କର ଆଞ୍ଚଳିକ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳମାନ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲେ । ଏହା ପଛରେ ବୈଷବ ଓ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଅଶେଷ ଅବଦାନ ଥିଲା ।



## ଭାକୁଶୀ ଫିଟିଲା

ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ସଂଗଠନର ଖବର ରାଜ ଦରବାରରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ବେଶି ସମୟ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ଚାରିଆଡ଼େ ସଭା ସମିତି ହେଉଥିବାର ଖବର ମିଳୁଥିଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ଶହ ଶହ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଯୋଗଦେଇ ଆତ୍ମ ତ୍ୟାଗ କରିବା ପାଇଁ ସଂକଳ୍ପବଦ୍ଧ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ସୂଚନା ମିଳିଲା । ଏଭଳି ଜନ ଜାଗରଣକୁ ଦୃଢ଼ ହସ୍ତରେ ଦମନ କରିବା ଠିକ୍ ହବନାହିଁ ବୋଲି ବିଚାର କରି ଦରବାର ତାଙ୍କ ତରଫରୁ ସଭା ସମିତି କରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ରାଜନବରର ଏକ ସଭାରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ତଦନ୍ତ କମିଟି ବସିବା କଥା ଘୋଷଣା କଲେ । ପାନ ଲାଇସେନ୍ସ କୋହଳ ହେଲା । ରାଜ୍ୟ ବାହାରର ଖବର କାଗଜ ପଢ଼ିବା ଉପରୁ କଟକଣା ଉଠାଇ ନିଆଗଲା । ଲୋକେ କିନ୍ତୁ ଏ ତଦନ୍ତ କମିଟି ଘୋଷଣାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଦରବାର ରାଜନବର ବାହାରେ ସଭା ସମିତି କରିବାରେ ମନ ଦେଲେ ।

୧୯୩୮ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ସାତ ତାରିଖରେ ମୋଟଙ୍କା ଥାନା ପଡ଼ିଆରେ ଅପରାହ୍ନ ଚାରିଟା ବେଳେ ଦରବାର ତରଫରୁ ଗୋଟିଏ ସଭାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ରାଣୀ, ରାଜଭ୍ରାତା, ଦେଓ୍ୱାନ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଫିସରମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ପରଜଙ୍ଗ, ପଳାଶୁଣି ଅଞ୍ଚଳରୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରଜା ଆସିବା ପାଇଁ ପିଆଦା, ଚପରାସୀ ଓ ଚୌକିଦାର ପ୍ରଭୃତି ଗାଁ ମାନଙ୍କୁ ଯାଇଁ ଡେଙ୍କୁରା ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଚାର ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ବଂଟା ହେଇଥିଲା । ମହେଶ୍ୱର ସୁବାହୁ ସିଂହ ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ହାତୀରେ ବସେଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ, ଆପତ୍ତି, ଅଭିଯୋଗ ଓ ଗୁହାରି ରାଜା ନିଜେ ଶୁଣିବେ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କୁ କୁହାଯାଇଥିଲା ।

ଠିକ୍ ସେହି ଦିନ ବୈଷ୍ଣବ ଏକ ହଜାର ଖଣ୍ଡ କୃଷକ ଖବର କାଗଜ ଧରି କଟକରୁ ତାଳଚେର ଯିବା ବାଟରେ ମେରାମଣ୍ଡଳୀରେ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ : ଆପଣ ସତ୍ତାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି କି ?

—କି ସତ୍ତା, ମୁଁ ତ ତାଳଚେର ଯାଉଛି ।

—ନାଁ ଆପଣ ଏଠି ଓହ୍ଲାଇ ରହନ୍ତୁ । ରାଜା ସତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ମୋଟଙ୍ଗା ଥାନା ପଡ଼ିଆରେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଆବେଗଭରା କଥା ଶୁଣି ସେଠି ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ଉଠିଲେ : ଢେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନବଜାଗରଣର ଯେଉଁ ଅଙ୍କୁର ଦେଖା ଦେଇଛି ତାକୁ କଲେ ବଲେ କୌଣସି ଭାଙ୍ଗି ଦବାକୁ ରଜା ନିଶ୍ଚେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ କଅଁଳେଇ ସଅଁଳେଇ ବା ଠକି ଦେଲା ଭଳିଆ କିଛି ସୁବିଧା ଦେଇ ଅଙ୍କୁରିତ ନବ ଜାଗରଣକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବାକୁ ବସିଛି ।

ମେରାମଣ୍ଡଳୀ ଷ୍ଟେସନ ଠାରୁ ଦୁଇ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଖଡ଼ଗପ୍ରସାଦ ଗ୍ରାମ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀ ଘାଟ କୁଳରେ । ତାର ଅପରପାର୍ଶ୍ୱରେ ପରଜଙ୍ଗ ଓ ପଳାଶୁଣି ଅଞ୍ଚଳର ଗାଁମାନ । ସତ୍ତାକୁ ଏଇ ଘାଟ ବାଟେ ଲୋକେ ଆସୁଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଖଡ଼ଗପ୍ରସାଦ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରଚୀରପତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ସତ୍ତା ହେବା କଥା ଓ ରାଜାରାଣୀ ଲୋକଙ୍କ ଗୁହାରି ଶୁଣିବା କଥା ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା ।

ବୈଷ୍ଣବ ଗ୍ରାମ ମୁଣ୍ଡରେ ନଦୀ ପାର ହେଇ ଆସୁଥିବା ଦଳଦଳ ଲୋକଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ରାଜାରାଣୀଙ୍କୁ ଭେଟି କୋଉ ଅସୁବିଧା କଥା କହିବେ ବୋଲି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବାରେ ସେମାନେ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସୁଯୋଗରେ ବୈଷ୍ଣବ ସେମାନଙ୍କ କାନରେ କହିଲେ : ରାଜା ପଚାରିଲେ ତୁମେମାନେ କହିବ ଯେ ହଠାତ୍ ଆମେ ଆମର ଅସୁବିଧା କଥା କହି ପାରୁନାହିଁ । ଆମକୁ କିଛିଦିନ ସମୟ ଦେଲେ ଆମେ ବିଚାର କରି ଯାହା କହିବୁ । ଏଇ କଥା ସେ ସୁବାହୁ ସିଂହ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଲୋକମାନଙ୍କ କାନରେ ଶିଖେଇ ଦେଲେ ।

ପରଜଙ୍ଗର ନାରଣ ବେହେରା ଓ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଛପି ଛପି ଯାଇଁ ସଭା ସ୍ଥାନରେ ପଛରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲେ । ଦେଖିଲେ ପନ୍ଦର ହଜାର ପ୍ରଜା ଏକାଠି ହୋଇଥିଲେ ସଭାସ୍ଥଳରେ । ବହୁ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ୍ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ । ଥାନା ବାରଣ୍ଡାଟି ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ମହା ଜାକଜମକରେ ଏହା ପେଣ୍ଡାଲପରି ସଜା ହେଉଛି । ଚଟାଣରେ ମହାର୍ଦ୍ଦ ଗାଳିଚା । ବାରଣ୍ଡା ତଳେ ପନ୍ଦର ହଜାର ପ୍ରଜା ଅନେଇ ବସିଛନ୍ତି ରାଜାରାଣୀଙ୍କ ଆଗମନକୁ ।

କିଛି ସମୟପରେ ପେଣ୍ଡାଲର ପଛପାଖ ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ ଠେଲି ଥାନା ଭିତରୁ ବାହାରି ପ୍ରଥମେ ଆସିଲେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିଛନ୍ତି । ସେ କହିଲେ : ରାଜାରାଣୀ ଟିକିଏ ପରେ ଆସିବେ । ତେବେ ତୁମେ ପ୍ରଜାମାନେ ପାଞ୍ଚଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଛି ନିଅ । ସେମାନେ ତୁମର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ରାଜାଙ୍କୁ କହିବେ । ବେଶି ଲୋକ ପାଟିଗୋଳ କଲେ ବିଶୁଦ୍ଧିଲା ହେବ । ଜୟବାବୁଙ୍କର ଏହି କଥା ଶୁଣି ସଭାର ଚାରିଆଡୁ ଚାପା ମର୍ମର ଶବ୍ଦ ଉଠିଲା । ସେମାନେ କହିଲେ : ଆମେ ରାଜା ରାଣୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିବୁ । ତା ଛଡ଼ା ଆମର ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ରାଜା ହଜୁର କଣ ଘୋଷଣା କରିବେ, ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ଆସିବୁ । ଆମର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ବିଷୟରେ ଆମେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରିବୁ କି ଆମର ପ୍ରତିନିଧି ବାଛିବା ପାଇଁ ସମୟ ପାଇନାହିଁ । ଆମକୁ କିଛି ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ- ଅନ୍ଧତଃ ଦିନେ ଦି ଦିନ ସମୟ ଦରକାର ।

ଜୟ ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରତି କେହି କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ବାଛିବା କଥା ହେଲା ନାହିଁ । କେହି ଏଥିରେ ଏକମତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଜୟ ବାବୁ ପୁଣି ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଦେଓଧାନ କେତେଜଣ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଧରି ପେଣ୍ଡାଲ ଉପରକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ପାଞ୍ଚଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ବାଛିବା ପାଇଁ ତାହା କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଦେଓଧାନ ଅବଶେଷରେ ଧମକ୍ ଦେଲେ : ଦେଖ, ରାଜା ତୁମମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତୁମେ ସେଥିରେ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ଫୋଉଛ । ଯଦି କିଛି ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ଘଟେ ସେଥିପାଇଁ ତୁମେ ଦାୟୀ ହେବ । ରାଜା ଦାୟୀ ହେବେ ନାହିଁ । କିଛି ଲୋକ ନରମିଗଲେ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି ବାଛିବାକୁ ମନା କରିଦେଲେ । ରାଜା ବାହାରିଲେ ନବରକୁ ଫେରିଯିବାକୁ । ଏଥିରେ ଲୋକମାନେ ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇଗଲେ । ଶେଷରେ ପ୍ରତିନିଧି ବାଛିବାକୁ ରାଜି ହୋଇଗଲେ ।

ପ୍ରତିନିଧି ବଛାବଛି ଚାଲିଲା । ସୁବାହୁ ସିଂହ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାପାତ୍ର ଓ ଆଉ ତିନୋଟି ନାଁ ଆସିଲା । ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ନାରଣ ବେହେରା ବାହାରି ପଡ଼ି କହିଲେ : ହଜୁର ଏ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଯଦି ଭୁଲରେ ଆମର କିଛି ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ନକହି ଛାଡ଼ି ଯିବେ, ତେବେ ଆମକୁ ଜଣେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ କହିବାକୁ ସୁଯୋଗ ମିଳୁ । ଦେଓଫାନ ଏଥରେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ ।

ରାଜାରାଣୀ ଆସିଲେ ପେଣ୍ଡାଲ ଉପରକୁ । ଦାମୀ ତେୟାର ପଡ଼ିଥିଲା ଡାକ୍ତାଘାଟ୍ । ନିନି ସାହେବ, ଦେଓଫାନ ଓ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଡାକ୍ତା ପଛେ ପଛେ । ସେମାନେ ବସିଲେ । ଗାର୍ଡମାନେ ପାଛପଡେ । ଡିରିଣ ନାଜିଣ ପୋଲିସ ବନ୍ଧୁକ ଧରି ସଭା ଚାରିପାଖେ ଘେରିଗଲେ । ଚାରିଆଡ଼େ ନୀରବତା ଛାଇ ହୋଇଗଲା ।

ଏହାପରେ ରାଜା ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ପରି କହିଲେ : ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଆପଣି ଦୂର କରିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ଆସିଛି । ନିର୍ଭୟରେ ଏବେ ତୁମର ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା କଥା କୁହ । ମୁଁ ତାହା ପୂରଣ କରିବି ।

ପ୍ରଥମେ ଉଠିଲେ ପ୍ରତିନିଧି ପଣ୍ଡିତୀଆ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାପାତ୍ର । ସେ ତିନୋଟି ଅଭାବ ଅସୁବିଧା କଥା କହିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା : ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବିଭବ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ । ଏ ତିନୋଟିର ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରତିକାର ହେଉ । Health, Wealth and Wisdom.

ତାପରେ ଉଠିଲେ ଜନତାର ପ୍ରକୃତ ନେତା ସୁବାହୁ ସିଂହ । ସେ ମରୁଡ଼ି ଏବଂ ଜଳାଭାବ, ଗରିବ ପ୍ରଜା ଓ ଦିନ ମଜୁରିଆଙ୍କ ଭୋକ ଉତ୍ପାସ କଥା କହିବା ସହିତ ବନ୍ଧ ପୋଖରୀ, କେନାଲ ଖୋଳାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ରାଜ ଖମାରରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଧାନ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କଲେ । ରାଜା ସଂଗେ ସଂଗେ ଖମାରିଆକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଧାନ ରଣ ଦବାକୁ । ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ ବନ୍ଧ ପୋଖରୀ ଖୋଳାଇବା ପାଇଁ । ଆଉ ସେ ମଧ୍ୟ ଫରେଷ୍ଟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ପାନ ଲାଇସେନ୍ସ ପାଇଁ ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କୁ ବେଇଜତ ହେବା କଥା ଉଠେଇଲେ । ରାଜ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର କଥା ମଧ୍ୟ ସେ କହିଲେ । ରାଜା ସେ ସବୁ ଚିପି ନେଲେ । ଅନ୍ୟ ତିନିଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ସାମୂହିକ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା କଥା ନକହି ନିଜ ନିଜର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ପାଇଁ ଆପଣି ଜଣାଇଲେ । ଜଣେ କହିଲା : ମୋ ଭେଣ୍ଟା ପୁଅ ମତେ ଖାଇବାକୁ ଦେଉନାହିଁ । ଆଉ ଜଣେ କହିଲା--ମୋ ବିଲରେ ପାଣି ନାହିଁ । ଶୁଖିଲା ପଡ଼ିଛି । ତୃତୀୟ

ଜଣକ କହିଲା : କାମ କରିବା ପାଇଁ ଆଉ ମୋର ବଳ ପାଉନାହିଁ । ସବୁର ପ୍ରତିକାର ହବ ବୋଲି ରାଜା ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ । ଶେଷରେ ପଚାରିଲେ : ଆଉ କାହାର କିଛି କହିବାର ଅଛି ?

ସଭାର ପଛରେ ଥାଇ ବୈଷବ ଠିଆହେଲେ ଓ ଠେଲିପେଲି ହୋଇ ଆଗକୁ ଗଲେ । ଜୟ ବାବୁ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ : ଇଏ ହେଉଛନ୍ତି ବୈଷବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ । ରାଜା ବିମର୍ଷ ଦିଶିଲେ ହଠାତ୍ । ଆକାଶରେ କଳା ବାଦଲ ମାଡ଼ିଗଲା ପରି ତାଙ୍କ ହର୍ଷୋଦ୍‌ଘୁଲିତ ମୁହଁକୁ ବିଷାଦ ମାଡ଼ି ଆସିଲା ।

ବୈଷବ କହିଲେ— ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ବିଷୟରେ ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ମତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉ ।

ରାଜା —ହଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉଛି, କୁହ ।

ବୈଷବ —ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁମତି ଚାହୁଁଛି ।

ରାଜା —ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁମତି ଦେଇଛି । କୁହ ।

ବୈଷବ —ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁମତି ଚାହୁଁଛି ।

ରାଜା ଏଥର ରୁଷ୍ ହୋଇ ପଚାରିଲେ—ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁମତି ମାନେ କଣ ?

ବୈଷବ—ମୋର କହିବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ମୁଁ ତାହା ଆପଣଙ୍କ ଠାରୁ ପାଇଛି କି ?

- ଅଧିକାର ?

- ହଁ , ଅଧିକାର, କହିବାର ଅଧିକାର । ମୁଁ ମୋ ପାଇଁ କେବଳ ମାଗୁନାହିଁ, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମାଗୁଛି । ଜୟ ବାବୁ ପଚାରିଲେ : ତୁମେ କଣ ସିଭିଲ୍ ଲିବର୍ଟି କଥା କହୁଛ, ଯାହା ଗ୍ରୀଭୋଙ୍କର ରାଜ୍ୟରେ ଏବେ କୁହାଯାଉଛି ?

- ହଁ, ମୁଁ ସେଇ ସିଭିଲ୍ ଲିବର୍ଟି କଥା କହୁଛି । ଆମେ ତାହା ପାଇଛୁ କି ? ସଭା, ସମିତି, ବୈଠକ କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଛୁ କି ?

ରାଜା— ତୁମେ ଅନୁମତି ନେଇ ତାହା କହିପାର ।

ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ—ଆମର ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହବା ପାଇଁ ଅନୁମତି କାହିଁକି ନବୁ ? ଏ ସଭା ଏପରି କାହିଁକି ହଉଛି ? ଜବରଦସ୍ତି ଆମର ପ୍ରତିନିଧି ବଛାଇ ନିଆଗଲା । ଆମ ଭିତରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ନ ହୋଇ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା କଥା କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲା । ରାଜାରାଣୀ, ଦେଓଧାନ, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଆମ ଆଗରେ ବସିଛନ୍ତି । ଚାରିପାଖେ ବନ୍ଧୁକ ଧାରୀ ପୁଲିସ୍ । ଆମ ବେକ ଉପରେ ଡ଼ାକିଆ ମାରି ପଚରା ଯାଇଛି— କୁହ ତୁମର ଦୁଃଖ, ଅସୁବିଧା । ଏଇଭାବେ ଯେଉଁ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା କଥା କୁହାଗଲା ତାହା ଆମର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ନୁହେଁ ।

ରାଜା ଚାହିଁଲେ ରୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ । ବୈଷ୍ଣବ କହି ଚାଲିଲେ : ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଣିବେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ବାସ୍ତବ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା କଥା ? ତା ପରେ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ : କୁହ ଭାଇମାନେ, ଏଇ ପାଞ୍ଚଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ଯାହା କହିଲେ ତାହା ସବୁ ଆମର ସବୁ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ମୋଟାଇ ପାରିବ କି ? ପକ୍ଷର ହଜାର ପ୍ରଜା ସମସ୍ତରରେ କହିଲେ : ନାଁ । ତେଣୁ ବୈଷ୍ଣବ ଅଭିନୟ କଲାପରି କହିଲେ : ଭାଇମାନେ ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ କମ୍ପିଗଲା ପରି ବଡ଼ପାଟିରେ କୁହ— ନାଁ । ସଭାସ୍ଥଳ ଘୋର ନିନାଦରେ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା ନାଁ ନାଁ, ନାଁ—ଶବ୍ଦରେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଏଥର ପୁନଶ୍ଚ କୁଣ୍ଡଳୀ ଅଭିନେତା ପରି କହିଲେ— ଶୁଣ ଭାଇମାନେ, ଆମ ଆଗରେ ରାଜା ରାଣୀ, ଦେଓଧାନ ଆଦି ବସି ନଥିବେ, ଆମ ଚାରିପାଖେ ବନ୍ଧୁକ ଧାରୀ ପୁଲିସ୍ ଫଉଜ ଘେରି ରହି ନଥିବେ, ଆମ ଉପରେ କିଛି ବାଧା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନଥିବ; ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ ପରସ୍ପର ଆଲୋଚନା କରି ଆମର ଅସୁବିଧା କଥା ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ଉଚିତ କି ନାହିଁ ? ପକ୍ଷର ହଜାର ପ୍ରଜା ସମସ୍ତରରେ କହିଲେ — ହଁ । — ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ କମ୍ପିଗଲା ଭଳି ବଡ଼ପାଟିରେ କୁହ — ହଁ ।

ବୈଷ୍ଣବ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଗର୍ଜନ ଡଙ୍ଗନ କରି କହିଲେ—ହଁ, ହଁ, ହଁ ।

ତାପରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଅନର୍ଗଳ କହି ଚାଲିଲେ ବୈଷ୍ଣବ — ଆପଣ କାହିଁକି ବିନା କଟକଣାରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଦେବେ ନାହିଁ ? ଆମେ ତ କାହାର ମାଉଁସ ଖାଇଯାଉ ନାହିଁ । କାହାର ରକତ ପିଇ ଯାଉନାହିଁ । କାହାର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟି କରି ନେଉ ନାହିଁ । କାହାରି ଘର ପୋଡ଼ି

ଦେଉନାହିଁ । ଆମର ପେଟପାଟଣା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଏତେ କଟକଣା କାହିଁକି ?

ବୈଷ୍ଣବ ଏ ସବୁ କହି ବସିପଡ଼ିଲେ । ରାଜା ଠିଆ ହୋଇ ବୁଝାଇଲାଭଳି କହିଲେ-  
- ମୋର କର୍ମଚାରୀମାନେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ବିଷୟରେ କେବେ ରିପୋର୍ଟ  
କରିନାହାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ନିଜେ ଧାଇଁ ଆସିବି ତୁମମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ।

ଏହା ଶୁଣି ଜଣେ ପ୍ରଜା ଠିଆ ହୋଇ କହିଲା — ମୁଁ ଥରେ ମୋର ଦୁଃଖ ଜଣାଇବା  
ପାଇଁ ନଅରକୁ ଯାଇଥିଲି । ସିଂହ ଦୁଆରୀ ମତେ ଡରାଏ ଦେଇ ଡଢ଼ିଦେଲା ।

ଆଉ ଜଣେ ଠିଆ ହେଲା । ସେ କହିଲା : ମତେ ଗୋଟାଏ ମିଛ କେଶରେ  
ପକେଇ ମୋ ଠାରୁ ଶହେ ଟଙ୍କା ଜୋରିମାନ ନେଲେ । ଉପର ହାକିମଙ୍କୁ ଆପଣି କରିବାରୁ  
ଜୋରିମାନା ହେଲା ପାଞ୍ଚଶହ । ଶେଷରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି । ମୋର ବେଶୀ ସାହସ  
ହୋଇଗଲାଣି ବୋଲି କହି ଆପଣ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଜୋରିମାନା କଲେ । କୁହନ୍ତୁ  
କରିନାହାନ୍ତି ? ମୁଁ କଣ ମିଛ କହୁଛି ?

ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରଜା ଉଠିଲା, ସେ କହିଲା : ମୁଁ ଦିନେ ଆପଣଙ୍କୁ ମଣିମା, ଛାମୁ  
କହୁଡ଼ି । ଆପଣ ମତେ ଶଳା, ଶଳା କହୁଛନ୍ତି । କୁହନ୍ତୁ ଆପଣ ମତେ ଶଳା କହି ନାହାନ୍ତି ?

ଏପରି ଭାବରେ ସାଧାରଣ ପ୍ରଜା ମୋଟଙ୍କା ସଭାରେ ରାଜାଙ୍କୁ ମୁହେଁ ମୁହେଁ  
ଚାଲେଞ୍ଜ କରୁଥାନ୍ତି । ରାଜା ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହ ବସି ଶୁଣୁଥାନ୍ତି ସେ ସବୁ ।

ଶେଷରେ ଜଣେ ନବେବର୍ଷର ବୁଢ଼ା ଉଠିଲେ । ଅଳ୍ପ କଥାରେ ରାଜାଙ୍କୁ ସେ  
ଯାହା କହିଲେ ତାହା ଲେଖିବ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ଙ୍କ କଥା ସରିଲା ବୋଲି ସଭା ଚରମ  
ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିଯାଇଥିଲା । ପିଲାଙ୍କର ବେଲୁନ ଫୁଲି ଫୁଲି ଶେଷରେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାକୁ  
ଆସେ ସଭାର ଅବସ୍ଥା ତାହା ହେଲା ।

ହଠାତ୍ ସଭାର ଚାରିଆଡୁ ତାଳିବୁଝି ହେଲା । ଲୋକମାନେ ହୋ ହୋ ପାଟି  
କରି ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । ଏଇ ପାଟିଗୋଲ ଭିତରେ ବୈଷ୍ଣବ ପଛ ପାଖକୁ ଖସି ଆସି ଲୋକ  
ଗହଳିରେ ମିଶିଗଲେ । ଆଉ ତାଙ୍କର ଟେବୁଲ୍ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ସଂଧ୍ୟା ନଇଁ ଆସିଲା ମୋଟଙ୍କାର ଆକାଶରେ । ଲୋକମାନେ ଅଥୟ ହୋଇ  
ନିଜ ନିଜ ଗ୍ରାମକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ରାଜା ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଧରି ଥାନା ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ସୁବାହ



ସିଂହ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଥାନା ଭିତରକୁ ଡକାଗଲା । ସୁବାହୁ ସିଂହଙ୍କର ପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ରାଜା ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଉଆସକୁ ଲେଉଟିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଏବଂ ସୁବାହୁ ସିଂହ ସଂସାର ଛାୟାକାର ଭିତରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କରିବାପାଇଁ ଗାଁ ଆମ୍ଭ ତୋଟାରେ । ରାତିସାରା ସଭା ଚାଲିଲା । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାଉତ ନାମକ ଜଣେ ତେଜୀୟାନ ଯୁବକ ସେ ଦିନ ସଭାରେ ଉତ୍ତେଜନାମୟ ଭାଷଣ ଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚମତ୍କୃତ କରିଦେଲେ । ସଭାରେ ଆଲୋଚନା ପରେ ସ୍ଥିର ହେଲା : ତେଜୀନାଳ, ଅନୁଗୋଳ, ଦୋସମାଳି ଠାରେ ଆସନ୍ତା କାଲିଠାରୁ ବୁଢ଼ାପଙ୍କ ଗ୍ରାମଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଅଫିସ ଖୋଲିବ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ତାଲିମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଘର ତୋଳା ହବ । ସେଥିପାଇଁ ଚାନ୍ଦା, ଭେଦା, କାଠ, ବାଉଁଶ କେଉଁଠୁ କିପରି ଆସିବ ତାହା ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା । 'ଟ୍ରେନିଂ କ୍ୟାମ୍ପର କ୍ୟାପଟେନ୍ ହେଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାଉତ । ଏଥିପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପରିଚାଳନା କମିଟି ଗଠିତ ହେଲା ।

ଏକାମ ଶେଷ ହେଲା ବେଳକୁ ଅନ୍ଧାର ରାତି ଶେଷ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ପୂର୍ବରାଗରେ ବିମଣ୍ଡିତ ଗଗନମଣ୍ଡଳ ଦିଶୁଥିଲା ଅନନ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ।



## ତୃତୀୟନାଦ

ରାଜାଙ୍କର ମୋଟଙ୍କା ସଭା ଭଣ୍ଡର ହବା ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘଟଣା ନଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଅନେକ ଦିନ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଥିଲା । ଯେଉଁ ଜିନିଷ ବା ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଏଯାବତ୍ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଥିଲା ତାହା ମାଟି ଫଟେଇ ଏବେ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାନ୍ଦୁଷ ରୂପ ନେଲା । ରାଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଭାଙ୍ଗି ରୁଜି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ସାହସ ସାମନା କଲା ଶୋଷଣ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ମୁହଁ ଫିଟିଗଲା । ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଭିଡ଼ ଜମେଇଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁହଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଜନତାର କୟ ହେଲା । ଏହି ଘଟଣା ପରେ ରାଜ୍ୟ ସାରା ଖୋଲା ଖୋଲି ସଭା ସମିତିମାନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗିରଫକୁ ଆଉ ଭୟ ନଥିଲା ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଏଥର ବିଧିମୁତାବକ ଛିଡ଼ା ହେଲା । ଅନୁଗୋଳ ଠାରେ ମୁଷିମେୟ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଡ଼ା ଯାଇଥିବା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ୧୯୩୮ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୦ ତାରିଖ ଦିନ ପରଜଙ୍ଗର କୁଆଲୋ ଠାରେ ତାର ଜରୁରୀ ସଭା ଡାକିଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ପୁନର୍ଗଠନ କରାଗଲା । ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ସଭାପତି ହେଲେ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କାରଣରୁ ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ ପାତ୍ର ଓହରିଗଲେ । ସଂପାଦକ ପଦରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ହଟାଇ ଦିଆଗଲା । କାରଣ ମୋଟଙ୍କା ସଭାପରେ ସେ ରାଜାଙ୍କ ସହ ହାତୀରେ ବସି ରାଜନବରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ଜାଗାରେ ନୂଆ ସଂପାଦକ ହେଲେ ତେଜସ୍ୱୀ ଓ ବିଦ୍ୱାନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ । ଯୁଗ୍ମ ସଂଗଠନ ସଂପାଦକ ପଦରେ ଗତିକୃଷ୍ଣ ଭଞ୍ଜ ଏବଂ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ରହିଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାଉତ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂଗଠନର କ୍ୟାପଟେନ୍ ହେଲେ ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଜରିଆରେ ମହେଶ୍ୱର ସୁବାହୁ ସିଂହଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ତ୍ୟାଗ, ଅଦମ୍ୟ ସାହସ ଓ ପ୍ରଥମ ପିଢ଼ିର ସଫଳ ନେତୃତ୍ୱ ନିମନ୍ତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କଲା । ଏକ ଶିକ୍ଷିତ, ସାହସୀ, କର୍ମୀ ଓ ରାଜନୈତିକ ଚେତନଶୀଳ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତୃତ୍ୱ ସଂସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ଇନ୍ଦ୍ର-ଦୁଷ୍ଟି-ରାଜନୈତିକ-ଯଜ୍ଞ ହବା ଦିନଠାରୁ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଜନ ସଂଗଠନର ଛାଞ୍ଚ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏଣିକି ଏହା ମଜଭୁତ ହବାକୁ ଲାଗିଲା । ସଭା ସମିତି ଚାରିଆଡ଼େ ହେଲା । ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ଦାବି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଭ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଅଭିଯାନ ଚାଲିଲା । ସଂଗଠନ ପାଇଁ ଅନ୍ନ ସଂଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ଗ୍ରାମ ସ୍ତରରେ ମୂଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାହେଲା । ଏହାର ସଭାପତି ସଂପାଦକ ଇତ୍ୟାଦି ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ତା ଉପରେ ବିଷୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଓ ତାର କର୍ମକର୍ତ୍ତା । ସଂଗଠନର ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତି ମୂଳକ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଷ୍ଟେଟର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସହ ମିଳାମିଶା ମନା ହେଲା । ଏହାକୁ ଅମାନ୍ୟ କଲେ ସାମାଜିକ ବାଛନ୍ଦ ହବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହେଲା । ବହିଷ୍କୃତ ସଭ୍ୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ପୁଣି ଆସିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ନିଜର ଭୁଲ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ସହ ଜୋରିମାନା ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଗ୍ରାମର ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ବାହିନୀ ଗଠିତ ହେଲା । ସେମାନେ ସଭା ସମିତି ଆୟୋଜନ କରିବା ଓ ଗ୍ରାମର ନିରାପତ୍ତା ଦାୟିତ୍ୱ ହାତକୁ ନେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ଆଶୁ ବିପଦ ସମୟରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହଜ ହେଲା । ସଭା ସମିତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଶଙ୍ଖ ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ଗାଁ କୁ ଗାଁ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।

ଲୋକମାନଙ୍କର ଦାବି ଗ୍ରାମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଓ ବିଷୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଜରିଆରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ୧୯୩୮ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ଏଗାର ତାରିଖରେ ସମସ୍ତ ଦାବି ଗୋଟିଏ ଦାବିପତ୍ର ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏହା ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଂଚାଗଲା । ଦାବି ପତ୍ରରେ ନାଗରିକ ସ୍ୱାଧୀନତା, ବେଠି ପ୍ରଥା ରଦ୍ଦ, ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ, ଜଙ୍ଗଲ ଆଇନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଆମଦାନୀ ରଦ୍ଦାନୀ ଉପରୁ କଟକଣା ସମାପ୍ତ, ପାନ ଲାଇସେନ୍ସ ଉଠିବା, ଗୁଳିଖିତି ଉଠାଇଦେବା, କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ କଟକଣା ବସାଇବା ଇତ୍ୟାଦି ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା ।

ଏହାଛଡ଼ା ଗତ ବାର ବର୍ଷ ହେଲା ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ଆଦାୟ ହୋଇଥିବା ଟଙ୍କା ଓ ଜମି ଆଦି ଫେରସ୍ତ ଦେବାଲାଗି ଏବଂ ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ରାଜ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିବା ଜୁଲମ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ତଦନ୍ତ କରିବା ଲାଗି ଗୋଟିଏ କମିଟି ବସାଇବା ମଧ୍ୟ ଦାବିପତ୍ରରେ ଥିଲା । ଦାୟିତ୍ୱମୂଳକ ଶାସନ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଦବା ପାଇଁ

ମଧ୍ୟ ଦାବି କରାଯାଇଥିଲା । ସଂଗଠନକୁ ମଜବୁତ କରିବାପାଇଁ ଏକତା ଓ ତ୍ୟାଗ ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିବେଦନ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଦାବିପତ୍ର ରାଜଦରବାରକୁ ଦିଆଗଲା । ହଠାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜନ ଜାଗରଣ ଦେଖି ଦରବାର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାପାଇଁ କେତେକ ଦାବି ଗୃହୀତ ହେଲା । ଦରବାର ତରଫରୁ ସଭାମାନ କରାଗଲା । ମାତ୍ର ସଫଳ ହେଲାନାହିଁ । ଅଗଷ୍ଟ ୧୩ ତାରିଖ ଦିନ ଗୋଟିଏ ଏକ୍ସ୍ପ୍ରେସ୍ ଅଢ଼ିନାରୀ ଗେଜେଟ୍ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଷ୍ଟେଟ୍ ତରଫରୁ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ କିଛି ସୁବିଧା ଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଗଲା । ମାତ୍ର ଲୋକେ ଦରବାରର ସଭାକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଅଗଷ୍ଟ ତେଜଶି ଓ ଚବିଶ ତାରିଖରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଭା ବସିଲା । ଏଥିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସହ ସାମିଲ ନ ହେବାକୁ ସାବଧାନ କରି ଦିଆଗଲା । ଯଦି କେହି ମିଶ୍ରିତ ତେବେ ତାଙ୍କ ଠାରୁ ଲାଖରାଜ ଜମି ଛଡ଼େଇ ନବା ପାଇଁ ଧମକ ଦିଆଗଲା । ଏଣିକି ଲାଖରାଜ ଜମି ଟିକସ ମୁକ୍ତ ରହିବ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମିଳିଲା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରୁ ସ୍ଥାନୀୟ କର ହ୍ରାସ ହେଲା । ରାଜ ସରକାର କାହାରି ଜମି ନେଲେ ତା ବଦଳରେ କ୍ଷତି ପୂରଣ ଦେବା ପାଇଁ ଷ୍ଟେଟ୍ ଜମିଜମା ଆହରଣ ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୀତ ହେଲା । ପ୍ରଜା ନିଜ ଜମିରେ ଥିବା ଗଛ ଓ ମାଛ ଉପରେ ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଜମି ବିକ୍ରୟ କର କମିଗଲା । ବକେୟା ଭୁରାଜସ୍ବ ପରଜଙ୍ଗ ଓ ପଲାଶୁଣି ବିଷରେ ଛାଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ଗୋଟର ଟିକସ ଉଠିଲା । ପାନ ଉପରୁ ଷ୍ଟେଟ୍ ଏକଟାଟିଆ ବ୍ୟବସାୟ ଲୋପ ହେଲା । ଷ୍ଟେଟ୍ ତରଫରୁ ପ୍ରଜାମଙ୍ଗଳ ସମିତି ଗଢ଼ି ସେଥିରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆପରି ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା ।

ଏ ସମସ୍ତ ରିହାତି ଘୋଷଣା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଶୀଘ୍ର କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ସଭା, ଏହା ସହିତ ଦରବାର ରିହାତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚୁକ୍ତିନାମା କରିବା ପାଇଁ ଦାବି ଉଠିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ଦରବାର ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମର ସଂକଳ୍ପ ପ୍ରକଟିତ ହେଲା । ଦାବିପତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ତତ୍ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ହରମୋହନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରଙ୍କର ଅବଦାନ ଅଶେଷ ଥିଲା । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ମନର ଅନୁହା ଭାଷା ଦାବିପତ୍ରର ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବ ବିନ୍ୟାସରେ ପରିସ୍ପଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିଲା ସେଇମାନଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ଉଦ୍ୟମରେ । ବୈଷ୍ଣବ ସଂଗଠନ ପାଇଁ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ଆଗାମୀ ମହାପର୍ବ ।

୧୯୩୮ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ପହିଲା ତାରିଖରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କିଷାନ ସଂଘ ତରଫରୁ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଜେନାପୁର ଠାରେ ଏକ କୃଷକ ସଭାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା । ସର୍ବଭାରତୀୟ କୃଷକ ଦିବସ ପାଳନ କରିବା ଥିଲା ସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ମାଳତୀ ଦେବୀ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପତିଆରୀ, ଗୌରାଙ୍ଗ ଦାସ, ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦିବେଦୀ, ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଓ ବଳଦେବ ଲାଲ ପ୍ରଭୃତି ଏହାର ଆୟୋଜନ ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ । ଏହି କୃଷକ ସଭାରେ ଡେଫାନାଲରୁ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧର ବାବୁ ଡେଫାନାଲରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହୋଇ କଟକରେ ରହୁଥିଲେ । ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଡେଫାନାଲର ଲୋକଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ସେ ପ୍ରଥମ କରି ଦେଖି ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜନ ସଂଗଠନ ଯେ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଛି ଏ କଥା ଡେଫାନାଲ ପ୍ରେମୀ ସବୁରି ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଖେଳାଇ ଦେଲା । ଏଠାରେ ଡେଫାନାଲ ପ୍ରଜାଙ୍କର ବିପ୍ଳବ ଜନ ସମାବେଶ; ସେମାନଙ୍କର ସାଂଗଠନିକ ଏକତା ଓ ସଂକଳ୍ପର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଉଭା ହେଲା । କୃଷକ ସଭାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିବସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଡେଫାନାଲ ସମସ୍ୟା ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ବିରାଟ ଏହି ଜନ ସମାବେଶରେ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଲା ଓ ତାର ଦାବିପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ବକ୍ତାମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନର ବିଲୋପ ପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗ ଓ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ବରଣ କରିବା ପାଇଁ ସଂକଳ୍ପ ପ୍ରକଟ କଲେ । ଏଣିକି ସଂଗଠନ ତରଫରୁ ଆୟୋଜନ ପାଇଁ ବାଟ ସଫା ହୋଇଗଲା ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଗତିଶୀଳତା ପାଇଁ ୧୯୩୫ ମସିହା ଭାରତ ଆଇନର ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ । ଏହି ଆଇନରେ ଭାରତର ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର ସଂଘର ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଥିଲା । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଧାନ ମଣ୍ଡଳର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ସଭ୍ୟ ଭାରତର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରୁ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ତେଣୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆଶଙ୍କା ହେଲା ଯେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଶାସକମାନେ ନିଜ ନିଜର ମନୋନୀତ ଲୋକଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ପଠାଇଦେବେ । ରାଜା ମହାରାଜାମାନଙ୍କର ମନୋନୀତ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଏବଂ ସାମନ୍ତବାଦର ସମର୍ଥନ କରିବେ । ଏହା ଫଳରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଗତି ବ୍ୟାହତ ହୋଇପାରେ । ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସ ପାର୍ଟି, ଅଲ ଇଣ୍ଡିଆ ଷ୍ଟେଟ ପିପୁଲ୍ସ କନ୍ଫରେନ୍ସ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତୀୟବାଦୀ ସଂସ୍ଥାମାନେ ଦାବି କଲେ ଯେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଲୋକ

ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଧାନମଣ୍ଡଳକୁ ଯିବା ଉଚିତ୍ । ଏଥିପାଇଁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ବାୟିତ୍ବ ମୂଳକ ଶାସନର ବାବି ଉଠିଲା । ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ୧୯୩୭ ରେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ନିର୍ବାଚିତ ସରକାର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ସେଇଭଳି ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ସୃଷ୍ଟିକଲା । ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପାଇଲେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଓଡ଼ିଶାରୁ । କଂଗ୍ରେସ, କଂଗ୍ରେସ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ଏବଂ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନେ ସହାନୁଭୂତିର ସହିତ ଢେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଲାଳନ ପାଳନ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଷ୍ଟେଟ ପିପୁଲସ୍ କନ୍ଫରେନ୍ସ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ସିଭିଲ ଓ ପଲିଟିକାଲ ରାଇଟ୍ସ ପାଇଁ ଦୃଢ଼ ବାବି ଜଣାଉ ଥିଲା । ଏ ସବୁର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵରେ ଢେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରଜାକୁଳ ଯେଉଁ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଲାଞ୍ଜନା ଭୋଗ କରୁଥିଲେ, ତହିଁରୁ ଉଦ୍ଧବ ହେଲା ସେମାନଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମର ନିଶା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଏହି ମୁକ୍ତିର ନିଶାକୁ ସାକାର କରିବା ପାଇଁ ଆଗଭର ହେଲା । ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ହେବା ଫଳରେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ୧୯୩୮ ମସିହା ବେଳକୁ ଯାତାୟତର ସୁବିଧା ଏହା ସହିତ ମିଶି ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ନୂତନ ଜାଗରଣ ପଛରେ ଏଇଭଳି ଅନେକ କାରଣ ନିହିତ ଥିଲା ।



## ରକ୍ତ ସ୍ନାନ

ଜେନାପୁର କୃଷକ ସଭାପରେ ମାଳତୀ ଦେବୀ, ରବି ଘୋଷ, ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ବୈଷ୍ଣବ ତେଜାନାଳର ଗାଁ ଗହଳରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ବୁଲିବାର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଯେଉଁ ସମ୍ମୁଖ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ସେଥିପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା । ମୋଟଙ୍ଗା ସଭା ଭଣ୍ଡୁର ହବା ପରଠାରୁ ଦରବାର ଲୋକମାନଙ୍କର ମତିଗତି ଯେ ସଂଘର୍ଷ ଆଡ଼କୁ ଯାଇଛି ତାହା ହୁଏତ କଳନା କରୁ ଥିଲେ । ଜେନାପୁରରେ ତେଜାନାଳର ପକ୍ଷର କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ପ୍ରଜା ଏକତ୍ର ହେବା ଏକ ଅସାଧାରଣ କଥା ଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ସେତେବେଳକୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲାଣି । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ବ ମୂଳକ ଶାସନ ପାଇଁ ଦାବି ପ୍ରଚଳିତ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୂଳରେ କୁଠାର ଘାତ କଲା । ଦରବାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ଆଗାମୀ ସଂଘର୍ଷର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ । ଉପରେ ଉପରେ ତୋଷଣ ନୀତି ଓ ସାଲିସ୍ ମନୋଭାବ ନେଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତରେ ଭିତରେ କଠୋରତା ପ୍ରକଟ ହେଉଥିଲା ଦରବାରର କାର୍ଯ୍ୟ ଧାରାରେ ।

ସଭାପତି ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଉପସଭାପତି ମହେଶ୍ୱର ସୁବାହୁ ସିଂହ ଏବଂ ସଂପାଦକ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବି ବିଷୟ ନେଇ ଦରବାର ସହ ଆଲୋଚନା କରିବାପାଇଁ ଅସମ୍ମତ ନଥିଲେ । ହରମୋହନ ଦରବାର ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ନିଷ୍ଫଳ ହେଲେ । ତାପରେ ସୁବାହୁ ସିଂହଙ୍କୁ ଦରବାର ଡରଫରୁ ଡକାଗଲା । ୧୯୩୮ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୨୩ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କ ସହ ସ୍କୁଲ ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏଥିରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ସନ୍ତୋଷ ଜନକ ଫଳ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେପ୍ଟେମ୍ବର ଛ ତାରିଖ । ସେଦିନ ସୁନିଆଁ । ଲୋକେ ପାରମ୍ପରିକ ସୁନିଆଁ ଭେଟି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଗାର ତାରିଖ ଦିନ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଏବଂ ଦରବାର ମଧ୍ୟରେ କଥା ହେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ମାତ୍ର ତା ବି ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ କାରଣ

କଥାବାଚା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସଭା ସମିତି, ଶୋଭାଯାତ୍ରା, ସାମାଜିକ ବାନ୍ଧବ ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ସର୍ତ୍ତ ରଖିଥିଲେ ଦରବାର । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ରାଜି ହେଲାନାହିଁ । ଏଥିରେ ଦରବାର କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେଲା । ଏଗାର ତାରିଖ ସଂଧ୍ୟାରେ ସାମରିକ ପୋଲିସ ଡେଙ୍କାନାଳ ଟାଉନର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଅଫିସ ଚଢ଼ାଉକରି ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସୁବାହୁ ସିଂହ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁଙ୍କ ସମେତ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ଜଣ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ପ୍ରମୁଖ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିନେଲେ । ଶିଖ ଏବଂ ଗୁର୍ଖା ଫଉଜ ଏ ଭିତରେ ଆସି ଯାଇଥିଲେ । ବଲାଙ୍ଗୀର ପାଟଣାର ଦେଓଧାନ ରାୟ ବାହାଦୁର କନଓଧାର ସିଂହ ଏବଂ ସଡ଼େଇକଲାର ଦେଓଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଡେଙ୍କାନାଳ ରାଜବାଟିରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଥିଲେ । ଆଲୋଚନା କରିବା ନାଁରେ ଦରବାର ପ୍ରଜା ଅସନ୍ତୋଷକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଛିର କରି ସାରିଥିଲା ।

ନେତାମାନଙ୍କର ଗିରଫ ଖବର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବେଗରେ ରାଜ୍ୟସାରା ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ଲୋକ ଗିରଫ ହୋଇଥିବା ନେତାଙ୍କୁ ଫୁଲମାଳ ପିନ୍ଧେଇ କାରାଗାର ଯାଏ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଲେ । ଏହି ଶାନ୍ତ ଜନତା ଉପରେ ଲାଠିମାଡ଼ ହେଲା ପୋଲିସ ତରଫରୁ । ବନାଗ୍ରି ଭଳି ଲାଠିମାଡ଼ ଖବର ପ୍ରସରିଗଲା ଗାଁ ଗହଳକୁ । ବାରତାରିଖ ଦିନ ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ସୁଅ ଛୁଟିଲା ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରୁ । ଟାଉନ ସାରା ପୋଲିସ ଛାଇ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ପୋଲିସ ଗଡ଼ ଭିତରକୁ ଆସିବାର ସମସ୍ତ ବାଟ ରୋଧିଥିଲେ । ଏହାସତ୍ତ୍ୱେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ରାଜ୍ୟ ବାହାରୁ ଡିଗ୍ରିଆ, ଆଠଗଡ଼, ହିନ୍ଦୋଳ, ବଡ଼ମ୍ବା, ନରସିଂହପୁର ଓ ତାଳଚେରରୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ ଟାଉନର ଅଳସୁଆ ହାଟ ପଡ଼ିଆରେ । ପାଖରେ ରେଲ ଷ୍ଟେସନ । ଗିରଫଦାରୀ ଓ ଲାଠିମାଡ଼ର ପ୍ରତିବାଦରେ ବିଶାଳ ଜନତା ଏକ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲା । ଉପର ବେଳାକୁ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଲୋକ । ଏହି ବିଶୁଦ୍ଧ ଜନତାକୁ ଭୟଭୀତ କରି ମେଳି ଭାଙ୍ଗିଦେବା ପାଇଁ ଦରବାର ଜନ ସମାଗମକୁ ବେଆଇନ ଘୋଷଣା କଲେ । ଲୋକେ ନି ଯିବାରୁ ପୋଲିସ ଗୁଳି ଚଳାଇଲା । ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ଲୋକେ ଟେକା ପଥର ମାଡ଼ କଲେ । ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅହିଂସ ପ୍ରତିବାଦର ଫଳ ହେଲା, ହିଂସା ଓ ରକ୍ତପାତ । ବହୁତ ଲୋକ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା ହେଲେ । ସମ୍ବୁଖ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ।



ବୈଷ୍ଣବ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ଏବଂ ରବିଘୋଷ ବୀର ତାରିଖ ଦିନ ମଢ଼ି ଅଂଚଳର ସରକିଶୋର ପୁର ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ସଂଧ୍ୟା ବେଳକୁ ସେମାନେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଫେରି ଦେଖିଲେ ପ୍ରାୟ ଶହେ ଲୋକ ଝେସନ ପାଖରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ କଟକ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନେଇଗଲେ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀ । କାହାର ଦେହରେ ଗୁଳି ବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିଲାତ କାହା ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଥିଲା ବନ୍ଧୁକ ମୁନରେ । ହାତୀ ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଗୋଡ଼ତଳେ ଦଳି ଚକଟି ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ କେତେକ ।

ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଶାଳ ଜନତା ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେଇନଥିଲା । ରାତିକୁ ପଚିଶ ହଜାର ଲୋକଥିଲେ । ଗିରଫ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଦରବାର ତୁରନ୍ତ ମୁକ୍ତ କରିଦେଲା । ତେର ତାରିଖ ଦିନ ନବ ବାବୁ, ସାରଙ୍ଗ ବାବୁ ଇତ୍ୟାଦି କଟକରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସଭା ହେଲା । ଲୋକେ ନୂତନ ଉନ୍ନାଦନାରେ ନିଜ ନିଜର ଗାଁକୁ ଫେରିଗଲେ । ମିଳାମିଶା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା; ମାତ୍ର ତାହା ବିଫଳ ହେଲା । କଠୋର ହସ୍ତରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଦରବାର ପଦକ୍ଷେପମାନ ନେଲେ ।

ଅଳସୁଆ ହାଟର ଗୁଳିମାଡ଼ ଘଟଣା ଭଳି ଅନେକ ଘଟଣା ଘଟୁଥିଲା । ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୪ ରୁ ୨୦ ତାରିଖ ମଧ୍ୟରେ ବଉଦ, ଷଡ଼େଇକଳା, କଳାହାଣ୍ଡି, ପାଟଣା, କେଉଁଝର, ବସ୍ତର ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟରୁ ମିଳିତାରୀ ପୋଲିସ ବାହିନୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଢେଙ୍କାନାଳରେ । ଇଉରୋପୀୟ ସୈନ୍ୟଦଳ ମଧ୍ୟ ଆସିଗଲେ । ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତା ଗିରଫ ହେଲେ । ଗାଁ ଗାଁ ମାଡ଼ିଗଲେ ପୋଲିସ ବାହିନୀ । ଘର ଖାନତଲାସ ହେଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ବେଆଇନ ଘୋଷିତ ହେଲା । ଘରୁ ଜିନିଷପତ୍ର ଲୁଟତରାଜ ହେଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅସଦ୍ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା । ନିର୍ମମ ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଲୋକମାନେ । ଘର ସବୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଗଲା, ପୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଚରମ ଦମନ ଲୀଳା ରଚିତ ହେଲା ରାଜ୍ୟସାରା । ଲୋକେ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ହିଙ୍ଗରାଡ଼ କ୍ୟାମ୍ପରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀ ଆରପଟରେ ଭୁବନ ଗାଁ ଏକ ବିରାଟ ଗାଁ । ଏଠାକାର ଥାନାର ପୋଲିସ୍ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଲୋକେ ମାଡ଼ ମାରିବାର ଅଭିଯୋଗ ହେଲା । ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୪ ତାରିଖରେ ଭୁବନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଗୋରା ପଲଟଣ ସହ ଦେଶୀ ପୋଲିସ୍ । କେତେଘର ସେମାନେ ଭାଙ୍ଗି ଜିନିଷପତ୍ର ଲୁଟି ନେଲେ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ନିର୍ମମ ପ୍ରହାର ହେଲା ।

ଘର ପୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଏଥିରେ ଉତ୍ପଳ ହୋଇ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାଉତଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଶହ ଲୋକ ଅକ୍ଟୋବର ୭ ତାରିଖରେ ଭୁବନ ଥାନା ଘେରାଉ କଲେ । ଦଶ ତାରିଖରେ ଦମନଲାଳା ପ୍ରବଳ ହେଲା ପୋଲିସର । ଗିରଫ ହେଲେ ବହୁ ଲୋକ । ଲୋକେ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କଲାଠାରୁ ପୁଲିସ ଗୁଳି ଚଳେଇଲା । ପୋଲିସ୍ ଗୁଳିରେ ଦୁଇଜଣ ସହିଦ ହେଲେ ରଘୁ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ଛଅ ଜଣ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା ହୋଇ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଲେ ।

ଭୁବନରୁ ନୀଳକଣ୍ଠପୁର ବ୍ରାହ୍ମଣୀଘାଟ ୩ ମାଇଲ ହବ । ଭୁବନ ଗୁଳିଚାଳନା ପରେ ନୀଳକଣ୍ଠପୁର ନଦୀ ଘାଟ କୂଳରେ ତୃତୀୟ ଗୁଳି ଚାଳନା ହେଲା । ଏଗାର ତାରିଖ ଭୋର ସମୟରେ ଏଠାରେ ବାର ବର୍ଷର ବାଳକ ବାଜି ରାଉତ ସମେତ ନଟ, ହୁରୁଷି, ଗୁରି ପ୍ରଭୃତି ସହିଦ ହେଲେ ।

ନୀଳକଣ୍ଠ ପୁର ନଦୀ କୂଳରେ ଶୋକାଭିଭୂତ ଜନତାର ଭିଡ଼ ଜମିଲା । ସେଇଦିନ କଟକର ଜେନାପୁର ଘାଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହିଦ ମାନଙ୍କର ୬ଟି ମର ଶରୀରକୁ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ରବି ଘୋଷ ନୌକାରେ ନେଇଗଲେ । ଜେନାପୁର ନଦୀଘାଟରୁ ଜେନାପୁର ରେଳ ଷ୍ଟେସନକୁ ଶବ ଗୁଡ଼ିକୁ କାନ୍ଥରେ ବୋହି ନେଲେ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରଭୃତି । କଟକରେ ଶବ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ପରଦିନ ସକାଳ । କଟକ ସହରରେ ଶବ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଅଭୂତପୂର୍ବ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟିକଲା । ଡେଙ୍କାନାଳ ସହିଦ ଜିନ୍ଦାବାଦ, ଡେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଜିନ୍ଦାବାଦ ଧ୍ବନିରେ କଟକର ଆକାଶ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା । ଛଅଟି ଚିତା ଜଳିଲା ଖାନ ନଗର ଶୁଶ୍ରାବରେ । ଶେଷ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇଲା ଦେଶର ଜନତା ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟଙ୍କର ବାଜି ରାଉତ ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟାଂଶରେ :

ନୁହେଁ ବନ୍ଧୁ ନୁହେଁ ଏଇ ଚିତା

ଏଦେଶ ଚିମିର ତଳେ ଏ ଅଳିଭା ମୁକତି ସଳିତା

ନୁହେଁ ଏହା ଜଳିଯିବା ପାଇଁ

ଏହାର ଜନମ ଏଥି ଜାଳିପୋଡ଼ି ଦେବାକୁ ଧସାଇ ।

ଏ ଶିଖା ଦେଇଛି ଆଜି ଇତିହାସେ ହାତଟେକି ଦାନ

ଶତାବ୍ଦୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫୁଲ, ମୁକୁଳିତ ମୁକୁତ୍ୟହୀନ ପ୍ରାଣ ।

ନୀଳକଣ୍ଠ ପୁର ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ପରେ ହିନ୍ଦୋଳ ରୋଡ଼ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ଘଟିଲା

ତା ୧୭.୧୦.୩୮ ରେ । ଛ ଜଣ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ତୁମୁସିଂହାରେ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ହେଲା ତା ୨୧.୧୦.୩୮ ରେ । ତିନି ଜଣ ସହିଦ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାତ ଜଣ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ହେଲେ । କୁତୁମୁଷ୍ଟା ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ତା ୨.୧୧.୩୮ ରେ । ଦୁଇଜଣ ଏଠି ସହିଦ ହେଲେ, ତିନିଜଣ ଆହତ ହେଲେ । କନ୍ଦରସିଂହା ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ତା. ୧୦.୧୧.୩୮ ରେ । ଏଠାରେ ତିନିଜଣ ସହିଦ ହେବା ସହିତ ଜଣେ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏପରି ମୋଟ ସାତଟି ସ୍ଥାନରେ ଗୁଳି ଚାଳନା ଫଳରେ ସର୍ବମୋଟ ପ୍ରାୟ ସତର ଜଣ ସହିଦ ହେଲେ ।

ଅତ୍ୟାଚାର ସହି ନପାରି ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନାଧୀନ ଅନୁଗୋଳ, ସୁକିନ୍ଦା, କଲଣ୍ଡା, ଘୋଳପୁର ଓ ବୁଢ଼ାପଙ୍କ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦୁବାଦୀ କ୍ୟାମ୍ପରେ ଢେଙ୍କାନାଳର ଲୋକମାନେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ସଜୀବ ରଖିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ରାଜନେତା ମାନେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଯାଇ ସେଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଲେ । ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଗୋକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ବୁଢ଼ାମଣି, ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାସ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଡ଼ିଆରୀ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦଳର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସାରା ଭାରତରେ ଢେଙ୍କାନାଳର ଦମନ ଲୀଳା ଚମକ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ଶେଷରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଚାପରେ ଦରବାରର ମଥା ନଇଁଲା । ଅନେକ ପ୍ରକାର ସଂସ୍କାର ଘୋଷିତ ହେଲା । ୧୯୩୯ ଜୁନ ବେଳକୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ ପଞ୍ଚାୟତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମିଳିଲା । କଳ୍ପିତ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପ୍ରଜା ପରିଷଦରେ ଅଧେ ନିର୍ବାଚିତ ଓ ଅଧେ ମନୋନୀତ ସଦସ୍ୟ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ବିରୋଧ କଲେ । କାରାଗାରରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ସଜୁଥିବା ଯାଏ ଓ ପ୍ରତିଦିନ ଲୋକ ଗିରଫ ହେଉଥିବା ଯାଏଁ ସଂସ୍କାରର କିଛି ଅର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଅଭିଯୋଗ କରିଥିଲେ ।

ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଂଟ ମେଜର ବେଜେଲଗେଟ୍ସଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଗଲା ରଣପୁରରେ ୧୯୩୯ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୫ ତାରିଖରେ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ମୃତ୍ୟୁ ଘଟଣା ଏକ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ରାଜନୈତିକ ବିଭାଗ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଏଣିକି କଠୋର ହସ୍ତରେ ଦମନ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲା । ଫଳରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାମୟିକ ଭାବରେ ଥମି ଗଲା ।



## କାରାଗାରର ଛାଇ

୧୯୩୯ ମସିହା ସାରା ଭାରତ ପାଇଁ ଏକ ସଂକଟ ଜନକ ସମୟ । ଦ୍ଵିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧର ଆରମ୍ଭ ଏଇ ବର୍ଷ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୩ ତାରିଖରେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜର୍ମାନୀ ଦେଶର ଆକ୍ରମଣର ସମ୍ମୁଖୀନ । କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ କୁହାଗଲା ଯେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସରକାର ଯଦି ବିଶ୍ଵରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛନ୍ତି ତେବେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଲୋପକରି ପ୍ରଥମେ ଭାରତକୁ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦେବା ଉଚିତ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଓ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟରେ ରୀତିମତ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କ ହାତକୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାକୁ ବିଳାତ ସରକାର ସ୍ପଷ୍ଟ ମନା କରିଦେଲେ । ପୁନଶ୍ଚ ଭାରତର ଲୋକଙ୍କ ବିନା ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଭାରତବର୍ଷ ବିଳାତ ସପକ୍ଷରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦେବା କଥା ଉପନିବେଶବାଦୀ ସରକାର ଘୋଷଣା କରିଦେଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦରେ ୧୯୩୯ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ୧ ତାରିଖ ଦିନ ସବୁ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦେଲେ ।

୧୯୩୯ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୫ ତାରିଖରେ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମେଜର ବେଜେଲ୍ ଗେଟ୍‌ଙ୍କୁ ରଣପୁରରେ ହତ୍ୟା କରାଯିବା ପରେ ପରେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଏଇ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଦୃଢ଼ ହସ୍ତରେ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ନିରଙ୍କୁଶ କ୍ଷମତା ଓ ବିପୁଳ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଆନ୍ଦୋଳନର ଗତି ହ୍ରାସ ପାଇଲା । ତେଜାନାଳରେ ବ୍ୟାପକ ଗିରଫଦାରୀ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପରିସ୍ଥିତି ଭୟଙ୍କର ହେବାରୁ ତେଜାନାଳର କେତେକ ସଂଗ୍ରାମୀ କଟକ ପଳାଇଗଲେ । ୧୯୩୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ କଟକ ପୋଲିସ୍ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଉଦୟ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ପରୁ ଗିରଫ କରି କଟକ ଜେଲକୁ ପଠାଇଦେଲା । କଟକ ଜେଲରେ ସେ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ସଂଗ୍ରାମୀ ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମହେଶ୍ଵରପୁର ସୁବାହୁ ସିଂହ, ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ, କୃତ୍ତିବାସ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଭୃତି ସାତଜଣଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ତାଳଚେର ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ଦାଶରଥୀ ପାଣି, ଗୌରୀଶଙ୍କର ପ୍ରଧାନ, କୃତ୍ତିବାସ ରଥ,

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ରାୟଚୌଧୁରୀ, ମନମୋହନ ପ୍ରଧାନ, ବୀରେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ, ପଦ୍ମନାଭ ପ୍ରଧାନ, ମହେଶ୍ୱର ପ୍ରଧାନ, ଦୁଃଖବନ୍ଧୁ ସାହୁ ଓ ରାଜକିଶୋର ଭଞ୍ଜ ବଲ୍ଲଭ ଆଦି ୨୫ ଜଣ ସଂଗ୍ରାମୀ ମଧ୍ୟ ଆଗରୁ କଟକ ଜେଲରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବାର ବୈଷ୍ଣବ ଦେଖିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ୧୯୩୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରୁ ୧୯୩୯ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ଯାଏଁ ପ୍ରାୟ ଛଅମାସ କାଳ କଟକ ଜେଲରେ କାଳ କାଟିଲେ ।

ତେଜାନାଳ ଦରବାରଙ୍କର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ ଥିଲା ନିମ୍ନ ପ୍ରକାର :

—ତହସିଲଦାର କିଶୋରୀ ମହାନ୍ତି ତେଜାନାଳର ପରଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ କୁରୁଂଟି ଗ୍ରାମରେ କ୍ୟାମ୍ପ ପକାଇ ଆଖି ପାଖି ଗ୍ରାମରୁ ଖଜଣା ଅସୁଲ କରୁଥିଲେ । ଅସୁଲ ଟଙ୍କା ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାରେ ଯାଏଁ କ୍ୟାମ୍ପ ବାକ୍ସରେ ଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଓ ତାଙ୍କର କିଛି ସାଥୀ ଭକ୍ତ କ୍ୟାମ୍ପ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଧିକ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତହସିଲଦାର ଓ ଚୌକିଦାରମାନଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରେଇ ଟଙ୍କା ବାକ୍ସପରି ପଳେଇ ଆସିଥିଲେ । ଏହାଥିଲା କୁଆଡ଼େ ନିଜ୍ଜଳ ଡକାୟତି । ତହସିଲଦାର ଏଇ ଡକାୟତି ପାଇଁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ନାମରେ ଏତାଲା ଦେଇ ଥିଲେ ଥାନାରେ । ତେଜାନାଳ ଛାଡ଼ି ସେ କଟକ ପକାଇ ଯାଇଥିବାରୁ ତେଜାନାଳ ଦରବାରର ଅନୁରୋଧରେ ଫୌଜଦାରୀ କେଶ୍‌ରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଇଥିଲା ।

ହରମୋହନ, ସୁବାହୁ ସିଂହ, ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ ଓ କୃତ୍ତିବାସ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମଧ୍ୟ ଫୌଜଦାରୀ କେଶ୍‌ ପାଇଁ ଏତାଲା ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କଟକ ପୋଲିସ ଗିରଫ କରିଥିଲା । ଏ ସବୁ କେଶ୍‌ ମନଗଢ଼ା, ମିଥ୍ୟା ଓ କପୋଳ କଳ୍ପିତ । ତେଜାନାଳ ରାଜ୍ୟ ବାହାରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜନେତା ବା କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଫୌଜଦାରୀ ଦଫାରେ ଏକ୍ସପ୍ରୋଡ଼ିସନ ଓୟାରଂଟ ବଳରେ ଆଇନତଃ ଗିରଫ କରାଯାଇ ପାରିବ । ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଏକ୍ସପ୍ରୋଡ଼ିସନ ଓୟାରଂଟ ବଳରେ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ଆଇନରେ କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିଲା ।

ଏଇ ଆଇନ୍‌ଟି ହେଲା ଓଡ଼ିଶା ଷ୍ଟେଟ୍‌ସ ପ୍ରୋଟେକ୍ସନ ଆକ୍ଟ । ଏଇ ଆଇନର ୪ ଏବଂ ୭ ଧାରା ଅନୁସାରେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ସଂଗ୍ରାମୀ ମାନଙ୍କୁ ଫୌଜଦାରୀ କେଶ୍‌ରେ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସେତେବେଳକୁ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସଙ୍କର କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ । ଗଭର୍ଣ୍ଣର ସାର ଜନ୍ ହବାବ୍ । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ଏଥିପାଇଁ ବଡ଼ ଅଡୁଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଡେକାନାଲ ଓ ଚାଳଚେରକୁ ଓଡ଼ିଶା ପୋଲିସ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଅନୁରୋଧକୁ ସେ ଆଗରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିସାରି ଥିଲେ । ତେବେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୁଚି ଛପି ରହିଥିବା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଚାପ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ମଧ୍ୟ ରାଜି ହୋଇନଥିଲେ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଡେକାନାଲର ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କଟକ ସହରରେ ପ୍ରଚୁର ସମର୍ଥନ ଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ମାନେ ବହୁତଃ ଡେକାନାଲ ଆନ୍ଦୋଳନର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ ଓ ସଂଚାଳକ । ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ । ଡେକାନାଲର ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ କଟକର ଅବସ୍ଥା ଅସମ୍ଭାଳ ହବ ବୋଲି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ଗୋଟାଏ ବାଧ୍ୟ ବାଧ୍ୟକତାରେ ଓ ଆଇନର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଫୌଜଦାରୀ କେଶ ଭିତ୍ତିରେ ଏକ୍ସପ୍ରାଡିସନ ଓୟାରଂଟ ବଳରେ ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସମ୍ମତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଭାରତ ସରକାର ସେତେବେଳେ ଏକ ଦୁସ୍ତରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ତୀବ୍ର ରୂପ ଧାରଣ କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ମୂଳଦୁଆ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଥିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ଡେକାନାଲ ଦରବାରକୁ ଦାୟୀ କରାଯାଇଥିଲା । ପଲଟିକାଲ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ଜଂଟ ସେକ୍ରେଟେରୀ ସି.ଜି. ହାରବର୍ଟ ଡେକାନାଲର ଅଶାନ୍ତି ସଂପର୍କରେ ତଦନ୍ତ କରି ଯେଉଁ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲେ ସେଥିରେ ଡେକାନାଲର ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଭୀରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ତିଳେ ହେଲେ ସମ୍ମାନ ଓ ଅନୁରକ୍ତି ନଥିବାର ସେ ଜଣାଇଥିଲେ । ପ୍ରଜା ଅସନ୍ତୋଷ ପଛରେ ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଅଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ।

ତେବେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସମୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଡେକାନାଲ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ କିଛି କଠୋର କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରା ନଯାଇ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପୁଲିସ୍ ଓ ସାମରିକ ସାହାଯ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ରାଜ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦରକାର ଓ ସେଥିପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ।

ତେଜାନାଳ ଭଳି ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଅଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର କଂଗ୍ରେସ ଓ ବିଶେଷ କରି ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଉଥିଲେ । ସୁଭାଷ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ କଂଗ୍ରେସ ସିଧା ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ବରାବର ମତ ଦେଉଥିଲେ । ଗାନ୍ଧି ଅବଶ୍ୟ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନଥିଲେ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟପାରରେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଅଣ-ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନୀତି ବଳବତ୍ତର ଥିଲା । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ଚାହୁଁଥିଲା ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି ମୂଳକ ଶାସନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ । ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମର୍ଥନ ଥିଲାବୋଲି ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ହୃଦବୋଧ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ରାଜା ଓ ପଲଟିକାଲ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ସଲାସୁତୁରାରେ ମିଥ୍ୟା, ମନ ଗଢ଼ା ଫୌଜଦାରୀ କେଶ୍ କରି ଏକ୍ସପ୍ରୋଡ଼ିସନ ଓପାରଟ ବଳରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଗଡ଼ଜାତର ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ୧୯୩୯ ରେ କଟକ ଜେଲରେ ଥିଲେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ କଥା ଲେଖି ଜଣାଇଲେ ଯେ-ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରାଜନୈତିକ କର୍ମୀ ଓ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ସମାନ ଧରଣର ମନଗଢ଼ା, ମିଥ୍ୟା ଓ କପୋଳକହିତ ଫୌଜଦାରୀ କେଶ୍‌ମାନ ଗଢ଼ାଯାଇ ଗିରଫ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ଏବଂ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ ନବକୃଷ୍ଣ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ ଏ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ । ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଚାପ ଦେଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ତେଜାନାଳ ଓ ତାଳଚେର ଦରବାର ତଥା ବ୍ରିଟିଶ ପଲଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ମିଳା ମିଶା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା । ତାର ପରିଣତି ସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଗଡ଼ଜାତରେ ଏକସପ୍ରୋଡ଼ିସନ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ କଟକ ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ କରିଦେବେ । ତାପରେ ସେମାନେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ତେଜାନାଳ ବା ତାଳଚେର ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିବେ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ନିଜକୁ ପ୍ରମାଣିତ କରିବାପାଇଁ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ସେମାନେ ଲଢ଼ିବେ । ଗଡ଼ଜାତ ସରକାର ସେମାନଙ୍କୁ ଜାମିନରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେବେ ।

୧୯୩୯ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ବୈଷବ କଟକ ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଦେଢ଼ାମାଳ ଆସି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ ଓ ଜାମିନ୍ଦ୍ରେ ଖଲାସ ହୋଇ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିଲେ ।

ଏ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼େଇ କେତେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଖୁବ୍ ସ୍ଥରଣୀୟ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । କେଶ୍ଚିରି ବିଚାର କରୁଥିଲେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଶ୍ରୀ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର । ବୈଷବଙ୍କ ତରଫରୁ ଓକିଲ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଗତିକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଏବଂ ଓକିଲ ଦୁଇଭାଇ । ପରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟର ବିଚାରପତି ଏବଂ ଗତିକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟର ମୁଖ୍ୟ ବିଚାରପତି ହୋଇଥିଲେ ।

କୋର୍ଟରେ ଦିନେ କେଶ୍ ବିଚାର ଚାଲିଥାଏ । ଜୟାବାବୁ ଜଜ୍ ଭାବରେ କୋର୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପରିଚାଳନା କରୁଥାନ୍ତି । ଓକିଲ ଗତିବାବୁ ତହସିଲଦାର କିଶୋରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଜେରା କରୁଥାନ୍ତି ।

ଓକିଲ ପଚାରିଲେ : ଏତଲା ବା ଏଫ୍.ଆଇ.ଆର କୋଉ ଭାଷାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା ?

ସାକ୍ଷୀ କିଶୋରୀ ମହାନ୍ତି : ଇଂରେଜୀରେ ।

- ଆପଣ ନିଜେ ଏହି ଏଫ୍.ଆଇ.ଆର ଲେଖିଥିଲେ ?

- ଆଜ୍ଞା ।

ଓକିଲ ଜେରା କଲେ : ଆପଣ ଯଦି ନିଜେ ଲେଖିଛନ୍ତି ତେବେ ଆଉଟ୍ ସ୍କାର୍ଟସ୍ (out skirts) ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଓଡ଼ିଆରେ କୁହନ୍ତୁ ତ !

ସାକ୍ଷୀ କିଶୋରୀ ମହାନ୍ତି ଅସହାୟ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଲେ ସରକାରୀ ଓକିଲଙ୍କୁ ।

ଓକିଲ ଗତିକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଏଥର ପୂର୍ବା ଇଂରେଜୀ ବାକ୍ୟଟିକୁ କହିଲେ : ତମେ ପରା ଲେଖୁଛ - They came from the northern outskirts of the village to our camp. ଏଥିରେ ଆଉଟ୍ ସ୍କାର୍ଟସ୍ (out skirts) ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କଣ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ।

କିଶୋରୀ ମହାନ୍ତି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ଗତିକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଯୁକ୍ତି କରି ଜଜ୍ଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ : ସାର୍ ଏହି ଏଫ୍.ଆଇ.ଆର ଟିକୁ ମିଛରେ ମନଗଢ଼ା ଭାବରେ କିଏ ଜଣେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଘରେ ବସି । ଏପରି କୌଣସି ଘଟଣା ଘଟିନାହିଁ ଯେଉଁଥିରେ ମୋର କ୍ଲାଏଣ୍ଟ



କ୍ୟାମ୍ପ ଚଢ଼ାଉ କରି ଟଙ୍କା ଲୁଟି କରିଛନ୍ତି । ମିଛଟାରେ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଏପରି ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଛି । ଏ ଅଭିଯୋଗ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଖଲାସ କରାଯାଉ ।

ଜଜ୍ ଶ୍ରୀ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ସାକ୍ଷୀ ତହସିଲଦାର କିଶୋରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଚିକେ ହସିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଖଲାସ ହେଲେ । ୧୯୪୦ ମସିହା ମେ ମାସ ବେଳକୁ ଏହି ରାୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଜେଲ ଜୀବନର ଏଇଠି ଅବସାନ ହେଲାନାହିଁ । ଡେଙ୍କାନାଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ପଛରେ ତାଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ବୋଲି ରାଜ ଦରବାର ଘୋଷଣା କରିସାରିଥିଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା ଓ ନ୍ୟାସନାଲ ପ୍ରଂଚର ପ୍ରମୁଖ ସାମ୍ବାଦିକ ଶ୍ରୀ ପି.ସି.ଯୋଶୀ ନ୍ୟାସନାଲ ପ୍ରଂଚର ତା.୨୯.୧.୧୯୩୯ ସଂଖ୍ୟାରେ ୧୯୩୮ ମସିହା ଅନ୍ଦୋଳନରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଭୂମିକା ସଂପର୍କରେ ଲେଖିଛନ୍ତି : “ He is the live wire of the movement. Tales of his daring acts are in everybody’s lips. As a worker, he inspired two young intellectuals (Haramohan Pattanaik and Laxmidhar Sahu) to join the movement as also Srikant Raut. Most of his nights are spent in Dhenkanal villages and days anywhere else, where guts are needed. I read some of his letters. They breathe irrepressible optimism. He has an infectious smile. I felt humble before a hero”. ଏହାର ମର୍ମ : ସେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଯଜ୍ଞ ସଜିତ । ତାଙ୍କର ଦୁଃସାହିକ କାହାଣୀ ସବୁରି ପାଟିରେ । ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର କର୍ମୀ ଭାବରେ ସେ ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ... ଦୁଇ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କୁ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାଉତ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ । ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ରାତି ଡେଙ୍କାନାଳର ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରେ ବିତିଛି ଏବଂ ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ ସେ ସେଇଠାରେ ଥାନ୍ତି ଯେଉଁଠି ସାହସ ଓ ନିର୍ଭୀକତା ଲୋଡ଼ା । ମୁଁ ତାଙ୍କର କେତେକ ଚିଠିପତ୍ର ପଢ଼ିଛି । ସେଥିରୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦମନାୟ ଆଶାବାଦ ପ୍ରକଟ ହୁଏ । ତାଙ୍କର ହସ ବି ସଂକ୍ରାମକ । ମୁଁ ଏହି ବୀରଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜକୁ ଅକ୍ଷିପ୍ତ ଅନୁଭବ କରେ ।

ପି.ସି.ଯୋଷୀ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଏଇ ବୀରତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା କଥା ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ , ମାଳତୀ ଦେବୀ ଏବଂ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଠାରୁ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବା କଥା ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ପି.ସି.ଯୋଷୀଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାଗସ୍ତ ସମୟରେ (୧୯୩୯) ତାଙ୍କର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇନି । ୧୯୩୮ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରୁ ହିଁ ସେ ବୀର ବୈଷ୍ଣବ ଭାବରେ ପରିଚିତ ।

ପି.ସି.ଯୋଷୀ ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା କଥା ଲେଖିଛନ୍ତି :

କନ୍ଦରସିଂହା ପରଜଙ୍ଗର ଏକ ପାଇକାନା ମୌଜା । ୧୯୩୮ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସ ଏଗାର ତାରିଖ ଦିନ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଂଟ, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଏବଂ ପୋଲିସ୍ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ସହ ଯାଇଁ ସେ ଗାଁ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ କଲେ ।- କାରଣ ସେଠା ଲୋକେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବେ ମିଶିଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଲାଠି ମାଡ଼ ଓ ଗୁଳିମାଡ଼ ହେଲା । ଚିନିଜଣ ସହିଦ ହେଲେ । ଗୁଳିମାଡ଼ ପରେ ପୁଲିସ୍ ପାର୍ଟି ଚାଲିଗଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ତାପରେ । ଗାଁରେ ଗୁଳିମାଡ଼ର ପ୍ରତିବାଦ ସଭା କରିବା ପାଇଁ ସେ ଚାହିଁଲେ । ମାତ୍ର ଏଥି ପାଇଁ କେହି ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଆତଙ୍କ ଓ ଭୟ ଛାଇ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଚାରିଆଡ଼େ । ବୈଷ୍ଣବ କିନ୍ତୁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ଏପରି ଆତଙ୍କିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ଉଚିତ ମନେକଲେ ନାହିଁ । ରାତିସାରା ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ପାଗଳ ପ୍ରାୟ ସେ ପହରା ଦେଇଥିଲେ । ଗୀତ ବୋଲୁଥିଲେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ:

ଶୁଣହେ ମଣିଷ ଭାଇ

ଝୁରି ମରିବାକୁ ବୁଡ଼ି ମରିବାକୁ ମଣିଷ ଜନମି ନାହିଁ..... ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟ ହେବ.... ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟ ହେବ ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି କହୁଥିଲେ ରାତିସାରା ।

ପରଦିନ ସକାଳ ହେଲା, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳେ ସବୁଦିନ ପରି । ଗାଁର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଉଠି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ : ରାତିରେ ଗାଁ ଠାକୁରାଣୀ ଆସିଥିଲେ ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ି । ଟାପୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଥିଲା ଘୋଡ଼ାର । ଠାକୁରାଣୀ କହିଲେ : ତର ନାହିଁ । ତୁମର ଜୟ ହେବ । ଭୟ ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲା ସବୁରି ମନରୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନରେ ସାହସ ପୁଣି ଭରିଯାଇଥିଲା....ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ପଶ୍ଚାତପଦ ଆଉ ହବାର ନଥିଲା ।

କନ୍ଦରସିଂହା ଗ୍ରାମ ଛାଡ଼ି ସେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଆତଙ୍କରାଜ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭୟରେ ସେ ସବୁରି ସମକ୍ଷରେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖୁ ଦଶକଣ ରାଜଭକ୍ତ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲେ । ଏକା ଏକା ସେ ସେମାନଙ୍କର ସାମନା କରି ଲଢୁଥାନ୍ତି । ଏହା ଦେଖୁ ଗାଁ ଲୋକମାନେ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ରାଜଭକ୍ତମାନେ ଭୟରେ ପଳାଇ ଲୁଚିଲେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଛାଡ଼ି ଦେବା ପାଇଁ ଦରବାର ଭୟର ଯେଉଁ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ତାହା ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଛୁହୁଡ଼ି ଉଡ଼େଇଗଲା ପରି ଉଡ଼େଇଗଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଜାଇ ରହିଲା ।

ଏଇପରି ଅନେକ ବୀରତୃତ୍ୟାଞ୍ଜକ ଘଟଣାର ନାୟକଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ । ମୋଟଙ୍କା ଥାନା ପଡ଼ିଆରେ ରାଜାଙ୍କର ସଭାକୁ ସାହସର ସହିତ ଭେଦ କରିବା ଘଟଣା କଥା ମଧ୍ୟ ପି.ସି.ଯୋଷୀ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

କଂଗ୍ରେସ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଂପାଦକ ଭଗବତୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡର ୧୯୩୯ ମାର୍ଚ୍ଚ ଦଶ ତାରିଖ ବିଶେଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ୧୯୩୮ ମସିହା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଭୂମିକା ସଂପର୍କରେ :

ରେଲବାଇ ପେଟର ହିସାବରେ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ହାଉସ୍‌ମାନଙ୍କରେ ତେଜାନାଳର କୁଲି ଏବଂ ମଜୁରିଆମାନଙ୍କୁ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଭେଟନ୍ତି । ଦିନକର କଥା । ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ହାଉସ୍ ଗୋଟିକରେ ଭଜନ କାର୍ତ୍ତନ ଚାଲିଥିଲା । ଓଠରେ ମନଜିଣା ହସ ହସି ବୈଷ୍ଣବ ପଚାରିଲେ: କଣ ହେଉଛି ଏଠି ?

—ଭଜନ ଚାଲିଛି, ତା ସହିତ ଗଞ୍ଜେଇ ଧୂପ । ଜଣେ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲି କହିଲା ।

—ଗଞ୍ଜେଇ ଟଣା ହେଉଛି କାହିଁକି ? ପଚାରିଲେ ବୈଷ୍ଣବ ।

—ଦୁଃଖ ଭୁଲିବା ପାଇଁ । ସରଳ ଉତ୍ତର ।

ତହୁଁ ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ : ତୁମର ଦୁଃଖ ଯାତନା ପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ ସେ କଥା କେବେ ଭାବିଛ ?

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଆଖି ସବୁ ତରାଟି ହୋଇଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ପାଇଁ ଆଉ ଜଣେ କେହି ଦାୟୀ ଏକଥା ସେମାନଙ୍କ ମନକୁ ଛୁଇଁ ନଥିଲା । ସେମାନେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଲେ : କିଏ ଆମ ଦୁଃଖ ପାଇଁ ଦାୟୀ ?

--ତୁମେମାନେ ଭାବୁଥିବ ଯେ ଦୁଃଖ ତୁମର ଭାଗ୍ୟରେ ଲେଖାଅଛି । ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ନୁହେଁ । ଭାଗ୍ୟର ଦ୍ଵାହି ଦେଇ ରାଜା, ମହାଜନ, ଧନୀ ଲୋକମାନେ ଆମଭଳି ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ଶ୍ରମର ମୂଲ୍ୟ ଲୁଚି ନିଅନ୍ତି । ଖଳା ଖେତରୁ ଅମଳ ଫସଲ ମାଗଣ, ରସଦ ଆକାରରେ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ବେଠି ଖଟି ଖଟି ଆମର ପ୍ରାଣ ଯାଏ । ସେଥିରେ ରଜାଘର କୋଠା ଗଢ଼ା ହୁଏ, ଜମି ଭଙ୍ଗା ହୁଏ, ଉଆସ ତୋଳା ହୁଏ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଅଠା ଆମ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଲି ସେଇ ଲୋକମାନେ ଧନବାନ ହୁଅନ୍ତି ।

ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲି ମଜଦୁରମାନେ ବିଶ୍ଵାସ ଓ ଅବିଶ୍ଵାସର ମଝି ଦରିଆରେ ଉଡୁଡୁ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଛି ଆଉ କିଛି ଶୁଣିବା ପାଇଁ । ବୈଷ୍ଣବ କହନ୍ତି : ଭଗବାନ ସମସ୍ତଙ୍କର ପିତା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ । ସେ କାହାକୁ ଧନୀ କି କାହାକୁ ନିର୍ଦ୍ଧନ କରି ଗଢ଼ି ନାହାନ୍ତି । ଚଳାଖ ଚତୁର ଲୋକମାନେ ସରଳ ନିରାହମାନଙ୍କର ଭାଗ ଛଡ଼େଇ ନେଇ ସେମାନେ ଧନୀ ହୁଅନ୍ତି । ଭାଗ୍ୟ ଓ ଧର୍ମର ଦ୍ଵାହି ଦେଇ ସେମାନେ ଶୋଷଣ କରନ୍ତି ।

ଏଥର ବିଶ୍ଵାସ ଆସେ ଏ କଥାରେ । ସେମାନେ ଏହାର ପ୍ରତିକାର ଖୋଜନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବ କହନ୍ତି : ରାଜାର ଶାସନ ଓ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ଆମର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ଥରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ହଟିଗଲେ ଏ ଦେଶ ହବ ଆମର । ସବୁ ଜମିବାଡ଼ି, ଖଳା ଖେତ, ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ନଦୀ ନାଳର ମାଲିକ ହେବା ଆମେମାନେ । ଆଉ ସେତେବେଳେ ଧନୀ କି ଗରିବ ରହିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଖାଇବା, ପିନ୍ଧିବା ଓ ରହିବା ପାଇଁ ଯାହା ଦରକାର ସବୁ ପାଇବେ ।

ଭଜନ କାର୍ତ୍ତନ କ୍ରମଶଃ ରାଜନୈତିକ ବୈଠକରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଏଇ ବାର୍ତ୍ତା ବେଳକୁ ବେଳ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ହାଉସରୁ ଆଖପାଖ ଗାଁକୁ ବ୍ୟାପିଯାଏ । ଗାଁଏ ଗାଁଏ ତ୍ରିନାଥ ମେଳା ହୁଏ । ମଣିଷ ଜାଗିବାର ବାଟ ଫିଟିଯାଏ । ଶୋଇ ରହିଥିବା ଲୋକେ ଉଠି ବସନ୍ତି । ଅନ୍ଧାର ଭିତରୁ ଆଲୁଅ ଫିଟେ ।

ଏମିତି ବର୍ଷେ ନୁହେଁ, ୧୯୩୪ ରୁ ୧୯୩୮ ମସିହା ଯାଏଁ ଜନ ସଂଗଠନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ଵର ରାଜ୍ୟଯାକ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ । ବୈଷ୍ଣବ ଏ ଜନ ସଂଗଠନର ପ୍ରେରଣା ଓ ଆତ୍ମା ଭାବରେ ଉଭା ହୁଅନ୍ତି ।

ପି.ସି. ଯୋଷୀ ଏବଂ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କର ଏସବୁ ଲେଖାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ୧୯୩୮ ଆନ୍ଦୋଳନ ପଛରେ ବୈଷ୍ଣବ ମୁଖ୍ୟ ନାୟକ ଥିଲେ । ଦରବାର ଏ ବିଷୟ କ୍ରମଶଃ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲା । ତେଣୁ ଜର୍ଜ୍‌ଗ୍ରୀ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ କୋର୍ଟରେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରମାଣିତ ହେବାପରେ ମଧ୍ୟ ୧୯୪୦ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୨୯ ତାରିଖରେ ପୁନଶ୍ଚ ଗିରଫ ହୋଇ ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ଜେଲ୍ ଭୋଗିଲେ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ଏପରି ଭାରତ ରକ୍ଷା ଆଇନରେ ଢେଙ୍କାନାଳ କାରାଗାରରେ ଅଟକିବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ଯାପନ କରି ୧୯୪୨ ମସିହା ମେ ମାସରେ ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ମୁକ୍ତି ହେବା ଦିନଠାରୁ ପୁଣି ଅନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ କାଳ ପାଇଁ ଢେଙ୍କାନାଳ ଚାଉନର ନିଜ ଘରେ ଗୃହବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇ ଓଳା ତାଙ୍କୁ ଥାନାରେ ହାଜିର ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା ।

ଏଭଳି ଗୃହବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କ୍ରମଶଃ ଅସହ୍ୟ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।



॥ ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ ॥

## କର ବା ମର

୧୯୪୨ ମସିହା ଜୁନ ମାସ । ରଜବେଳ । ଘରେ ଘରେ ପୂଜାପାର୍ବଣର ଉତ୍ସାହ ।

ତଳଗଡ଼ରେ ବାପା ସାଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଲମ୍ବା ଛଣ ଛପର ଘର । ମା ରମ୍ଭା ଦେବୀ ଏବଂ ଭଉଣୀ ଇଚ୍ଛା ଘର କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ବୈଷ୍ଣବ ହଠାତ୍ ପାଗଳଙ୍କ ଭଳି ଛଣ ଛପର ଘର ଉପରକୁ ଉଠିଗଲେ । ଘରର ମଥାନ ଉପରେ ବସି ମା'କୁ ଡାକ ପକାଇଲେ - ଏ ମା, ଦେଖତ ସକାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି । ମୋଘ ମୁକ୍ତ ଆକାଶ । ଆଳୁଅ ଫିଟି ପଡୁଛି କେରି କେରି ହେଇ ।

ସେତେବେଳକୁ ଦିନ ଦଶଘଡ଼ି । ସକାଳ ଯାଇଁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ପୁଅ ତାଙ୍କର ସକାଳ ହେଉଛି ବୋଲି କହୁଥିବାର ଶୁଣି ତାକୁ ଆବାକାବା ହୋଇ ତାହିଁରହିଲେ ରମ୍ଭା ଦେବୀ । କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପାଗଳାଟା କଣ କହୁଛି ଏହା ଭାବି ନିଜ କାମରେ ମନଦେଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ସବୁଦିନେ ଥାନାରେ ହାଜିର ଦିଅନ୍ତି । ସେଦିନ ହାଜିର ଦେଲେ ନାହିଁ । ଦିନଯାକ ବସି ରହିଲେ ଗନ୍ଧାର ହୋଇ । ରାତି ଆସିଲା । ତୁମ୍ଭ ତାପ୍ ରାତିର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ସେଦିନ ସେ କୁଆଡ଼େ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । କେହି ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀ ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଗୃହବନ୍ଧୀ ରୂପେ ଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଲୁଚି ଖସି ପଳେଇଲେ କଟକ । କଟକର ବାଖରାବାଦରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଘରେ । ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ପରିବାର ସହ କଟକ ଛାଡ଼ି ସାଲେପୁରରେ ରହୁ ଥାନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବ ପହଞ୍ଚିଲେ ସାଲେପୁରରେ ମାଳତୀ ଦେବୀ ଓ ନବ ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ।

୧୯୪୧ ମସିହା ବେଳକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ସଂକଟଜନକ ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ । ଏହି ବର୍ଷ ସୁଦୂର ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଜାପାନ ମିତ୍ରଶକ୍ତି ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଥାଏ । ଜାପାନୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ବିଜୁଳି ବେଗରେ ଇଣ୍ଡୋଚୀନ,

ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ଓ ମାଲୟ ଅଧିକାର କରି ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ଆସୁଥାନ୍ତି । ଭାରତର ମଣିପୁର ଥାଏ ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କର ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ସେନାବାହିନୀ (ଆଇ.ଏନ.ଏ) ଜାପାନ ସହ ହାତ ମିଳେଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥାଏ । ଜାପାନ ବିମାନ ବାହିନୀ ଘନ ଘନ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଉପକୂଳରେ ଜାପାନୀ ଜାହାଜରୁ ଗୁଳିଗୋଳା ବର୍ଷଣ ହେଲା । କଟକ ପ୍ରତି ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି ହେବାରୁ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ଉଠିଗଲା ସମ୍ବଲପୁରକୁ । କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ କଟକ ଛାଡ଼ି କିଏ କୁଆଡ଼େ ରହିଲେ । ନବ ବାବୁ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀ ନିଜର ବଡ଼ ଝିଅ ଉତ୍ତରା (ବୁବୁ), ପୁଅ କାକୁ ଏବଂ ସାନଝିଅ ତିନୁଙ୍କ ସହ ସାଲେପୁର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ପାଖରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବ ସେଠାରେ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ଯାଏଁ ଲୁଚି ରହିଲେ ।

୧୯୪୨ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ନଅ ତାରିଖ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଯାଇଥାନ୍ତି ବମ୍ବେ, ନିଖିଲ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ । ତାଙ୍କ ସହ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ଵିବେଦୀ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ନବ ବାବୁ କୌଣସି କାମରେ କଟକ ଯାଇଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଥିଲେ ସାଲେପୁରରେ । ଚିଠି ଖଣ୍ଡିଏ ଅଜଣା ସୁତ୍ରରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଚିଠିରେ ଲେଖାଥିଲା :

ସ୍ନେହର ....

ସବୁ ଖବର ଶୁଣିବୁଣି । ସମସ୍ତେ ଗିରଫ ହୋଇ ଗଲେଣି । କେହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାକୁ ନାହିଁ । ତୁମେ ତୁମର ନେତା । ଭାରତ ଛାଡ଼ ପ୍ରସ୍ତାବ ଏ.ଆଇ.ସି.ସି. ରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ- କର ବା ମର । ଆମର ପୂର୍ବ ଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।

ତୁମର .....

ଏ ଚିଠିଟି ନବ ବାବୁଙ୍କ ପାଖରୁ ଆସିଥିଲା ବୋଲି ବୈଷ୍ଣବ ବୁଝିଗଲେ । କିଛି ଦିନ ତଳେ ନବ ବାବୁ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ଵିବେଦୀ, ବନମାଳି ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ମନମୋହନ ଚୌଧୁରୀ ପ୍ରଭୃତି ବସି ଶେଷ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ସରକାରଙ୍କ ସହ ଅସହଯୋଗ, ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଗଠନ, ଟିକସ ଦେବା ବନ୍ଦ, ଥାନା, ଡାକଘର ପ୍ରଭୃତି ସରକାରୀ ଦପ୍ତର ଦଖଲ ଏବଂ ସ୍ଵାଧୀନ ସମାଜରାଜ ସରକାର ଗଢ଼ିବା କଥା ଥିଲା । ସେଇ ପୂର୍ବ ଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା କଥା ଚିଠିରେ ଲେଖାଥିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣେ ଅତିଥି ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଖବର ଦେଇଗଲେ : ନବବାବୁ

ଆରେଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସମେତ ଦେଶର ସବୁ ନେତା ଗିରଫ ।

ଏ ଖବର ଶୁଣି ବୈଷ୍ଣବ ଆଉ ସାଲେପୁର ଠାରେ ରହିବା ନିରାପଦ ମନେକଲେ ନାହିଁ । ନବ ବାରୁ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କର ପିଲା ତିନୋଟିଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ କଟକରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ପାଖରେ ।

ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସେତେବେଳେ ରହୁଥିଲେ ତଗରପଡ଼ାର ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାହିରେ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ସେ ହଠାତ୍ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ତେଜାନାଳରୁ ଆସିଥିଲେ ଓ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପୁଣି ତେଜାନାଳ ଫେରି ଯାଇଛନ୍ତି ତାହା ଭଗବତୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ବୈଷ୍ଣବ ।

ଭଗବତୀ ଉତ୍ତେଜିତ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ ତେଜାନାଳ ଫେରିଯାଇ କଣ କରିବ ?

- ଆପଣ ଜାଣୁଛନ୍ତି, ଦେଶସାରା ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଛି । ନେତାମାନେ ଜେଲ ଭିତରେ । କେବଳ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନେ ଆରେଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି କାରଣ ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ । କଂଗ୍ରେସ ଲାଭରୁ ଠାରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଲାଭନ ଭିନ୍ନ । ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂପର୍କରେ ଆପଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ କଣ ମୁଁ ତାହା ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସ୍ବାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ କହିଲେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ବୁଝାଏ । ସାରା ଦେଶ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପଛରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଦେଶ ଛାଡ଼ିଯିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଗାନ୍ଧିଜୀ । ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି କର ବା ମର, ଏହା ମୋର ଶେଷ ଆନ୍ଦୋଳନ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଏହି ଡାକରାରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଏଥିପାଇଁ ମୋର କିଛି କରିବାର ଅଛି । ତେଣୁ ମୋର ସଂଗ୍ରାମର ତୀର୍ଥଭୂମି ତେଜାନାଳକୁ ମୁଁ ଫେରି ଯାଉଛି ।

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ଭଗବତୀ ପଚାରିଲେ : ତେଜାନାଳରେ କଣ କରିବ ?

--କଣ କରିବି ତାହା ମୁଁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ନାହିଁ । ତେବେ ଦେଶର ବିପୁଳ ଜନତା ଯେଉଁ ବାଟେ ଯାଉଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେଇବାଟେ ଯିବି । ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ରୋତରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ



ସମୟୋପଯୋଗୀ । ସ୍ବାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ଦିଗରେ ଏହା ଆଶା ସଂଚାର କରିଛି ।  
ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଏହା ଶେଷ ସଂଗ୍ରାମ । ଶେଷ ଅସ୍ତ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧରେ । ମୁଁ ସେଇ  
ଡାକରାରେ କିଛି କରିବି ।

—କଣ କରିବ ?

—ଜାଣେନା, କଣ କରିବି । ମଝି ନଈକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।  
ତାପରେ ଘଟଣା ଚକ୍ରରେ ଯାହା ହବ ।

ସାମ୍ୟବାଦୀମାନେ ୧୯୪୭ ର ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସମର୍ଥନ  
କରୁନଥିଲେ । ତେଣୁ ଭଗବତୀ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ— ତୁମର ମତାମତ ପ୍ରତି ମୋର ସମ୍ମାନ  
ଅଛି । ତୁମେ ଗୋଟିଏ ମାସ ଅପେକ୍ଷା କର । ତୁମ୍ଭ ହୋଇ ବସି ରୁହ । କୋଉ ପାଣି  
କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ଦେଖ । ତାପରେ ଯାହା କରିବ ମୁଁ କିଛି କହିବି ନାହିଁ ।

—ଏକ ମାସ ତ ଦୂରର କଥା । ଗୋଟାଏ ଦିନ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବସି ରହିପାରିବି  
ନାହିଁ । ମୋ ଭିତରେ ଭୂମିକମ୍ପ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ନୀରବରେ ବସି ରହିଲେ ବୁଝାଯିବ  
ଯେ ମୁଁ କର ବା ମର ଡାକରା ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ ନୁହେଁ ।

ଆଉ ବେଶି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା ନକରି ଭଗବତୀଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବୈଷ୍ଣବ  
କଟକ ସ୍ପେସନ ବାଟେ ମେରାମଣ୍ଡଳୀ ସ୍ପେସନ ଓ ସେଠାରୁ ଅନୁଗୋଳରେ ଆସି  
ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏଠାରେ ଗିରିଜାଭୂଷଣ ଦତ୍ତଙ୍କ ଜାଗା ଉପରେ ଗଡ଼ି ଉଠିଥିବା ଆଶ୍ରମରେ  
କିଛିଦିନ ରହି ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଚାର ପତ୍ର ଲେଖିଲେ । ପ୍ରଚାର ପତ୍ରଟିରେ  
ଲେଖାଥିଲା :

“ଭାଇମାନେ,

ଆଜି ଗାନ୍ଧିଜୀ ଶେଷ ଡାକରା ଦେଇଛନ୍ତି । ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ  
କହିଛନ୍ତି, ଦେଶଛାଡ଼ । ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି କର ବା ମର । ଏଥିପାଇଁ ତୁମେ ତୁମର  
ନେତା । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦବାପାଇଁ ଉପରେ କେହି ନାହାଁନ୍ତି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ରାଜତନ୍ତ୍ର  
ବିରୋଧରେ ଶେଷ ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦିଅ ।

ଭାଇମାନେ, ଆଜି ଠାରୁ ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ବୋଲି ଧରିନିଅ । ଚଟାପଟ ଏ  
ସଂଗ୍ରାମ । ସ୍ବାଧୀନ ସରକାର ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗଢ଼ । ସରକାରକୁ ଅଟଳ କର ।  
କର ଟିକସ ଦବା ବନ୍ଦକର । ରାସ୍ତାଘାଟ, ରେଲ ଲାଇନ୍, ଟେଲିଫୋନ, ଟେଲିଗ୍ରାଫ ସେବା  
ଅଟଳ କର । ସରକାରୀ ଦସ୍ତର ମାଡ଼ିବସ । ଗ୍ରାମ ସ୍ବରାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କର ।

ଭାଇମାନେ, ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ହେଲେ ଦେଶର ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ନଦୀନାଳ, ଖଳା କ୍ଷେତ ସବୁ ଆମର ହବ । ଏଣିକି ଆଉ କେହି ଉପବାସରେ ରହିବେ ନାହିଁ । ଦେଶୀ ଓ ବିଦେଶୀ ଦଲାଲଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କର । ତାଙ୍କର ଶାସନକୁ ଖତମ କର ।”

ପ୍ରଚାରପତ୍ର ସାଥୀରେ ଧରି ବୈଷବ ଅନୁଗୋଳରୁ ବାହାରି ପହଞ୍ଚିଲେ ପରଜଙ୍ଗର ରଙ୍ଗଥଳି ଗ୍ରାମରେ । ସେଠାରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ବିଚାର ବିମର୍ଷ ପାଇଁ ।

ରଙ୍ଗଥଳି ଗ୍ରାମଟି ପରଜଙ୍ଗ ସଦର ମହକୁମାର ଉତ୍ତରକୁ ଅନନ୍ତପୁର ପର୍ବତ ମାଳାର ପାଦ ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଜଙ୍ଗଲ ଘେରା ନିଶ୍ବଦ ଅଞ୍ଚଳ । ତିନିପାଖେ ନିଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟ । ଗଛ ପତ୍ରର ଗହଳି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ପଡ଼ିଛି ସେଠିକୁ । ପାହାଡ଼ରେ ଅନେକ ଗିରିଗୁହା । ଚାରିପାଖେ ପାଇକାନା ମୌଜା । ୧୯୩୮ ମସିହାରୁ ରଙ୍ଗଥଳି ବିପ୍ଳବର ଅନୁଡ଼ିଶାଳ ଭାବେ ଜଣାଶୁଣା ।

ରଙ୍ଗଥଳିରେ ବୈଷବ ଗୋଟିଏ ସଭା ଡାକିଥିଲେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନାମରେ । ପ୍ରତି ମୌଜାରୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷରୁ କର୍ମୀମାନେ ସେଠି ଏକାଠି ହେଲେ । ବାଲିଗୋରଡ଼ରୁ ମୂଷା ମଲ୍ଲିକ, ଆନନ୍ଦ ସ୍ବାଇଁ ଓ ବାଇଧର ସ୍ବାଇଁ । ଖଇରାମୁଣ୍ଡାରୁ ସଂପାଦି ସାହୁ, ମାଣିକମରାରୁ କିଶୋରୀ ବେହେରା ପ୍ରଧାନ । ମୋଟା ଗାଁରୁ କୁଳମଣି ପ୍ରଧାନ । କୁଆଲୋରୁ ଭାଗୀରଥ ସାହୁ, ସେମାନଙ୍କ ସହ ଜୟଦେବ ସାହୁ, ଲୋଚନ ସିଂହ, ନବଘନ ବେହେରା ଇତ୍ୟାଦି ।

ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ରଙ୍ଗଥଳି ସଭାରେ ସ୍ଥିର ହେଲା ପରଜଙ୍ଗ ଆନା ଦଖଲ କରାଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ମରଣ ସେନା ବାହିନୀ ହାତରେ ଧରିବେ ଲାଠି, ବନ୍ଧୁକ, ଫାର୍ମା, ଶାବଳ ଓ ଧନୁ ତୀର । ସାତଶହ ସଂଖ୍ୟାର ବିରାଟ ବାହିନୀର ସେନାପତି ହେବେ ନିଜେ ବୈଷବ । ପୁରୁଣା ପିଢ଼ିର ନେତା ସୁବାହୁ ସିଂହ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ଏଥିପାଇଁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଥିଲେ ବୈଷବଙ୍କୁ ।

ମରଣ ସେନାକୁ ନିଜେ ସଜାଇଲେ ବୈଷବ । ସବୁରି ଆଗେ ସେ ନିଜେ । କାନ୍ଧରେ ଦେଶୀ ବନ୍ଧୁକ ଓ ହୁଇସିଲ୍ । ତାଙ୍କ ପଛକୁ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଧରି ଠିଆ ହେଲେ ସମ୍ପାଦି ସାହୁ ଓ ନବଘନ ବେହେରା । ପଛକୁ ବନ୍ଧୁକ ବାହିନୀର ସଂଚାଳକ କୁଳମଣି, ଜୟଦେବ ଓ ଲୋଚନ । ପଛକୁ ଦି ଧାଡ଼ିରେ ଅନ୍ୟମାନେ । ସମସ୍ତେ ଚାହିଁଛନ୍ତି ଆଗକୁ । ହଲଚଲ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧୁକରୁ ଗୁଳି ଫୁଟିଲା । ତା ପରେ କଦମ ଚାଲ । ପାଦ ବଢ଼ିଲା ଆଗକୁ.... ଆଗକୁ ।

ସେମାନେ ପରଜଙ୍ଗ ଥାନାକୁ ଯିବା ବାଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ କୁଆଳୋର ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ହାଟରେ । ସେଠାରେ ଦେଖାହେଲା ରଘୁନାଥପୁରର ଭୋଳେଶ୍ୱର ସାହୁ ଏବଂ କୁଆଳୋର ଫକୀର ସାହୁଙ୍କ ସହ । ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଖବର ମିଳିଲା ଯେ ପରଜଙ୍ଗ ଥାନାରେ ପୁଲିସ ଫୋଜ ପହଞ୍ଚିଗଲେଣି । ଗୁର୍ଖା ପଲଟଣ ଓ ପୋଲିସ ଫୋର୍ସ ଆସିବା କଥା ଶୁଣି ଭୟରେ ମରଣ ସେନାବାହିନୀ ଛିନ୍ନଛତ୍ର ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ପାରିଲେ ଦୌଡ଼ିଲେ ।

ଯୁଦ୍ଧ ନ ହେଉଣୁ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ବୈଷ୍ଣବ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲେ । ପାଖରେ ରହିଥିଲେ ମାତ୍ର ଏକୋଇଶି ଜଣ ସାଥୀ । ହଠାତ୍ ଗୋଟେ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ତାଙ୍କୁ । ସେ ଗର୍ଜନ କରି କହିଲେ— ଯେଉଁମାନେ ଯିବା କଥା ଚାଲିଯାଅ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବି ନାହିଁ । ପଛକୁ ପାଦେ ହେଲେ ଫେରିବି ନାହିଁ । ଆପଣମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକତା ପାଇଁ ମୁଁ ବରଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀରେ ବୁଡ଼ି ମରିବି । ମାତ୍ର ପଛକୁ ଫେରିବି ନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତ କ୍ରୋଧରେ ତାଙ୍କ ନାକ ପୁଡ଼ାରୁ ଘନ ଘନ ନିଶ୍ୱାସ ବାହାରୁଥିଲା । ସେ ଅରୁଥିଲେ । ଆଖିରେ ଲୁହ ଚଳମଳ ହେଲା । ସେ ତାପରେ ଭୋ ଭୋ ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏ ପରୀକ୍ଷାର ଚରମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏକୋଇଶି ଜଣ ସାଥୀ ପୁଣି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । ଦୁର୍ବଳତା ଅପସରି ଗଲା । ଦେଶପ୍ରୀତିର ଅନଳ ଜଳିଲା ଅନୁତାପର ଘିଅରେ । ଦୂତନ ଦୀପ୍ତିରେ ।

ସେମାନେ ପରଜଙ୍ଗ ଥାନା ଅଧିକାର କରିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ବଦଳେଇ ମଡ଼ିଥାନା ଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ସେଇଠି ସ୍ଥିର କଲେ ।

କୁଆଳୋରୁ ମଡ଼ିର ଦୂରତା ପ୍ରାୟ ତିରିଶ କିଲୋମିଟର । ଶ୍ରାବଣ ମାସର ମେଘ । ମଝିରେ ରାମିଆଳ ନଈ ଓ ଅନେକ ବାଧାବିଘ୍ନ । ସେ ସବୁକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ସେମାନେ ଚାଲିଲେ ରାତିଦିନ । ବାଟରେ ଅତିକ୍ରମ କଲେ ଅନେକ ଗ୍ରାମ- କଙ୍କଡ଼ା ସୋହଡ଼ା, କାମାଞ୍ଜୀ, ଆୟପଳାଶ , ଜୟପୁରାକାଟେଣି, ଶବୁଳାପସି ଏବଂ ଆକୁଡୁମା ଇତ୍ୟାଦି । ଆକୁଡୁମା ଗାଁ ପରେ ଗୋଟିଏ ପାଟ । ତାପରେ ମଡ଼ି । ବାଟରୁ ରହିଗଲେ ବୁଢ଼ା ମନୁ ସିଂହ । ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ନାୟକ ହଜିଗଲେ । ଆଗରୁ ଖବର ମିଳିଥିଲା, ମଡ଼ିଥାନା ସ୍ୱାଭାବିକ ଅଛି । ପୋଲିସ ଫଉଜ ନାହାଁନ୍ତି । ଅଗଷ୍ଟ ୨୫ ତାରିଖ ରାତି ପାହି ୨୬ ତାରିଖ ସକାଳ ହବାକୁ କିଛି ସମୟ ବାକି ଅଛି । ମୋଟରେ ସେମାନେ ୧୯

ଜଣ । ବାଳକ ବାଳଧରକୁ ବଶନ୍ତଦା ଭିତରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହି ଅଠର ଜଣ ପଶିଲେ ମଢ଼ିଥାନା ଭିତରକୁ ।

ଥାନା ବାରଣ୍ଡାରେ ଲକ୍ଷନଟିଏ ମିଞ୍ଚି ମିଞ୍ଚି ହୋଇ ଜଳୁଥିଲା । ଦୁଇଜଣ ଜଗୁଆଳି ଲକ୍ଷନ ପାଖରେ ଶୋଇଥିଲେ । ବନ୍ଧୁକ କାନ୍ଧରେ ପକେଇ ଜଣେ ପହରା ଦେଉଥିଲା ଥାନା ବାରଣ୍ଡାର ଏପଟରୁ ସେପଟକୁ । ଆଉ ଜଣେ ଗୋଟିଏ ଟୁଲ ଉପରେ ଢୋଲୋଉଥିଲା ।

ବୈଷବ ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନେ ପହରା ଦେଉଥିବା ଜଗୁଆଳିଙ୍କୁ ପଛପଟୁ ଧରିନେଲେ । ଆଉ ତିନିଜଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାନ୍ଧି ପକେଇଲେ । ଥାନାହାଜତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୂରେଇ ଦେଇ ବାହାରୁ କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲେ । ଚାରିଜଣ ପଶିଲେ ଥାନା ଭିତରକୁ । ବୈଷବ, ମୂଷା ମଲ୍ଲିକ, ଲୋଚନ ଓ କୁଳମଣି । ଅନ୍ୟମାନେ ଥାନାକୁ ଚାରିଆଡୁ ଜଗି ରହିଲେ । ଥାନା ଘର ସବୁ ଶାବଳରେ ଡାଡ଼ିଲେ । ଚାରୋଟି ବନ୍ଧୁକ, ଦୁଇଶହ ରାଉଣ୍ଡ ଗୁଳି ଓ ଲୁହା ଆଳମାରୀ ଭାଙ୍ଗି ହଜାରେ ହବ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ତା ପରେ ହାଜତରୁ ଜଗୁଆଳି ମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ହେଲେ ଥାନା ବାରଣ୍ଡା ତଳେ ଥିବା ନିମ୍ନ ଗଛ ମୂଳେ । ବୈଷବ ନିଜ ବନ୍ଧୁକରୁ ଗୋଟେ ଗୁଳି ପାଙ୍କା ପୁଟେଇଲେ । ଗୁଳି ଶବ୍ଦରେ ଥାନା ପରିସର ପ୍ରକମ୍ପିତ ହୋଇଗଲା । ପାଖ ତହସିଲ ଅଫିସ୍, କଚେରୀ, ପୁଲିସ ବାରାକ ଓ ସରକାରୀ କ୍ୱାର୍ଟରସ୍ ମାନଙ୍କରୁ ଲୋକମାନେ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ହାଜତରେ ଥିବା ଜଗୁଆଳିମାନେ, ପୋଲିସ ଅଫିସର ସୁଦର୍ଶନ ପାଣି ଓ ସିରସ୍ତାଦାର ସାଧୁ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ଡାକିଦେଲେ ।

ମଢ଼ିର ନିଦୁଆ ଆକାଶରୁ ଫଙ୍ଗି ଆଲୁଅ ବାହାରି ଆସୁଥିବା ବେଳେ ବୈଷବ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ବୋଲିଲେ :

ସାରା ଭାରତରେ ହାହାକାର ଆମେ  
ପକେଇ ଦରୁ, ପକେଇ ଦରୁ  
ଗୋରା ବେପାରିଙ୍କି, ରାଜାରାଜୁଡ଼ାଙ୍କୁ  
ହଟାଇ ଦେରୁ ହଟାଇ ଦେରୁ  
ଆମେ ଜିଣିବୁନି ବିଦେଶୀ ଟିକ  
ଆଉ ନ ଆସିବ ଗୋରା ଜାହାଜ

ତୁମ ଠକପଣ ଛଡ଼େଇ ଦୁରୁ, ଛଡ଼େଇ ଦୁରୁ

ଭାରତ ଛାଡ଼ରେ ଭାରତ ଛାଡ଼

ନ ଛାଡ଼ିଲେ ଏଇ ସୁନାର ଦେଶ

ଖାଇବ ମାଡ଼ରେ ଖାଇବ ମାଡ଼,..... ଇତ୍ୟାଦି ।

ଭାରତ ଛାଡ଼ ବିପ୍ଳବର ଏ ରଣ ସଂଗୀତ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଓ ଉପନିବେଶବାଦୀ ସରକାର ପ୍ରତି ଖୋଲା ଆହ୍ୱାନ ଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ତାଙ୍କର ଚାରିଜଣ ସାଥୀକୁ ପୁଣି ପଠେଇଲେ ଥାନା ଭିତରକୁ । ଥାନା ଟେବୁଲ ଉପରେ ଫାଇଲ ଓ କାଗଜପତ୍ର ଗଦା କରି ସେଥିରେ ନିଆଁ ଲଗେଇ ଦେଲେ । ମଡ଼ି ଥାନା ଦଖଲ ଉତ୍ସବର ହୋମାଗ୍ନିରୁ ନିଆଁର ଲୋଳ ଜିହ୍ୱା ଲହ ଲହ ହୋଇ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଚାଳ ଛପର ଥାନାଘରଟି କାଠ ବାଉଁଶରେ ତିଆରି । ଚାଳ ଧରିଲା ନିଆଁ । ଥାନାର ସମସ୍ତ ଘର ଦ୍ୱାର ଜଳିଲା । କିରୋସିନ୍ ଡାକି ନିଆଁ ଲଗାଇଲେ ସେମାନେ ତହସିଲ ଅଫିସରେ, ଏସ.ଡି.ଓ.ଙ୍କ କଟେରୀ ଘରେ । ପୋଲିସ ବାରାକରେ । ସେ ସବୁ ଘର ନିଆଁରେ ଜଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ଏସ.ଡି.ଓ. ଗଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ର ପୋଲିସ ଧରି ପହଞ୍ଚିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧମକେଇ କହିଲେ—ତୁମେମାନେ ଆମକୁ ବାଧାଦେଲେ ଆମେ ଗୁଳି ଚଳେଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବୁ । ଆମେ ଗାନ୍ଧି ମହାରାଜଙ୍କ ତାଙ୍କରେ ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଛୁ । ବିଦେଶୀ ଇଂରେଜ ସରକାରର ସରା ଲୋପ କରିବୁ ଏଠି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀଙ୍କର ଦଲାଲ୍ ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ବି ଲୋପ ହବ । ତୁମେମାନେ ଆମର ଶତ୍ରୁ ନୁହଁ । ଆମର ଭାଇ ବନ୍ଧୁ । ଶୀଘ୍ର ତୁମର ବସାଘର ମାନଙ୍କରୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜିନିଷ ପନ୍ଦର ମିନିଟ୍ ଭିତରେ କାଢ଼ି ନିଅ । ଆମେ ଠିକ୍ ପନ୍ଦର ମିନିଟ୍ ପରେ ସବୁ ସରକାରୀ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗେଇବୁ ।

ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ପୋଲିସ ଡରିଗଲେ । ଏସ.ଡି. ଓ. ଗଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ର କହିଲେ—ବୈଷ୍ଣବ, ତୁମେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ କଥା କହୁଚ । ଏପଟେ ନିଆଁ ଲଗେଇ ଘର ପୋଡ଼ୁଛ । ବନ୍ଧୁକରୁ ଗୁଳି ପାଏର କରୁଚ । ଏ ସବୁ ହିଂସା ନାଁ ଅହିଂସା ?

ବୈଷ୍ଣବ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ନୀତି ଆଦର୍ଶ କଥା ଆଲୋଚନା କରିବାର ବେଳ ଏ ନୁହେଁ । ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ଆଣିବାକୁ ନୈତିକ ଅଧିକାର ତୁମର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ଗରିବ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଡ଼ାକି ଡିପି ଯେଉଁ ରଜା ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛି, ଅବଳା ଉପରେ ପାଣିବିକ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛି, ଧନଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରୁଛି, ତାରି ପାଦ ତଳର ଘାସ ତମେମାନେ । ସେଥିରେ ମତେ ଶିଖୋଉଚ ଗାନ୍ଧିବାଣୀ । ସଜ୍ଜତାନ ଗୀତ ପାଠ କରୁଛି !

ଏଭଳି ବ୍ୟବହାର ଦେଖୁ ଏସ.ଡି.ଓ. ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେଠୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଗଲେ ତାଙ୍କ ଦେଖା ଦେଖୁ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ପଲେଇଗଲେ ପ୍ରାଣ ଘେନି । ତା ପରେ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନେ ଥାନା ପରେ କଚେରୀ, ଡାକବଜାର, ପୋଲିସ ବାରାକ୍ ଓ ସମସ୍ତ ସରକାରୀ ଘରକୁ କିରୋସିନି ଡାଳି ନିଆଁ ଲଗେଇ ପୋଡ଼ି ଭସ୍ମ କରିଦେଲେ । କେବଳ ହାତ ଦେଇ ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ସ୍କୁଲ ଘର ଓ ଡାକ୍ତରଖାନା ଉପରେ ।

ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଘର ଏକାବେଳେକେ ଜଳିବାରୁ କଳାଧୂଆଁ ଓ ଲାଲ ଅଗ୍ନି ଶିଖା ମଢ଼ିର ଆକାଶ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଆଖ ପାଖର ଲୋକେ ଧାଇଁ ଆସିଲେ କଣ ହୋଇଛି ଜାଣିବା ପାଇଁ । ଲୋକଙ୍କର ଭିଡ଼ ବଢ଼ିଲା । ସମସ୍ତେ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ । ଲୋକ ଭିଡ଼ ହବାର ଦେଖୁ ବୈଷ୍ଣବ ସେମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରାଇ ଦେଇ କହିଲେ :

ପ୍ରଥମ କଥା ଆପଣମାନେ ଆମ ପାଖକୁ ମାଡ଼ି ଆସନ୍ତୁ ନାହିଁ । କିଏ ଆମର ଶତ୍ରୁ , କିଏ ଆମର ମିତ୍ର ଏବେ ଜାଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ପାଖକୁ ଆସିଲେ ଆମେ ଗୁଳି ଚଳେଇ ଦବୁ । ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା ଆମେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଲୋକ । ଗାନ୍ଧି ମହାତ୍ମା ଭାରତ ଛାଡ଼ ବୋଲି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ଡାକରା ଦେଇଛନ୍ତି । ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି :- କର ବା ମର । ୧୯୩୮ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆମେ ବହୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିଛେ । ଏଥର କିନ୍ତୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବାଦ ଲୋପ ହବ । ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ଲୋପ ହେବ । ଏଠି ମୁଁ ଆଜି ଆମର ସ୍ଵାଧୀନ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହବା କଥା ଘୋଷଣା କରୁଛି । ଏ ସରକାର ଆମ ସରକାର । ଏଣିକି ଏ ଦେଶର ବିଲ, ବଣ, ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ଖେତ ବାଡ଼ି ସବୁ କିଛି ଆମର । ଏଣିକି ଆଉ କେହି ମାଡ଼ ଗାଳି ଖାଇ ବେଇଜତ ହେବେ ନାହିଁ । ଏଣିକି ଆଉ କେହି ଉପବାସ ରହିବେ ନାହିଁ । ରଜାଘର ଖମାର ଧାନ ଏଣିକି ଆମର । ଆମେ ଏ ଦେଶର ଶାସକ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଏହା କହୁଥିଲା ବେଳେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଥରୁଥିଲେ । ଲୋକେ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି କରତାଳି ଦେଇ ସମର୍ଥନ ଜଣାଉଥିଲେ ।

ନାହିଁ ନଥିବା ଘଟଣା ଘଟିଲା ସେ ଦିନ ମଢ଼ିରେ । ଅନେକ ଦିନର ସ୍ଵପ୍ନ ସାକାର

ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଦିଶିଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ନୂତନ ଦୀପ୍ତିରେ ଉଜ୍ଜଳି  
ଉଠୁଥିଲା । ଲୋକେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ । ଅନେକ ଦିନର  
ଦୁଃଖ ଯାତନାର ଅନ୍ତ ହେବାର ଆଶା ଦାନା ବାନ୍ଧୁଥିଲା । ଉପର ବେଳା ମଢ଼ିରେ ସଭା  
ହେଲା ।



## ରଣ ତାଣ୍ଡବ

ମଢ଼ି ଅଧିକାର କରିବାର ପରଦିନ ।

ମଢ଼ିଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ ମାଳପୁରା ଗ୍ରାମ । ସେଠାରେ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରବଳ ଲୋକାରଣ୍ୟ । ଲୋକମାନଙ୍କର ଧାଡ଼ି ଲମ୍ବିଥିଲା ଚାରିଦିଗରୁ । ରଜାଘର ଖମାର ଭାଙ୍ଗି ସେଠାରେ ଗଚ୍ଛିତ ଥିବା ଭରଣ ଭରଣ ଧାନ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବାଟିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନେ । ମଢ଼ି ପୋଡ଼ିପରେ ସ୍ବାଧୀନ ସରକାରର ପତାକା ଧରି ମୁକ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ମାଳପୁରା ଗ୍ରାମରେ । ଲୋକମାନେ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଧାନ ବୋହି ନେଉଥିଲେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କନ୍ୟାଧିନି ଚାଲିଥିଲା ।

ମାଳପୁରା ଖମାରୀ ଦାସ ବିଶ୍ୱାଳ ଭୟରେ ଲୁଚିଥିଲା । ତାକୁ ଓ ତା ପୁଅମାନଙ୍କୁ ଧରି ଖୁଟରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲେ ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ । ତା ଉପରେ ରାଗଥିଲା ଆଗରୁ । ସେ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କ ଠାରୁ ହାଣ୍ଡନୋଟ ଓ ତମସୁକ ଲେଖିନେଇ ଚଢ଼ା ସୁଧରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧାନ ଓ ଟଙ୍କା ପଇସା ରଣ ଦେଉଥିଲା । ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଶୋଷଣର ସେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ । ବାଲିଗୋରଡ଼ର ସୂତାକଟା ତକଲି କେନ୍ଦ୍ରର ସ୍ବେଚ୍ଛାସେବୀମାନେ ଥରେ ତା ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲେ ଚାନ୍ଦା ଭେଦା ମାଗି । ସେ ସାହାଯ୍ୟ ନ ଦେଇ ଅପମାନ କରିଥିଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ । ସବୁରାଗ ଶୁଝିବା ବେଳ ଆସିଥିଲା । ଖମାର ଭାଙ୍ଗି ଧାନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବାଟି ଦିଆଗଲା । ଖମାରୀର ସିନ୍ଦୁକରୁ ସମସ୍ତ ହ୍ୟାଣ୍ଡ ନୋଟ, ତମସୁକ ବାହାର କରି ପୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ବନ୍ଧକୀ ଜିନିଷ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦିଆଗଲା । ସଂପାଦି ସାହୁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ କହିଲେ—ଆମେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବର ବାଣ୍ଟିଲ ଦୁର୍ଗ ପତନର କଥା । ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତୀକ ସେ ଦୁର୍ଗକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମାଳପୁରା ଖମାର ଏଠି ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତୀକ । ତାର ଖମାରୀ ଦାସ ବିଶ୍ୱାଳକୁ ପାନେ ଦର୍ବା ଦରକାର । ମଢ଼ି ପୋଡ଼ି ପରେ ମାଳପୁରା ଖମାର ଅଧିକାର, ମଢ଼ି ଅଞ୍ଚଳରେ ଘୋର ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।



ମାଳପୁରା ଅପରେସନ ପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା ପୁଣି ପରଜଙ୍ଗ ଥାନା ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ । ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ସଫଳତା ସେମାନଙ୍କୁ ଆହୁରି ଆଗେଇବା ପାଇଁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିଥିଲା । ଚାନ୍ଦପୁର ଥାନା ବାଟ ଦେଇ ପରଜଙ୍ଗ ଯିବାକୁ ହବ । ଏ ଦୁଇ ଥାନା ଅଧିକାର କଲେ ସମଗ୍ର ମଢ଼ି ସର୍ବତ୍ତ୍ୱିଜନ ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର ହାତକୁ ଆସିଯିବ ।

ପରଜଙ୍ଗ ରହିଯାଇଥିଲା ପଛରେ । ସେମାନେ ବାଲିଗୋରଡ଼ ବାଟଦେଇ ଗୁଣ୍ଡିଚାନାଳା ଗାଁ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପୋଲିସ ଫଉଜକୁ ଭୁଆଁ ବୁଲିବା ପାଇଁ ଏପରି ବୁଲାଇ ରାସ୍ତା ଧରିବା ଦରକାର ହେଲା । ତା ଛଡ଼ା ଅଧିକ ଗ୍ରାମରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବାର୍ତ୍ତା ପହଞ୍ଚାଇ ହେବ । ଗୁଣ୍ଡିଚାନାଳାରେ ହାତୀ ଧରା ଗିରିଦା ଥାଏ । ଗାଁର ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଡ଼ ହାତ ଖଣ୍ଡିଆ । ରାଜା ସୁରପ୍ରତାପଙ୍କ ଅମଳରୁ ଏ ଗାଁର ଲୋକେ ହାତୀ ଧରା ବ୍ୟାପାରରେ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ । ଗୁଣ୍ଡିଚାନାଳାରେ ସେ ଦିନ ରାତିରେ ସଭା ହେଲା । ପରଦିନ ସକାଳେ ପହଞ୍ଚିଲେ କାଦୁବସନ୍ତ ଗ୍ରାମରେ । ତାପରେ ପାକଟମୁଣ୍ଡା ଗାଁର ରକ୍ତ ଝରଣା ଜଙ୍ଗଲରେ ରହିଲେ ରାତିଏ । ସେଠୁ ଗଲେ କରତଖମଣା । କରତଖମଣା ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ଗାଁ । ସେଠି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହିତ ବୁଢ଼ା ଯମୁନା ଗଣ୍ଡର ଦେଖା ହେଲା । ଯମୁନା ଗଣ୍ଡ ୧୯୩୮ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଚିଠିପତ୍ର ଓ ରଣଭେରୀ କାଗଜ ଦବା ନବା କରୁଥିଲା କେଳା ବେଶରେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗାଁ ଗଡ଼ ପଳାଶୁଣି । ଗାଁର କୋଠଘରେ ବୈଷ୍ଣବ ପାଣିଙ୍କର ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଚରିତ ହିରଣ୍ୟ କଶ୍ୟପ ବଧ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହୋଇଥିଲା । ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ନାଟକ ଦେଖିଲେ । ଗାଁ ସଭା ମଧ୍ୟ ହେଲା । ଗଡ଼ପଳାଶୁଣି ପରେ ପହଞ୍ଚିଲେ କଲଦା ଗ୍ରାମରେ । ପାଖ ଗାଁ କୁଆଲୋ ଓ ପଙ୍ଗାତାରା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରୁ କିଛି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଓ ବନ୍ଧୁକ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଗକୁ ଚାଲିଥାନ୍ତି ସେମାନେ । କଲଦା ଗାଁରୁ ଖବର ମିଳିଲା- ପୁଲିସ ଫଉଜ ଆସୁଛନ୍ତି । ସେଠୁ ସେମାନେ ଗଲେ ପାଖ ପାରାପୁରା ପାହାଡ଼କୁ । ସେଠାରେ ଲୁଚି ରହିଲେ ଗୋଟାଏ ଦିନ । ମାଣିକମରାର ଦେବରାଜ ପାତ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଧର୍ମରାଜ ପାତ୍ର ସେଠି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହ ମିଶିଲେ । ସେମାନେ ସାରିଆପଡ଼ା, କଙ୍କଡ଼ାହାଡ଼ ଓ ପାଣି ଗେଙ୍ଗୁଟିଆ ଖମାର ଭାଙ୍ଗି ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଧାନ ବାଟି ଦେଇଥିଲେ । ପାରାପୁରା ପାହାଡ଼ରେ ଥାଇ ଚାନ୍ଦପୁର ଥାନା ଅଧିକାର ପାଇଁ କୌଶଳ ଛିର ହେଲା । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହିତ ଶହ ଶହ ଲୋକ ସେତେବେଳକୁ ଯୋଗ ଦେଇ ସାରିଥିଲେ ।

ଚାନ୍ଦପୁର ଥାନାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଥାନା ପରିସର ଶୁନ୍ୟଶୂନ୍ୟ । ଥାନା ଅଫିସରଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଚୌକିଦାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଥାନା ଛାଡ଼ି ପଳେଇ ଯାଇଥିଲେ । ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ବି କିଛି ନଥିଲା । ଚାନ୍ଦପୁର ଥାନା ଘର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆସବାବ ପତ୍ର ପୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା ବିନା ବାଧା ବିଘ୍ନରେ । ସେଠି ରାଜ ସରକାରର ଦୁଇଜଣ ଗୁପ୍ତଚର ଧରାପଡ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିଚାର କଲେ କିଶୋରୀ ବେହେରା ପ୍ରଧାନ । ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଚୁନ କଳା ବୋଲି ଗଧ ପିଠିରେ ବସେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଗାଁ ସାରା ପରିକ୍ରମା କରାଗଲା ।

ପରଦିନ କୁଆଳୋ ଗାଁର ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ହାଟ ପଛପାଖ ଜଙ୍ଗଲରେ ରହିଗଲେ ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ । ଗାଁମାନଙ୍କରୁ ଖାଇବା ପିଇବା ଆସୁଥାଏ ବାଟସାରା । ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସ ଚାଲିଥାଏ । ପରଦିନ ସ୍ୱାଧୀନ ସେନା ନା ବାହାରିଲେ ପରଜଙ୍ଗ ଅଭିମୁଖେ । କୁଆଳୋରୁ ମାତ୍ର ଆଠ କିଲୋମିଟର ଦୂର । ତେବେ ପରଜଙ୍ଗ ଥାନାକୁ ପୁଲିସ ଫଉଜ ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ନଥିବାରୁ ଏହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହବାପାଇଁ ନୂଆ କୌଶଳ ଛିନ୍ନ କଲେ ବୈଷ୍ଣବ । ଛିନ୍ନ ହେଲା ଯେ ପରଜଙ୍ଗ ଥାନାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ପଟୁ ଆକ୍ରମଣ କରାଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ବିଶାଳ ଜନତା ରହିବେ ସ୍ୱାଧୀନ ସୈନିକଙ୍କ ପଛେ ପଛେ । ଦୁଇ ଲାଗ ହୋଇ ଯିବେ ସେମାନେ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ଶହ ଗଲେ ନାଉପାଳ-ଜହ୍ନାପଡ଼ା ରାସ୍ତାରେ । ଅନ୍ୟ ଦଳ ଗଲେ ଦେବରାଜ ପାତ୍ରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପୂର୍ବ ଦିଗରେ । ଉଭୟ ବାହିନୀ ଗାଁମାନଙ୍କରୁ ଲୋକ ସଂଗ୍ରହ କରି କରି ପୁଣି ଏକାଠି ହେବେ କନ୍ଦରସିଂହା ଗାଁ ପାଖରେ । ତାପରେ ମିଳିତ ଆକ୍ରମଣ ହେବ ପରଜଙ୍ଗ ଥାନା ଉପରେ ।

ସେଦିନ ଥିଲା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ଚାରି ତାରିଖ ୧୯୪୭ ମସିହା ଭାଦ୍ରବ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ ଶୁକ୍ରବାର । ଝୁଲଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସରିଯାଇଥିଲା । ଆକାଶରେ ଜହ୍ନ ନଥିଲା । ବର୍ଷା ହେଉଥିଲା ରହି ରହି । ସଂଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ପରଜଙ୍ଗରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହବ । ବୈଷ୍ଣବ ତାଙ୍କ ବାହିନୀର ସମ୍ମୁଖରେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପଛକୁ ଡ୍ରଇଙ୍ଗ ପତାକା ଧରି ସମ୍ପାଦି ସାହୁ । ବନ୍ଧୁକ ଧରିଥିଲେ ମୂଷା ମଲ୍ଲିକ, କୁଳମଣି, ଜୟଦେବ ଓ ଲୋଚନ ସିଂହ ।

ନାଉପାଳ ଗାଁ ପାଖରେ ବର୍ଷାର ବେଗ ବଢ଼ିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଓ ସାଥୀମାନେ ତଥାପି ହିଡ଼ି ଉପରେ ପାଦ ଚିପି ଚିପି ଚାଲିଥିଲେ । ତାପରେ ଆସିଲା ଜହ୍ନାପଡ଼ା ଆମ୍ଭ ଡୋଟା । ହଠାତ୍ ଗୁଳି ଶବ୍ଦ ହେଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଖିଲେ ପାଖ ପୋଖରୀ ଆଡ଼ିରେ

ପୋଲିସ୍ ପଡ଼କ ଶୋଇ ରହି ଗୁଳି କରୁଚନ୍ତି । ସେ ହୁଇସିଲ ମାରିଲେ । ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ।

ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଘଂଟା ଚାଲିଲା ଗୁଳି ବିନିମୟ । ଯୁଦ୍ଧ.... । ଗୁଳିମାଡ଼ରେ ଆତ୍ମ ତାଳମାନ ଛିଡ଼ି ଚଳେ ଗଦା ହେଲା । ଆତ୍ମ ଗଛ ଉହାଡ଼ରେ ରହି ସ୍ଵାଧୀନ ସେନାନୀ ଆକ୍ରମଣର ମୁକାବିଲା କରୁଥିଲେ । ବର୍ଷାରେ ସେମାନଙ୍କର ଦେଶୀ ବନ୍ଧୁକର ବାରୁଦ ଗୁଳି ଗିଲା ହୋଇଯିବା ଫଳରେ ଆଉ ଫୁଟିଲା ନାହିଁ । ଦେବରାଜ ପାତ୍ରଙ୍କ ଦଳ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଆକାଶରେ ବର୍ଷା, ଚପଳା ଓ ଘଡ଼ ଘଡ଼ି ଶବ୍ଦ । ଏଣେ ଗୁଳି ବର୍ଷଣ ।

ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନର ଏକ ରକ୍ତିମ ଅଧ୍ୟାୟ ଲେଖି ହୋଇଗଲା ଜହ୍ନାପଡ଼ାର ସେହି ଆତ୍ମ ତୋଟାରେ । ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ବେଶୁଧର ସାହୁ ଏବଂ ବୀରବର ସାହୁ ଗୁଳି ମାଡ଼ରେ ଚଳି ପଡ଼ି ସହିଦ ହେଲେ । ସହିଦ ରକ୍ତରେ ରଂଜିତ ହୋଇଗଲା ଜହ୍ନାପଡ଼ାର ମାଟି । ରକ୍ତତୀର୍ଥ ହେଲା ଜହ୍ନାପଡ଼ା । ତୀର୍ଥବାସୀ ସାହୁଙ୍କର ପାଦରେ ଗୁଳି ପଶିଗଲା ।

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ବାମ ହାତ ଓ ପେଟ କଡ଼ରେ ଗୁଳି ବାଜିଥିଲା । ନବଘନ ବେହେରାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ସେ କେଉଁଆଡ଼େ ଜଙ୍ଗଲରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଅନ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ କିଏ କେଉଁବାଟେ ଯାଇଗଲେ ।

ପଡ଼ିରହିଲା ବେଶୁ ଏବଂ ବୀରବରଙ୍କର ମର ଶରୀର ଜହ୍ନାପଡ଼ା ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ନବଘନ ସହ ସେହି ରକ୍ତାକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲେ କୁସୁମି ଗ୍ରାମରେ । ରକ୍ତମାଖା ହାତ ଓ ପଳାୟନର ଆତ୍ମ ଗ୍ଳାନି ଭିତରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସେ ଅଛିର ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ । ଗାଁ ପାଖ ଆଖୁ କିଆରୀରେ ଗୋଟିଏ ମଞ୍ଚା ଉପରେ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ ସେ । ରକ୍ତ ବୋହିଯାଇଥିଲା ପ୍ରଚୁର । ଖୁଆପିଆ ନାହିଁ । ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଲାଜ ଅବସନ । ନବଘନ କଣ କରିବେ ବୋଲି ଭାବିବା ପୂର୍ବରୁ ଦି ଗୋଡ଼ ତାଙ୍କର ଗାଣି ହୋଇଗଲା ପାଖ ଗାଁକୁ । ସତ୍ୟବାଦୀ ପଣ୍ଡା ଗାଁର କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ । ଆଗରୁ ତାଙ୍କ ସହ ପରିଚୟ ଥିଲା । ନବଘନ ଠାରୁ ସେ ସବୁକଥା ଶୁଣି ସାଥୀରେ ପାଣି ଏବଂ ଗରମ କ୍ଷୀର ଧରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଆଖୁ କିଆରୀରେ । ଉପରୁ ଟୋପା ଟୋପା ବର୍ଷା ପାଣି ପଡ଼ୁଥିଲା । ତାର ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ବୈଷ୍ଣବ ଆଖୁ ଖୋଲୁଥିଲେ । ଲୁଗା ଚିରି ତାଙ୍କ ହାତରେ ବ୍ୟାଣ୍ଡେଜ୍ ଭଳି ବାନ୍ଧି ଦିଆଗଲା । ପାଣି ମୁହଁରେ ଛିଞ୍ଚିଲେ । ଉଷ୍ମ ମ୍ଳୀର କିଛି ପିଇଲେ । ଭଲ ଲାଗିଲା ।

ବିପଦ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼େଇ ଥିଲା । ସେମାନେ ତିନିଜଣ କୁସୁମି ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପଶି ପହଞ୍ଚିଲେ ସାଆନ୍ଦା-ସରବେରଣୀ ଗ୍ରାମ ସୀମାନ୍ତରେ ଥିବା ବାଘ ତୋଟାରେ । ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଉପର ତୋଟାଟି । ସେଠି ଗୋଟିଏ ଠାକୁରାଣୀ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ରାତିଏ ରହିଲେ । ହାତର ଭଙ୍ଗା ହାଡ଼ ପାଟି ଦରଜ । ଦେହରେ ଖଇଫୁଟା ଜର । ମନ୍ଦିରର ବାବାଜୀଙ୍କ ଚେଲାର ଗତି ସନ୍ଦେହଜନକ ହବାରୁ ସେଠାରୁ ରାତି ଅଧରୁ ଉଠି ଯାଇ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତା ପରଦିନ ସଂଧ୍ୟାରେ ଭୁଲୁ ଦେହୁରୀ ଓ ଶିରିଆ ନାଏକ ତଙ୍ଗାରେ ବସି ନଈରେ ନଈରେ ଯାଇଁ ରାତି ରାତି ପହଞ୍ଚିଲେ ଜେନାପୁର ଘାଟରେ । ଜେନାପୁର କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ । ଟ୍ରେନ୍ ଚଢ଼ି କଟକ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ବାଖରାବାଦ । ବାଖରାବାଦ ନବ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ନବ ବାବୁ ଅଥବା ମାଳତୀ ଦେବୀ କେହି ନଥିଲେ । ତେବେ ରାଧାନାଥ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦ୍ଵିବେଦୀଙ୍କ ପାଖରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କରୀ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରାଥମିକ ଭାବରେ କରେଇଲେ । ହାତ ଭିତରେ ଲୁହା ଗୁଳିଥିଲା । ତାକୁ ବାହାର କରିବାପାଇଁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦ୍ଵିବେଦୀଙ୍କ ଠାରୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ନେଇ କଲିକତାର ଖଦୀ ଗୁପ୍ତ ମାଲିକ ଅନ୍ଧଦା ପ୍ରସାଦ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଛଦ୍ମ ବେଶରେ ଚାଲିଗଲେ ରେଲ ଯୋଗେ । କଟକରେ ଦ୍ଵିବେଦୀଙ୍କ ପାଖରେ ରହିବା ବିପଦ ଜନକ ଥିଲା । ଶ୍ରୀ ଦ୍ଵିବେଦୀ ଲୁଚି ଲୁଚି ଅଗଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଉଥିଲେ କଟକରେ ।

ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସରେ ଅନେକ ବୀରତ୍ଵ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ପଲାୟନର କଥା ଲେଖାଅଛି । ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ପଲାୟନ ଅସାଧାରଣ ବୀରତ୍ଵ ଓ ସାହସର ଗୋଟିଏ ଅମଳିନ ଆଲେଖ୍ୟ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଜହ୍ନାପଡ଼ା ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରୁ ଆହତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଲାୟନ ସେଇପରି ଏକ ଦୁଃସାହସିକ ଘଟଣା । ଗୁଳି ବିଶ୍ ଅବସ୍ଥାରେ ଜହ୍ନାପଡ଼ାଠାରୁ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀ ପାର ହୋଇ ସବୁରି ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ କଟକ ବାଟେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର କଲିକତା ପଳାଇଯିବା ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତିହାସରେ ଏକ ରୋମାଞ୍ଚକର ଘଟଣା ।



## ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନାୟକ

କଲିକତାରେ ଆମ୍ଭ ଗୋପନ :

ବୈଷ୍ଣବ କଟକରୁ ଟ୍ରେନ ଯୋଗେ ପହଞ୍ଚିଲେ କଲିକତାରେ । କଲିକତାକୁ ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଯାତ୍ରା । ସବୁ ଅପରିଚିତ, ଅତିହ୍ନା ଅଜଣା । ତେବେ ଠିକଣା ଧରି ସେ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜ ସାମନାକୁ ଯାଇଁ ଦେଖିଲେ ରାସ୍ତାର ଦୁଇପଟେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଖଦି ଦୋକାନ । ଏଥିରୁ ଅଳ୍ପଦା ପ୍ରସାଦ ରାୟଙ୍କର କୋଉଟି ତାହା ଜାଣିବା କଷ୍ଟକର ଥିଲା ।

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଅହିଂସା ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁତ୍ରପାତ କଲେ ୧୯୨୦ରେ । ତା ପୂର୍ବରୁ କଲିକତା ସନ୍ତାସବାଦୀଙ୍କର ଆଡ଼ତା ଛଳ ଥିଲା । ଇଂରେଜ ସରକାରର ବର୍ବର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ନିଷ୍ଠୁର ଦମନ ଲୀଳାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନବା ପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିଥିଲେ ଅନେକ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଯୁବକ । ଭୂଇଁତଳେ ରହି ଗୋପନରେ ସରକାରୀ କୋଠାବାଡ଼ି, ଥାନା, ଟ୍ରେଜେରୀ ଉପରେ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସେମାନଙ୍କର କାମ ଥିଲା । ଖୋଜିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଠିକଣା ଜାଣିବା ସମ୍ଭବ ପର ନଥିଲା ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଙ୍ଗ ସ୍ୱରୂପ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା ହାସଲ ପାଇଁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଚରଖା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ତକଲି ଆନ୍ଦୋଳନ । ବଙ୍ଗଳାର ଅନେକ ଚରମପନ୍ଥୀ ଓ ସନ୍ତାସବାଦୀ ଖଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିଥିଲେ । ସୂତା କାଟିବା ଓ ଖଦୀ ବୁଣିବା ମାଧ୍ୟମରେ ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରିବା ଓ ସହଯୋଗ କରିବା ଖଦୀଗୁପ୍ତ ଗୁଡ଼ିକର କାମ ଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଖଦି ଦୋକାନ ପାଖରେ ଏପଟ ସେପଟ ହେଉଥିଲେ ।

ଏମିତି ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ଜଣେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଦୋକାନ ବାହାରକୁ ଆସି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ : ଆପଣ କାହାକୁ ଖୋଜୁଛନ୍ତି ?

—ଅଳ୍ପଦା ପ୍ରସାଦ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ।

—ଆସନ୍ତୁ ।

ଉଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଲେ । ଉଦ୍ରଲୋକ କହିଲେ : ମୋର ନାମ ବିପିନ । ଅନ୍ଧଦା ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ଲୋକ । ଓଡ଼ିଶାରୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ଵିବେଦୀ ଆପଣଙ୍କ କଥା ଆମକୁ ଜଣାଇଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ହାତର ଖବର କାଗଜ ଓ କାନ୍ଥର ଚନ୍ଦର ଦେଖୁ ମୁଁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲି ଆପଣଙ୍କୁ ।

ବିପିନ ବାବୁ ସେଇଦିନହିଁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ହାତର ଅପରେସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ସାମରିକ ଡାକ୍ତର କର୍ଣ୍ଣେଲ ଚୌଧୁରୀ ସଫଳତାର ସହିତ ହାତରୁ ଗୁଳି ବାହାର କରିଥିଲେ । ହାତଟି କେତେମାସ ପରେ ପୁରାପୁରି ଭଲ ହୋଇଗଲା । ସେଇଠାରେ ସେ ରହିଲେ ।

କଳିକତା ସହର ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନୂଆ । ଇଂରେଜ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ତରଫରୁ ଜବ୍ ତାରନକ ବସାଇଥିଲେ ଏ ସହରଟିକୁ । କଳିକତା ଭାରତର ରାଜନୈତିକ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ୧୯୧୨ ମସିହା ଯାଏଁ । ଏବେ ନୀତି ଅନୀତିର ପଶାଖେଳ ଚାଲିଥିଲା ଏଠି ।

ବୈଷ୍ଣବ କିଛିଦିନ କଳିକତାରେ ରହିଛନ୍ତି, ଦିନେ ବିପିନ ବାବୁ ଆସି ପହଞ୍ଚି କହିଲେ—ଆପଣ ଅନ୍ଧଦା ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ଖୋଜୁଛନ୍ତି ଦିନରାତି । ନିଅନ୍ତୁ, ସେ ପଠେଇଛନ୍ତି ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ଉପହାର ।

ବିପିନ ବାବୁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ହାତକୁ କାଗଜ ପୁଡ଼ିଆଟେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଲେ । ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଖୋଲିଲେ ବୈଷ୍ଣବ ସେ ପୁଡ଼ିଆଟିକୁ । ସେଥିରେ ଥିଲା ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି । ଚିଠିଟି ବୈଷ୍ଣବ ପଢ଼ିଲେ —

ସ୍ନେହର ବୈଷ୍ଣବ,

ବାପା, ତୁ ଜଟକ ଦେଇ ଗଲାବେଳେ ମୁଁ ଏବଂ ନବ ବାବୁ ଜେଲ୍‌ରେ ଥିଲୁ । ତା ପରେ ଶୁଣିଲୁ ତୋ କଥା । ତୋର ସାହସପଣିଆ କଥା ଶୁଣି ମୋ ଛାତି କୁଣ୍ଡେ ମୋଟ୍ ହୋଇ ଯାଉଛି । ମୋ ପୁଅ ଦେଶ ପାଇଁ ଗୁଲି ଖାଇଛି, ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ସେନାପତି ବନିଛି — ଏ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ କେତେ ଖୁସି ଆନନ୍ଦ ଲଭିଛି, ତାହା କଣ କହିବି ? ତୋର ବୀରପଣିଆ କାଳ କାଳକୁ ମନେ ରହିବ । ତୁ ବୈଷ୍ଣବରୁ ବୀର ବୈଷ୍ଣବ ହୋଇ ଗଲୁ ।

ବାପା, ଏ ବାଦଳ ଢଳା କଳାମେଘ ସବୁଦିନେ ରହିବ ନାହିଁ । ମେଘ ପଛେ ପଛେ ନିର୍ମଳ ସକାଳ ଆସୁଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବେଶି ଡେରି ନାହିଁ । ତୁ ଏବେ ସାବଧାନରେ ଥରୁ । ତୋ ନାମରେ ଗିରଫ ଓଧାରୀଟ ବାହାରିଛି । ତୋ ମୁଣ୍ଡ ପାଇଁ ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା ହୋଇଛି । ସତର୍କରେ ଥରୁ । ଚିଠିପତ୍ର ଦେଖୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏମିତି ମଝିରେ ମଝିରେ ଚିଠିପତ୍ର ଦେଉଥିବି ।

ତୋର ନୁମା ।

ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପିଲାମାନେ ଡାକନ୍ତି ନୁମା । ରାଜନୈତିକ ସହକର୍ମୀ ଓ ଘନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟ ନାମରେ ଡାକନ୍ତି ତାଙ୍କୁ । ବୈଷ୍ଣବ ଚିଠିଟିକୁ ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ିଲେ ।

ଘରଠାରୁ ଦୂରରେ ଜାତି ପରିଜନଙ୍କ ଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ନିଃସଙ୍ଗ ଗୋପନ ବାସରେ ଏ ଚିଠିଟି ତାକୁ ସ୍ୱର୍ଗପୁରର ସୁଖ ଦେଲା । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଅନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଥାଡ଼ିର ଚିଠିଟିଏ ଲେଖିଥିଲେ : ଚଗଲା ପିଲାଟା । କଣ କେତେବେଳେ କରିଦେବ, ଭାରି ଭାବପ୍ରବଣ । ତାକୁ ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ ଜଗିଥିବେ । ବିପିନ ବାବୁ ଏକଥା ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ କହିଲେ । ଏଇ ମହିନ୍ଦ୍ରସୀ ମହିଳାଙ୍କର ଏ ଅନାବିଳ ସ୍ନେହର ବିନିମୟରେ ସେ କଣ ବା ଦେଇ ପାରିବେ ? କାହିଁକି ତାଙ୍କର ଏତେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ! କୋଉଥି ପାଇଁ ?

ମନେପଡୁଥିଲା ନିଜର ମା, ଭଉଣୀ ଓ ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପ ଚିହ୍ନା ଝିଅର କଥା ସୁଦୂର କଲିକତାରେ । ବିପିନ ବାବୁ ବରାବର ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଖାଇବା ପିଇବା ଭଲ ମନ୍ଦ ସେ କୁହୁଥିଲେ । ଦିନେ ବିପିନ ବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଖଦି ଗୁପ୍ତ ଘର ଛାଡ଼ି ସେ ସୋନାଗାଛିଆରେ ଶଶିଭୂଷଣ ମୁଖାର୍ଜୀ ନାମକ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଲୁଚି ରହିଲେ । ଶଶି ବାବୁଙ୍କ ସହ ବିପିନ ବାବୁଙ୍କର ଗଭୀର ସଂପର୍କ ଥିଲା । ସୋନାଗାଛିଆ କଲିକତାର ରେଡ୍‌ ଲାଇଟ ଏରିଆ । ଦେହଜୀବୀ ବାରାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କର ବସ୍ତି । ଏଠି କଳାଧନ, ଅସାଧୁ ବ୍ୟବସାୟୀ, ନୀତିହୀନ ରାଜନେତା ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜପତିଙ୍କର ଚକ୍ରବ୍ୟୁହ ମଧ୍ୟରେ ନାରୀମାନେ ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ସହରାକରଣ ଓ ଭୌତିକ ବିକାଶ ସହିତ ମଣିଷର ଆତ୍ମା କିପରି ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଥିଲା ସୋନାଗାଛିଆର ବେଶ୍ୟାଳୟ ତାର ଥିଲା ଗୋଟିଏ ପ୍ରତୀକ ।

ଶଶୀ ବାବୁ କହିଥିଲେ—ଦାଦା ମହାଶୟ, ଏଠି ପଦାକୁ ବାହାରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେତେଦିନ ଘରେ ବସିବେ ଏପରି ? କିଛି ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବିପିନବାବୁକୁ କହି ସୋନାଗାଢ଼ିଆ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ଶିଳ୍ପପତି ବିମଳା ପ୍ରସାଦ ଚାଲିହାଙ୍କର ଚାଲିଗଞ୍ଜ ଲୁହା କାରଖାନାକୁ । ବିମଳା ପ୍ରସାଦ ଜଣେ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରେମୀ ଶିଳ୍ପପତି । ତାଙ୍କ କାରଖାନାରେ ଅନେକ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ଶ୍ରମିକ ଭାବେ ଆଶ୍ରା ନେଇଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ସେଇ ଚାଲିଗଞ୍ଜ ଲୁହା କାରଖାନାରେ କିଛି ଦିନ ଶ୍ରମିକ ଭାବରେ କାମ କଲେ । ଦିନେ ପୁଲିସ ଘେରାଉ କଲା ସେ କାରଖାନାକୁ । ସୌଭାଗ୍ୟକୁ ବୈଷ୍ଣବ ସେ ଦିନ କାରଖାନା ବାହାରେ ଥିଲେ । ଚାଲିଗଞ୍ଜରେ ରହିବା ଆଉ ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ ।

ସେତେବେଳେ କଲିକତାରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ନଗଣ୍ୟ । ସେଠି ପାଠ ପଢୁଥିଲେ ଚିନ୍ତାମଣି ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ବହୁବଜାରର ଏକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗଳିରେ ରହି । ସାଲକିଆରେ ରହୁଥିଲେ ହରେକୃଷ୍ଣ ରାଉତରାୟ ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇ ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ । ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହିବା ନିରାପଦ ନଥିଲା । ଶେଷରେ ବୈଷ୍ଣବ ପହଞ୍ଚିଲେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟଙ୍କ ପାଖରେ । ସେ କେଶରୀମ୍ କଟନ୍ ମିଲର ଶ୍ରମ ଅଫିସର । ସେ ବାମପନ୍ଥୀ ପତ୍ରିକା ‘ସାରଥୀ ଓ ଆଧୁନିକ’ ସହ ଏକଦା ଘନସ୍ଥ ଥିଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ଚିଠିଖଣ୍ଡେ ଓ ରାସ୍ତା ଖର୍ଚ୍ଚ ନେଇ ବୈଷ୍ଣବ କଲିକତା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ବମ୍ବେ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଷୀ (ପି.ସି.ଯୋଷୀ)ଙ୍କ ପାଖକୁ । ଯୋଷୀ ଥିଲେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଓ ନ୍ୟାସନାଲ ଫ୍ରଂଟର ସାମ୍ବାଦିକ ।

ବମ୍ବେରେ ଆତ୍ମଗୋପନ :

ବୈଷ୍ଣବ ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ବମ୍ବେ ସହରରେ । ସେଠାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା ପି. ସି. ଯୋଷୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅଫିସକୁ ଗଲେ ।

କିଛି ସମୟପରେ ଦେଖାହେଲା । ଯୋଷୀ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ପଚାରିଲେ : ତୁମେ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ?

—ଆଜ୍ଞା,

—ଏଠାକୁ ଆସିବାର କାରଣ ?



ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ବୈଷ୍ଣବ ଚାହିଁଲେ ଯୋଷୀଙ୍କୁ । ଗୌର ବର୍ଣ୍ଣର ତେଜା ମଣିଷ । ଆଖିରେ ଗୋଲ ଗୋଲ ଚଷମା । ମୁହଁ ଗମ୍ଭୀର । ବୈଷ୍ଣବ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ମତେ ସଚ୍ଚି ରାଉତରା ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ମୋ ପଛରେ ଗିରଫ ପରଫାନା ଘୁରୁଛି । ମତେ ଧରେଇଦବା ପାଇଁ ତେଜାନାଳ ଦରବାର ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କରିଛି । କଲିକତା ଛାଡ଼ି ଏଠିକୁ ନିରାପଦ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଁ ପଳାଇ ଆସିଛି ।

ଯୋଷୀ କଣ ଭାବିଲେ କିଛି ସମୟ । ତା ପରେ କହିଲେ—ଏଟା ଗୋଟାଏ ପାର୍ଟି ଅଫିସ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅଫିସ ଧର୍ମଶାଳା ନୁହେଁ, ଯାହାର ଇଚ୍ଛା ଯେତେବେଳେ ଆସିବ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ହବ ବାହାରିଯିବ ।

ଏଭଳି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ବାକ୍ୟବାଣୀରେ ବୈଷ୍ଣବ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କଲେ । ଦୁଃଖରୁ ଜଢ଼ିଲା କ୍ରୋଧ । ଅପ୍ରୀତିକର ଓ କର୍କଶ ବ୍ୟବହାର ତାଙ୍କର ସ୍ବାଭିମାନକୁ ଆଘାତ କଲା । ଆନ୍ଦୋଳନଗିରିରୁ ଉତ୍ତପ୍ତ ଲାଭା ଉଦ୍‌ଗତ ହେଲାପରି ଅଥବା ଆକର୍ଷିତ ଜ୍ୟାରୁ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେଲାପରି ଶବ୍ଦ ଶର ବିନ୍ଧି ଦେଲେ ଉଦ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ ବୈଷ୍ଣବ : ଆପଣ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି ମୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ମେମ୍ବର ହବାପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ଦ୍ଵାରକ୍ଷ ହୋଇଛି ; ନାଁ ଜଣେ ଖଞ୍ଜ ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥୀଭାବେ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଦୟା ଆଶା କରୁଛି । ଆପଣଙ୍କର ନ୍ୟାସନାଲ ଫ୍ରଣ୍ଟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମୁଁ ସେଇ ହନୁମାନ । ୧୯୩୮ ତେଜାନାଳ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମୋର ଭୂମିକା ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି । ମତେ ନେତ୍ରରେ ଦେଖୁ ନାହାଁନ୍ତି ଏ ଯାଏଁ । ଆଜି ଚିହ୍ନଟୁ ମୁଁ କିଏ ? ନମସ୍କାର ।

ଏହା କହି ଯୋଷୀଙ୍କୁ ପିଠି କରି ଦୃଷ୍ଟ ପଦ ପକେଇ ସେ ଲେଉଟି ଆସିଲେ । ଯୋଷୀ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁଲେ ବାଟ ଓଗାଳିବା ପାଇଁ । ବୈଷ୍ଣବ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ଖୁଆ ବାଘ ପରି ଆଖି ତରାଟି ଚାହିଁଲେ ଯୋଷୀଙ୍କୁ ।

ଯୋଷୀ ଅନୁନୟ କରି କହିଲେ — ବୟେ ସହରରେ ପ୍ରତିଦିନ ଡିଟେକ୍ଟିଭ ପୁଲିସ ବୁଲୁଛନ୍ତି । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଉପରେ ତାଙ୍କର ଆଖି । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଆଗରୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ଚିହ୍ନିବାରେ ଅସୁବିଧା ହୋଇଛି । ମୁଁ ଜାଣିଲି ଏଥର ଆପଣ କିଏ । ଆସନ୍ତୁ ଉପରକୁ ଯିବା । ଏହା କଲି ଯୋଷୀ ତାଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡେଇ ପକେଇଲେ ସ୍ଵେହରେ । ଅଭିମାନ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଦୁଇ ଜଣ ଉପରକୁ ଆସିଲେ ।

ମାନ ଅଭିମାନ ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧୁତାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବୈଷ୍ଣବ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସହ ମିଶିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୯୪୩ ମସିହା ଜୁନ ମାସରେ ପାର୍ଟିର କେନ୍ଦ୍ର କମିଟିର ସମ୍ମିଳନୀ ବମ୍ବେରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ପାର୍ଟି ଆଉ ବେଆଇନ ଅବସ୍ଥାରେ ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଏହି ବୈଠକରେ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏବଂ ଗୁରୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହେଲା । ଏତେଦିନ ପରେ ଆପଣାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଆମ୍ବୁରା ହୋଇଗଲେ । ଆଖିରେ ଲୁହ ଟଳମଳ ହେଲା । ଭଗବତୀ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ କହିଲେ : 'ବଡ଼ କଥା ତୁମେ ଆମ ଆଖି ଆଗରେ ସଶରୀରେ ଠିଆ ହୋଇଛ । ଜହ୍ନପଡ଼ା ଯୁଦ୍ଧରେ ବେଶୁ ଏବଂ ବୀରବର ସହିଦ ହୋଇଛନ୍ତି । ତମେ ନିରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ । ତା ଛଡ଼ା ଜୟଦେବ ସାହୁ ଏବଂ ଦିବାକର ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ସମସ୍ତେ ଜେଲରେ । ମୂଷା ମଳିକଙ୍କୁ ପାଣିଦଣ୍ଡ ହୋଇଛି । ମଢ଼ି ଘଟଣାପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ବହୁଗୁଣ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଗାଁ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ପିଗୁଣି ଟିକସ ବସିଛି । ପଲଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ନିଜେ ଆଇନ ଶୃଙ୍ଖଳା ପରିକ୍ଷିତ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଅସନ୍ନତ । ନବଘନ ବି କଟକରୁ ଧରାପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ବୈଷ୍ଣବ ଏ ସବୁ ଶୁଣି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । କହୁ କହୁ ଭଗବତୀ କହିଲେ ଡ଼ମୋଳ ଗାଁର କଥା । ପୋଲିସ ସଂଗ୍ରାମୀ ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ନାୟକଙ୍କ ବାପା ସରବରାଜାର ମଧୁସୂଦନ ନାୟକଙ୍କ ଉପରେ ବି ଅତ୍ୟାଚାର କରିଛି ।

ବୈଷ୍ଣବ ଦାର୍ଶନିକ ଭଳି କହିଲେ — ଘାତଚକ୍ର ଘୁରୁଛି । ଇଉରୋପରୁ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଗଲାଣି, ଏବେ ଏସିଆର ପାଲି । ସଂଗ୍ରାମ ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର । ସମୟର ରଥଚକ୍ର ତଳେ ରାଜା ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ତୁନା ହୋଇଯିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଏ ତାତ୍ତ୍ୱିକ କଥା ଶୁଣି ଗୁରୁଚରଣ କହିଲେ : ଏହା ସତ୍ୟ, ସମୟର ଆବର୍ତ୍ତନରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଯିବ । ତା ସହିତ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ମଧ୍ୟ ତାର ଅଣ୍ଟିକୁ ହରାଇବ । ଏହା ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ନୁହେଁ । ମାର୍କ୍ସଙ୍କର ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏହାକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିବ କିଏ ?

ଭଗବତୀ ଓ ଗୁରୁଚରଣ ବୟେରୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଶୁଖିଲା ମାଟିରେ ଜୀଅନ୍ତା ମାଛ ଛଟପଟ ହେଲାପରି ବୈଷ୍ଣବ ଅନୁଭବ କଲେ ବୟେରେ । ଆଉ ସେଠାରେ ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ପି.ସି. ଯୋଷୀ ଏହା ଜାଣିପାରି କହିଲେ— ବୟେ ବୋଧହୁଏ ଆଉ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ । ଯଦି କଲିକତା ଫେରିବାକୁ ଚାହଁ ତେବେ ମୁଁ ନୃପେନ୍ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ପାଖକୁ ତୁମକୁ ପଠାଇ ଦେଇପାରିବି । ସେଠି ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ନିରାପଦରେ ରହି ପାରିବ ।

ତଥାପି ସେ ବୟେରେ ଆହୁରି କିଛି ଦିନ ରହି ଗଲେ । ଯୋଷୀ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବୟେର କକ୍ଚେଲ୍ ବମ୍ ଫ୍ୟାକ୍ଟେରୀରେ ଛୋଟ କାମଟିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ତିନି ଶହ ଯାଏଁ ଶ୍ରମିକ ସେଠି କାମ କରୁଥିଲେ । ବୟେର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ସହ ସମୟ ବିତେଇ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହବାକୁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଶ୍ରମଜୀବୀ ଭାବରେ ୧୯୪୩ ଅଗଷ୍ଟ ଠାରୁ ଡିସେମ୍ବର ଯାଏଁ ବୟେ ରହଣି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ।

**ଆତ୍ମଗୋପନ : ପୁଣି କଲିକତାରେ**

ମାତ୍ର ବଙ୍ଗଳାର ପାଣି ପବନ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ମାଟି ତାଙ୍କୁ ଡାକୁଥିଲା । ସେ ୧୯୪୪ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସରେ ପୁଣି କଲିକତାକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

କଲିକତାର ପାର୍କସ୍ଟ୍ରିଟ୍ ଅଂଚଳର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ ଚାରିମହଲା କୋଠାଘର । ତଳମହଲା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଗୋଦାମ ଘର । ସବା ଉପର ମହଲାରେ ପାର୍ଟି ଅଫିସ । ସେଠାରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା ନୃପେନ୍ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟରେ । ଘର ଚାରିପାଖେ ଦୃଢ଼ ନିରାପତ୍ତା ବଳୟ । ବାହାରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ମନା ଥିଲା । ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ନ ଥିଲା । ପାର୍ଟିର ପୋଷ୍ଟର ଓ ଚିତ୍ର କରିବା, ପାର୍ଟି ବ୍ୟାନର ଓ ହୋର୍ଡିଙ୍ଗମାନ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖିବା ଦାୟିତ୍ବ ତାଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତା ଛଡ଼ା ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଖବର କାଗଜ ଓ ପତ୍ର ପତ୍ରିକା ସେଠାକୁ ଆସୁଥିଲା । ପ୍ରଗତିବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ଓ ରାଜନୈତିକ ତତ୍ତ୍ବ ସମ୍ବଳିତ ଲେଖାମାନ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ମିଳୁଥିଲା । ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ବି ହେଉଥିଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଓ ତାର ରାଜନୈତିକ ତତ୍ତ୍ବ ପ୍ରତି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ରୁଚି ଆସି ଯାଇଥିଲା । ଦଳର ସେ ଜଣେ କମ୍ବୋଡ଼ ପରି ଚଳୁଥିଲେ । ସେଥିରୁ ଆନନ୍ଦ ବି ପାଉଥିଲେ ।

ନୃପେନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଏ ରୂତି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରତି ନଜର ରଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ ବେଳେ ବେଳେ । ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ କିଛି ଗୋଟିଏ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ନ ଦେବାକୁ ସେ କମ୍ପେତ ମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରେଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କେତେ ଗୁଡିଏ ଛାତ୍ର-ଯୁବକ ଶିକ୍ଷା ଶିବିର ଦେଶର ଚାରିଆଡ଼େ ଚାଲିଥିଲା । ବିଦେଶୀ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଇଂରେଜ ସରକାର ଭାରତୀୟ ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ବୁର୍ଜୁଆମାନଙ୍କ ହାତକୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କଲେ ଏହା ଦେଶର ଅଗଣିତ ଜନ ତାର ସ୍ୱାର୍ଥର କିପରି ବାଧକ ହେବ, ତାହାହିଁ ଏହି ଶିବିର ଗୁଡିକରେ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ପାର୍ଟି ଶାସନ କ୍ଷମତା ନିଜ ହାତକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଗରିଲା ଯୁଦ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ବନ୍ଧୁକ ଚାଳନା, ଲାଠି ଖେଳ ଓ ଗରିଲା ସଂଗଠନ ବିଷୟରେ ଯୁବ-ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାକ୍ତିକାଳ ତାଲିମ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଏହି ତାଲିମ ଶିବିରରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଓ ଜଣେ କମ୍ପେଡ଼ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଶିବିରରେ ଯୁବଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମିଳିତାରୀ ଟ୍ରେନିଂ ଦେବାକାମ ତାଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା ।



## ଅନ୍ତଃସ୍ଵର : ବହିଃସ୍ଵର

କଳିକତାରେ ସମୟ ବିତିଯାଉଥିଲା ଅବଳୀଳା କ୍ରମେ । ୧୯୪୩ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚମାସ ୧୬ ତାରିଖରେ ଗୋଟିଏ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ସ୍ଵାଧୀନତା ଖବର କାଗଜ ଅଫିସରେ । ଟେଲିଗ୍ରାମ ଦେଇଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଉପରୁ ଓଫିସର ଉଠିଯାଇଥିବା କଥା ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା । ଏ ଖବର ଆଣି ଦେଇଥିଲେ ନୃପେନ୍ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ତଥାପି ମନରେ ଭୟଥିଲା । ଡେକାନାଲ ଦରବାରର ଏହା କଛି ମନ୍ଦ କୌଶଳ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ହୋଇଥିଲା ମନରେ । ତେଣୁ ବୈଷ୍ଣବ ସତର୍କରେ ରହୁଥିଲେ ।

ଆଉ ଦିନେ ନୃପେନ୍ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଆସି କହିଲେ — ବନ୍ଧୁ, ଯେଉଁ ଶୁଭ ସକାଳ କଥା ମାଳତୀ ଦେବୀ ଲେଖୁଥିଲେ ତାହା ସମାଗତ । ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ସତ । ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି । ଦେଖ କଣ ଅଛି ସେଥିରେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ପରମ ଆଗ୍ରହରେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ପଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲେ । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା —

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅଫିସ  
ଚାନ୍ଦିନୀ ଚୌକ, କଟକ  
ପ୍ରିୟ ଭାଇ,  
ତା ୧୩-୦୩-୧୯୪୬

ତମେ ଖବର ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ପାଇଯିବଣି । ସେଇଦିନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଅଫିସକୁ ମୁଁ ତାର କରିଥିଲି । ତମ ବନ୍ଧୁ ତାର ଖବର ନିଶ୍ଚୟ ଦେଇଥିବେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ତମର ପଦାକୁ ଆସିବା କଥା ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ହବ । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସାଧାରଣ ସଭା ଆୟୋଜନ କରି ତୁମକୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅଭିନନ୍ଦନ ଦିଆଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ଦିନ ସ୍ଥିର କରି ତୁମକୁ ଜଣାଇ ଦିଆଯିବ । ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ଏପ୍ରିଲ ତିନି ତାରିଖ ଆଡ଼କୁ ଏହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ । କାରଣ ତା ପୂର୍ବରୁ

ତମ ସଂପର୍କରେ ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦରକାର । ଅବଶ୍ୟ ମିଟିଂ ଆୟୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ସମ୍ଭବ ହେଲେ ତାହା ଜଣାଇ ଦିଆଯିବ ।

ପ୍ରଥମ କଥା ହେଉଛି, ତମର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନୀ ଲେଖା ଯାଉଛି । ସେ ବହିଟିରେ କେତେକ ଗୀତ ଇତ୍ୟାଦି ଦିଆଯାଇ ତାହା ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ଗୋବିନ୍ଦ ତାହା ଲେଖୁଛି । ସେ ବହିପାଇଁ ତଥା ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ତମର ଗୋଟିଏ ଫଟୋ ଦରକାର ।

କଟକ ମିଟିଂ ବାସିଦିନ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ମିଟିଂ ହୋଇପାରିବ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉଛି । ଅନୁମତି ଦରକାର କି ନାହିଁ, ଏବଂ ଅନୁମତି ମିଳିବାରେ ବାଧା ଅଛି କି ନାହିଁ, କେଉଁମାନେ ଏ ଆୟୋଜନର ଦାୟିତ୍ୱ ନେବେ....ଇତ୍ୟାଦି ବୁଝିବା ସକାଶେ ଆଜି ଢେଙ୍କାନାଳକୁ ଲୋକ ପଠାଯାଉଛି । କଟକରେ ଥିବା ଆମର ଗଡ଼ଜାତ ବନ୍ଧୁ, ବିଶେଷତଃ ଢେଙ୍କାନାଳର ଛାତ୍ର ବନ୍ଧୁମାନେ ତମପାଇଁ ବିଶେଷ ବ୍ୟାକୁଳ । ଗଡ଼ଜାତ ଛାତ୍ର ସମ୍ମିଳନୀ ଏବଂ ସମ୍ବଲପୁରରେ ବସିଥିବା ଗଡ଼ଜାତ କର୍ମୀ ସମ୍ମିଳନୀରେ ତମ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତାବ ସବୁ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଦେଖୁଥିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର କର୍ମମୟ ଜୀବନର ପ୍ରାରମ୍ଭ । ପୁରୁଣା ଐତିହ୍ୟ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ମୂଳଦୁଆ କରି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ବସିଛି - ନୂଆ ଅଧ୍ୟାୟ ଫିଟିଛି । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ି ସାରିଛି । ତମେ ଆସିଲା ମାତ୍ରେ ଟକ ଟଳେଇବ । ଠିକ୍ ଏଇ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହା ଆଜି ବାକି ଅଛି । ସେତିକି ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଶା ସାରା ତୁମକୁ ବୁଲି ବୁଲି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବହୁତାମାନ ଦେବାକୁ ହେବ- ତୁମକୁ ରୀତିମତ ହୀରୋ କରିବା । ଲୋକଙ୍କୁ ତମର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ଦେବା ଉଦ୍ୟମରେ ମୁଁ ଅଛି । ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତୁ, ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଜାବ ଓ ବଙ୍ଗଳାର ବିପ୍ଳବାଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ବିପ୍ଳବୀ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ।

ମୋର ବିଶ୍ୱାସ , ତମେ ଏ ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ତୁଲାଉବାରେ ପକ୍ଷାତ୍ପଦ ହେବ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ କଥା ତମେ ଏଣିକି ମନେ ରଖିବ ଯେ ତମେ ଆଉ କେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କର ଭଲ୍ୟୁଟିଅର ନୁହଁ, ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କର ନେତା ଓ ତାଳକ ।

ଆଉବେଶି କଣ ଲେଖିବି, ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଇ ରହିଲି । ନିର୍ବାଚନରେ ମୁଁ ସମ୍ବଲପୁର ଯାଉଛି । ବ୍ରଜରାଜ ନଗରରେ ରହିବି । ଯଦି ତମର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ

ଲେଖାଲେଖରେ କିଛି ବାଧା ନଥାଏ ତେବେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ପୋଷ୍ଟରେ ଓରିଏଂଟ ପେପର ମିଳି ଓଧାରକରୂପ ଇଉନିଅନ, ବ୍ରଜରାଜ ନଗର, ସମ୍ବଲପୁର ଠିକଣାରେ ଚିଠି ଦେବ ।

ଲାଲ୍ ସଲାମ, ଶରତ

ଦୀର୍ଘ ଚିଠିଟିକୁ ବୈଷ୍ଣବ ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ିଲେ । ଶରତଙ୍କର ଚିଠି ଓ କଲିକତା ଛାତ୍ର-ଯୁବକ ତାଲିମ ଶିବିରର ଆଲୋଚନା ଇତ୍ୟାଦି ଗୋଟିଏ ଦିଗକୁ ଅଙ୍କୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଥିଲା । ଚିଠିଟି ପଢ଼ି ସେ ପଛକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ଓ ଆଗକୁ ଉହୁଁକି ଦେଖୁଥିଲେ । ଅତୀତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଆଡ଼େ ଆଖି ପକୋଉଥିଲେ । ଆପଣାର ସ୍ବରୂପକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାର ଦୁର୍ବାର ଇଚ୍ଛା ମନର ଗହୀର କଣରେ ଉଠି ମାରୁଥିଲା ।

ନୂପେନ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ — ଅଭିଯୁକ୍ତ ଆସାମୀ ଲୁଟି ଲୁଟି ଚାରିବର୍ଷକାଳ ସମୟ କଟେଇଛି । ଏଇ ଟିକକ ଆଗରୁ ଭାରୁଥିଲି : କେବେ ଘରକୁ ଯିବି । ମାଙ୍କୁ ଦେଖିବି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭେଟିବି । ସେ ସମୟ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଆସିଯିବ ବୋଲି ଭାବି ନ ଥିଲି ।

ନୂପେନ ଚାଲିଗଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ନିଜର ଅତୀତକୁ ଭାଳି ହେଉଥିଲେ । ଦିନେ କଲିକତାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ତକ୍କର ରବି ଘୋଷ । ଢେଙ୍କାନାଳର ୧୯୩୮ ଆନ୍ଦୋଳନର ସାଥୀ । ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଖୁଆପିଆ ସାରି ଗପିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ପଚାରିଲେ ମାଳତୀ ଦେବୀ ଏବଂ ନବ ବାବୁଙ୍କ କଥା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖବର । ରବି ଘୋଷ କହିଲେ : ମାଳତୀ ଦେବୀ ୧୯୪୫ ଏପ୍ରିଲ ମାସରୁ କଟକ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେଲେଣି । ନବ ବାବୁ ମଧ୍ୟ କାରାମୁକ୍ତ । ୧୯୪୬ ରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ନବ ବାବୁ ରାଜସ୍ବ ମନ୍ତ୍ରୀ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଭାନେତ୍ରୀ ।

ପର ଦିନ ରବି ଘୋଷ ଚାଲିଗଲେ । କେଶ୍ ଉଠିଯିବା ଖବର ଶିରଡ଼ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଚିଠିରୁ ଜଣାପଡ଼ିବା ପରେ ବୈଷ୍ଣବ ଘରକୁ ଫେରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌କଣ୍ଠିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କଟକ ଓ ଢେଙ୍କାନାଳ ତାଙ୍କୁ ହାତ ଠାରି ଡାକୁଥିଲା । ମନେ ପଡୁଥିଲେ ମା, ଭଉଣୀ, ନୁମା, ବୁକୁ, ତିନୁ ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ସବୁ ଭାବି ଦୁଃଖ ଓ ବେଦନାରେ ସେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ପଡୁଥିଲେ । ଆଖିରେ ଆସିଯାଉଥିଲା ଲୁହର ଝରଣା ।

ନୃପେନ୍ଦ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ପଚାରିଲେ — ବନ୍ଧୁ । ଏବେ ତ ତୁମେ ମୁକ୍ତ ଆକାଶରେ ବିହଙ୍ଗମ । ଆଖିରେ ଲୁହ କାହିଁକି ?

ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ— ଲୁହ ଏଇଥିପାଇଁ ଯେ ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ଆପଣମାନେ ମତେ ଯେଉଁ ଆତିଥ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ମୁଁ କିପରି ପରିଶୋଧ କରିବି ? ଖାଇବା, ପିଇବା ରହିବା— କୋଉଥିରେ ଉଣା ନାହିଁ ।

ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ କହିଲେ — କିଛି ଅସୁବିଧା ହୋଇଥିଲେ କ୍ଷମା କରିବେ ।

— ନାଁ ନାଁ, କ୍ଷମାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଚିର ରଣୀ ହୋଇ ରହିବି ।

ନୃପେନ୍ଦ୍ର କହିଲେ— ସେପରି କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ତ୍ୟାଗୀ ଦେଶସେବାକୁ ପାଖରେ ପାଇ ଆମେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରୁଛୁ । ଆପଣ ଗୋଟାଏ ଅଜେୟ ଆତ୍ମଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ । ଆପଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବିପ୍ଳବର ଅଲିଭା ସୁଲିଙ୍ଗ । ଆପଣଙ୍କର ଖବର ବୁଝିବା ଆମର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଆଖିକୁ ପୁଣି ଲୁହ ଆସିଲା । ସେ କହିଲେ— ଜୀବନରେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟକୁ ମୁଁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ । ଖାଇବା ପିଇବା ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନ ପାଇଁ ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଏ ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଣର କେଉଁ ଅଜଣା ଅବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରୁଛି ତାହା ମୋତେ ଦୁଃଖ ଦେଉଛି । ଭିତରେ ମୋର ରକ୍ତ ଝରୁଛି । ଲଜ୍ଜା ହେଉଛି କଲିକତା ଛାଡ଼ି ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପଳାଇବି ମୋର ଜନ୍ମ ମାଟିକୁ ।

ଏମିତି କଥା ହେଉ ହେଉ ନୃପେନ୍ଦ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ନଜର ପଡ଼ିଲା ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଟେବୁଲ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଉପରେ । ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ— ମନ ଦୁଃଖ ସାଗରରେ ବୁଡ଼ି ଗଲାବେଳେ ମାଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖୁଛି ଏ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ । ଶୁଣିବେ, ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଓଡ଼ିଆ ବୁଝି ପାରିବେ । ଘରକୁ ଫେରିବା ବିଳମ୍ବ ହେଉ ଥିବାରୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଲେଖୁଛି । ସେ ଚିଠି ପଢ଼ିଲେ :

ମା,

କଲିକତା

ତା ୧୭-୩-୪୭

‘ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଅଛି । ମୁଁ ଜାଣେ ତୁ ସବୁ ସମୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥିବୁ ଯେ ମୋ



ପୁଅ କେଉଁଠି ଅଛି, କଣ କରୁଛି, କଣ ଖାଉଛି, କେବେ ଦେଖା ହେବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ମା, ମୋର ଏଠି କିଛି ଅସୁବିଧା ନାହିଁ । ଦେଖା ହେବାପାଇଁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସବୁ ସମୟରେ ଭାବୁଚି ଯେ, ମା ସାଙ୍ଗେ ମୋର କେବେ ଦେଖା ହେବ, ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର କେବେ ଦେଖା ହେବ, ଘରର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଂଗେ କେବେ ଦେଖାହେବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ମା ତୋର ସଂଗେ ମୋର ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖା ହେବ । କିନ୍ତୁ, ମା ତୁ ମତେ ଆଉ ଘରେ ଫେରି ପାଇବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋତେ ମୋ କାମ ପାଇଁ ତୁ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦରେ ଛାଡ଼ି ଦେବୁ । ମୋର କାମ କଣ ଜାଣୁ ?

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସାତେ ତିନିବର୍ଷ ଆଗେ ଘର ଛାଡ଼ି ଆସିଲି ତାର ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତତେ ଥରେ ପଚାରିଥିଲି— ମା, ଆମଘରେ ପିଲାପିଲିମାନେ ଓ ସମସ୍ତେ ପେଟ ପୂରାଇ ପ୍ରତିଦିନ ଖାଆନ୍ତି କି ? ତୁ କହିଥିଲୁ, ପ୍ରତିଦିନ ସାତ ମାଣ ଚାଉଳ ରନ୍ଧା ହୁଏ । ଠିକ୍ ଅଟେ ନାହିଁ । ଆଉ କିଛି ହେଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ପଚାରିଲି—ଆଜ୍ଞା ପ୍ରତିଦିନ କେତେ ମାଣ ଚାଉଳ ରନ୍ଧା ହେଉଥିଲେ ସମସ୍ତେ ପେଟ ପୂରାଇ ଖାଇବାକୁ ପାଉଥାନ୍ତେ । ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଭାତ ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ବା ଗୋଟିଏ ଭାତ କାହା ପେଟରୁ ନିଆଁଟ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ।

ତୁ କହିଥିଲୁ— ସାତମାଣ ଚାଉଳ ରନ୍ଧା ନ ହୋଇ ଦଶମାଣ ଚାଉଳ ରନ୍ଧା ହେଉଥିଲେ ଠିକ୍ ହେଉଥାନ୍ତା । ମୁଁ ବୁଝିଥିଲି, ଆମ ଘରକୁ ଯାହା ଆସେ ତାହା ଏତେ ବଡ଼ ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ଯାବତୀୟ ଦୈନନ୍ଦିନ ଖରଚକୁ ନିଆଁଟ ପଡ଼େ । ଏ କଥା ନିଶ୍ଚୟ ଯେ ସେତେବେଳେ ଆମର ଯେ କେବଳ ଖାଇବା ଦିଗରେ ଏପରି ଅଭାବ ଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ପିନ୍ଧିବା ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ଆମ ପରିବାରର ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଲୁଗାପଟା ନଥିଲା । ରହିବା ପାଇଁ ଘରର ମଧ୍ୟ ଅସୁବିଧା ଥିଲା ।

ଆଜ୍ଞା, ମା, କହତ ଦେଖୁ ! ଆମ ଘର ପରି ଏକ ଭଦ୍ର ଲୋକର ଘର, ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକର ଘର, ରୋଜଗାରୀ ଲୋକର ଘରର ଅବସ୍ଥା ଯଦି ସେତେବେଳେ ଏପରି ହୋଇପାରେ, ତେବେ ଆମଘର ଠାରୁ ଯେଉଁ ପରିବାର କମ୍ ଶିକ୍ଷିତ, କମ୍ ରୋଜଗାରୀ ଓ ସାଧାରଣ ଚାଷୀ ମଜଦୁର ମାନଙ୍କର ଘରର ଅବସ୍ଥା କଣ ହୋଇନଥିବ ?

ମା, ଆମ ଘରର ଚାରିପାଖେ କେତେ ପରିବାର ସତେ କେଡ଼େ ଦୁଃଖରେ ଜୀବନ କଟାଉ ନାହାନ୍ତି ? ତମ ଗାଁ ଝୁମୁଡ଼ିଆ କଥା ଭାବିଲୁ ଦେଖୁ । ଭାବିଲୁ କେତେ ପରିବାର

ସେଠାରେ ଦୁଃଖରେ ଦିନ କଟାଉଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦୁଇବେଳା ପେଟ ପୂରେଇ ଭାତ ମୁଠେ ଖାଇବାକୁ ପାଉନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଛିଣ୍ଡା କନାରେ ଦଶ ଗଣ୍ଠି ପକେଇ ଅଧା ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ଦିନ କଟାଉଛନ୍ତି । ଶୀତ କାକରରେ ଭଙ୍ଗା କୁଡ଼ିଆରେ ଶୋଉଛନ୍ତି । ସ୍ବାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ସଂଗେ ଝଗଡ଼ା କରୁଛି । ଝଗଡ଼ାରେ ଦିନ କଟୁଛି । ସେମାନେ ଚାକ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଝୁଲୁକ୍ରୁ ପଠାଇ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ମଣିଷ ଯେଉଁ ଆବଶ୍ୟକ ଜିନିଷ ନ ହେଲେ ନଚଳେ ସେ ଜିନିଷ ଅଭାବରୁ ନାନା ରୋଗ ବାଗରେ ସେମାନଙ୍କ ମନୁଷ୍ୟତା ନଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଏମାନଙ୍କର କିପରି ଉନ୍ନତି ହେବ କହ ତ ମା । ଏମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତି କିପରି ହେବ ସେ କଥା କଣ ଆମେ ଚାହିଁବୁ ନାହିଁ । ଧରାଯାଉ ଏମାନେ ନିଜେ ନିଜର ଉନ୍ନତି କରୁ ନାହାନ୍ତି ବା ସେକଥା ଚିନ୍ତା କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି - ତାହା ହେଲେ କଣ ଏଥିପାଇଁ ଆମେ ଏମାନଙ୍କର କିପରି ଉନ୍ନତି ହେବ ଦେଖିବା ନାହିଁ ; ଚିନ୍ତା କରିବା ନାହିଁ ?

ମା, ତୁ ଭାବୁଥାନ୍ତୁ ଯେ ଲୋକେ ଏପରି କଣ ପାଇଁ ? ଏଟା ଭାଗ୍ୟର ଲିଖନ କି କପାଳର ଲିଖନ । କିନ୍ତୁ ମା, ତା ନୁହେଁ । ଏଟା ଭାଗ୍ୟ ବା କପାଳର ଲିଖନ ନୁହେଁ ।

ଏଇଟା ଆମର ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ- ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ କେବଳ ନିଜର ପରିବାର ଭିତରେ ସ୍ନେହ ଓ ଝଗଡ଼ା ଭିତରେ ନାହିଁ । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଜୀବନର ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଅଛି । ଯଦି ସ୍ବାଧୀନତା କେବଳ ନିଜର ପରିବାର ପାଇଁ ନୁହେଁ, ସ୍ବାଧୀନତା ସାରା ଜାତି ପାଇଁ, ସାରା ଦେଶ ପାଇଁ ଆନନ୍ଦ ଆଣି ଦେଇପାରେ ତେବେ ସେଇ ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ କିଛି ଦିନ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ପାଇବା ବା କିଛି ଦିନ ଜେଲରେ କଟାଇବା ବା ଗୁଳି ଆଗରେ ବା ଫାଣି କାଠରେ ଜୀବନ ଦେବା ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ।

ମା, ମୁଁ ବାପାଙ୍କର ଖବର ପାଇଛି । ଯା ଭିତରେ ଘର ଉପରେ ନାନା ଦୁଃଖ, ବିପଦ ଆସିଛି ଓ ଆସିପାରେ । ମତେ ଏହା କମ ଦୁଃଖ ଦେଉନାହିଁ । ମତେ କାନ୍ଦ ଆସେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବୁଝେ ଯେ ଦୁଃଖ କେବଳ ଆଜି ଆମ ଘରେ ଦେଖା ଦେଇନାହିଁ । ଆଜି ଘରକୁ ଘର, ଦେଶଟା ସାରା ଏଇ ଦୁଃଖ ବିପଦ, ବ୍ୟଥା ଆସି ଘରଦେଶ ଛାରଖାର କରି ଦେଉଛି ।

ମା, ମୋର ଏ ବିଶ୍ବାସ ଅଛି ଯେ ଆଉ ସେ ଦିନ ବେଶି ଦୂର ନାହିଁ - ଯେଉଁ ଦିନ ଏ ଦୁଃଖ, ବିପଦ ବ୍ୟଥା ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଧୁଳି, ପାଉଁଶ ହୋଇ ଉଡ଼ିଯିବ ।

ମୋର ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ସାବୁନା ପାଏ ମା, ତତେ ମୋର ଏଇ ସାବୁନା ଦବାର ଅଛି ।

ଆଶା କରୁଛି, ଘରର ଆଉ ସବୁ ଭଲ । ମୁଁ ୧୦/୧୫ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେଠାକୁ ଯାଉଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସବୁକଥା ରବିବାରୁ ମୁହଁରେ କହିବେ । ତୁ ଓ ଗୁରୁଜନମାନେ ମୋର ନମସ୍କାର ନେବ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମୋର ସ୍ନେହ ଦେବୁ । ଆଜି ଆଉ ଲେଖୁ ପାରୁନାହିଁ ।

ଇତି

ତୋର ସ୍ନେହର

ଗୁଣ୍ଡୁରି

ଚିଠି ପଢ଼ା ସରିଲା ବେଳକୁ ନୃପେନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଆଖି କୋଣରେ ଲୁହ ଆସି ଯାଇଥିଲା । ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନର ସଦାସଂଘର୍ଷମୟ ଛିତିରି କଠୋରତା ତଳେ ଛପି ରହିଥିବା ଗୋଟିଏ କୋମଳ ହୃଦୟର ପରିଚୟ ପାଇ ସେ ସ୍ତମ୍ଭଭୂତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସଂଗ୍ରାମୀ ଜୀବନର ଅଭାବ ଅନାଟନ, ଚିନ୍ତା-ମଧୁର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଓ ସମର୍ପିତ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନର ଆଭା ଉକୁଟି ଉଠୁଥିଲା ସେଇ ଚିଠିଟିର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରୁ ।

ନୃପେନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଯୋଡ଼ହସ୍ତରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଚିଠିଟି ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ।

ତା ପରଦିନ କଲିକତାରେ ଦେଖାହେଲା ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହ । କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଅନେକ ଗୀତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ମାର୍ଜିତ ସଂଗୀତ ଭାବରେ ବୋଲାଯାଉଥିଲା । ୧୯୩୮ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ତେଜନାଳର 'କବାଟବନ୍ଧ ପାଖରେ ପୋଲିସ ହାତରେ ଧରାପଡ଼ି ସେ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗିଥିଲେ । ସେ କଲିକତା ଆସିଥିଲେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ । ସେ, ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ରାଜ ପରିବାରର କିଛି ସଦସ୍ୟ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ସପ୍ତଶଯ୍ୟା ଏବଂ ଲଳିତା ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଏହାଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।

ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ— ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳି ଯାଇଛି ଅନେକ, ରାଜା ଓ ପଟ୍ଟନାୟକ ଭିତରେ ସଂପର୍କ ଭଲ ନାହିଁ । ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବେ କଲିକତାରେ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ପଲିଟିକାଲ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ରାଜାଙ୍କର କ୍ଷମତା ସଂକୁଚିତ କରିଛି । ରାଜା

ହରଡ଼ଘଣାରେ ପଡ଼ି ଗୋଟାଏ ପଟେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଓ ଅନ୍ୟପଟେ ପଲିଟିକାଲ୍ ଡିପାର୍ଟମେନ୍ଟକୁ ଖୁସି କରିବା ଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛନ୍ତି । ଭାରତ ସରକାର କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି । କାହା ହାତକୁ କ୍ଷମତା ଯିବ ସେଇଥିପାଇଁ ବାମପନ୍ଥୀ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଏବଂ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ଓ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଛକାପଂଝା ଲାଗିଛି ।

ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ- ତୁମ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ କଥା ଅଲଗା, ଆମ ଗଡ଼ଜାତ କଥା ଅଲଗା । ଇଂରେଜମାନେ ଚାଲିଗଲେ ରାଜାମାନେ ସର୍ବେସର୍ବା ହବାକୁ ବସିବେ । ଆମର ମୁକ୍ତି କାହିଁ ? ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲେବି ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ରାଜାମାନଙ୍କୁ ବିଦା କରିବାକୁ ହବ ।

ଅନନ୍ତ କହିଲେ : ଦେଖ କଣ ହେଉଛି । ଇଂରେଜମାନେ ଚାଲିଗଲେ ମୁକ୍ତିର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରବାହରେ ରାଜାମାନଙ୍କର ସିଂହାସନ, ରାଜମୁକୁଟ ସବୁ ଭାସିଯିବ । ବରଂ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନାଁରେ ଶାସନ କ୍ଷମତା ହାତକୁ ନେବେ । ଗଡ଼ଜାତରେ ଦାୟିତ୍ୱମୂଳକ ଶାସନ ଆସିବ ।

କିଛି ସମୟ ଆଲୋଚନା ହେଲାପରେ ଅନନ୍ତ କହିଲେ : ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ ରଖିବ ।

—କୁହନ୍ତୁ ।

—ତୁମର ଲଳିତ କଣ୍ଠରୁ ଗୋଟିଏ ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ ଗୀତଟିଏ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଶୁଣି ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ, ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୀତରୁ ଗୋଟିଏ ବୋଲିଲେ :

ଯାତ୍ରୀ ଚାଲିଛିରେ ରାତ୍ରି ପାହିରିରେ  
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ବାଉଁଶ ଆସିଚିରେ.... ବାଉଁଶ ଆସିଚିରେ ।  
ନାହିଁ ଡର ନାହିଁ ଡରରେ  
ତା'ର ବାଉଁଶ ଆସିଚିରେ.....ବାଉଁଶ ଆସିଚିରେ ।  
ଧରା ଜନନୀର କୀର୍ତ୍ତର ତୃପ୍ତିରେ  
ନାହିଁ ଡର ନାହିଁ ଡରରେ ।  
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ବାଉଁଶ ଆସିଚିରେ ....ବାଉଁଶ ଆସିଚିରେ  
ନାହିଁ ଡର ନାହିଁ ଡରରେ ।

ମନର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଧୋଇ ହୋଇଗଲା ଏ ଗୀତଟିରେ । ଜୀବନର ଦୁଃଖ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ, ନିଃସଙ୍ଗ ବେଳାରେ ମନକୁ ମନ ଏଭଳି ଗୀତମାନ ବୋଲିବା ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଆଖି ବୁଜି ଡାହାଣ ହାତକୁ ବାମ ହାତ ପାପୁଲିରେ ପିଟି ସେ ଗୀତଟି ବୋଲୁଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତ ଫେରି ଆସିଲେ ଓଡ଼ିଶା । ପୁଣି ନିଃସଙ୍ଗତାରେ ବୁଡ଼ିଗଲେ ବୈଷ୍ଣବ । ଏ ଭଳି ନିଃସଙ୍ଗ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଅନେକ କଥା ଆସୁଥିଲା । ମୁକ୍ତି ପରେ କୋଉ ବାଟରେ ସେ ଯିବେ । ଗୋଟାଏ ପଟେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଆହ୍ୱାନ , ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଗତ ଚାରିବର୍ଷ ହେଲା ପାଳି ପୋଷି ନିରାପଦ ଭାବରେ ରଖୁଛନ୍ତି । ଆରପଟେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଏବଂ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କର ଦୁର୍ବାର ଆକର୍ଷଣ । ଏ ଭାବଗତ ସଂପର୍କକୁ ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ଜାଣି ନଥିଲେ କି ବୁଝି ନଥିଲେ । ମନେ ହେଉଥିଲା ଯେପରି ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟୀ ନୁମା' ହାତ ଠାରି ଡାକୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ - ଆ... ମୋ ପାଖକୁ ଚାଲିଆ । ବାପା, ମୁଁ ତୋ ଅପେକ୍ଷାରେ ଅଛି । ବାଜି ରାଉତ ଛାତ୍ରାବାସର ଖବର ତୋ ଛଡ଼ା ଆଉ କୁହେବ କିଏ ? ସେବା ଓ କରୁଣାର ଦୁର୍ବାକ୍ଷତ ଧରି ମୁଁ ତୋ ଅପେକ୍ଷାରେ ଅଛି । ଏଇ କଥା ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ବରାବର ଗୁଞ୍ଜିତ ହେଉଥିଲା । ନିଜ ମା' କଥା ବି ମନେ ପଡୁଥିଲା । ଗର୍ଭଧାରୀ ଜନନୀର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆହ୍ୱାନ ତାଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଉଥିଲା । ଏ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟରେ ପଡ଼ି ସେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କିଛି ଦିନ ବିତି ଯାଇଥିଲା ଏଇ ମର୍ମ ବେଦନା ଭିତରେ । ଦିନେ ପାଇଲେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଚିଠି । ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖିଥିଲେ ଭାଇ ଉଦୟ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିଠିଟି ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କର ।

ଭାଇ ଉଦୟ ପଟ୍ଟନାୟକ ଲେଖିଥିଲେ :

କଲ୍ୟାଣୀୟ ଗୁଣ୍ଡୁରି,

ତେଜାନାଳ

ତା ୧୮-୩-୪୭

ତୋର ଷୋଳ ଚାରିଖ ଚିଠି ଆଜି ପାଇଲୁ । ଉକ୍ତ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଉମା କଟକରୁ ପଠାଇଥିଲା । ତୋର ଫଟୋ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସେ ଖବର ଦେଇଛି । ରବି ବାରୁ ୨/୩ ଦିନ ପରେ ଆସିବେ ଆମ ଘରଆଡ଼େ । ମୁଁ କାଲିଠାରୁ ତେଜାନାଳ ଷ୍ଟେସନରେ ନବ

ବାବୁ ଓ ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଠାରୁ ତୋର ଖବର ପାଇଥିଲି । ନବ ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ତୋର ଫଟୋ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି । ତିନିବର୍ଷ ଆଠମାସ ପରେ ଆମେ ଆଜି ତୋର ସଠିକ ଖବର ପାଇଲୁ ।

ତୁ କେବେ ଆସିବୁ ସେଥିପାଇଁ ଘରେ ସମସ୍ତେ ଚାତକ ଭଳି ଅନାଇଁ ବସିଛନ୍ତି ତୋତେ ଦେଖିବେ ବୋଲି । ତୁ ଆସି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖିବୁ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଦେବୁ । କେବଳ ବାପାଙ୍କୁ ଆଉ ଦେଖି ପାରିବୁ ନାହିଁ । ସେ ଗତ ୧୯୪୪ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ବାଇଶି ତାରିଖରେ ସକାଳୁ ପାଇଖାନାରୁ ଫେରିବା ସମୟରେ ପଡ଼ିଯାଇ ହଠାତ୍ ଜ୍ଞାନ ହରାଇଲେ ଓ ତାପରେ ତାଙ୍କର ହୃଦ୍‌ପିଣ୍ଡ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ହଡ଼ ଛାଡ଼ ସେ କଥା । ଆଉ ସେ କଥା ଭାବି ମନ ଖରାପ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ମୁଁ ଯଦି ହୁଏ ତିନି ଚାରି ଦିନ ପରେ ତୋ ନିକଟକୁ ଯିବି । ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ୧୩ ନମ୍ବର ମହେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଲେନ୍‌ରେ ଅଛି । ତାଠାରୁ ଢେଙ୍କାନାଳ ଖବର କେତେକାଂଶରେ ପାଇ ପାରିବୁ । ଇଚ୍ଛାର ବାହାଘର ବାପା ଆଉଁ ଆଉଁ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ହୋଇଯାଇଛି ଏବଂ ମୋର ବିଭାଘର ମଧ୍ୟ ଅନୁଗୋଳରେ ଦଶ, ଏଗାର ମାସ ହେବ ହୋଇଯାଇଛି । ଘରେ ପିଲାମାନେ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଛନ୍ତି । ମା' ତତେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଇଛି ।

ତୁ ସଠିକ କେତେ ତାରିଖରେ ଆସିବୁ ଆଗରୁ ଚିଠି ପଠାଇବୁ । ଇତି ।

ତୋର ଉଦଭାଇ

ଦ୍ର: ତୋର ଲୁଗାପଟା ଓ ଚିଠିପତ୍ର ଦିଆନିଆ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଟଙ୍କା ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷେ କେତେ ଦରକାର ଅଛି ଫେରନ୍ତା ଡାକରେ ଲେଖିଲେ ମୁଁ ମନିଅର୍ଡ଼ର କରି ପଠାଇବି ।

ଉଦୟ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଚିଠିଟି ଖୋଲିଲେ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଲେଖିଥିଲେ :

ଅନୁଗୋଳ

ତା ୧୮.୩.୪୭

ବାପା,

ତୋର ଚିଠି ପାଇଲି । ମୋର ସବୁ ଗର୍ବ, ସବୁ ଆତ୍ମାଭିମାନ ଆଜି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କେତେ ରାତି ଚମକି ଚମକି ଉଠିଛି । ହୁଏତ ତୁ ଆସି ଡାକିବୁ ବା

ତାକୁ କଷ୍ଟ କରା କରା । ତୁ ଜାଣି ଖୁସି ହେବୁ.... ତୁ ଚାହୁଁଥିବୁ ଭାବି ଜେଲଖାନାରୁ ବାହାରି ଆଉ ସବୁ କାମ ଛାଡ଼ି ଗଡ଼ଜାତର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଖରେ ରଖି ସେମାନଙ୍କୁ ତୋ ପରି କରି ଗଢ଼ି ତୋଳିବି । ଏହି ଆଶାରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗି ଏକ ଛାତ୍ରାବାସ ଖୋଲିଛି । ସଂପାତି ଝିଅ, ଚାର୍ଯ୍ୟ ପୁଅ, ନବଘନ ପୁଅ ଓ ଦିବାକରର ଝିଅ... ମୋରି ପାଖରେ ସମସ୍ତେ । ମୋର ଜୀବନର ରକ୍ତ ଢାଳି ଦେଇ ତୁ ଫେରିଲେ ତୋ ହାତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଂପି ଦେବି ବୋଲି ମନରେ କେତେ ଆଶା ଆନନ୍ଦ ବାନ୍ଧି ବସିଛି । ତୁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଫେରିପାରିବୁ ସେ ସ୍ବପ୍ନ ମୋର ନଥିଲା । ତୁ ତ ଫେରିବୁ । କିନ୍ତୁ ସତରେ କଣ ଭଲ ମନୋଭାବ ନେଇ ଫେରିବୁ ? ଢେଙ୍କାନାଳ ଜେଲରେ ଥିବାବେଳେ ତୁ ଯେଉଁ ଚିଠିମାନ ଲେଖୁଥିଲୁ ଅବା ଆମେ ଜେଲରେ ଥିବାବେଳେ ଯେଉଁ ଖବର ସବୁ ପାଉଥିଲୁ ତା ସଂଗରେ ସୂତ୍ର ଖୋଜି ଯୋଡ଼ିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ଖୁଅ ଛିଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ତୁ ଏତେ ଦିନେ ଥରେ ଦେଖା ଦେଲୁନୁ ବା ଖବରଟିଏ ସୁଖା ଦେଲୁନୁ । ସବୁ କଟକନା ଉଠିଯିବା ପରେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଧାଇଁ ଆସିବୁ - ସେ ଗର୍ବ ଟିକକ ସୁଖା ତୁଡ଼ାସାବୁ କରିଦେଲୁ । ତୋ କଥା ଭାବି ନାହିଁ ବା କାହାରି ନା କାହାରି ଆଗରେ ଗପି ନାହିଁ.... ଏପରି ଦିନ ବୋଧେ ଯାଇନାହିଁ । ଆଜି ମୁଁ ନୀରବ । ମୋର ଏତେ ଦିନର କଷ୍ଟନା, ଏତେ ଦିନର ସାଧନା । ତୁ ଖୁସି ହବୁ, ତୁ ଚାହୁଁଥିବୁ ଭାବି ଯେଉଁ ସୌଧ ଗଢ଼ିବାକୁ ବସିଥିଲି— ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବା ହତୋତ୍ସାହର ପ୍ରତିକୂଳ ବାୟୁ ମଣ୍ଡଳରେ ତା କଣ ସତରେ ଭାଙ୍ଗିଦେବି ? କେଉଁେ ନୁହେଁ । ତୁ ନିଶ୍ଚୟଦିନେ ଆସି କହିବୁ- ନୁମା', ତୁ ଯାହା ମୋ ହାତରେ ଦେବୁ ବୋଲି ଗଢ଼ିବସିଥିଲୁ ତାକୁ ମୋ ହାତରେ ଦେ । ତୋର ମୋର ମନମୁତାବକ ମୁଁ ତାକୁ ନିଜ ହାତରେ ଗଢ଼ିବି । ସେ ଦିନ ଆସିବ.... ଆଉ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଆସିବ ।

ତୋର ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ଯାହା ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲା ତାକୁ ସବୁବେଳେ ପିନ୍ଧି କେତେ ସୁଖ ପାଏ । ତୋର ଭଗତ ସିଂହ ଟୋପି କେତେ ଯତ୍ନରେ ଆଲମାରୀରେ ଥୁଆ ହୋଇଥାଏ । ଆଉ ତୋର ଜେଲଖାନାରେ କାଲୁ ହାତରେ ପଠେଇଥିବା ସେହି ଲାଲ୍ ସଲାମ । ବୈଷ୍ଣବ, ତୁ ଯେଉଁ ବାଟରେ ଯିବାକୁ କହୁଛୁ ମୋର କଣ ସେ ବାଟ ନୁହେଁ ? କିନ୍ତୁ ପାଟି ? ତୋର ପାଟି ? ଆଉ ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ - ତୁ ଭଲରେ ଅଛି ଏବଂ ସୁଖରେ କେଉଁଠାରେ ଅଛୁ- ଏତିକି ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ କି ?

ବହୁ, ତିନୁକୁ ମିଳିମିଳା ହୋଇ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ । ଦିବାକରର ଝିଅଟିର ଦେହ ମଧ୍ୟ ସେତେ ଭଲ ନାହିଁ । ଦିବାକର କେଉଁଠାରେ ଅଛି କହି ପାରିବୁ କି ? ମୋର ଆଶୀର୍ବାଦ ସବୁବେଳେ ତତେ ଘେରି ରହିଛି ।

ତମମାନଙ୍କର ନୁମା’

କିଛି ଦିନତଳେ ନୁମାଙ୍କ ପାଖକୁ ସେ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ ତାର ଉତ୍ତର ଏ ଚିଠିଟି । ଗୋଟିଏ ମମତାମୟୀ ନାରୀର ହୃଦୟଫଟା ଆବେଗର ଇଚ୍ଛାହାର ଭାବେ ଚିଠିଟି ଲେଖାଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଅଭିମାନ ଅଛି, ଅଭିଯୋଗ ଅଛି । ସବୁର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵରେ ଅଛି ସ୍ନେହବୋଲା ଆଶୀର୍ବାଦ । ଚିଠିଟି ଯେପରି ତାଙ୍କୁ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କରି କହିଥିଲା : କିରେ ଟୋକା, ଏବେ ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇଗଲାଣି । ତୋ ବାନ୍ଧୁ ମୋ ବାଟରେ ଫରକର ଗାର ଟାଣି ଦେଇଛୁ । ତୋ ପାଇଁ ସେବା ଓ କରୁଣାର ଯେଉଁ ମହାଯଜ୍ଞ ମୁଁ ଏଠି ଆରମ୍ଭ କରିଛି ତୁ ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ଦବାପାଇଁ ଆସିବୁ ନାହିଁକି ?

ବେଦନାବିଧି ପକ୍ଷୀ ପରି ବୈଷ୍ଣବ ଛଟପଟ ହେଲେ । ନୁମା କିଛି ନଥିଲେ ବି ସବୁଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀ ଓ ଦିଗ୍ରସ୍ତା ଗୁରୁ । ସେ ପାଖେ ପାଖେ ରହି ବରାହାୟ ନଦେଇ ଥିଲେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ତାଙ୍କର ଭୂମିକା ଏପରି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା ।

ଅଥଚ ଏଇ ମହିୟସୀ ନାରୀଙ୍କର ପଣତାକାନି ତଳେ ରହିବାକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଉ ବେଳ ନଥିଲା । ପ୍ରଜାପତି ତାର ଖୋଳପା ଭିତରୁ ବାହାରି ରଜାନ ଡେଣା ମେଲି ଉଡ଼ି ବୁଲିବା ପରେ ନୁଆ ପଥ ଖୋଜୁଥାଏ । ବୈଷ୍ଣବ ତାଙ୍କର ଚାରି ବର୍ଷର ଗୋପନବାସ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ମତ ଏବଂ ଭିନ୍ନ ପଥରେ ପାଦ ଥୋଇ ସାରିଥିଲେ । ଅଥଚ ନୁମା’ଙ୍କ ମନରେ ତିଳାର୍ଦ୍ଧେ ଦୁଃଖ ଦବାପାଇଁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନଥିଲା । ସଂପର୍କର ଅତୁଟ ସେତୁ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିଲା କୋଉ କାଳରୁ । ଏବେ ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ । ସର୍ବଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ସେ ମନେ ମନେ ମିଶି ସାରିଥିଲେ । ତାରି ଭିତରକୁ ଯେତିକି ଯେତିକି ପଶୁଥିଲେ ପୁରୁଣା ଚେର ଗୁଡ଼ିକ ସେତିକି ସେତିକି ଛିଣ୍ଡିବାରେ ଲାଗିଥିଲା । ନୂତନ ଇଚ୍ଛା, ନୂତନ ଅଭୀପ୍ସା ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା ତାଙ୍କ ଭିତରେ । ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଚିଠିରେ ସେ ସବୁର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କି ହୋଇଥିଲା । ରକ୍ତ ଝରୁଥିଲା ଏ ସବୁ କ୍ରିୟା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ପାତ୍ରନରେ । ଓଟ ମରୁଭୂମିର କଂଟାଗଛ ଟୋବେଇ ରକ୍ତାକ୍ତ ହେଉଥିବ ଅଥଚ ସେଇଥିରେ ତନ୍ମୟ ହେଉଥିବ- ଏପରି ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ପରସ୍ପତିର ଘେରରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ ।



କଳିକତାରେ ଥିବାବେଳେ ଶେଷ ଚିଠି ଆସିଥିଲା ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପାଖରୁ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ :

ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି  
ପ୍ରାଦେଶିକ ଅଫିସ୍, ଚାନ୍ଦିନୀଚୌକ  
ପ୍ରିୟ ସାଥୀ,  
କଟକ, ତା ୨୦.୩.୧୯୪୬

ଅପରିଚିତର ଲାଲ ଅଭିବାଦନ । ଗୁରୁତରଣ ବାବୁଙ୍କ ଠାକୁ ପଠାଇଥିବା ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ଚିଠିଟି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ରଖୁଛି । ଗୁରୁତରଣ ବାବୁ ଗଞ୍ଜାମ ନିର୍ବାଚନ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଶରତ ବାବୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଥିବୁନି । କଟକରେ କେହି ନାହାଁନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଫେରି ଆସିବା ସମ୍ଭବରେ ଶରତ ବାବୁ ଯେଉଁ ତିନି ତାରିଖ ଦିନ ଧରି ଥିଲେ - ସେ କଥା ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ କାବ୍ୟମ ରହୁନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ତା ଆଗରୁ ଫେରିବାକୁ ହବ । ୨୬/୨୭ ତାରିଖ ବେଳକୁ - ଦିନ ସ୍ଥିର କରି ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଦ୍ଵାରା ଜଣାଇ ଦେବୁ ।

ରବି ଘୋଷଙ୍କ ଠାରୁ ଆପଣଙ୍କର ଫଟୋ ପାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏଠି ବୁକ୍ କରାଯିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରେସ ଅଛି ସେ ଦଶ ଦିନ ଭିତରେ ଅର୍ଡର ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମନା କଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ଆଜି ସେଠିକା ପାର୍ଟି ଅଫିସକୁ ଲେଖୁଛି । ସେମାନେ ବୁକ୍ କରି ପଠେଇବେ ନିଶ୍ଚୟ । ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟେ ଫଟୋ ଦେବେ । ୫/୬ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବୁକ୍ ନିହାତି ଦରକାର ।

ହଁ, କାଲି ସଠିକ ଭାବରେ ଜଣାଇବି - ଓଡ଼ିଶା ସରକାରର କୌଣସି ପରାମର୍ଶ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ।

ଲାଲ ସଲାମ୍

ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର



॥ ଭ୍ରମୋଦଗ ଅଧ୍ୟାୟ ॥

## ବାହୁଡ଼ା ପକ୍ଷୀ

‘ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ତାର’ ତା ୨୫.୩.୪୬ ସଂଖ୍ୟାର ସଂପାଦକୀୟରେ  
ଲେଖିଥାଏ -

ସ୍ବାଗତ ବିପ୍ଳବୀ : ବୀର ବୈଷ୍ଣବ

“ହେ ଜନନେତା,

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନିଷ୍ଠେଷିତର ବୁକୁଫତା କରୁଣ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଯେତେବେଳେ ତୁମର  
ପ୍ରତିରକ୍ଷେ ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ହେଲା, ତୁମେ ହିଁ ଜାଲି-ବସିଲ ପ୍ରଥମ କରି ଅନ୍ଧାରୀ ମୁଲକରେ  
ମୁକ୍ତିର ମଶାଲ । ଅତ୍ୟାଚାରୀର ସୁଦୃଢ଼ ଆସନ ଚଳିପଡ଼ିଲା । ପ୍ରତିଶୋଧର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଖଡ଼ଗ  
ଅନବରତ ତୁମରି ମଥା ଉପରେ ଝୁଲି ରହିଥିଲା । ଆଜି ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଶୋଷିତ,  
ଲାଞ୍ଛିତ ୪୦ ଲକ୍ଷ ମୂଳ ଜନତାର ଅଭିବାଦନ ଗ୍ରହଣ କର । ସେ ତୁମର ସମର ଆହ୍ୱାନକୁ  
ଅନ୍ଧାରୀ ମୁଲକର ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳ ଗୁଡ଼ି ଦୁଆରୁ ଅନାଇ ରହିଛି । ତୁମର ରଣ ବୁହୁଡ଼ି ପଥର  
କାନରେ ବଜ୍ରାଘାତ କରିବ । ତୁମର ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧରେ ଲାଠିଖୋର, ଚାଟା ବେପାରୀ,  
ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଓ ମହଯୁଦ୍ଧକାରୀ ଚିର ଦିନ ପାଇଁ ଧ୍ବଂସ ପାଇବେ । ନିଷ୍ଠେଷିତ ପ୍ରାଣରେ  
ମୁକ୍ତିର ଅଲିଭା ମଶାଲ ଜଳାଇ ଶ୍ମଶାନରେ ପରାଧୀନତାର ଶେଷ ଜୁଇ ଦିଅ । ଗଡ଼ଜାତର  
ଗାଁ ଗହଳରେ ମୁକ୍ତିର କୃପାଣ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଜନତା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦିଅ । ଏ ନିଷ୍ଠେଷିତ ଜାତି  
ବହୁକାଳରୁ ଚାହିଁ ରହିଛି ତମକୁ । ତମେ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ଝଞ୍ଜା ତୁଲେ ନାଟିବ ।  
ତୁମର ସଂଘର୍ଷରେ ବଜ୍ର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଖେଳି ଉଠିବ । ଘନ ଘୋର ଗର୍ଜନରେ ତୁମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ  
ଥରାଇ ଦେବ । ତୁମରି ବିଦ୍ରୋହରେ ଭେଦାଭେଦ, ଉଚ୍ଚ ନୀଚ, ସାନ ବଡ଼, ଗରି ବନ,  
ବିଲ ପ୍ରାନ୍ତର ଏକାକାର ଦିଶିଯିବ । ଅନ୍ଧାରୀ ମୁଲକ ଆଲୋକରେ ଝଲସି ଉଠିବ । ତୁମେ  
ଜୟଯୁକ୍ତ ହୁଅ ।”

‘ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ତାର’ ସମ୍ପାଦକପତ୍ରଟି କଟକର ଜାଗରଣ ପ୍ରେସରୁ ସି.ଏମ  
ବାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଓ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ ବାହାରୁଥିଲା ।

ସେହି ସଂଖ୍ୟାରେ ସଂଗ୍ରାମୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମ ଲେଖୁଥିଲେ - “ହେ ସାଥୀ ବୈଷ୍ଣବ । ଆମେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମୂଳ ଗଡ଼ଜାତବାସୀ ଅତି କାତରରେ ତୁମକୁ ଅନାଇ ବସିଥିଲୁ । ତୁମେ ଆସିଛ । ଆମକୁ ପଥ ଦେଖାଅ ।

ଯେଉଁ ଦୀପ ତୁମେ ଦିନେ ଲଗେଇଥିଲ ତାକୁ ଜଳାଅ । ଭସ୍ମ ହୋଇଯାଉ ଗଡ଼ଜାତର ଅନ୍ଧାର । ହୁଙ୍କାପିଟା ଶାସନ । ଆଉ ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ।”

କଳିକତାରୁ ଏକ୍ସପ୍ରେସ ଗାଡ଼ି ଆସି କଟକ ସ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ପ୍ଲାର୍‌ଫର୍ମ ଲୋକାରଣ୍ୟ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଚରଫରୁ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି, ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଦୁର୍ଗା ଚରଣ ମହାନ୍ତି, ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର, ନନ୍ଦ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ପ୍ରଭୃତି ଶହ ଶହ ଲୋକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାଇଥିଲେ । ଜନଗହଳି ବେଳକୁ ବେଳ ବଢୁଥିଲା ।

ଗହଳିଠାରୁ ଦୂରରେ ଏକାକୀ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ମାଳତୀ ଦେବୀ । ନବବାରୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ନଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ମମତାର ତାଡ଼ନାରେ ଆସିଥିଲେ ମାଳତୀ ଦେବୀ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ କଟକ ସ୍ଟେସନରେ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣେଇବା ପାଇଁ ।

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଏ ଘର ବାହୁଡ଼ାକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗୋଟାଏ ବିଜୟ ଉତ୍ସବ ଆକାରରେ ଦେଖୁଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନୀ ‘ବୀର ବୈଷ୍ଣବ’-ଲେଖୁଥିଲେ ସାଥୀ ଗୋବିନ୍ଦ ମହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ପତ୍ର ପତ୍ରିକାକୁ ତାଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମୀୟ ଜୀବନର ବିଶିଷ୍ଟ ଘଟଣାମାନ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଇ ଥିଲା । ବୀର ବୈଷ୍ଣବ ଜିନ୍ଦାବାଦ ଧ୍ବନିରେ ସାରା ସ୍ଟେସନଟି ଫାଟି ପଡୁଥିଲା । ସଭା ସମିତିର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା କଟକ ସହରର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ଥଳ ମାନଙ୍କରେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଖୋଜୁଥିଲେ ତାଙ୍କର ନୁମା’ଙ୍କୁ । ଏ ସବୁ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସ ମଧ୍ୟରେ ଭିଡ଼ କାଟି ସେ ଖସି ଆସିଲେ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ପାଖକୁ । ଜନତା ତାଙ୍କ ଚାରିପଟେ । ପାଦ ଛୁଇଁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଆନନ୍ଦରେ କାନ୍ଦୁଥିଲେ ।

—ତୁମେ କାହିଁକି କଷ୍ଟକରି ଏଠିକୁ ଆସିଲ । ମୁଁ ଅନୁଗୋଳ ଯାଇଥାନ୍ତି ତୁମକୁ ଦେଖା କରିବାପାଇଁ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲେ - ଆରେ ତତେ ଦେଖିବି

ବୋଲି ଏ ଆଖୁକୁ ନିଦ ନାହିଁ । କେତେ କଥା ସାଜତି ରଖି ପାଖେ ବସେଇ କହିବା ପାଇଁ । ତୁ ଏତେଦିନ ପରେ ଆସିବୁ । ମୁଁ ନ ଆସନ୍ତି କିପରି ?

ଗୋଟିଏ ପତଳା ନକନକା ବୁଡ଼ା ପାଖରେ ଜହ୍ନାପଡ଼ା ଯୁଦ୍ଧର ଅମିତବିକ୍ରମଶାଳୀ ନାୟକ ପିଲାଟିଏ ଭଲି କାନ୍ଦୁଥିଲେ । କାନ୍ଦୁ କାନ୍ଦୁ କହିଲେ : ତୁମେ ଏବେ ଘରକୁ ଯାଅ, ଏଠି କଣ କଥା ହେବା ।

ମାଳତୀ ଦେବୀ କିନ୍ତୁ ଚାଲିଗଲେ ନାହିଁ । ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । କେତେଦିନୁ ଦେଖୁଥିଲେ ସ୍ବେଦର ଧନକୁ । ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା ଆଉ ଦୁଇପଦ କଥା ହବାକୁ ।

ଭିଡ଼ ବଢ଼ିବାରୁ ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ : ଠିଆ ହୋଇ ରହିବ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଯାଉଛି । ଶୀଘ୍ର ତୁମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବି ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସାଥୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଅନେକ ସମୟ ଯାଏଁ ସ୍ବେଦନରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଆଖୁରୁ ଲୋତକ ବହୁଥିଲା ଧାର ଧାର । ଏ ଟୋକାଟା ଏମିତି ଦୂର ଦୂର ଭାବ ଦେଖାଉଛି କାହିଁକି ? ଚିଠିରେ ବି ସେଇ କଥା ! ଭାବୁଥିଲେ ସେ ।

ସ୍ବେଦନରୁ ବାହାରି ଯାଇ ବୈଷ୍ଣବ କାଳୀଗଳିର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରୁ ଗଲେ ଡଗରପଡ଼ାର ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାହି- ଯେଉଁଠି ଭଡ଼ାଘର ନେଇ ରହୁଥିଲେ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଯେଉଁଠିକୁ ସେ ବାରମ୍ବାର ଆସିଥିଲେ ଅତୀତରେ ।

ଭଗବତୀ ଆଉ ଇହଧାମରେ ନଥିଲେ । ସାଥୀ ଗୋବିନ୍ଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣିଲେ; ୧୯୪୫ ମସିହାରେ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା । ଅନାହାର ଓ ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ବହୁଲୋକ ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଲେ । କୁଡ଼ କୁଡ଼ ଶବ ଗଦା ହେଲା ମଶାଣିରେ । ଭଗବତୀ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ରିଲିଫ୍ କାମରେ ଲାଗିଗଲେ । ଗାଁ ଗହଳ ବୁଲିଲେ, ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରି ରିପୋର୍ଟ ଛାପିଲେ । ନିଜର ଖାଇବା ପିଇବା ଓ ଦେହପ୍ରତି ଯତ୍ନର ଅଭାବ ହେଲା । କ୍ରମାଗତ ନିଜେ ଭୋକରେ ବା ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଇ, ଦୃଷ୍ଟି ପାଣି ପିଇ ବାସିଲେରୀ ଡିସେଂଟରୀ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଲେ । ଝାଡ଼ା ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । କଟକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ । ଅବସ୍ଥା ବେଳକୁ ବେଳ ଖରାପ ହେଲା । ଶେଷରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଂପଦ, ଓଡ଼ିଶାର ସାମ୍ୟବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା, ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ସେବାବ୍ରତର ଦାୟାଦ ଭଗବତୀଙ୍କର ମହାପ୍ରୟାଣ ହୋଇଗଲା ।

ସେଦିନ ରାତିଟି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମଙ୍କ ଘରେ ଦୁଃଖ ଓ ଅନୁଶୋଚନାରେ କଟିଥିଲା ଭଗବତୀଙ୍କ ସ୍ମରଣରେ ।

ପରଦିନ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ମହା ଆଚୋପରେ । ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆଗରେ ଖୋଲା ଗାଡ଼ି ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ । ପୁଲହାର ଦେଇଥିଲେ କର୍ମୀମାନେ । ସହର ପରିକ୍ରମା ହୋଇଥିଲା । ବିପ୍ଳବୀ କବି ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ବୋଲୁଥିଲେ ଆବହ ସଂଗୀତ :

ଜନ୍ମମାଟି ଡାକେରେ, ଡାକେ ଦୁନିଆ ମାଟି

ଉଠ ତନ୍ତ୍ରୀ କାଟି ।

ଡାକେ ଗଡ଼ଜାତେ ଚୋର ଦେଶ ଭାଇ

ଡାକେ ବାଲେଶ୍ୱର ଆଜି ଅନ୍ଧ ନାହିଁ ।

ଜାଗ ଭାରତବାସୀ, ଅଭୟ ପାଇଁ

ସମୟ ନାହିଁ ।

ଅତ୍ୟାଚାର ଧଳି ଚରଣ ତଳେ ତଳେ ବିଶ୍ୱଜନ

ଲାଲ ତାରା ଜଳେ, ଗୋଟିଏ ପଥ, ଗୋଟିଏ ମତ

ହେଉ ସାରଥୀ ସତ ।

ଜନ୍ମ ମାଟି ଡାକେରେ ଡାକେ ଦୁନିଆ ମାଟି

ଉଠ ତନ୍ତ୍ରୀ କାଟି ।

ସଭାହେଲା । ସଭାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ନିବେଦନ କଲେ । ନବ ବାବୁ ଓ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇଲେ । ଏଇ ନିନିକଣ ଡାକ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ଗୁରୁ ଓ ମାର୍ଗଦର୍ଶକ ଥିଲେ । ତା ପରେ କହିଲେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତି କଥା : ହୁଏତ ଶୀଘ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିଯିବ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିଯିବା ମାତ୍ରେ ସବୁ ମଣିଷର ଅଭାବ ମୋଟିଯିବ ନାହିଁ । ଭୋକ ଉପାସ ରହିବ । ଶୋଷଣ ରହିବ । ସେଥିରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତିର ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲୁ ରହିବ । କ୍ଷୁଧା ମୁକ୍ତି, ଶୋଷଣ ମୁକ୍ତି ପାଇ ସଂଗଠିତ ଭାବରେ କାମ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହାହିଁ ସାମ୍ୟବାଦର ଇଚ୍ଛା । ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଦେଶର ଶାସନ ଛଡ଼ାଇ ଆଣି ଦୁଃଖୀ ଜନତାର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଦେବାକୁ ହେବ । ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ହାତରେ ବନ୍ଧୁକ ଲାଠି ଧରିବାକୁ ହେବ ।

ଭାରତରେ ଯେଉଁ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା ସେଥିରେ କାହା ହାତକୁ କ୍ଷମତା ଆସିବ ସେ ସଂପର୍କରେ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ କହିବାକୁ ତାହୁଁ ନଥିଲେ ସେ । ଇତିହାସ କାହା ସପକ୍ଷରେ ଏ ଦେଶରେ ଅଛି ତାହା ସେ ଜାଣିନଥିଲେ । କେବଳ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ମଣିଷକୁ ସମ୍ମାନ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସହ ଓ ମଣିଷପରି ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ସଂଗ୍ରାମ ଅବିରତ ଭାବରେ କରିବା ଦରକାର । କ୍ଷମତା ଅନ୍ଧ ଓ ସ୍ଵାର୍ଥପର । ତେଣୁ ସେଥିପାଇଁ ସତର୍କତା ଦରକାର ଓ ସଂଗ୍ରାମ ଦରକାର । ଏଥିରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଭୂମିକା ଯଥେଷ୍ଟ ।

କଟକ ସହର ସେ ଦିନ ଏକ ନୂତନ ଅନୁଭବ, ନୂତନ ଶିହରଣରେ ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ସ୍ମରଣୀୟ ଥିଲା ୧୯୪୬ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚମାସର ୨୫ ତାରିଖ ଦିନଟି ।

ବଡ଼ଭାଇ ଉଦୟ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହ କଟକରୁ କାମସାରି ତେଜାନାଳ ଫେରି ଆସିଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ ।

ତେଜାନାଳ ଷ୍ଟେସନ ଲୋକାରଣ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଷ୍ଟେସନ ଠାରୁ ତଳଗଡ଼ ଯାଏଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଵାଗତ ତୋରଣ । ରାସ୍ତାର ଧାରେ ଧାରେ ଲୋକ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ସ୍ଵାଗତ ଜଣାଇଥିଲେ । ‘ବୀର ବୈଷ୍ଣବ ଜିନ୍ଦାବାଦ’, ‘ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଜିନ୍ଦାବାଦ’ରେ କମ୍ପି ଉଠୁଥିଲା ସବୁ ଜାଗା ।

ରାଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ଏ ଭିତରେ କ୍ଷମତାବୃଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଏସ.କେ.ଶ୍ରୀବାସୁବ ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଟି.ସତ୍ୟନାରାୟଣ ସାଧାରଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ରାଜ ପରିବାର ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ ଥିଲା ଅନେକ - ଧାନ, ଚାଉଳ, ପାନ ଏକାତାଟିଆ କାରବାର, ପିଚୁଣି ଟିକସ ଆତ୍ମସାତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରଭୃତି । ରାଜଭ୍ରାତାମାନେ ବନ୍ଦୀ ଅଥବା ପଳାତକ । ରାଜାରାଣୀ ରାଜପ୍ରାସାଦ ଛାଡ଼ି ଅନେକ ଦିନୁ ହବ ବଲାଙ୍ଗୀର ପାଟଣାରେ ।

ତାନ୍ତ୍ରରଖାନା ଛକରେ ଦଶ ହଜାର ଲୋକ ଏକାଠି ହୋଇଥିଲେ ସ୍ଵାଗତ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ବୀର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ । ସୁବାହୁ ସିଂହ ସଭାର ସଭାପତି । ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସହିଦ ହୋଇଥିବା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଦୁଇ ମିନିଟ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା ହୋଇଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ କହିଲେ : ବନ୍ଧୁଗଣ, ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ମତରେ ଏ ବିଶ୍ଵାଳ ବିଶ୍ଵ ଗୋଟିଏ କାରାଗାର ସଦୃଶ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋହମାୟା ବନ୍ଧନରେ ବନ୍ଦୀ । ଭଗବାନ ମଣିଷକୁ ଦେଇଛନ୍ତି ଅମୂଲ୍ୟ ସଂପଦ, ଯାହାର ନାମ

ବିବେକ । ବିବେକର ଡାକଶୁଣି ସଂସାରରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଜାଗତିକ ମାୟାଜାଲ ଛିଣ୍ଡେଇ ଦୁଃଖୀ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ କାମ କରିବାକୁ ହେବ । ଶୋଷଣ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ୧୯୩୮ ରୁ ମହାସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଦେଶ ଏବେ ସ୍ବାଧୀନ ହବ । ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ହେଲେ ଆମର ସ୍ବାଧୀନତା ଛାଏଁ ଛାଏଁ ଆସିଯିବ ନାହିଁ । ଆମକୁ ପୁଣି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ହବ ଦରବାର ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ । ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ହେଲେ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଅଞ୍ଚଳ ସ୍ବାଧୀନ ହବ । ମାତ୍ର ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକଙ୍କୁ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ସ୍ବାଧୀନତା ଓ ଦାୟିତ୍ବ ମୂଳକ ଶାସନ ହାସଲ କରିବାକୁ ହବ ।

ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଲ୍ଲାସ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । କରତାଳିରେ ଫାଟି ପଡୁଥିଲା ସଭାସ୍ଥଳୀ । ସେ ପୁଣି କହିଲେ : ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରେ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ବହୁତ ଲୋକ । ସେଥିରୁ କିଛି ମୁକ୍ତ ହେଲେଣି । କିଛି କାରାଗାରରେ ଏବେ ବି ଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ପୁନଃସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ହବ । ଆମର ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ୧୯୨୨ ମସିହାରୁ ସୁବାହୁ ସିଂହଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବ୍ୟର୍ଥ ହବାକୁ ଦବା ନାହିଁ ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟ, ଭାରତାମାତାକି ଜୟ କହି ବୈଷ୍ଣବ ବସି ପଡୁଥିଲେ । ସଭାରୁ ଚାରି ଆଡୁ ଅନୁରୋଧ ଆସିଲା ମାର୍ଚ୍ଚିଙ୍କ ସଂଗୀତଟିଏ ଗାନ କରିବା ପାଇଁ । ବୈଷ୍ଣବ ଅଗତ୍ୟା ଉଠିଲେ ଗୀତ ଗାଇବା ପାଇଁ । ବୋଲିଲେ ....

ତୁମେ ଯେ ରହିଛ ଆମ ନିଶ୍ବାସେ

ଦୁଃଖ ଆକୁଳ ପ୍ରାଣେ

ରକ୍ତ, ଦିବାକର, ହୃଷି, ବାଜି

ତୁମକୁ ସୁମରି

ତୁମକୁ ପ୍ରଣାମି

ତୁମରି ଶପଥେ, ତୁମ ବିପ୍ଳବ ଗାନେ !

ନିଜକୁ ନିଜେ ତ ଡାକି କହୁଅଛୁ ଆଜି

ଥରେ ଆଖି ମାଜି ତୁମ ଶୋଣିତର ଧାରେ

ମୁକ୍ତ ଦେଶର ବନ୍ଦୀ ତ ଆମେ

ଦୈନିକ କାରାଗାରେ ।

ରାଜାର ଶାସନ ଆସନ ଚଳିଲା

ବନ୍ଦୀକି ରହିପାରେ ପାଷାଣର କାରାଗାରେ

ପାଷାଣର କାରାଗାରେ ।

ସଭାଶେଷ ହେଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟ ଜୟକାର ମଧ୍ୟରେ । ବୀର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଜୟ ଜୟକାର ମଧ୍ୟରେ । ବୈଷ୍ଣବ ନିଜ ଘରକୁ ଗଲେ ମା'ଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣ ଆକୁଳ ହେଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ଘର ବାହୁଡ଼ାକୁ ସମସ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ମା' ଦୁଆର ମୁହଁ ପାଖରେ ବାଟକୁ ଚାହିଁ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ କପାଳରେ ସିନ୍ଦୂର ନଥିଲା । ହାତରେ ନଥିଲା କାଚଶଙ୍ଖା । ତାଙ୍କର ଏ ରୂପ ଦେଖି ବୈଷ୍ଣବ ମା'ଙ୍କ ପାଦ ପାଖରେ ବସି କୋହରେ ଫାଟି ପଡ଼ିଲେ । ମନେ ପଡୁଥିଲା ସବୁ ପିଛିଲା ଦିନର କଥା । ୧୯୩୮ ଆନ୍ଦୋଳନ ଠାରୁ ଯେତେ ଯାହା ସବୁ ସେ କ ରୁ ଥିଲେ ଦେଶ କାମ, ସେଥିରେ ବାପା ହଁ କିମ୍ବା ନାହିଁ କିଛି କହୁନଥିଲେ । ୧୯୩୯ରେ ଡେକାନାଲ ଜେଲରେ ଥିଲାବେଳେ ମା'ଙ୍କୁ ପଠାଉଥିଲେ ଜେଲକୁ ଦେଖି ଆସିବା ପାଇଁ ପୁଅକୁ । ନିଜେ ଯାଉ ନଥିଲେ । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୀରବରେ ନିଜର କାମ କରି ଯାଉଥିଲେ । ସେଇ ପରମ ପୁରୁଷ ଆଜି ନାହାଁନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଆଉ ।

ମା ପୁଅକୁ ବୁଝାଇ ଘରକୁ ନେଲେ । ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଇ ପାଖରେ ବସେଇ ଖୁଆଇଲେ । କହିଲେ ଘରର ସବୁ ଦୁଃଖ ସୁଖ । ମଢ଼ି ପୋଡ଼ି ପରେ ପରେ ଘର ଉପରକୁ ବିପଦ ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ଘର କୋରଖୁ ହେଲା । ଘରର ଯାବତୀୟ ଜିନିଷ ଦରବାର ବୋହିନେଲା.... ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଚାରିବର୍ଷର ଗୋପନବାସ ପରେ ଘରକୁ ଫେରିବାର ସବୁ ସରାମ ମରିଗଲା । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ପରମ ପୂଜନୀୟ ପିତା ନଥିଲେ ଇହଧାମରେ । ଘର କୋରଖୁ ହୋଇ ବେଘର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ସେମାନେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଏକ ପ୍ରକାର ନିର୍ବେଦ । ସଂଗ୍ରାମୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ଜେଲରେ । ନିଷ୍ପତ୍ତିର କରୁଣ କାଳି ତାକୁ ବିବ୍ରତ କରୁଥିଲା ବାରମ୍ବାର ।



ଏଇ ସମୟରେ ପାଇଲେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ନୁମା'ଙ୍କ ପାଖରୁ । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା

ଅନୁଗୋଳ

ତା ୫.୪.୪୭

ସ୍ନେହର ବୈଷ୍ଣବ,

ତୋର ଚିଠି ଦିଖାଣ୍ଡି ପାଇଛି । ଦୁଃଖ ଅନ୍ତଃସଲୀଳା ଫଲ୍‌ଗୁନଦୀ ପରି ଭିତରେ ଭିତରେ ମତେ ଖାଇ ଯାଉଛି । ତାର ପରିଶାମ କଣ ହେବ ମୋର ଦେହ ଉପରେ ବା ମନ ଉପରେ ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ସେ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କଲେ ସେ ବେଶୀ ବଢ଼ିଯିବ, କମିବା ତ ଦୂରର କଥା । ବେଦନା ଯେଉଁଠାରେ ସେଠାରେ ବାରମ୍ବାର ଆଘାତ କରି ଲାଭ କଣ ବା ? ସେ ବେଦନା ବୁଝିବା ତୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହେବ କି ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ବୈଷ୍ଣବ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥାରୁ ଜାଣିବୁ, ଯେଉଁ ପୁଅକୁ ମା ହରାଏ ତା ମା କାହା ପାଟିରେ ଶୁଣିଲେ ମା ମନ ଯାହା ହୁଏ, ତୋ ନାଁ ତି ଅନ୍ୟ କାହାରି ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଲେ ବା ନିଜେ ଉଦ୍ଧାରଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ମନଟି ସେହିପରି ହୁ ହୁ କରି ଉଠେ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଧନ୍ୟ ମଣିଛି ଯେ ତୋତେ ଆଖିରେ ଦେଖି ପାରିଲି ।

ସ୍ନେହାଶୀର୍ବାଦ ନୁହୁ

ମାଳତୀ

ଏଇ ଚିଠି ଭିତରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠିର କିଛି ଅଂଶ ଥିଲା । ସେଇ ଖଣ୍ଡିକ ବୈଷ୍ଣବ ଖୋଲି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ :

xxxxx ମା'ଙ୍କୁ ମୋର ସହିତ ଫରକ କଥା କଣ କହିଲୁ ? ତୋ ସହିତ ମୋର ଫରକ କଥା ମୁଁ ତ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ତୁ ଯେଉଁ ଚାଷୀ ମୂଲିଆର ରାଜ୍ୟ ତାହୁଁ ମୁଁ ତ ଫରାଦୀ ତାହେଁ । ବରଂ ତୋ ଠାରୁ ମୁଁ ଅନେକ ଅଧିକ ବେଶୀ de-classed ହୋଇ ଚିଲି । ବୈଷ୍ଣବରେ, ତୋ ପ୍ରତି ମୋର ସ୍ନେହ କିପରି ଦିନୁ ଦିନ ବଢୁଛି ତୁ କଷ୍ଟନା କରି ଚିହ୍ନିବୁ ନାହିଁ । କାଲି ଡାକରେ ତୋତେ ଚିଠି ଦେବି । ମୁଁ ଆଖିବୁଜି ତୋର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖୁଛି ।

ତୋର ମା'.....

ଚିଠି ଗୁଡ଼ିକ ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ି ବୈଷ୍ଣବ ନିଜକୁ ସେଇ ମହିୟସୀ ମହିଳାଙ୍କ ନିକଟରେ ନୀରବ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଥିଲେ ।

୧୯୪୬-୪୭ ମସିହା ବେଳକୁ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ବଦଳି ଯାଉଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ । ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟ କଠୋର ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ । ମନକୁ ଆସୁଥିଲା ଅନେକ କଥା । ଭବିଷ୍ୟତ କର୍ମପଦ୍ଧତା ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ଏ ସବୁକୁ ବିଚାରକୁ ନେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା ତାଙ୍କ ପାଇଁ ।

୧୯୪୬ ରେ କ୍ୟାବିନେଟ ମିଶନ୍ ଯୋଜନା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏଥିରେ ସମଗ୍ର ଭାରତ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର ବା ସଂଘୀୟ ସରକାର ରହିବ । ତା ଛଡ଼ା ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାରମାନ ରହିବେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ । ସମଗ୍ର ଭାରତ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭା ଗଠିତ ହେବ । ଏହା ସହିତ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ଜାତୀୟ ସରକାର ଗଠନ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।

ଏହାର ପରିଣତି ହେଲା ଭୟଙ୍କର । କ୍ୟାବିନେଟ ମିଶନ ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୁସଲିମ ରାଷ୍ଟ୍ର, ପାକିସ୍ତାନ ଗଠନ ପାଇଁ ସୁପାରିଶ ନ କରିବାରୁ ୧୯୪୬ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୧୬ ତାରିଖଠାରୁ ମହମ୍ମଦ ଅଲି ଜିନ୍ନା ତାଲରେକ୍ ଆବ୍ଦସନ ଦିବସ ପାଳନ କରିବାରୁ ଦେଶସାରା ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ସଂଘର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର ବିଷୟ କୃଷ୍ଣ ଚରମରେ ପହଞ୍ଚି କଲେ । ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ଦୁଇ ତାରିଖ ଦିନ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ସାମ୍ୟବାଦୀ ଓ ସମାଜବାଦୀମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଇଂରେଜ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଭାରତୀୟ ପୁଞ୍ଜିପତିଙ୍କ ହାତକୁ କ୍ଷମତା ଆସିଲା । ସେମାନେ ଏହାକୁ ଭଲରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ଗରିବ ଚାଷୀ ମୂଲିଆର ସାମ୍ୟବାଦୀ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଶସସ୍ତ୍ର ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନେ ପରସ୍ପରର ବିରୋଧୀ ହୋଇଗଲେ ଏଇ କାରଣରୁ ।

ଏହି ବାରୁଣ ସଂକଟବେଳେ ୧୯୪୬ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୯ ତାରିଖ ଦିନ ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନ ତିଆରି ପାଇଁ ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭା (Constituent Assembly) ବସିଲା । ୧୯୪୬ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ଭାରତକୁ ବହୁଲାର୍ଚ୍ଚ ହୋଇ ଆସିଲେ ଲର୍ଡ ମାଉଣ୍ଟବାଟେନ୍ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଂଘର୍ଷ ଓ ରକ୍ତପାତର ଅବସାନ ଲାଗି ଭାରତ ବିଭାଜନ ପାଇଁ ସେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଅଖଣ୍ଡ ଭାରତ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାରତ ଓ ପାକିସ୍ତାନ

ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ହେବ । ତଦନୁଯାୟୀ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଇନ୍ ଅନୁମୋଦନ ଲାଭକଲା ବ୍ରିଟିଶ୍ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ । ଏଥିରୁ ଭାରତ ଓ ପାକିସ୍ତାନ ଦୁଇଟି ସ୍ୱାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ର ହେବା ସହିତ ଛ' ଶହରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଉପରୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଲୋପପାଇଲା । ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନେ ବହୁତଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ଓ ସାର୍ବଭୌମ ରାଜ୍ୟର ନିରକ୍ଷୁଣ ଶାସକ ବନିଗଲେ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଜନତା ଓ ଜନମତ ପ୍ରତି ଭୂକ୍ଷେପ ନକରି ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଶାସକମାନେ ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭବିଷ୍ୟତ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ଅବସରରେ କେବଳ ଦେଶ ବିଭାଜନ ହେଲା ନାହିଁ । ଦେଶର ଜନତା ଓ ଜନମତ ମଧ୍ୟ ବିଭାଜିତ ହୋଇଗଲା । ରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ତରରେ କଂଗ୍ରେସ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ଲଢ଼େଇ ପାଇଁ ପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବାବେଳେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର ଦୃଢ଼ ଲାଗିଗଲା । ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ରାଜ୍ୟର ବିଧାନ ପରିଷଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ହାତରେ ରହିବା ପାଇଁ ଦାବି କରୁଥିଲା ବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଶାସକଙ୍କ ମନୋନୀତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କର ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମରେ ବିଧାନ ପରିଷଦ ଗଠିତ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମତ ଦେଉଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଗୋଷ୍ଠୀର ମତ ଥିଲା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା । ସେମାନେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ବୃହତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା ସହ ମିଶ୍ରଣ ଦାବି କରୁଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଶାସକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ କ୍ଷମତାଭ୍ୟୁତ ହବା ସେମାନେ ଚାହୁଁଥିଲେ । ସୁବାହୁ ସିଂହ, ବ୍ରଜ କିଶୋର ଧଳ ଓ ବୈଷବ ପ୍ରଭୃତି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ସମୂହର ଓଡ଼ିଶା ସହ ମିଶ୍ରଣ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତ ଛାତ୍ର ପରିଷଦର ସଭ୍ୟ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ନାୟକ, ପଦ୍ମଚରଣ ଧଳ ଏବଂ ବସନ୍ତ ମିଶ୍ର ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ଏଇଆ ଦାବି କରୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ (merger) ଆନ୍ଦୋଳନର ଭିତ୍ତିଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ।

ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବୈଷବ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ତା ୭.୧୦.୪୬ ରିଖରେ ପାଇଲେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କଠାରୁ । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଷ୍ଟେଟ୍ ପିପୁଲ୍ସ କନଫରେନ୍ସର ସଂପାଦକ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ସଂଚାଳନ କରୁଥିଲେ । ଚିଠିରେ ଲେଖାଥିଲା:

ପ୍ରାପ୍ତେଷୁ : ଶ୍ରୀ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ  
ସଂଗଠନ ସଂପାଦକ ,  
ଦେଈନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ, ଦେଈନାଳ

ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମ  
ଚାନ୍ଦିନୀ ଚୌକ, କଟକ  
ତା. ୪.୧୦.୪୭

ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ,

ଆପଣ ସମ୍ପ୍ରତି ଦେଇଥିବା ଦେଈନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ସାମିଲ ଦରଖାସ୍ତ୍ର ସଂପର୍କରେ ଲେଖୁଛି ଯେ, ଆପଣ ମତେ ଅନେକଥର ମୌଖିକ ଭାବରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଆପଣ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ମେମ୍ବର ହେଉଛନ୍ତି । ମୋତେ ସେହିକଥା ଲିଖିତ ଭାବରେ ଲେଖି ପଠାନ୍ତୁ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଆମର ବିଧାନ ଆଇନର ତୃତୀୟ ଦଫା ପ୍ରତି ଏବଂ ଉଦୟପୁରରେ ଗୃହୀତ ଏକ ନିୟମ ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଛି । ଏହି ଦୁଇଟି ଅନୁସାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କିମ୍ବା ରାଜିକାଲ ଡେମୋକ୍ରାଟିକ୍ ପାର୍ଟିର କୌଣସି ମେମ୍ବର ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାରତ ଓ ଦେଶୀୟ ପ୍ରଜା ପରିଷଦର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ମୌଖିକ ଅନେକଥର ଆପଣଙ୍କୁ କହୁଥିଲି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲେଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି । ଏହାର ଜବାବ ଶୀଘ୍ର ଉପର ଠିକଣାରେ ଲେଖିବେ ।

ଆପଣଙ୍କର ସେବକ

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ

ସ୍ଥାୟୀ କମିଟି ମେମ୍ବର (A.I.S.P.C)

ଏହି ଚିଠିର ନକଲ ମହେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ସୁବାହୁସିଂହଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖା ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଚିଠିର ଆରପଟେ ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ଏଥିରେ ଲେଖାଥିଲା :

ପ୍ରିୟ ଭାଇ ସାହେବ,

ଏ ବଡ଼ ଅଭୁଆ କଥା । ମୁଁ ସେତିକି କହିଥିଲି ଯେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ମେମ୍ବର ହେଲେ କେହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କୌଣସି କମିଟିରେ ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଜୁନ ମାସର ସମ୍ମିଳନୀରେ ମଧ୍ୟ କହିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବେଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ କିଛି ପ୍ରତିକାର କଲେ ନାହିଁ ।

ତମର ଚିଠି ପାଇଥିଲି । ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଖଣ୍ଡ ଦେଲି । ସେ ମୁକ୍ତବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ କଷ୍ଟେ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ତମକୁ ଲେଖୁଛନ୍ତି । ମୁଁ

ଆଜି କେନ୍ଦୁଝର, ନୟାଗଡ଼, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଓ ମୋ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳି ଗସ୍ତରେ ଯାଉଛି । ୨୧ ତାରିଖରେ ଫେରିବି । ତାପରେ ସମ୍ବଲପୁର ଆଡ଼େ ଯିବି । ସେଠାକୁ ଗଲେ ଅଞ୍ଚଳ କାଉନ୍ସିଲ ଗଠନ କାମରେ ଲାଗିବି । ସମୟ ଅଭାବରୁ ଏତେ ଚିଠି ଲେଖି ପାରୁନାହିଁ ।

ସ୍ନେହର ସାରଙ୍ଗଧର

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଆଗରେ ଦୁଇଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ପ୍ରଥମଟି, ଦଳମତ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ପତାକା ତଳେ ଏକାଠି ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ କ୍ଷମତାବୃତ୍ତ କରିବା । ଏଥିପାଇଁ ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଯେଉଁ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ସେଥିପାଇଁ ପୁରା ସମୟ ଦେଇ କାମ କରିବା । ବିଶେଷ କରି ନୀଳଗିରି ଏବଂ ରଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ କରିବାପାଇଁ ସେ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । କାରଣ ଏଇ ଦୁଇ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିଲା ।

ଦିନେ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଆସିଲା ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ପାଖରୁ । ଲେଖାଥିଲା:  
ବାପା,

ତତେ ଦେଖୁଲି, କିନ୍ତୁ ଆଁଖୁର ଡ଼ିପ୍ପି ହେଲା ନାହିଁ ବା ମନ ବା କାନ ଜୁଡ଼େଇଲା ନାହିଁ । ତଡ଼ି ଦେଲା ଭଲି ଚାଲିଯିବାକୁ କହିଲୁ । ତୁପ୍ କରି ଚାଲି ଆସିଲି । ଦୂରରୁ କେବଳ ଦେଖୁଲି ତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ବାହାରେ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କଣ କହୁଛୁ । ଭାରି ଲୋଭ ହେଉଥିଲା । ପାଖରେ ଯାଇ ତୋ କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣେ । ତୁ ବିରକ୍ତ ହବୁବୋଲି ଗଲି ନାହିଁ । ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଏବଂ ସେ ଇଚ୍ଛା ଆଉ ଲୋଭ ନେଇ ଯାଇଥିଲି ଯେ ତାଳଚେର ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ବସେଇ ଦେଇ ତା ପରେ ଘରକୁ ଆସିବି । କିନ୍ତୁ ତୋର ମନୋଭାବ ଭିନ୍ନ ବୁଝି ଚାଲି ଆସିଲି । କାଲି ଦିନମାନ ଆଁଖୁରୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ଯାଇଛି । ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖି ନିଜେ ତମକି ପଡ଼ିବାକୁ ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ବସି ଦେଖୁଥାଏ । ଲୋକ ଉପରେ ଲୋକ ଯାଉଛନ୍ତି ଆସୁଛନ୍ତି । ସବୁ ଚିହ୍ନା ମଣିଷ ଗୁଡ଼ାକ । କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟି ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ସେ ନୁହଁ । ମୋର ବୈଷ୍ଣବର ତେଜ କାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ । ସେତ ଦୁଇଟି ଗୋଡ଼ ଓ ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ନୁହେଁ- ସେ ଗୋଟିଏ

ଜ୍ଵଳନ୍ତ ଶିଖା । ଉ ! ଟ୍ରେନରୁ ଓହ୍ଲେଇ ପଡ଼ିଲୁ । ଚାଲିଲୁ , କଥା କହିଲୁ ଯେପରି ଜ୍ଵଳନ୍ତ ଶିଖାଟିଏ । ଆଉ କିଛି କାଲି ଦିନମାନ ଆଁଖିରେ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କେବଳ ତୋର ସେହି ରୂପଟି । ଭଲ ଲାଗି ବୁଝି ଆସିଲି । ଭିନ୍ନ ବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନହେଲେ ତୁ ଏପରି ଭାବରେ ମୋତେ କେଉଁ ଚାଲି ଯିବାକୁ କହି ନଥାନ୍ତୁ । ତୁ ଯେଉଁ ବାଟେ ଚାଲୁଥା ନାଁ କାହିଁକି । ତୁ ଜଲୁଥିବୁ । ମୁଁ ଦୂରରୁ ଦେଖୁଥିବି । ମୋର ସେତିକି ଆନନ୍ଦ । ତା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଆଶା ମୋର ନାହିଁ । ତୋତେ କେତେ ଆଶା କରିଥିଲି । କେତେ ରାତି ଚମକି ଚମକି ଉଠିଥିଲି । ତୁ ଲୁଚିକରି ଆସି ଦେଖା ଦେଇ ଯିବୁ ବୋଲି । ସେ ସବୁ ମନେପଡ଼ି ଆଁଖିର ଲୋତକ ଧାରା ଶୁଖୁ ନାହିଁ ।

ମୋର ରାଜନୈତିକ କର୍ମମୟ ଜୀବନରେ ତୁମ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ବରାବର ପାଖରେ ପାଇଲେ ଶେଷ ଜୀବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତୀ ବଳରେ କାମ କରି ଚାଲିଯିବି ବୋଲି ଯାହା ଜାଣିଥିଲି ସେଥିରୁ ତୁ କଣ ସତରେ ପାଖରୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବୁ ?

ବୈଷ୍ଣବ, ବୈଷ୍ଣବ, ବୈଷ୍ଣବ କହି ପାଟି କରି ଡାକିବାକୁ ମନ ହେଉଛି । ଡାକିବି ସତ । କିନ୍ତୁ ସେ ଡାକ ପହଞ୍ଚିବ ନାହିଁ ତୋ ହୃଦୟରେ ।

କାଲି ତାଳଚେର ଟ୍ରେନରେ ଅନୁଗୋଳ ଯିବି । ତୋତେ ୪/୫ ଘଂଟା ଆଁଖି ମନ ଡୁପ୍ସ କରି କେଉଁଦିନ ଦେଖିବି । ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଆଶୀର୍ବାଦ ନରୁ

ମାଳତୀ

ପୁତ୍ର ହରା କପୋତୀ ପରି ବିଳାପ କରିଥିଲେ ମାଳତୀ ଦେବୀ । ବୈଷ୍ଣବ ସେଇ ଦୁଃଖରେ ଗୁମୁରି ଗୁମୁରି କାନ୍ଦୁଥିଲେ । କି ଥିଲା ଏ ସଂପର୍କ ? କି ଥିଲା ଏ ସମ୍ଭାବନା ତାହା ଜାଣିଥିଲେ ମାଳତୀ ଦେବୀ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ । ସ୍ବପ୍ନ, ସ୍ବପ୍ନରେ ରହିଗଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଅନୁଗୋଳ ଆଉ ଯାଇନଥିଲେ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ।

ଏଇ ଚିଠିଟି ମାଳତୀ ଦେବୀ ଲେଖିଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ କଟକ ସ୍ପେସନରେ ଦେଖି ଫେରିଲା ପରେ ପରେ । ମାତ୍ର ବିଳମ୍ବରେ ଚିଠିଟି ହସ୍ତଗତ ହୋଇଥିଲା ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର । ଚିଠିଟି ପଢ଼ି ବୈଷ୍ଣବ ଖୁବ୍ କାନ୍ଦିଥିଲେ ସେ ଦିନ । ଏ ସବୁ ମା ରକ୍ଷା ଦେବୀ ଜାଣି ପାରୁନଥିଲେ । ପୁଅର ବିମର୍ଷ ବଦନ ଦେଖି ସେ ବେଳେ ବେଳେ ନିର୍ବାକ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ପୁଅ ପାଇଁ ଭଲ ବୋହୂଟିଏ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନ ଡାକୁଥିଲା ।



## ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ

ଢେଙ୍କାନାଳରେ ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ :

୧୯୪୭ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ଛଅ ତାରିଖ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ବୈଠକ କୁଆଲୋର ଅଳପୂର୍ଣ୍ଣା ହାଟ ଡୋରାରେ ବସିଥିଲା । ସୁବାହୁ ସିଂହ, ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ, ନରୋତ୍ତମ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ବୈଷବ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସଭାରେ ଦୁଇଟି ବିଷୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ପ୍ରଥମଟି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ବୈଷବଙ୍କର ସ୍ଥିତି । ସଭାପତି ସୁବାହୁ ସିଂହଙ୍କୁ ଚିଠି ଲେଖି ସାରଜାଧର ଦାସ ଜଣାଇଥିଲେ ଯେ ବୈଷବ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ-ହୋଇଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହା ଉପରେ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ବୈଠକରେ ବହୁଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଲୋକମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବୈଷବ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ରହିବେ । ସେ ସଂଗଠନର ଆତ୍ମା । ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କଥା ଚିନ୍ତା କରାଯାଇ ପାରେନା । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହା ଚାହୁଁଥିଲେ ।

ବୈଷବ ଏହାର ଏକ ସମାଧାନ ନିଜେ କରିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ : ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜମାନେ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ତାଲି ଯିବାର ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଗଡ଼ଜାତର ଶାସକ ଏହାର ସୁବିଧା ନେଇ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା ହୋଇଯିବେ । ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ କ୍ଷମତା ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ହାତକୁ ଆସିବା ଦରକାର । ଏଇ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଏକତା ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା । କଂଗ୍ରେସ, ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଅନ୍ତତଃ ଏଇ କଥାରେ ସହମତ ହବା ଦରକାର । ମୁଁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ଥାଏ ଅଥବା ନଥାଏ, ମୋର ଲଢ଼େଇ ରାଜ ସରକାର ବିରୋଧରେ ଜାରି ରହିବ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ରାଜାଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ରାଜ୍ୟରେ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି ମୂଳକ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟରେ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଶାସନର ସ୍ଵରୂପ କଣ ହେବ ସେ ନେଇ ସରଗରମ ଆଲୋଚନା ହେଲା । କିଛି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କର୍ମୀ ରାଜାଙ୍କ ସହାୟତାରେ ହେଉ ଅଥବା ଏକା ଏକା ହେଉ- ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଓ ବିଧାନସଭା ଗଠନ କରି ନିଜ

ହାତରେ କ୍ଷମତା ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରକାରର ବିଚାର ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲାମାତ୍ରେ ଓଡ଼ିଶା ସହ ଏହାର ମିଶ୍ରଣ ସପକ୍ଷରେ ବହୁମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।

ଓଡ଼ିଶା ସହ ଡେକାନାଲ ରାଜ୍ୟର ଆଞ୍ଚଳିକ ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରସ୍ତାବ ପୁଣି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଧଳପୁର ସଭାରେ ତା ୧୫.୧.୪୭ ରିଖ ଦିନ ଅନୁମୋଦନ ଲାଭକଲା । ଏହାର ପ୍ରସ୍ତୁତି ସ୍ୱରୂପ ଏକ ବିଶାଳ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ବାହିନୀ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ସହ ଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମତାମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।

ରାଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ୧୯୪୬ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ବେଳକୁ ପୁଣି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଫେରି ପାଇଥିଲେ । ଡେକାନାଲକୁ ଫେରି ସେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସହ ଆଲୋଚନାର ପଥ ଖୋଲାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବା ପାଇଁ ଚାହୁଁନଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତର ଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ରାଜଦରବାର ହାତରେ ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା ଅବ୍ୟାହତ ରହିଥିଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ କଂଗ୍ରେସ, ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମତଭେଦର ସୁଯୋଗ ନବାକୁ ସେ ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲେ ।

୧୯୪୭ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚମାସ ଶେଷ ବେଳକୁ ଖଡ଼ଗପ୍ରସାଦ ଠାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଏକ ଶିବିର ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ଗୁପ୍ତଚର ମାନେ ଖବର ଦେଲେ ଯେ : ବୈଷବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାର ସାମ୍ୟବାଦୀନେତା ବିଶ୍ୱନାଥ ମୁଖାର୍ଜୀ ପ୍ରମୁଖ ଏଠାରେ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି । ଖଡ଼ଗପ୍ରସାଦରେ ଏପରି ଏକ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ରାଜ ଦରବାରଙ୍କର ଘୋର ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲେ ବୈଷବ । ରାଜ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସ ସାମଗ୍ରୀର ବଂଚନରେ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା, ଚାଷୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜମି ବଂଚନ ଏବଂ ଭୂରାଜସ୍ୱ ଛାଡ଼ି ବିଷୟ ନେଇ ଦାବି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ୧୯୪୭ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ସଂଗୃହୀତ ପିରୁଣି ଜର ରାଜଦରବାର ଗାଁ ମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଦାବି କରାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦରରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ସାରା ଦେଶରେ ପାଳିତ ହେଲା ମହାସମାରୋହରେ । ଡେକାନାଲ ରାଜନବରରେ ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ପାଳିତ ପାଇଁ



ଦେଓଫାନ ଭବଦେବ ସରକାର ସକଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜନବର ତଳେ ଅଶ୍ୱଶାଳା ସାମନାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ରାଜା ଖୁବ୍ ଖୁସିଥିଲେ । କାରଣ ଆଇନତଃ ସେ ରାଜ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧୀଶ୍ୱର । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ।

ରାଜବଂଶର ପ୍ରତୀକ ପଞ୍ଚୁବର୍ଣ୍ଣୀ ମୀନକେତନ ପତାକା ଉଡୁଥିଲା ରାଜନବର ଉପରେ । ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ ହେବ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ପାଇଁ । ରାଜଭ୍ରାତାଗଣ, ଅନୁଗତ ପ୍ରଜା ଓ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଅପେକ୍ଷାରତ । ଆଉ କିଛି ସମୟପରେ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ ହେବ । ସମସ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ।

ତଳେ ଅଶ୍ୱଶାଳା ସମ୍ମୁଖରେ ଜମା ହୋଇଥିବା ଲୋକଭିଡ଼ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କିଏ ଆଗକୁ ବାହାରି ଆସିଲା ଓ ଉଦାର କର୍ଣ୍ଣରେ ବୋଲିବାକୁ ଲାଗିଲା -

ଶେଷ ଯବନିକା ହେଲାଣି ପତନ

ବଦଳି ଯିବ ଏ ଶୋଷକ ଶାସନ

ଶୋଷଣ ନୀତିର ବଡ଼ି ଲିଭିଆସେ

ଜଳାଇଲେ ଦୀପ ଜଳିବ କି ?

ତୁମେ କେତେଜଣ ଜୀବନକୁ ପାଣି

ଛଡ଼େଇ ନଦେଲେ ଚଳିବ କି ?

ସୁରକ୍ଷା କର୍ମୀମାନେ ସହସା ଲୋକତିକୁ ଟେକି ନେଇଗଲେ । ତାକୁ କାରାଗାରରେ ନିକ୍ଷେପ କରାଗଲା ।

ରାଜା ଏପରି ଘଟଣାରେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଦେଓଫାନଙ୍କୁ ଏହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାପାଇଁ ଆଦେଶଦେଲେ । ପରେ ଦେଓଫାନ ଜଣାଇଲେ : ଏହା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର କାମ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ କବଳରୁ ଚରିବ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରିଥିବା ଜଣାଯାଇଛି । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ସାରା ଦେଶରେ ମୁକ୍ତିଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଖଡ଼ଗପ୍ରସାଦରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ସଭା ଏବଂ ଶିବିର ସହିତ ରାଜନବରର ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଅନୁପ୍ରବେଶ - ଏସବୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅପକର୍ମ ବୋଲି ରାଜାଙ୍କର ଧାରଣା ହେଲା । ସେଇ ସମୟରେ ଗୁଜରା ବିଭାଗ ମଧ୍ୟ ରିପୋର୍ଟଦେଇ ଜଣେଇଥିଲା ଯେ କଟକ, ଡେକାନାଲ ସୀମା ଜେନାପୁର ଠାରେ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର

ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଯୋଜନା କରୁଛି । ଏଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରହ ଚାଲିଛି । ଏ ଦିଗରେ ବାଲେଶ୍ଵରର ଗୋହିରାଟିକିରୀ ଏବଂ ଭୁବନେଶ୍ଵର ପାଖ ମେଷାଶାଳ ଗ୍ରାମରେ ମୁକ୍ତିସେନା ମାରଣାସ୍ତ୍ର ତାଲିମ ଶିବିରମାନ ଖୋଲିବାର ଖବର ମିଳୁଥିଲା ।

ରାଜାଙ୍କର କଂଗ୍ରେସ ଉଚ୍ଚ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମାନଙ୍କ ସହ ଯୋଗସୂତ୍ର ଥିଲା । ଗାନ୍ଧି ଓ ପଟେଲଙ୍କ ସହ ସେ ବାରମ୍ବାର ସାକ୍ଷାତ୍ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସହ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସଂପର୍କ ଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଭୟ ନଥିଲା । ଭୟଥିଲା ଜଣେ ନିଆଁଜଳା ମଣିଷ-ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ।

ସେଇ ସମୟରେ ତେଜାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ନୃସିଂହ ଚରଣ କାନୁନ୍‌ଗୋ । ସେ ମହାଶୟ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ପ୍ରଶାସକ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ଦତ୍ତ ଓ ମନମୋହନ ଘୋଷଙ୍କ ପରି ସେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ନଥିଲେ । ଦେଶର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ଯେପରି ତେଜାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ ନକରେ ସେ ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବୃଷ୍ଟି ରଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶାସନ ଅତି କଠାଥିଲା । ରାଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ବାଙ୍କିର ଡମପଡ଼ା ହାଇସ୍କୁଲରୁ ଆଣିଥିଲେ । ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ରାଜ ଅନୁଗତ ଥିଲେ । ହାଇସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ସଚେତନତା ବୃଦ୍ଧି ଯେପରି ନହେବ, ସେମାନେ ଯେପରି ଆନ୍ଦୋଳନ ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବେ ସେ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ।

ଦିନେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ କାନୁନ୍‌ଗୋଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବା ପାଇଁ ଏକତ୍ରିତ ହେଲେ । ଛାତ୍ର ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଶତପଥୀ, ସାରଙ୍ଗଧର ମହାପାତ୍ର, ଅମରାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଘନଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି ଓ କୁମୁଦାନନ୍ଦ ବିହାରୀ ପ୍ରମୁଖ ହାଇସ୍କୁଲରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦିବସ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କଲେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ । ଏଥିରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଚକିତ ହେଲେ । ଏହା ପଛରେ କଟକର ଗଡ଼ଜାତ ଛାତ୍ର ପରିଷଦ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ହାତ ଥିବାର ସେ ଅନୁମାନ କଲେ ।

ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ପିଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜିହେଲେ ନାହିଁ । ଏହାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦେଲେ । ପିଲାମାନେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ନକରି ଚାଲିଗଲେ ।

ପରଦିନ ସକାଳୁ ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦରର ଲାଲ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଉଦୟ ହେଲେ । ସ୍କୁଲ ପିଅନ କାଙ୍ଗାଳି ଦ ଉଡ଼ି ଦ ଉଡ଼ି ଆସି ଜଣାଇଲା ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ :

ସାର୍ ! ପିଲାମାନେ ହାଇସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ଉପରେ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଉଡ଼େଇ ଦେଇଛନ୍ତି କାଲି ରାତିରେ । ଏ କାଣ୍ଡ କଥା ମୁଁ ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଜାଣିଲି ।

କାନୁନ୍‌ଗୋ ମହାଶୟ ବାହାରକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ, ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଫର ଫର ହୋଇ ଉଡୁଛି । କାଙ୍ଗାଳି କହିଲା - ସାର୍, ଏବେ ଓହ୍ଲେଇଦେବି ପତାକାଟା ?

—ନାଁ, କାଙ୍ଗାଳି, ଜାତୀୟ ପତାକାକୁ ଉଡ଼ିବାକୁ ଦିଅ । ଆଜି ଓହ୍ଲେଇବ ନାହିଁ । କାଲି ଅବତରଣ ହବ ପତାକାର । ମୋର ଦୁଃଖ ଯେ, ପିଲାମାନେ ଆଉ ଟିକିଏ ବଡ଼ ସାଇଜର ପତାକା ଉଡ଼ାଇଲେ ନାହିଁ କାହିଁକି । ଆରବର୍ଷକୁ ମୁଁ ଥାଏ ବା ନଥାଏ, ବଡ଼ ପତାକାଟିଏ ଗାଙ୍ଗିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ ।

ଗତ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ନୃସିଂହ କାନୁନ୍‌ଗୋ ମହାଶୟ ପିଲା ମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ରାଜ୍ୟକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖି ପାରିଥିଲେ । ୧୯୩୨ ମସିହା ପରଠାରୁ ହାଇସ୍କୁଲରୁ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଲୋପ ପାଇଥିଲା ନୃସିଂହ କାନୁନ୍‌ଗୋଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରୁ ।

ପିଲାମାନଙ୍କର ସ୍କୁଲରେ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନର ପରଦିନ ସେ ରାଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପକୁ ଦେଖା କରି ସ୍କୁଲ ଦାୟିତ୍ବରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇଥିଲେ । ରାଜା ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକତା ତ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ଗ୍ରାମ ଜଗତସିଂହପୁରକୁ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ । କାରଣ ଏ ଘଟଣାର କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କିଛି ଅଶାନ୍ତ ନୃସିଂହ କାନୁନ୍‌ଗୋଙ୍କ ଅଧିସ ଚାରିପାଖେ ପାଟିକରି ତାଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କର ଚାମଚା ବୋଲି ଗାଳି ଦେଇଥିଲେ । ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଙ୍କର ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ ଘଟଣା ସହ ପୂର୍ବ ଘଟଣାକୁ ଯୋଡ଼ି ସେ ଏଭଳି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ବେଳକୁ ବେଳ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଉଥିଲା । ଅନେକ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ରାଜା ଲୋକ ସମର୍ଥନ ହାସଲ କରିବାପାଇଁ ନିଜର ମନୋନୀତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନେଇ ପ୍ରଜା ସମିତି ନାମକ ଏକ ସଭା ଗଢ଼ିଥିଲେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସହିତ ସାର୍ଥକ ଆଲୋଚନା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଏଥିରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ କରି କ୍ଷମତା ହାତକୁ ନବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଦଶହଜାର ସ୍ବେଚ୍ଛାସେବକ ତାଲିମ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମଢ଼ି ଯେପରି ଅଧିକାର କରାଯାଇଥିଲା ସେଇପରି ଭାବରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଅତୀକ୍ରମ ଭାବରେ

ଗିରଫ କରିବାର ଯୋଜନା ହୋଇଥିଲା । ୧୭ ତାରିଖ ନଭେମ୍ବର ସୁଦ୍ଧା କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରି ବୋଲି ରାଜାଙ୍କୁ ଚରମପତ୍ର ଦିଆ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ନଭେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖରେ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଥିବା କଥା ଲିଖିତ ଆକାରରେ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆହ୍ୱାନ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ମାତ୍ର ତିସେମ୍ବର ମାସ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲଙ୍କ ସେକ୍ରେଟେରୀ ଭି.ପି.ମେନନ୍ ଜରୁରୀ ଚେଲିଗ୍ରାମ ଦେଲେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କୁ- ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ରହୁ ବୋଲି ।

ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ରହିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଏଥିରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନୀଳଗିରି ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ନୀଳଗିରି ମୁକ୍ତିଯୁଦ୍ଧ-

୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରୁ ନୀଳଗିରିରେ କ୍ଷମତାର ଖେଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେ ଦିନର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବେଳକୁ ନୀଳଗିରି ଥାନା ପଡ଼ିଆରେ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ ପାଇଁ ନୀଳଗିରି ରାଜା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ପ୍ରତି ଘର ଆଗରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ । କଦଳୀ ଗଛ । ଶଙ୍ଖ ଝୁଲୁଛି ଧ୍ୱନି ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ତରଫରୁ କୈଳାଶଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଅନୁଗତ ପ୍ରଜାପରିଷଦ ତରଫରୁ ରାଜା ପତାକାର ତୋର ଯେତେ ଟାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ପତାକା ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । ଲୋକେ ତାଳିମାରି ହସିଲେ । ରାଜା ରାଗିଗଲେ ।

ରାଜା ତାଙ୍କର ରାଜଭକ୍ତ ଓ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷକରି ଆଦିବାସୀ ମୁଖ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ପଠାଇଲେ । ଅଣଆଦିବାସୀଙ୍କ ସହ ଲଢ଼େଇ କରିବା ପାଇଁ । ଆଦିବାସୀ ସର୍ଦ୍ଦାର ସାହିଆ ସିଂହଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ରାଜାଙ୍କର ଲୋକେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଘରବାଡ଼ି ଓ ବିଲରେ ନିଆଁ ଲଗେଇ ଦେଲେ । ଜମିର ଫସଲ କାଟିନେଲେ । ହାତରେ ଖଣ୍ଡା, ଫାର୍ଗୀ, ଡେଂଟା ଓ ଲାଠି ଧରି ମୁଣ୍ଡରେ ସିନ୍ଦୂର କଳି ମାରି, ଗଛ ତାଳ ଅଂଗରେ ଖୋସି କିଳି କିଳା ନାଦ କରି ଗାଁକୁ ଗାଁ ବୁଲିଲେ ଓ ଆଡ଼କରାଜ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।

ନୀଳଗିରି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । ରଜାଙ୍କର ଚକ୍ରାନ୍ତକୁ ପକ୍ଷ କରିବା ପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗୋଟିଏ ମୁକ୍ତି ସେନାବାହିନୀ ଗଠନ କରିଥିଲା ।

୧୯୪୭ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ନୀଳଗିରି ମୁକ୍ତି ବାହିନୀରେ ଯୋଗଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷା ଶିବିର ଚାଲିଲା କିଛି ଦିନ । ସେଥିରେ ତ୍ରିଲୁ, ଲାଠି ଚାଳନା, ବନ୍ଧୁକ ଚାଳନା ଓ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ କବ୍‌ଚେଲ ବୋମା ନିକ୍ଷେପର କୌଶଳ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମୁକ୍ତି ବାହିନୀର ସୈନିକମାନେ କାନ୍ଧରେ ଲାଠି ରଖି ନୀଳଗିରି ବଜାରରେ ମାର୍ଜିଙ୍ଗ୍ କଲାବେଳେ ଜାତୀୟତାବୋଧକ ସଂଗୀତ ବୋଲୁଥିଲେ । ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ମାଦନା ଓ ରୋମାଞ୍ଚ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ରାଜନବର ପାଖ ହେଲାରୁ କମାଣ୍ଡର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଠାରୁ ଗୁଳି ଚଳାଇବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇବାମାତ୍ରେ ଲାଠିକୁ କାନ୍ଧରେ ରଖି ଗୁଳି ଚଳେଇବାର ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ ମୁକ୍ତି ଯୋଦ୍ଧାମାନେ । ଏଥିରେ ରାଜା ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ତୀନରେ ତ୍ୟାଙ୍ଗ-କାଇ-ସେକଙ୍କର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସରକାରକୁ ହଟାଇବାପାଇଁ ମାଓ-ସେ-ତୁଙ୍ଗଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା । ସେଇ ଢାଞ୍ଚାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଭାରତରେ ଗୋଟିଏ ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ନୀଳଗିରିରେ ସେଇ ବୃହତ୍ତର ନାଟକର ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ ଅଭିନୀତ ହେଲା ।

ନୀଳଗିରି ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଲା । ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପଟିଆର ମେଣ୍ଟାଶାଳ ଗ୍ରାମରେ କଟକ, ପୁରୀ, ଗଞ୍ଜାମ, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଢେଙ୍କାନାଳର ବହୁ ବଢ଼ା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ମାନଙ୍କୁ ଲଢୁଆ ସୈନିକ ହେବା ପାଇଁ ତାଲିମ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ସେହି ଶିବିରରେ ଥିଲେ । ଏହା ୧୯୪୭ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସର କଥା ।

ପନ୍ଦର ଦିନ ଏଇ ଶିବିର ଚାଲିଲା ପରେ ପୁଣି ନୀଳଗିରିରୁ ତାଙ୍କର ଆସିଲା । ମେଣ୍ଟାଶାଳ ଶିବିରରୁ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ନନ୍ଦ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ହରିହର ଦାସ, ଗୋପୀନାଥ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ବେଣୁଗୋପାଳ ରାଓ, ଈଶ୍ୱର ଦାସ, ସନ୍ଧ୍ୟା କାଦିର୍ ଓ ଦିଗମ୍ବର ହରିଚନ୍ଦନ ପ୍ରଭୃତି ଆଠଜଣ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ନୀଳଗିରି ଯାତ୍ରା କଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଥିଲେ କମାଣ୍ଡର । ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଚାଳନା ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ।

୧୯୪୭ର ନଭେମ୍ବର ଦୁଇ ତାରିଖରେ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚିଲେ ନୀଳଗିରିର କଦମ ସାହିରେ । ବନମାଳି ଦାସଙ୍କ ଘରେ । ସେଠାରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ନଭେମ୍ବର ଚାରି ତାରିଖରେ ସାଦିଆ ସିଂହ ଓ ତାର ସହଯୋଗୀ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ଅଣଆଦିବାସୀ ଗ୍ରାମ କଂଟାବଣିଆରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବାପାଇଁ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଢୋଲ ଓ ଡେମ୍ଫୀ ନାଗରା ବଜେଇ କୁହାଟ ମାରି ନାଚୁଥିଲେ । ମିଳିତ କଣ୍ଠରେ ମହାଉଲ୍ଲାସରେ ବୋଲୁଥିଲେ :

ମାରିବୁ ମାରିବୁ ମାରିବୁ ...

ପେଟ ଚିରି ତୁମ ଅନ୍ତ ବୁକୁଳାକୁ

ଛାତିରେ ପଇତା କରିବୁ ... କରିବୁ ... କରିବୁ ।

ବୈଷବ ଆଠକଣ ମୁକ୍ତ ସୈନିକଙ୍କୁ ଧରି ବନ୍ଧୁକ ଓ କବ୍‌ଚେଲ ବୋମା ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । କମାଣ୍ଡର ବୈଷବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ସମସ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାର ସଂକେତ ଭାବେ ବନ୍ଧୁକକୁ ବୈଷବ ଯେତେ ତେଜାକଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ଗୁଳି ଫୁଟିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ପଛକୁ ହଟି ଆସିଲେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗରୁ ଅବସର ନେଇଥିବା ସାମରିକ ଅଫିସର ବିପୁଳ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଆଉ ଏକ ବିଶାଳ ମୁକ୍ତିସେନା ବାହିନୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ନୀଳଗିରିରେ ।

ଏତିକିବେଳେ ଜିପ୍ ଚଢ଼ି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ । ସେ ସାଙ୍ଗରେ କେତେକ୍ଷଣ ବନ୍ଧୁକ ନେଇଥିଲେ । ସେ ସବୁକୁ ବିପୁଳ ଚୌଧୁରୀକୁ ଦେଇ କହିଲେ- ଆଦିବାସୀମାନେ ନିରୀହ, ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ, ସେମାନେ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ଲଢୁନାହାଁନ୍ତି । ତେଣୁ ଧନକୀବନ ବେଶୀ ନଷ୍ଟ କରିବ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅସଦାଚରଣ ହେବ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଏବଂ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦାତ ଆସିବ ନାହିଁ ।

ମୁକ୍ତିସେନା ଚାଲିଲା । ସାଙ୍ଗରେ ମାଳତୀ ଦେବୀ । ଜିପ୍ ଉପରେ । ପଛରେ ଶହ ଶହ ଲୋକ । ଉପରଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମ ପାଖରେ ସଂଘର୍ଷ ହେଲା । ଗୁଳି ବିନିମୟ ହେଲା ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ । ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳିରେ ଗାଁ ଚୌକିଦାର ଚଳିପଡ଼ିଲା । ଭଡ଼ାଟିଆ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ପଛଦୁଆ ଦେଲେ । ମୁକ୍ତି ସେନାର ବିଜୟ ହେଲା । ସଂଘର୍ଷରେ ବହୁ ଲୋକ ଆହତ ହୋଇ ବାଲେଶ୍ୱର ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଗଲେ ।

୧୯୪୭ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୧୪ ତାରିଖରେ ଓଡ଼ିଶା ସାମରିକ ବାହିନୀ ନୀଳଗିରି ଅଧିକାର କଲେ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ଏ ରକ୍ତାକ୍ତ ସଂଘର୍ଷ ଏତାଇବା ପାଇଁ ବାଲେଶ୍ୱର କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଫିସରୁ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଗରୁ ଖବର ପଠାଇ ସାରିଥିଲେ ।

ନୀଳଗିରି ରାଜ୍ୟର ଭାରତସହ ମିଶ୍ରଣ ହେଲା । ନୀଳଗିରି ରାଜା ମିଶ୍ରଣ ଚୁକ୍ତିରେ ଦସ୍ତଖତ କଲେ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନୀଳଗିରିରୁ ଆରମ୍ଭ । ଏହା ପଛରେ ମୁକ୍ତି ବାହିନୀର ଅବଦାନ ଓ ଏହାର ଅନ୍ୟତମ କମାଣ୍ଡର ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଅବଦାନ ଥିଲା । ଯଥେଷ୍ଟ । ନୀଳଗିରି ରାଜା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ । ସାମନ୍ତବାଦର ବିଲୋପ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନୀଳଗିରିରେ ମୁକ୍ତି ବାହିନୀର ଆତ୍ମତ୍ୟାଗରୁ ଜାତ ହେଲା ।



## ସ୍ଵରାଜ୍ୟରେ କାରାବାସ

ଭାରତ ସ୍ଵାଧୀନ ହେଲା । ଦେଶର ଛ ଶହରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵାଧୀନ ଓ ସାର୍ବଭୌମ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ରହିପାରିବେ ଅଥବା ଭାରତ ପାକିସ୍ତାନ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ସହିତ ମିଶିଯାଇ ପାରିବେ- ଏପରି ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରତ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆଇନରେ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ପୂର୍ବ ଭାରତର ରାଜାମାନେ ଇଷ୍ଟ୍ ସେଟ୍ ସ୍ଵ ଇଉନିଅନ ନାମକ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର ସଂଘ ଗଢ଼ିଲେ ୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ଏକ ତାରିଖରେ ।

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରାଥମିକ ଭାବରେ ମତଭେଦ ଥିଲା । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଶାସନିକ ଢାଞ୍ଚା କଣ ହେବ ସେ ନେଇ ସହମତି ହୋଇ ପାରିନଥିଲା । ମାତ୍ର ପରେ କଂଗ୍ରେସ ,ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଏକମତ ହେଲେ ଯେ କ୍ଷମତା ରାଜାଙ୍କ ହାତରୁ ଯେ କୌଣସି ମତେ ଛଡ଼େଇ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ରାଜଦରବାର ସହିତ ଆପୋଷ ଆଲୋଚନା ସଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଜେନାପୁରଠାରେ ସ୍ଵାଧୀନ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରୁଛି ବୋଲି ପ୍ରବଳ ଜନରବ ହେଲା । ବୈଷବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏଥିପାଇଁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସଂଗ୍ରହ କରି ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବାର ଖବର ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।

ରାଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ଭେଟିଲେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ । ତାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଭେଟିଲେ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଓ ତାଙ୍କ ସଚିବ ଭି.ପି.ମେନନଙ୍କୁ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସ୍ଵରାଷ୍ଟ୍ର ବିଭାଗରୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଆସିଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଵଗିତ ରଖିବାକୁ ।

ତେଜାନାଳ ରାଜା ଏ ଭିତରେ ଜନମତ ନିଜ ଚରମକୁ ନେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ହରିଜନମାନଙ୍କର ସଭା କଲେ ଖେଳପଡ଼ିଆରେ । ମୁକ୍ତିଆର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଜାମଙ୍ଗଳ ସମିତିର ସଭାପତି କରାଗଲା । ଏହି ସମିତି ରାଜାଙ୍କର ଅନୁଗତ ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ରଜ୍ଜାଙ୍କୁ ଆଶ୍ଵାସନା ଦେଇ କହିଲେ-ହଜୁର, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ତାକତ କେତେ ତାହା ଆମକୁ



ଜଣା । ଅସଲ ଲଢ଼େଇ କଲାବାଲା ତ ବାହାରେ ବୁଲୁଛି । ଆଉ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସାହସ କେତେ ! ପହଳି ମେଲିଦେଲେ ସେ :

ବାଇଆ ରାଜ, ମାଇ ବଉଜ  
ପୁନିଆଁ ଶୁଣୀ, ବଗି କାଣ୍ଡି  
ଶିରିଆ ଦଣ୍ଡା, ମହିଆ ହୁଣ୍ଡା  
ହରିଆ ମୂଷା, କୁରୁତି ଚଷା  
ଏମାନେ ଗଢ଼ିବେ ପ୍ରଜାମୁଣ୍ଡୁଳି !!

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ ଇତିତତ୍ତ୍ୱ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝାଇ ପୁଣି କହିଲେ—ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏକା ମାଧୁଆ ବାଇଶି ପଲ । ସେତ ରାଜ୍ୟବାହାରେ ଲୁଚି ଲୁଚି ବୁଲୁଛି । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ସେ ନାହିଁ । ତାକୁ ବାହାର କରି ଦେଇଚଢ଼ି । ଆଉ ଏ ପାଗଳା ରାଜ ଦାସ, ମାଇତିଆ ବ୍ରଜ ଧଳ, ଶୁଣୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାପାତ୍ର, ଦଣ୍ଡା ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାଉତ, ହୁଣ୍ଡା ମହେଶଚନ୍ଦ୍ର ସୁବାହୁ ସିଂହ, କୁଟିଆ ମୂଷା— ଏଘର ମାଉସୀ ସେ ଘର ପିଉସୀ ହବା ହରମୋହନ ଓ ଚଷା କୁଡ଼ିବାସ ପ୍ରଧାନ କଣ କରିବେ ? ଗାଏଁ ଗାଏଁ ଏ ଢଗ ଢମାଳି !

ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାନଙ୍କଠାରୁ ସମର୍ଥନ ପାଇଲା ପରେ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ କିଛି କିଛି ଘର ଢିଅ ପାଇଁ ଜାଗା ଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଗଲା । ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ଏଣିକି ଉଠିଗଲା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଗୋଟିଏ ହରିଜନ ପିଲା ଯାଉଁଲି ପୋଖରୀ ମଠରେ ରାଜାଙ୍କର ଖର୍ଚ୍ଚରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଛି ବୋଲି ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦିଆଗଲା ।

ତାପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ହରିଜନମାନେ ମହାଉଲ୍ଲାସରେ ସ୍ନୋଗାନ ଦେଲେ :

ରାଜାପ୍ରଜା ଏକ ହୁଅ... ଏକ ହୁଅ...  
ଦଲାଲକୁ ହଲାଲ କର... ହଲାଲ କର... ।  
ପ୍ରଜା ସମିତି ଜିନ୍ଦାବାଦ..., ଜିନ୍ଦାବାଦ...  
ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ମୁର୍ଦ୍ଦାବାଦ..., ମୁର୍ଦ୍ଦାବାଦ... ।

ପରେ ପରେ ତାନ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନୀ ଛକରେ ବସିଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଭା । ଏଥିରେ କଂଗ୍ରେସ, ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସବୁ ମତଭେଦ ଦୂର କରି ସେମାନେ ଏକ ହୋଇଥିଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ପରମାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର, ରାଜକିଶୋର ମହାପାତ୍ର, ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର, ସାରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର ଓ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ

ପ୍ରଭୃତି ଠିଆ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୋଲିଲେ ଆହ୍ଵାନ ସଂଗୀତ :

ତୁମେ ଆମକୁ ଭାବିଛ ବୋକା ବୋଲି

ତୁମ ବେକରେ ପଡ଼ିଛି ମାଲା ଝୁଲି ।

ପେଣିଆ ପିଠିରେ ବାଜା ବଜାଉଛ

ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ସରପୁଲି ।

ଦଳିତ ଶୋଷିତ ଚାଲ ଚାଲ

ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଚାଲ

ପଦାଘାତେ ଚିର ମାୟାଜାଲ

ଘଉଡ଼ାଇ ଦିଅ କ୍ଷମତା ଦଳାଲ

ଛଳନା ଚାମସା ପାଦେ ଦଳି

ତୁମେ ଆମକୁ ଭାବିଛ ବୋକା ବୋଲି

ଆଖି ବୁଜି ବୁଜି କ୍ଷୀର ପିଉଅଛ

ବେକରେ ପକାଇ ମାଲାଝୁଲି ।

ଏହି ସଂଗୀତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ମହା ଉଲ୍ଲାସ ସୃଷ୍ଟିକଲା । ରାଜାଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାପାଇଁ ନଭେମ୍ବର ତେଜଶି ତାରିଖ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଗଲା । ମିଳିତ ଗଡ଼ଜାତ ପୋଲିସ ବାହିନୀକୁ ଡେକାନାଲରୁ ଉଠାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଦାବି ଉପସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ଦରବାର ଓ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷମତା ଲଢ଼େଇ କ୍ରମଶଃ ଚରମ ସୀମାକୁ ଗଢି କରୁଥିଲା । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ଡିସେମ୍ବର ସାତ ତାରିଖ ଦିନ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି କ୍ଷମତା ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ । ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଵଗିତ ରଖିବା ପାଇଁ ଭି.ପି.ମେନନଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ବିକ୍ରତ କଲା ।

ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜରୁରୀ ବୈଠକ ବସିଲା ୧୯୪୭ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ଛଅ ତାରିଖରେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଭାପତି ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଵଗିତ ରଖିବା ପାଇଁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ପାଖରୁ ଆସିଥିବା ଚେଲିଗ୍ରାମ କଥା ଜଣାଇଲେ ସଭାରେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କହିଲେ— ପଟେଲ ପରା କହିଛନ୍ତି ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ମାମଲା ରାଜ୍ୟର ଶାସକ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁଟିବ ! ସେ ପୁଣି ଏଥିରେ ମୁଣ୍ଡ

ପୁରେଇବାର କାରଣ କଣ ? ରାଜା ଅତ୍ୟାଚାର କଲାବେଳେ ପଟେଲ କୋଉଠି ଥିଲେ ? ଆମେ ପଟେଲ ପଟେଲ କେହି ଜାଣୁନା । ମୁଁ ଶୁଣୁଚି, ପଟେଲ କହିଛନ୍ତି— ଚୋରଠାରୁ କ୍ଷମତା ଆଣି ତାକୁ ମାନଙ୍କ ହାତରେ ମୁଁ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ତା ହେଲେ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଚୋର ଆଉ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ତାକୁ ? ରାଜାମାନଙ୍କ ସହ ଭିତରେ ଭିତରେ କଣ ଗୋଟେ ସଲାସୁତୁରା ଚାଲିଛି ।

ବହୁ ଆଲୋଚନା ଓ ପ୍ରତି ଆଲୋଚନା ପରେ ସଭାରେ କିଛି ସ୍ଥିର ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେତିକି ବେଳେ ଗତିକୃଷ୍ଣ ଭଞ୍ଜ ଠିଆହୋଇ କହିଲେ ବିଚରା ହୁସେନ ମରିଯିବାର ଗନ୍ତ । ରାଜ୍ୟ ସାରା ହୁରି ପଡ଼ିଲା ହୁସେନ ବିଚରା ମରିଗଲା । ଅଥଚ ହୁସେନ ବିଚରା କିଏ ସେ କଥା କେବଳ ହୁସେନ ଗଧୁର ମାଲିକ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ଜାଣିନଥିଲେ । ସେହିପରି ଟେଲିଗ୍ରାମ କଣ, କାହିଁକି ଆସିବି ତାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କଣ, କେହି ଜାଣି ପାରୁନଥିଲେ । ଟେଲିଗ୍ରାମ ପାଇଁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସଭା ଭାଙ୍ଗିଲା ।

ଡିସେମ୍ବର ୧୪/୧୫ ତାରିଖରେ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲ ଓ ତାଙ୍କ ସେକ୍ରେଟରୀ ଭି.ପି. ମେନନଙ୍କ ସହ କଟକରେ ଓଡ଼ିଶାର କ,ଖ,ଗ ଶ୍ରେଣୀର ସମସ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ସେହିଦିନ ଅପରାହ୍ନ ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଶାସକ ସେମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟକୁ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ସହ ମିଶାଇ ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ୧୯୪୮ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ପହିଲା ତାରିଖରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସବୁ ରାଜ୍ୟର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ସହ ମିଶ୍ରଣ ହୋଇଗଲା । ଦୀର୍ଘ ଦିନର ପରାଧୀନତା ପରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆସିଲା ।

୧୯୪୮ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗିରଫ ହୋଇ କାରାରୁଦ୍ଧ ହେଲେ । ୨୯.୩.୪୮ ମସିହାଠାରୁ ୨୯.୧୨.୫୧ ମସିହା ଯାଏଁ ଦୀର୍ଘ ତିନିବର୍ଷ ନଅମାସ କାଳ କଟକ ଜେଲରେ ତାଙ୍କୁ ରହିବାକୁ ହେଲା ।

୧୯୪୬ ମସିହା ନିର୍ବାଚନ ବେଳକୁ କଂଗ୍ରେସରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରଭାବ ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ କଂଗ୍ରେସର ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀର ନେତା ଭାବେ ସମସ୍ତ ପଦପଦବୀରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମତା ବଳୟର ବାହାରେ । କଂଗ୍ରେସ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ଗ୍ରୁପ୍‌ର ନେତା ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଅତୀତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଜର ଆନୁଗତ୍ୟ ଘୋଷଣା କରି ପରେ ମହତାବଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରି

ମଣ୍ଡଳରେ ରାଜସ୍ବମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ମିଶ୍ରଣ ନୀଳଗିରିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପରେ ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ମିଶାଇ ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଏଥିରେ ମହତାବଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ବିଚକ୍ଷଣତା ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଖୁବ ଲୋକପ୍ରିୟ ନେତା ସେ ସମୟର । ପରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନେହେରୁ ମହତାବଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳକୁ କ୍ୟାବିନେଟ ମନ୍ତ୍ରୀ କରି ନେଇଗଲେ ୧୯୫୦ ମସିହାରେ । ୧୯୫୦ରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ହେଲେ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ।

ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ସ୍ବଭାବତଃ ବିପ୍ଳବୀ ଏବଂ ଦେଶସେବୀ । ରାଜନୀତିର କୃତ କପଟ ତାଙ୍କୁ ସ୍ବର୍ଗ କରିନଥିଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଗାଦିରେ ବସି ସେ ସାଂଘାତିକ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ତାହୁଁ ନିଥିଲେ ନବ ବାବୁଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ବ । ସେ କହୁଥିଲେ— ନବ ବାବୁ ଯଦି ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଉଥାନ୍ତି, ଏହା ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ଏପରିକି ସେ ଯଦି ପୁଣି ବିବାହ କରନ୍ତି ସେଥିରେ ମୋର ଆପତ୍ତି କରିବାର ନାହିଁ ।

ଏହି ସମୟରେ ଭାରତର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ କଂଗ୍ରେସକୁ ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ରାଜାରାଜୁଡ଼ା ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରତିନିଧି ଭାବେ ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ । ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ପରେ ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଭରା ଦେବା, ସେମାନଙ୍କର ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେବା ଆଦି ଘଟଣା ଓ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ବାଜ୍ୟାସ୍ତ୍ର ନ ହେବା କଥା ଏଭଳି ଅଭିଯୋଗର ଭିତ୍ତିଥିଲା । ସ୍ବାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ ଦେଶର ଶ୍ରମିକ, କୃଷକ, ତାଷୀ, ମଜଦୁର ମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସରକାର ଆଣିବା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଯୋଜନା ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା ରଣଦିବେଙ୍କ ଥିଓରୀ ଅନୁସାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ସଶସ୍ତ୍ର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ସାମରିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ଜମିଦାର ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ମହାଜନ ମାନଙ୍କର ଶୋଷଣ ଜାଲରୁ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ସଂକଳ୍ପ କରିଥିଲେ । ତାଷୀ ମୂଲିଆ ଏକ ହୁଅ, ଜମିଦାରୀ ଲୋପ ହେଉ.... ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଲୋଗାନକୁ ସାକାର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ ନିଜ ନିଜକୁ ।

ବୈଷ୍ଟବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏଇ ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରିସାରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘକାଳ ଅଟକ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖାଯାଇଥିଲା । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି

ନଅଟି ଅଟକ ବନ୍ଦୀ ଆଦେଶ ପତ୍ର ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଜାରୀ କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରତି ଅଟକବନ୍ଦୀର କାରଣ ସଂପର୍କରେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ର ଦିଆଯାଉଥିଲା । ତାର ଉତ୍ତର ଚାହିଁଲେ ସେ ଦେଇପାରିବେ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ କୁହାଯାଇଥିଲା । କଟକ ଜେଲରେ ଥାଇ ଏଇ କାରଜପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ବେଳେବେଳେ ସେ ତାର ଉତ୍ତର ଦେଉଥିଲେ ।

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ନିଜେ ଘରୋଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିବାବେଳେ ଏ ସବୁ ଘଟୁଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ କଟକ ଜେଲରେ ଅଟକ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଘରୋଇ ବିଭାଗର ୨୯.୧୦.୪୮ ତାରିଖର ୩୭୮୬ ନମ୍ବର କାରଣ-ପତ୍ରଟିର କିଛି ଅଂଶ ଉଦ୍ଧାର କଲେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ବିରୋଧରେ ହୋଇଥିବା ଅଭିଯୋଗର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା :

—୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ତୁମେ ଗୋଟିଏ ପୋଲିସ୍ ଥାନା ଟ୍ରେଜେରୀ ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବକ ଦଖଲ କରି ଗିରଫକୁ ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଫେରାର ହୋଇ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲ ।

—ତୁମେ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମୁକ୍ତିସେନା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵେଚ୍ଛାସେବକ ଦଳ ଗଢ଼ି ସେମାନଙ୍କୁ ଗରିଲା ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳରେ ଡ୍ରଲ୍, ଲାଠି ଚାଳନା ଇତ୍ୟାଦି ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲ ।

—ତୁମେ ୧୯୪୮ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସରେ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଶାନ୍ତିସେନା ନାମରେ ଆଉ ଏକ ସଂଗଠନ ଗଢ଼ି ହିଂସାତ୍ମକ ଉପାୟରେ ଭଙ୍ଗାରୁଜା କାମ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଡ୍ରଲ୍, ପ୍ୟାରେଡ୍, ଲାଠି ଚାଳନା ଆଦି ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲ ।

—୧୯୪୭ ରେ ତୁମେ ନାନାପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ ହାତ ହତିଆର ସଂଗ୍ରହ କରି ଗୋଟିଏ ସଶସ୍ତ୍ର ହିଂସାତ୍ମକ ସଂଗଠନରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ନୀଳଗିରି ଉପର ଡିହା ଗ୍ରାମରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲ । ଯାହା ଫଳରେ ଜଣେ ଚୌକିଦାରର ପ୍ରାଣ ହାନି ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଗାଁ ମଧ୍ୟ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିଲା ।

—ଗଡ଼ଜାତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ ମିଶ୍ରଣବେଳେ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ରହୁଥିବା ପୂର୍ବ ଗଡ଼ଜାତ ଇଉନିଅନର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଫୋର୍ସ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ତୁମର ସ୍ଵେଚ୍ଛାସେବକ ମାନଙ୍କୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରି ଦିଅନ୍ତି ସେ ଦିଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲ ।

—ତୁମେ ତା ୨୨-୩-୪୮ ଠାରୁ ତା ୨୮-୩-୪୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡିଗିରିଆ, ବଡ଼ାୟା, ନରସିଂହପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ବୁଲି ବୁଲି ଜୋର ଯାର ମୁଲକ ତାର ନୀତିରେ ପର ଜମି ଜବରଦସ୍ତ ଦଖଲ କରିବା ଲାଗି ଉତ୍ସାହ ଥିଲା । ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାର ବିରୋଧରେ ନିୟମ ଭାଙ୍ଗି କାମ କରିବାକୁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା ।

ତେଣୁ ଉପରୋକ୍ତ ଉଚ୍ଚାରୁଜା ମୁଲକ କାମରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ତୁମକୁ ଅଟକ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଅଛି ।

ସ୍ୱାକ୍ଷର

ଅତିରିକ୍ତ ସଚିବ

- ଓଡ଼ିଶା ସରକାର

ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ୧୯୪୮ ମସିହା ନିରାପତ୍ତା ଆଇନର ଧାରା ଦ୍ୱାରା ଉପଧାରା ଏକ ଅନୁସାରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଅଟକବନ୍ଦୀ କରି କଟକ ଜେଲରେ ରଖାଯାଇଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ କାରଣପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଜରିଆରେ ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଉଥିଲେ । ଏକ କଲମ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିଲା ସରକାର ଓ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ । ସେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ଲେଖୁଥିଲେ ଆତ୍ମପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରି ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଦର୍ଶନ ଓ ସଂଗ୍ରାମୀୟ ଜୀବନର ଝଲକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେହି ଉତ୍ତର ଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କୈଫିୟତ ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ତଥା ସମାଜସେବୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସଂକ୍ରୂତିତ ଓ ମନୋମୁଖୀ ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ ତାର ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିବାଦ ଥିଲା ସେଥିରେ ।

ଉପରୋକ୍ତ କାରଣ ଦର୍ଶାଅ ପତ୍ରର ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ଲେଖୁଥିଲେ :

ମହାଶୟ,

ମତେ କାରଣ ଦର୍ଶାଅ ପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିବାରୁ ଆପଣଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ମତେ ଯେଉଁ ଅଟକ ଆଦେଶ ହୋଇଛି ତାର ନୈତିକତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏଠି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଉଛି । ଯେଉଁମାନେ ମୋ ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ ବାଢ଼ିଛନ୍ତି ସେଇମାନେ ମୋର ଉତ୍ତରର ବିଚାର କରନ୍ତା । ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ନିରପେକ୍ଷ ନ୍ୟାୟ ଆଶା କରିବା ନିର୍ବୋଧତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଅଟକ ଆଦେଶର ଅଭିଯୋଗ ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିଲେ

ମନେ ହେବଯେ ଏ ଅଭିଯୋଗର ପ୍ରଣେତାମାନେ ସ୍ଵାଧୀନ ଦେଶର ଲୋକପରି ମନେ ହେଉନାହାନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ବୋଲରେ ଏଭଳି ଅଭିଯୋଗ କଲାପରି ମୋର ମନେ ହେଉଛି ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ ୧୯୪୨ ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଲବର ଘଟଣାକୁ ସ୍ମରଣ କରି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଆଖିରୁ ଗୌରବାଶ୍ରୁ ଗଳିପଡ଼େ ସେଇମାନେ ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମୋର ଭୂମିକାକୁ ନା ପସନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି । ମୋର ଦେଶ ପ୍ରେମକୁ ମୋ ବିରୋଧରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଛି । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ପାଗଳ ହୋଇଯିବା ପରି ମତେ ଲାଗୁଛି । ବିନାଶ କାଳେ ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି ।

୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମୁଁ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଗୋଟିଏ ଥାନା ଓ ଟ୍ରେଜେରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲି ବୋଲି ଆପଣଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ । ଏହାପରେ ଗିରଫକୁ ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ଥିଲି । ଏଇ ଘଟଣାଟିର ଐତିହାସିକ ମହତ୍ତ୍ଵ ଓ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ କାହା ବିରୋଧରେ ହୋଇଥିଲା ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି କି ? ସେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସକ ଏବେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ବନ୍ଧୁ ହୋଇଛନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ । ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ିଥିବା ମୋର ଦେଶପ୍ରେମ ଓ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଆଣି ଆପଣଙ୍କର ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ରରେ ଥୋଇ ନଥାନ୍ତେ ? ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂଗ୍ରାମୀ ବୀରମାନଙ୍କର ଛିତିକୁ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ସାଇତି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲାବେଳେ ସେଇ ଅପରାଧରେ ମତେ ଅଟକବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କରୁଣତା ଛଡ଼ା ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ ?

**ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଭିଯୋଗ**—୧୯୪୭ ରେ ମୋର ଶାନ୍ତିସେନା ଗଢ଼ିବା ଅପରାଧ !

ଏଇ ଅଭିଯୋଗକୁ ସରକାର କୋଉ ଗୁରୁତ୍ଵ ସ୍ଵତ୍ଵରୁ ପାଇଲେ ମୁଁ ଜାଣେନା । ମାତ୍ର ମୋର ମନେ ହୁଏ, ବିଲାତି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଠାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଶାସନ ଭାର ନେବା ଦିନଠାରୁ ଏହି ଗୁରୁତ୍ଵା ବିଭାଗ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ପବିତ୍ର ଜଳରେ ବୁଡ଼ ପାରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନଥିଲା ଘଟଣାକୁ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ମୋ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଶାନ୍ତିସେନା ଗଢ଼େଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ବଡ଼ାୟା, ତିଗିରିଆ ଓ ନରସିଂହପୁରରେ ନ ହୋଇଥିବା ସତ୍ତାମାନଙ୍କରେ ମୋ ପାଟିରେ ଅନେକ ବିକୃତା ଖୁଦି ଦେଇ ପାରିଛନ୍ତି !

**ତୃତୀୟ ଅଭିଯୋଗ** — ୧୯୪୭ ରେ ନୀଳଗିରିରେ ମୁକ୍ତି ସେନାର ସ୍ଵେଚ୍ଛା ସେବାମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ତାଲିମ ଦେଇଥିବା କଥା ସତ୍ୟ । ଏହାକୁ ମୁଁ ମୋର ଏକ ଗୌରବମୟ

କୀର୍ତ୍ତି ଭାବେ ବିଚାର କରେ । ମୁକ୍ତି ସେନା ବେଆଇନ ଘୋଷିତ ହୋଇ ନଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ଲୋକମାନେ ମୁକ୍ତି ସେନାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ମୁଁ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ନୁହେଁ ବା କେବେ ନଥିଲି । ଚୋରା ବେପାରୀ, ମହଜୁଦକାରୀ, ଧନୀ ଓ ଜମିଦାର ଆଦି ଶୋଷକମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରିବ ସେ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଜନସାଧାରଣର ସମ୍ପର୍କରେ ଟ୍ରଷ୍ଟି କରିବା ମୋର ପଛା ନୁହେଁ । ଶାନ୍ତି ସେନାଦ୍ୱାରା ଏହି ଶୋଷକମାନଙ୍କୁ ଜବତ୍ କରିବାରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ହତ୍ୟାକାରୀକୁ ଗିରଫ କରିବା ବରଂ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ମାତ୍ର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ଶାନ୍ତି ସେନାକୁ ବେଆଇନ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ କଂଗ୍ରେସୀ ନେତା ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କୁ ବେଶି ସମୟ ଲାଗିନଥିଲା । ମହାତ୍ମାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ବିସ୍ମୟ ଜନତା ଉପରେ ଲାଠି, ଗୁଳି, ଲୁହାବୁହା ଗ୍ୟାସ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଏଇ ଚେଲାମାନେ ବୁଝି କରିଥିଲେ ।

ନୀଳଗିରିର ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସାବକ ଜମିରୁ ଉଚ୍ଛେଦ କରି ସେ ସବୁ ଜମିକୁ ତାଙ୍କ ଭାଇ ବିରାଦରଙ୍କ ନାମରେ ଦରଜ କରିଥିଲା । ଏଥିରୁ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ନଜର ହଟାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଣ ଆଦିବାସୀ ମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମତେଇ ଦେଇଥିଲା । ଶାନ୍ତି ସେନା ରାଜାର ଏହି କ୍ଷତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ବୋଧେ ଏକ ମହାପାପ । ଅଥଚ ନୀଳଗିରି ରାଜା ଅଣ ଆଦିବାସୀମାନେ କାଷ୍ଠିୟାନ ସାଗର କୁଳରୁ ଆସିଥିବା ବିଦେଶୀ ବୋଲି ଏକ ଧାରଣା ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଏକ ଦେଶପ୍ରେମ ହୋଇଗଲା । ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନେ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ପ୍ରଜାମଂଗଳ ସମିତି, ସୋନପୁରରେ ପ୍ରଜାସଂଘ, ନୟାଗଡ଼ରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ, ବଡ଼ମ୍ଭାରେ ସ୍ୱାଧୀନ କଂଗ୍ରେସ ଓ ବଲାଙ୍ଗୀରରେ ଷ୍ଟେଟ୍ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଗଢ଼ି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ତାହା ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଖିରେ କଣ ଦେଶପ୍ରେମର ଉଦାହରଣ । ସେଇ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ବିଲାତି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀମାନେ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ଦେଶକୁ ଦିଗଡ଼ କରି ରାଜା



ରାଜୁଡ଼ାକୁ ସାର୍ବଭୌମ କ୍ଷମତା ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ । କଂଗ୍ରେସୀ ନେତାମାନେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ ସେଇ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟକୁ ଲୋଭରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ନାମରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । ମାତ୍ର ଗଡ଼ଜାତର ସଚେତନ ଜନତା ଏ ପ୍ରକାର ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଡ଼ଜାତରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ନାମରେ ମୁକ୍ତି ସେନା ରାଜାଙ୍କର ବିଭେଦନୀତି ଓ ନିରକ୍ଷୁଣ ଗୁଣ୍ଡାସାହାକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବାପାଇଁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା । ନୀଳଗିରିର ଉପରଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମରେ କାମ କରିଥିବା ମୁକ୍ତି ସେନା ସେହିପରି ଏକ ଗଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

ଆପଣଙ୍କର କଂଗ୍ରେସୀ ନେତାମାନେ ନୀଳଗିରିରେ ଲୋକଙ୍କର ଧନ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ କଣ କରିଥିଲେ ? ଦେଖି ମିଶ୍ରଣ ନାମରେ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜା ରାଜୁଡ଼ା ମାନଙ୍କ ସହିତ ସଲା ସୁତୁରାର ହାତଗଣ୍ଠି ପକେଇଥିଲେ । ଯେଉଁ ରାଜାମାନେ ଶତ ଶତ ଅତ୍ୟାଚାର ପାଇଁ ଦାୟୀ ସେମାନଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସିଆମାନେ କୋଳାଗ୍ରତ କରିଛନ୍ତି ।

ମୋର ଅଟକ ରହିବାର କାରଣ ଭିତ୍ତିହୀନ । ଏହି ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ର ମୋର ଦେଶପ୍ରେମ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମମୟ ଜୀବନର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସାର୍ତ୍ତିଫିକେଟ୍ ମାତ୍ର । ରାଜାରାଜୁଡ଼ାଙ୍କର ଚାଟୁକାର ସାଜିଥିବା ସରକାର ମୋ ଭଳି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ନାହିଁ ତ ଆଉ କଣ ନୀଳଗିରିର ରଜାଙ୍କୁ ଅଟକବନ୍ଦୀ କରି ରଖୁବ ?

ଶେଷରେ କହି ରଖୁଛି ଯେ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଏ ସବୁ ଅଭିଯୋଗ ଏ ଦେଶର ଜନତା ବିଚାର କରିବ ଏବଂ ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବି ନାହିଁ ଯେ ଆଜିର ଅଭିଯୋଗକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଜନତାର ବିଚାରାଳୟରେ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପଣିଆର ସଫେଇ ଦେବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ ।

ଭବିଷ୍ୟତର ସେଇ ତାସୀ, ମଜଦୁର, ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଜନତାର ବିଚାରାଳୟକୁ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି ।

ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ

ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

ତା ୨୨.୧୧.୪୮

ତା ୨୯-୩-୪୮ ତାରିଖ ଟି ଅଟକବନ୍ଦୀ ହବାର ପ୍ରଥମ ଦିବସ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ । ଶେଷ ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ର ପାଇଥିଲେ ତା ୨୩-୨-୫୧ ତାରିଖରେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ । ନବ ବାବୁ ଦୀର୍ଘକାଳ ଯାଏଁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଓ ମାର୍ଗଦର୍ଶକ । ନିବିଡ଼ ଘନିଷ୍ଠତା ଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ । ଶେଷ ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ରର ନ. ୪୪୧-ସି- ତା ୨୩-୨-୫୧ । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ବୈଷ୍ଣବ ଲେଖିଥିଲେ :

କଟକ ଜେଲ

ମହାଶୟ,

୧୮.୩.୫୧

ଗତ ତା ୨୯-୩-୪୮ ଠାରୁ ଆଜି ଯାଏଁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ କଟକ ଜେଲରେ ମତେ ଅବରୁଦ୍ଧ କରି ରଖାଯାଇଛି । ଏହି ତିନିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ନଅଟି ଅଟକ ଆଦେଶ ଜାରୀ ହୋଇଛି ମୋ ଉପରେ । ଏହି ଗିରଫ ବିରୋଧରେ ମୋର ହେବିଅସ କରପସ୍ ପିଟିସନ ବିଚାର କରି ମାନ୍ୟବର ହାଇକୋର୍ଟ ମତେ ଦୁଇଥର ଖଲାସ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ହାଇକୋର୍ଟର ରାୟକୁ ଖାତିର ନକରି ମତେ ବାରମ୍ବାର ଅଟକ ରଖାଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ଥର ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ କୋର୍ଟ ଅବମାନନା ଦୋଷରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କ୍ଷମା ମାଗିଛନ୍ତି । ମୋର ବିଶ୍ଵାସ ଆଜନ ପରାମର୍ଶଦାତା ବୋର୍ଡ଼ ଏ ବିଷୟରେ ସରକାରଙ୍କୁ ଉଚିତ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ମତେ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରିବେ ।

ମୋର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭରେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସରେ କାମ କରୁ ଥିଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ମୋର ସହକର୍ମୀ ଥିଲେ । ଢେଙ୍କାନାଳ ଆନ୍ଦୋଳନ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ଢେଙ୍କାନାଳ ଦରବାରର ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ମୋର ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସେଇ କାଳର ଇତିହାସ ।

୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟମାସ ବେଳକୁ ମୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସାରିଲିଣି । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ନୀଳଗିରିରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସେନାବାହିନୀକୁ ମୁକ୍ତି ବାହିନୀ ବୋଲି କହି ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇଥିଲା ଏବଂ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ସର୍ବାର ପଟେଲଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ଥିଲା । ୧୯୪୮ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ଏକ ଡାରିଂରେ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ଦିବସକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟପାର୍ଟି ମହା ଉତ୍ସାହରେ ପାଳନ କରିଥିଲା । ଏବେ

କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ମୋହ ଭଙ୍ଗ ହୋଇଛି । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଘୋଷ ଏବଂ ଅନ୍ୟା ପ୍ରସାଦ ଚୌଧୁରୀ ପ୍ରମୁଖ କଂଗ୍ରେସୀମନ୍ତ୍ରୀ କଂଗ୍ରେସ ଦଳରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଛନ୍ତି । ଆତାୟୀ କୃପାଳିନୀ ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଅନ୍ଧାରୀ ହୁଙ୍କାପିଟା ଡେଙ୍କାନାଳ ଶାସନକୁ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ଶତମୁଖ ହୋଇ ନିନ୍ଦା କରୁଥିଲେ ସ୍ବାଧୀନତା ପରେ ପରେ ସେହି ଶାସକ ସହିତ ସଙ୍ଗୋଳା ସଙ୍ଗୋଳି ଆରମ୍ଭ କରିବାରୁ ମୁଁ ଚକିତ ହୋଇଛି । ସେଇ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ଯେଉଁମାନେ ଲଢ଼ିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ବନ୍ଦୀ କରାଯାଇଛି । ଏହା ବିଧିର ବିତ୍ତମ୍ଭନା ନା କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ବାତାଳତା ?

ଏସବୁ କଥା ଲେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ହେବ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠା ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକତାର କାଳିମା ଏବଂ ସହିଦଙ୍କ ରକ୍ତରେ ରଂଜିତ ହୋଇ ଉଠିବ ।

ଏ କଥା ସତ ଯେ ଏବେ ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ କଂଗ୍ରେସୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୁରୁତର ମତଭେଦ ରହିଛି । ତାହା ବୋଲି ମତେ ରାଜନୈତିକ ସନ୍ତାପବାଦୀ ବୋଲି କୁହା କରିବା ରାଜନୈତିକ ହୀନ କପଟତା ଅଟେ ।

ମୋ ବିରୋଧରେ ହୋଇଥିବା ଅଭିଯୋଗ ଭିତ୍ତିହୀନ ଓ ମିଥ୍ୟା । ଏହା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି କୁହା । ଏହା ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଓ ମୌଳିକ ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷାଚାର ଓ ସାଧୁତାର ପରିପକ୍ଷ ।

୧୯୪୮ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ-ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଦ୍ବିତୀୟ ଅଧିବେସନ କଂଗ୍ରେସକୁ ସମର୍ଥନ ନ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲା । ତା ପରେ ପରେ ମତେ ଗିରଫ କରାଯାଇଛି । ଗିରଫ ବେଳେ ମୁଁ ଏକ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଉଥିଲି । ଗିରଫ ହବା ପାଇଁ ମୁଁ କିଛି ବାଧା ଦେଇନାହିଁ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ଜେଲ୍‌ରେ ବନ୍ଦୀରୂପେ ରହି ଆସିଛି ।

ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଛି ଯେ ଜେଲଖାନାର ପାଟିରୀ ଡେଇଁ ପଳାଇଯିବି ବୋଲି ମନରେ କଳ୍ପନା କରୁଥିଲି । ମୋର ମନର କଳ୍ପନାକୁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପୁରୁଷ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଲକ୍ଷେ ଯୋଜନରେ ଥାଇ ଜାଣିପାରିଲେ ଓ ମୋର ତଥାକଥିତ କଳ୍ପନାକୁ ଅଟକର କାରଣ ହିସାବରେ ଯୋଡ଼ିଦେଲେ । ଯେନ ତେନ ପ୍ରକାରେଣ ମତେ ଜନତାଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବାର ଏହି କରୁଣ ଉଦ୍ୟମ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କଲେ ମୋର କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଉପରେ ଦୟା ହୁଏ ।

ମୁଁ ମନେ କରୁଛି, ଆଜି ଏହି ଅଟକର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ଆସନ୍ତା ନିର୍ବାଚନରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରାର୍ଥୀ ରୂପେ ମୋର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଡେଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲାରେ ମୋର ପ୍ରାର୍ଥୀତ୍ବକୁ ବାଧା ଦେବା । ନିର୍ବାଚନରେ ମୋର ଯୋଗଦାନକୁ ବାଧା ଦେବା । ସରକାର ଏହି ଅଟକବନ୍ଦୀତ୍ବକୁ ହାତ ବାରିସା ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରି ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାର ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ତାହା ସଫଳ ହେବ ନାହିଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।

କଟକ ଜେଲ

ଆପଣଙ୍କର

୧୮.୩.୫୧

ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସହିତ କଟକ ଜେଲରେ ଥିଲେ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ୨୩ ଜଣ । ପୋଲିସ ସହିତ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ଜେଲ କୋଠରୀ ଭିତରେ ସେମାନେ ବାରିକେଡ଼ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ସେଠାରେ ଥିଲେ ଚିଫ୍ ମିଲିଟାରୀ କମାଣ୍ଡର । ବନମାଳୀ ଦାସ ଥିଲେ ରାଜନୈତିକ କମିସାର । ଧାଡ଼ିକି ଧାଡ଼ି ପୋଲିସନ ହୋଇ ବନ୍ଦୀମାନେ ଖଟବାଡ଼କୁ ବନ୍ଧୁକ ମନେକରି କାନ୍ଧରେ ରଖି ବୋଲୁଥିଲେ ଇଂରାଜୀୟମାନଙ୍କ ଗାନ :

ଉଠ ଜାଗ ଭୋକୀ ଶୋଷୀ

ତୋଳ ତୋର ଲାଲ ତଳଝାଉ

ମୁକତି ପାଗଳ ମଜହୁର

ତୁର ଅନଶନ ଅତ୍ୟାଚାର ।

ତୋହରି ରକତେ ରଞ୍ଜିତ ବିଶ୍ବ

ତୋର ଅଶ୍ରୁଧାରେ ଥରଥର

ଶତ ବରଷର ବେଢ଼ି, ବନ୍ଧନେ

ଭାଙ୍ଗି ହୁଏ ଏକାକାର ।

ଅତିମ ସଂଗ୍ରାମେ ଆଗେଇ ଚାଲ

ବିଶ୍ବ ଜନତାର ଅଭିଯାନ

ଗାଅ ଇଂରାଜୀୟମାନଙ୍କ

ଭାବି ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତାର ଗାନ ।

ମନମୋହନ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ଗାଉଥିଲେ ଏ ଗୀତ । ବିଜୟର ଆତ୍ମା ମୁହଁରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଠୁଥିଲା । ଚକ୍ଷୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ।

ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ରସମୟଥିଲା । ଜେଲର ବାହାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣସ୍ୱୟନ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ତାହା ଜେଲ ଭିତରେ ତିଳାବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ପାଇନଥିଲା । ସତେ ଯେପରି ତରବାରୀରେ କଳଙ୍କି ନ ଲାଗିବାପାଇଁ ତାକୁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶାଣ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ନିର୍ବାଚନରେ ଛିଡ଼ା ହେବାପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥାପତ୍ର ଦାଖଲ କରାଯାଉଥିଲା । ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ ବି ଚାଲିଥିଲା ସେଇ ଜେଲରୁ ।

ହଠାତ୍ ଦିନେ ଦେଖାଗଲା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର କୋଠରୀ ଗୁଡ଼ିକ ସଫା ସୁତରା ହେଉଛି । କଅଁଳ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ । କାରାଗାର ଆଗରେ କେତେଖଣ୍ଡ ଗାଡ଼ି ଆସି ଠିଆ ହେଲା । ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଥିବା ପୋଲିସ୍ ବାହିନୀ ସଜାଗ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଗାଡ଼ିରୁ ବାହାରିଲେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଓ ତାଙ୍କ ସହ ମାଳତୀ ଦେବୀ । ସିଧା ସେମାନେ ଗଲେ ସାକ୍ଷାତକାର ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ।

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ସେଠିକୁ ଡକାଗଲା । ସେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ଆସନ ଛାଡ଼ି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡେଇ ଧରି କଣ କହିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ମାତ୍ର କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଲୋତକ ଧାର ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଗଡ଼ି ପଶିଲା ପାଟି ଭିତରେ । ବୈଷ୍ଣବ ବି ତାଙ୍କ କୋଳରେ ରହି କାନ୍ଦୁଥିଲେ । ମାଳତୀ ଦେବୀ ନିର୍ବାକ । ଜେଲ କର୍ମଚାରୀମାନେ ହତଭୟ । ହୃଦୟର ମିଳନ ପାଇଁ ଭାଷାର ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା । ଜଣେ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ସଂଗ୍ରାମୀର ଆକାଶ ତୁମ୍ଭୀ ଯଶ ଓ ଗୌରବ ପାଖରେ ରାସ୍ତା ଶକ୍ତି ମଥାନତ କରୁଥିଲା ।

କାରାଗାରର ବକ୍ତ୍ର ବନ୍ଧନ ସତ୍ତ୍ୱେ ବୈଷ୍ଣବ ସୂର୍ଯ୍ୟକୋଟି ସମପ୍ରଭ ମହାନାୟକ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ । ଏକ ଶକ୍ତିମାନ ପ୍ରବାଦ ପୁରୁଷ ଭାବେ ସେ ଉଭା ହୋଇଥିଲେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ।



## ଭିନ୍ନ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ର

ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାକୁ ୧୯୫୧ ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ କଂଗ୍ରେସଦଳର ନିର୍ବାଚନ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ସ୍ବାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ କଂଗ୍ରେସର ସହଯୋଗୀମାନେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଛାଡ଼ି ବିରୋଧୀ ଶିବିରରେ ଯୋଗଦେଇ ନିର୍ବାଚନ ଲଢୁଥିଲେ । ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଅଦ୍ଭିବେଦୀ ସାଲେପୁର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ, ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ଦାସ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଓ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ପାଲିଆମେଂଟ ପାଇଁ ଲଢୁଥିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ଜେଲରେ ଥାଇ ଦେଢ଼ନାଲି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଲଢୁଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦ୍ବୀ ଥିଲେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳରୁ ବ୍ରଜକିଶୋର ଧଳ । ଉଭୟେ ପ୍ରଜାମୁଖ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଣୀ ନେତା ଥିଲେ । ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଦୁହେଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶିବିରରୁ ରଣାଙ୍ଗନରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ତା ୧-୧୨-୫୧ ରିଖରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସ୍ଥାନୀୟ ଶାଖା ତରଫରୁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଜିତାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରଚାର ପଦ୍ଧତି କଟକ ପ୍ରେସରୁ ଛପା ଯାଇଥିଲା ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା :

### ବୀର ବୈଷ୍ଣବ କୀ ଜୟ

ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଯେଉଁ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର

ଚାରିବର୍ଷ ହେଲା ଜେଲରେ ରଖି ତାକୁ ଗାଦିରୁ ହଟାଅ

ଦେଢ଼ନାଲରେ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ନିବେଦନ

ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନେ,

ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆପଣାର ଲୋକ । ଖୁବ୍ ଜଣାଶୁଣା । ତାଙ୍କୁ ନଜାଣନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ନ ପାଆନ୍ତି ଏପରି ଲୋକ ଦେଢ଼ନାଲରେ

କେହି ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଡେଙ୍କାନାଳ ଲୋକଙ୍କର ବୀର ପୁତ୍ର ନୁହଁନ୍ତି, ସାରା ଓଡ଼ିଶା ଦେଶରେ ତାଙ୍କ ଭଳି ବୀର, ତାଙ୍କ ପରି ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମୀ ବିରଳ । ଡେଙ୍କାନାଳ ଲୋକଙ୍କ ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ରଜାର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଓ ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ଦାସତ୍ୱରୁ ଡେଙ୍କାନାଳ ବାସୀଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ନିଜ ଜୀବନକୁ ସେ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଦେଇଥିଲେ । ଡେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଯେଉଁ ଚିର ଶତ୍ରୁର ଗୁଳି ଚୋଟରେ ବାଜି ରାଉତର ପ୍ରାଣ ଯାଇଥିଲା ଚାରିବର୍ଷପରେ ସେଇ ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳି ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ପ୍ରାଣ ନେଉ ନେଉ ଘାଇଲା କରି ଅଟକି ଗଲା । ଫାସି ଖୁଂଟରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଅସ୍ତ୍ରକେ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲେ । ବାଜି ଓ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁନିଆ ଆଗରେ ଡେଙ୍କାନାଳ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଏ ଦୁଇ ପୁଅକୁ ପାଇ ଡେଙ୍କାନାଳ ଧନ୍ୟ ହୋଇଛି ।

ଡେଙ୍କାନାଳର ଯେଉଁ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ଦୁଃଖ ସହି ନ ପାରି ବାରବର୍ଷର ବାଜି ରାଉତ ପ୍ରାଣବଳି ଦେଇଥିଲା ତାଙ୍କରି ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାଲାଗି ବୈଷ୍ଣବ ଗଲା ଚାରିବର୍ଷ ହେଲା ଜେଲରେ ସଜୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ବାଜି ରାଉତ ଲଢ଼ିଥିଲା ସେ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ବୀର ବୈଷ୍ଣବର ଅଭିଯାନ ଶେଷ ହୋଇନାହିଁ । ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡେଙ୍କାନାଳର ଲୋକେ ଖାଇବାକୁ ପାଉନଥିବେ, ପିନ୍ଧିବାକୁ ଲୁଗା ନଥିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୈଷ୍ଣବର ବିଶ୍ରାମ ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ଛାହେଁ, ଡେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରତିଘରେ ହସ ପୁଟିବ । ଚାଷୀ ଜମିର ମାଲିକ ହେବ । ମୂଲିଆ ତାର ଉଚିତ ମଜୁରୀ ପାଇବ । ଜଣେ ଲୋକ ଆଉ ଜଣେ ଲୋକକୁ ଶୋଷଣ କରିବାର, ଠକି ଖାଇବାର ବାଟ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ହେବ । ପ୍ରତିଦିନ ଯେମିତି ନୂଆ ନୂଆ ଖଜଣା ଟିକସ ବସୁଟି, ଜିନିଷ ପତ୍ରର ଦରଦାମ ଯେମିତି ବଢ଼ୁଛି, କିଲାପୋତିଆ ଯେଉଁ ଜୁଲମ କରୁଛନ୍ତି ତାକୁ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଶପଥ ନେଇଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ନିଜର ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବ ଅଟକବନ୍ଦୀ କାହିଁକି ?

ଠିକ୍ ସେଇ କାରଣରୁ କଂଗ୍ରେସ ସରକାରର ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ସବୁଠୁଁ ବଳି ଡର । ଯେଉଁମାନେ ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଶତ୍ରୁମାନେ ସଦାବେଳେ ଭୟ କରି ଆସିଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ଯେତେବେଳେ ଲୋକଙ୍କ ସେବା କରି ଆସୁଥିଲା ସେତେବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଜେଲରେ ରଖୁଥିଲା । ଏବେ ସେମିତି ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ

କରୁଥିବା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ବୈଷ୍ଟବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଭଳି ଅସଂଖ୍ୟ ନେତାଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ବିନା ବିଚାରରେ ଅଟକବନ୍ଦୀ କରି ଜେଲରେ ରଖିଛି । ହଜାରରୁ ଅଧିକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ହତ୍ୟା କରିଛି । ଯେଉଁ ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ ଭାରତ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଇଛି ବୋଲି କଂଗ୍ରେସ ମିଛରେ ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଛି ସେଇ ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନର ବୈଷ୍ଟବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଭଳି ନେତାଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ହାତକୁ ସରକାର ଯିବାର ଚାରିମାସ ପରଠାରୁ ଆଜିଯାଏଁ ଜେଲରେ ରଖାଯାଇଛି । ମାସ ମାସ କାଳ ଉପାସରେ ରଖା ଯାଇଛି ।

ସେଇ ବୀର ବୈଷ୍ଟବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓଡ଼ିଶା ଆସେୟଲୀକୁ ଡେଙ୍କାନାଳରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଡେଙ୍କାନାଳ ଲୋକଙ୍କ ଭୋଟ ପାଇଁ ସେ କଟକ ଜେଲରୁ ମେଘନାଦ ପାଟିରୀ ଭିତରୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି ।  
ବୈଷ୍ଟବ ବିରୋଧୀ ଚକ୍ରାନ୍ତକୁ ସାବଧାନ

ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଜେଲରେ ରଖି କଂଗ୍ରେସର ସନ୍ତୋଷ ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ଭୋଟରେ ଜିତି ନ ପାରିବେ ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚାଲିଛି । ଥୋକେ ଲୋକ ବାହାରକୁ ବୈଷ୍ଟବଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ସାଜି ବୈଷ୍ଟବଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭୋଟ ପାଇଁ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ବୈଷ୍ଟବ ତ ଜେଲରେ । ସେ ବାହାରେ ଥିଲେ ଆମେ କଣ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ? ଏଭଳି ଲୋକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ବୈଷ୍ଟବଙ୍କୁ ଜେଲରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାର ବାଟ ସଫା ହୋଇଯିବ । କଂଗ୍ରେସ ବୈଷ୍ଟବଙ୍କୁ ଜେଲରେ ରଖିଛି । ତେଣୁ ତାର ପ୍ରତିବାଦ ସ୍ୱରୂପ ସମସ୍ତେ ମିଶି ବୈଷ୍ଟବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଭୋଟରେ ଜିଣାଇବା ଲାଗି ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା କଂଗ୍ରେସ ସରକାରକୁ ଠିକଣା ଜବାବ ଦିଆଯାନ୍ତା । ତା ନକଲେ କଂଗ୍ରେସର ହିଁ ସୁବିଧା ହେବ । ଆଉ କେତେକ ଏପରି କହୁଛନ୍ତି, ଆମ ବୈଷ୍ଟବ ତ ଜେଲରେ । ଆମକୁ ଏ ଭୋଟରୁ କଣ ମିଳିବ । ମାତ୍ର ଏହା ଭୁଲ୍ । ବୈଷ୍ଟବଙ୍କର ଅସଲ ସମର୍ଥକମାନେ ଯଦି ଭୋଟ ପ୍ରଚାରରେ ଲାଗି ନ ପଡ଼ନ୍ତି, ଭୋଟ ଦେବାକୁ ନଆସନ୍ତି ତେବେ ବିରୋଧୀ ମାନେ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ବା ମିଛ ସତରେ ହାତ କରି ତାଙ୍କ କାମ ହାସଲ କରି ନେବେ ।

ଚାଷୀ ହୁଡ଼ିଲେ ବରଷେ, ଭୋଟ ହୁଡ଼ିଲେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ।



ଆଉ କେତେକଙ୍କ ମତ ଯେ ବୈଷ୍ଣବ ନିଶ୍ଚୟ ଜିଣିବେ । ତାଙ୍କୁ କେହି ହରେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅତିହୀ ପ୍ରାଥୀଙ୍କ ପରି ଏତେ ଧାଁ ଧପଡ଼ କରି ଲାଭ କଣ ? ଏଭଳି ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ବଡ଼ ଭୟାନକ । ଏହା ଫଳରେ ନିର୍ବାଚନର ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ । ନିର୍ବାଚନ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଅପୂର୍ବ ସୁଯୋଗ । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ସଂପର୍କରେ ଜାଣିବା, ସେ ସବୁ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ଦ୍ଵାରା ଦେଶବାସୀ ଦେଶ ଶାସନରେ ଭାଗ ନେଇ ପାରିବେ । କେଉଁ ଦଳ ତାଙ୍କର ଅସଲ ବନ୍ଧୁ, କିଏ ତାଙ୍କର ଅସଲ ଶତ୍ରୁ ତାହା ବୁଝି ବିଚାରି ସେଇ ଅନୁସାରେ କାମ କରିବେ । ଯେପରିକି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଦାଆ ଧାନକେଣ୍ଡା ଚିହ୍ନିତ ବାକ୍ସରେ ଭୋଟ ଦେବାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ ।

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରଚାର କରୁଥାନ୍ତି । ସଭାରେ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ : ଆପଣ କାହିଁକି ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖୁଛନ୍ତି ?

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତରରେ କହିଥିଲେ— ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ କଣ ମୋ ଠାରୁ ତୁମର ବେଶୀ ଆପଣାର ? ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଦୀ କରିନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିଛି । କଂଗ୍ରେସ ତାହେଁ ଦେଶରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ରହୁ । କିନ୍ତୁ ଏହି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିପ୍ଳବ କରି କ୍ଷମତା ଦଖଲ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ଆଜନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯାହା ହେବାର କଥା ସେଇଆ ହୋଇଛି । ଆପଣମାନେ ଭୋଟରେ ଏହାର ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।

ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଜେଲରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବାଚନରେ ବିଜୟୀ ହେଲେ । ୧୯୫୨ ରୁ ୧୯୫୭ ଯାଏଁ ପୂରା ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଏମ.ଏଲ.ଏ ଭାବରେ ରହିଥିଲେ ।

ପୁନଶ୍ଚ ୧୯୬୨ ରୁ ୧୯୬୭ ଯାଏଁ ସେ ପୂରା ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭାରତର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁଁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଭାବେ ସେ ଢେଙ୍କାନାଳର ପୂର୍ବତନ ଶାସକ ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ମହାନ୍ତି ବାହାଦୁରଙ୍କୁ ୯୩ ହଜାର ଭୋଟ ବ୍ୟବଧାନରେ ପରାସ୍ତ କରି ଭାରତର ଲୋକସଭାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଏହା ତାଙ୍କ ଲୋକପ୍ରିୟତାର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

୧୯୬୪ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଲୋକସଭାରେ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ବିଭାଗର ଖର୍ଚ୍ଚ ଦାବି ଆଲୋଚନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପୂର୍ବତନ ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କର ହାତ ପାଣ୍ଠି ଓ ପ୍ରିତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ଧେଦ ପାଇଁ ସେ ଯେଉଁ ବଳିଷ୍ଠ ଯୁକ୍ତି ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ତହିଁରୁ କିଛିଦିନ ହେଲା:

“If under the constitution all citizens are equal it may be desirable to confine the operation of section 87 B to past transactions and not to perpetuate the anomaly of the distinction between the ex-rulers and the rest of the citizens.”

ସେ ସୁପ୍ରିମ କୋର୍ଟର ଏକ ରାୟକୁ ଉଦ୍ଧୃତ କରି ଭାରତୀୟ ପିଙ୍ଗଳ କୋର୍ଡର ୮୭ଟି ଧାରା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଭାରତର ପୂର୍ବରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳ ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ନାଗରିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଭେଦ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ସୁବିଧା ପାଉଥିବା ଧନପତି ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳ ଓ ଦେଶର ଅଗଣିତ ଗରିବ ଲୋକେ ସମାଜବାଦର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଏକାଠି ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କର ଭରା ଉଦ୍ଧେଦ ପାଇଁ ସେ ଦୃଢ଼ ଦାବି ଜଣାଇଥିଲେ । ପରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ଏହାକୁ ଉଦ୍ଧେଦ କରିଥିଲେ ।

ଏବେ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜଣେ ସମ୍ମାନିତ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ । ସମସ୍ତ ବଳ, ସମସ୍ତ ମତର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଯୁବ ସୁଲଭ ଉଦ୍ଦାମତା ତାଙ୍କଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ସେ ବରଦାସ୍ତ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିବାଦର ସେଇ ସ୍ୱର ଏବେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷୀଣ ହୋଇଯାଇ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ, ଦୁଇପୁଅ ଓ ଦୁଇ ଝିଅର ସୁଖର ସଂସାରରେ ସେ ମଗ୍ନ । ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ସରଳ ଜୀବନ, ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ, ନିଭୟାୟୀ ସ୍ୱପ୍ନ ଏବେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ନେତ୍ର ଯୁଗଳରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ।



॥ ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ॥

## ସଂସାର ସଂଗୀତ ଓ ଦୁର୍ଲଭ ସଂଳାପ

ସାଧୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ବଡ଼ପୁଅ ଭକ୍ତ ଚରଣ ବାହା ହୋଇଥିଲେ ୧୯୩୨ ମସିହାରେ । ତେଜାନାଳ ଗଡ଼ର ସଦାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଝିଅ ଏବଂ ସୁର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଭଉଣୀଙ୍କ ସହିତ । ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁଅ ଉଦୟ ଚରଣଙ୍କର ବିବାହ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା ୧୯୪୫ ମସିହାରେ, ଅନୁଗୋଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ।

୧୯୪୬ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ବେଳକୁ ଚୂଡ଼ାୟ ପୁତ୍ର ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ଫେରି ଆସିଥିଲେ ଗୋପନ ବାସରୁ । ମଢ଼ି ପୋଡ଼ି ଏବଂ ଜହ୍ନାପଡ଼ା ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ରାଜଦରବାର ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଜୀବିତ ବା ମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ପାଇବା ପାଇଁ ବହୁ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କରିଥିଲା । ଓ୍ୟାରଂଟ ବୁଲୁଥିଲା ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ । ଏ ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବିବାହର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନଥିଲା ।

ମା ରମ୍ଭା ଦେବୀ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ମନ ବିଡ଼ିବା ପାଇଁ ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଥରେ କହିଥିଲେ : ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି ପୁଅ ?

- କୁହ ।

- ତୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବୋହୂ ଆଣିବା ପାଇଁ ମୋର ମନ ହେଲାଣି ।

୧୯୩୮ ମସିହା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନର ଚରମ ସମୟ । ତେବେ ବୈଷ୍ଣବ ରେଲବାଇରେ ପେଟର ବା ରଙ୍ଗ ମିସ୍ତ୍ରୀ କାମ ପାଇବା ପରେ ପରେ ହିଁ ରମ୍ଭା ଦେବୀ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଥୋଇଥିଲେ ପୁଅ ଆଗରେ ।

ମା'ଙ୍କର ଏକଥା ଶୁଣି ବୈଷ୍ଣବ କହିଥିଲେ—ବଡ଼ ଭାଉଜ ତ ଆସିଗଲେଣି । ତା ପରେ ଉଦ୍ ଭାଇର ପାଲି । ମୋ ବାହାଘର କଥା ତୋର କାହିଁକି ହଠାତ୍ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ?

ମା କହିଥିଲେ—ସବୁ ପୁଅଙ୍କ ଭିତରେ ତୁ ବଡ଼ ପାଗଳା । ଆମର ଭାରି ଭୟ ତୁ କୁଆଡ଼େ ପଳେଇ ଯିବୁ କେତେ ବେଳେ । ଉଦର ବାହା ହବା ପାଇଁ ଅରାଜି ନାହିଁ । ତୋରି

ଚିତା ଆମ ଦି ଜଣକର । ତୁ ବାବନା ଭୂତ ହୋଇ ବୁଲୁଛୁ । ସଂସାର କଣ ଏ ଯାଏଁ  
ଜାଣିଲୁ ନାହିଁ ।

ବୈଷ୍ଣବ ସେତେବେଳେ ମା'ଙ୍କୁ ବୁଝେଇ କହିଥିଲେ— ମା, ମଣିଷ ଜୀବନର  
ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ ଖାଲି ବାହାସାହା ହୋଇ ସଂସାର ଲାଗେଇବା । ମଣିଷ ସଂସାରକୁ ଆସିଛି  
କଣ ପାଇଁ ? ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ସଂସାରରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ମରିବା ପାଇଁ ? ନାଁ, ମା,  
ତୋର ଚାରିପୁଅ ଭିତରୁ ଗୋଟାକୁ ଛାଡ଼ିଦେ ତା ବାଟରେ । ଆଉ ତିନି ପୁଅଙ୍କୁ ବାହା  
କରି ବୋହୂ ଆଣ । ସଂସାରରେ ମୋର କାମ ବହୁତ । ସେ ସବୁ ମତେ ସାରିବାକୁ  
ହବ । ମୁଁ ବାହା ହେବି ନାହିଁ ।

ମା ଏ ସବୁ କିଛି ବୁଝି ନ ଥିଲେ । ଶେଷ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେ କହିଥିଲେ—  
ବାପ-ମା ତୋ ପାଇଁ କେତେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହି ତତେ ବଢ଼ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର  
ଆନନ୍ଦ ପାଇଁ ତୁ ବାହା ହବାକୁ ରାଜି ହୁନୁନି ?

ବୈଷ୍ଣବ ମାଙ୍କ ପାଟିରୁ କଥା ଛଡ଼େଇ ନେଇ କହିଥିଲେ—ତୁ ମନେ ମନେ ଛେନା  
ଖାଉଥା ମା' ମୁଁ ବାହା ହେବି ନାହିଁ । ମୋ ପାଇଁ ଝିଅ ଜନମ ହୋଇନାହିଁ, କି ଜନମ  
ହେବ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଇଁ ଝିଅଟିଏ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ଜଗତସିଂହପୁରର  
ଜଳସରପଡ଼ା ଗାଁରେ । ଝିଅଟିର ନାଁ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା । ବାପା ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମହାନ୍ତି କଟକରେ  
ଓପାଟର ସପ୍ଲାଇ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଥିଲେ । ରହୁଥିଲେ କଟକର ଜୋବ୍ରା ଅଞ୍ଚଳରେ ।

୧୯୫୨ ମସିହାରେ ବୈଷ୍ଣବ କଟକ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ  
ସଭାର ସଭ୍ୟ (ଏମ.ଏଲ.ଏ) ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଡେକାନାଲ  
ଅଞ୍ଚଳରୁ । ଏଥର ମା ୧୯୩୮ ମସିହାର ତାଙ୍କର ପୁରୁଣା ପ୍ରସାବ ଥୋଇଲେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ  
ସାମନାରେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧର ପର୍ବମାନ  
ଏତେବେଳକୁ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ବାପା ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ପରେ ମା  
ରମ୍ଭା ଦେବୀ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ଭିତରେ ଭିତରେ ସେ କାନ୍ଦୁଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଆଉ  
ମାଙ୍କର ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ମୁହଁ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

୧୯୫୩ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସ ୨୯ ତାରିଖରେ କୁମାରୀ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ସହିତ  
ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଶୁଭ ପରିଣୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା ।

ଏଥର ସଂସାର ସଂଗୀତ ଗୁଣୁଛୁଣୁ ହୋଇ ବାଜିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ବିବାହର ବର୍ଷକ ପରେ ବଡ଼ଝିଅ ଜୟଶ୍ରୀ ଆସିଲା କୋଳମଣ୍ଡନ କରି । ତାର ତିନିବର୍ଷ ପରେ ବଡ଼ ପୁଅ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲା । ସାନ ପୁଅ ମନୋରଂଜନର ଜନ୍ମ ୧୯୫୮ ରେ । ଶେଷ ସନ୍ତାନ, ସାନ ଝିଅ ଶୁଭଶ୍ରୀର ଜନ୍ମ ଆଉ ତିନିବର୍ଷ ପରେ ।

ପିତା ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ଚାରି ପୁଅ ଓ ଆଠ ଝିଅର ବିଶାଳ ସଂସାର । ସେ ଥିଲେ କର୍ମଯୋଗୀ । ଅଳ୍ପଭାଷୀ ମଣିଷ ହିସାବରେ ଶାନ୍ତ ଓ ସରଳ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରଟି ଭାବ-ଅଭାବ ମଧ୍ୟରେ ଚଳି ଯାଉଥିଲା କୌଣସି ମତେ । ସାଧୁଚରଣ ଏଥିପାଇଁ କେବେ ବିଚଳିତ ହେଉନଥିଲେ । ସ୍ୱଭାବ ଯେପରି ନିଷ୍ଠରଙ୍ଗ, ଚେହେରା ସେହିପରି ମାର୍ଜିତ । ମୁହଁରେ ଦାଢ଼ି ଓ ଗମ୍ଭୀର ଭାବ । ମନରେ ନିର୍ମଳ କର୍ମ ଭାବ । ସ୍ତ୍ରୀ ରମ୍ୟାଦେବୀ ସୁଗୁଁହିଣୀ । ପୁଅ ଭକ୍ତ, ଉଦୟ, ବୈଷ୍ଣବ ଏବଂ ଉମା ତଥା ଝିଅ ମର୍ଦ୍ଦତ, ହେମ, ଲତା, ଇଚ୍ଛା, ହାରା, ଗୋମତୀ, ସତ୍ୟବତୀ ଓ ଚପଳା-ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରାଣର ଧନ କରି ଗଢୁଥିଲେ ସେ । ପିଲାଦିନୁ ମରିଯାଇଥିଲେ ଲତା ଏବଂ ହାରା ।

ଏଇ ବିଶାଳ ସଂସାର ସହିତ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କ ନଥିଲା । କାରଣ ସେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏପରି ମଜି ଯାଇଥିଲେ ଯେ ମା-ବାପା ଓ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ସହ ସମୟ କଟେଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ହାତରେ ସମୟ ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ସେଇ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗୁଁ ଚାରୋଟି ସନ୍ତାନଙ୍କର ଲାଳନ ପାଳନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିଥିଲା ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ଉପରେ । ବୈଷ୍ଣବ କିଛି ବୁଝୁନଥିଲେ । ଯୋଉ ବାବନା ଭୂତକୁ ସେଇ ବାବନା ଭୂତ ।

ଏମ.ଏଲ.ଏ. ଥିବାବେଳେ ସେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ରହୁଥିଲେ ପିଲା ପରିବାର ସହିତ । ଯାହା ମାସିକ ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଉଥିଲେ ଏମ.ଏଲ.ଏ. ହିସାବରେ ସେଥିରୁ ଅଧେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ ଦବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଘରେ ଅନେକ ସମୟରେ କୁଣିଆ ମଇତ୍ର ପହଞ୍ଚୁଥିଲେ । ଘର ଚଳେଇବାକୁ ବଡ଼ ଅସୁବିଧା ହୁଏ ବୋଲି ଧର୍ମପତ୍ନୀ କୁହନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବ ଏସବୁ କିଛି ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଘର ବୋଲି ତାଙ୍କର କିଛି ନଥିଲା ଅନେକ ଦିନଯାଏଁ । ପୈତୃକ ଚାଲିଘରଟି ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ କେହି ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲା । ପରେ ଯେଉଁ ଘର ଖଣ୍ଡିକ ବାପା

ଭାଇମାନେ କରିଥିଲେ ସେ ଘରର ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ପତ୍ର କୋରଖୁ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ । ଘରର ଚୌକାଠ, ଝରକା , କବାଟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଆସବାବ ପତ୍ର ଦରବାର ବୋହି ନେଇ ଯାଇଥିଲା । ନିଜର ଖଣ୍ଡିଏ ଘର ତିଆରି କରିବାକୁ ବୈଷବଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ୧୯୬୯-୭୦ ମସିହା ଯାଏଁ । ବାଜି ଚୌକ ଛକ ଆଗକୁ ଖଣ୍ଡେ ଏକ ମହଲା କୋଠାଘର ନିର୍ମାଣ କଲେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ।

ଏବେ ସବୁ ପୁଅ ଝିଅ ବିବାହିତ । ବଡ଼ ବୋହୂ ଧରାଶ୍ରୀ ଏବଂ ସାନବୋହୂ ସରିତା । ବଡ଼ ଜୋଇଁ ବିଧୁଭୂଷଣ ଏବଂ ସାନ ଜୋଇଁ ସନ୍ତୋଷ କୁମାର । ପୁଅ ଓ ଜୋଇଁମାନେ ରୋଜଗାର କ୍ଷମ । ସଂସାର କ୍ଳିରୋଧରେ ବୈଷବଙ୍କର କିଛି ହେଲେ ଅଭିଯୋଗ ନାହିଁ, ଅଛି ପରମ ତୃପ୍ତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ।

ତାଙ୍କ ଘରେ ଛୋଟ ଲାଇବ୍ରେରୀଟି ଏ ଅଛି । ସେଥିରେ ବୈଷବ ସଜାଇ ରଖିଛନ୍ତି ଅନେକ ଐତିହାସିକ ଦଲିଲ, ବହିପତ୍ର, ଖବରକାଗଜ ଓ ଆବଶ୍ୟକ, ଚିଠିପତ୍ରମାନ । ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇଟି ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ଦୁଇଟି ଇଂରେଜୀ ଖବର କାଗଜ ସହିତ. ଆଉଟଲୁକ୍, ଉଇକ୍, ପ୍ରଂଚଲାଭନ ଏବଂ ଇଣ୍ଡିଆ-ଟୁଡେ ଇତ୍ୟାଦି ଇଂରେଜୀ ଜର୍ଣ୍ଣାଲମାନ ସେ ପଢ଼ନ୍ତି । ଅବସର ସମୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟର ମାର୍କ ସଂଗୀତ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଖି ବୁଜି, ହାତ ଉପରେ ହାତ ପିଟି ବୋଲୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ କବିତା ଲେଖନ୍ତି ବେଳେ ବେଳେ । କବିତା ବିଷୟରେ ପଚାରିବାରୁ ସେ ନିଜ ରଚନାରୁ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ କବିତାଟିକୁ ଗଭୀର ଭାବାବେଗର ସହ ଆବୃତ୍ତି କଲେ ତତ୍କ୍ଷୟ ହୋଇ ।

ବୀର ବାଜି ରାଉତ ଜାତି ମୁକୁଟ ସେ

ତାର କଥା ତୁ ଶୁଣି ଯା, ତାର ଡାକ ତୁ ଶୁଣି ଯା...

ଡାଳି ଛାତି ଉକତ ବାଜି ଡାକିଛି ଆ... ଆ.. (୧)

ବୀର ବରଷର ବାଳକ ନାଉରୀ, ବାହିଥିଲା ସେ ଯେ ଏ ଦେଶର ତରୀ

ଦେଲା ପଛେ ପ୍ରାଣବଳି, ଡଙ୍ଗା ଦେଲା ନାହିଁ ଛାଡ଼ି,

ନ ଡରିଲା ରଜା ଗୁଳି, ବଜାଇଲା ରଣ ଭେରୀ

ପାଦେ ଅତ୍ୟାଚାର ଦଳି, କୋଣାରକୁ ବଳି ଗଢ଼ିଛି ଦେଉଳ

ରଖୁ ଯାଇଅଛି କୀରତି ଅମର,  
 ମରି ନାହିଁ ବୀରାଗ୍ରଣୀ, ମରିନାହିଁ ତାର ବାଣୀ  
 ବାଜି ନାମ ପ୍ରତିଧ୍ବନି, ଘୋଷୁଛି ସାରା ଧରଣୀ  
 ତାର କଥା ତୁ ଶୁଣି ଯା..... ତାର ଡାକ ତୁ ଶୁଣି ଯା (୨)  
 ଢେଙ୍କାନାଳେ ଯେବେ ରଜା ଅତ୍ୟାଚାର  
 କରାଇଲା ପ୍ରଜା ରାଜ୍ୟ ଥରହର  
 ଗୋରା ପଲଟଣ ପୋଲିସ୍ ଫଉଜ, ଆତଙ୍କିତ ଯେବେ କରାଇଲା ରାଜ୍ୟ  
 ଜଳୁଥିଲା ଅତ୍ୟାଚାର, ଶିଖାଟେକି ଘୋରତର  
 ସେ ନିଆଁକୁ ଲିଭାଇଲା, ବାଜି ରକ୍ତ ସିଞ୍ଚୁ ତାର  
 ଡାକ ଦେଲା ନାହିଁ ତର, ତାର ଡାକ ତୁ ଶୁଣିଯା...ତାର କଥା ତୁ ଶୁଣିଯା (୩)  
 ଛାଡ଼ି ରକ୍ତ ଜାଳିଦେଇ ବୀରବାଜି, ଏ ଜାତି କଳଙ୍କ ଦେଇଅଛି ମାଜି  
 ଡାକ ଦେଲା କର ଛିନ୍ନ, ଅତ୍ୟାଚାରର ବନ୍ଧନ  
 ରାଜତନ୍ତ୍ରେ ହାଣ ବାଣ, ଦୁନିଆଁର ଲକ୍ଷପ୍ରାଣ  
 ତାର ଡାକ ତୁ ଶୁଣିଯା..... ତାର କଥା ତୁ ଶୁଣିଯା (୪)  
 କୋଟି ଜନତାରେ ଦେଇଛି ଶପଥ, ରକତ ବଦଳେ ହୁଅଇ ମୁକତ  
 ଶପଥ ଦେଇଛି ବାଜି, ଚିହ୍ନିରଖ ସବୁ ପାଜି  
 କାରାର ପ୍ରାଚୀର ଭାଙ୍ଗି, ଭାଙ୍ଗ ଶୋଷଣର ଫସି  
 ତାର ଡାକ ତୁ ଶୁଣିଯା.... ତାର କଥା ତୁ ଶୁଣିଯା (୫)  
 ସରିନାହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ମରି ନାହିଁ ଅରି, ଡାକି ଯାଇଅଛି ବାଜି ରଣ ଭେରୀ,  
 ବାଜି ରଣଭେରୀ ଯାଇଅଛି ଡାକି, ସମାପ୍ତ ହୋଇନି ଆଉ ଅଛି ବାଜି  
 ବାଜି ଡାକ ଶୁଣି ଆସରେ ବାହାରି,  
 ଦଳିତ, ଶୋଷିତ କୋଟି ମୁଠା ତୋଳି,  
 ଯାଇଅଛି ଡାକି ବାଜି, ଦିଅରେ ଜଳଙ୍କ ମାଜି  
 ଦିଅରେ ଶୁଙ୍ଖଳ ଭାଜି, ଶତ ବାଜି ଉଠ ଗର୍ଜି  
 ତାର ଡାକ ତୁ ଶୁଣିଯା.....ତାର କଥା ତୁ ଶୁଣିଯା (୬)

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ଏହି କବିତାଟି ସ୍ଵାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବୋଲି ସେ କହନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧରଣର ଶାସନରେ ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର ହେବା ସମ୍ଭବ । ଏଣୁ ଶୋଷଣ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ନିରନ୍ତର ସଂଗ୍ରାମ ଆବଶ୍ୟକ । ବାଜି ରାଉତ ଏକ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ମାତ୍ର । ଆମର କଷ୍ଟଲକ୍ଷ୍ମ ସ୍ଵାଧୀନତାକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବା ଏବଂ ସମ୍ମାନ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ବଞ୍ଚିବା ଏବେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଭୋଗ, ବିଳାସ, ଦୁର୍ନୀତି ଓ ଶୋଷଣ ବିରୋଧରେ ଅବିରତ ସଂଗ୍ରାମ ତାକୁ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମର ମଇଦାନରେ ସେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ । ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ କଷ୍ଟ ଏବଂ ବଳିଷ୍ଠ ଲେଖନୀରୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଅଭିଯୋଗ ସ୍ତବି ଆସୁଛି ଅବଲୀଳା କ୍ରମେ । କେବେ ହେଲେ ସେ କୌଣସି କ୍ଷମତାଧାରୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୋଡ଼ାଇ ନାହାଁନ୍ତି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଯଶ ପ୍ରଶଂସା ଆଶାରେ ନିଜର ସଂଗ୍ରାମ ପଣିଆକୁ ବଳି ଦେଇ ନାହାଁନ୍ତି । ସେ ଆଜକୁ ଜଣେ ସଂଗ୍ରାମୀ ଭାବେ ନିଜ ଜୀବନକୁ, ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଓ ନିଜର ପରିବାରକୁ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ।

ସକ୍ରିୟ ରାଜନୀତିରୁ ସେ ଓହରି ଆସିବା ପରେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମୟ ଲେଖାଲେଖି, ପଢ଼ା ପଢ଼ି ଓ ବିଚାର ଆଲୋଚନାରେ ବିନିଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । ପଛକଥା ମନେ ପକାଇ ସେ କହନ୍ତି:

୧୯୫୨ ନିର୍ବାଚନ ବେଳର କଥା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ କଟକ ଜେଲରେ । ଜେଲରେ ଥାଇ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଢେଙ୍କାନାଳ ଯୁଗ୍ମ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳିରୁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜ କିଶୋର ଧଳଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲି ।

୧୯୬୨ ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସର ଅପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀ ନେତା । ତାଙ୍କର ସାହସ, ତାଙ୍କର ତେଜସ୍ଵୀ ନେତୃତ୍ଵ ମତେ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କର ଚରିତ୍ରର କେତେକାଂଶ ମୁଁ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵରେ ଦେଖୁଥିଲି । ତେଣୁ ତାଙ୍କରି ଅନୁରୋଧରେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଲୋକ ସଭାକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲି ଏବଂ ମୋର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀ ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ସିଂହଦେଓଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ୯୩ ହଜାର ଭୋଟରେ ପରାସ୍ତ କରି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲି । ଏହା ମୋ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । କାରଣ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସକ ମତେ ଓ ମୋର ପରିବାର ତଥା ମୋର



ସଂଗ୍ରାମୀ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଯାତନା, ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଦେଇଥିଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହିଁ, ତାଙ୍କରି ରାଜ୍ୟରେ ପରାସ୍ତ କରିଚି ବିପୁଳ ଭୋଟ ବ୍ୟବଧାନରେ । ଏହା ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଜୟ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଜୟ ଥିଲା ଦେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜା ବିରୋଧରେ । ଏହା ଇତିହାସର ବିଚାର.... ଇତିହାସର ନିଷ୍ପତ୍ତି ।

କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ପୁଣି କାହିଁକି ଛାଡ଼ିଲେ ବୋଲି ପଚାରିବାରେ ସେ କହନ୍ତି : ୧୯୭୭ ରେ କାମାକ୍ଷା ପ୍ରସାଦ ସିଂହଦେଓ ପ୍ରବେଶ କଲେ କଂଗ୍ରେସରେ । ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ସମୟରେ । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ ମୁଁ କରିଥିଲି ଲିଖିତ ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ହାଇକମାଣ୍ଡଙ୍କ ପାଖରେ । ଏହା ଏକ ନୀତିଗତ ପ୍ରଶ୍ନ ବୋଲି ମୁଁ କହିଥିଲି । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟକୁ ନପଠାଇ ରାଜା ରାଜୁଡ଼ା ଧନୀ ଓ ବିଭବଶାଳୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଠେଇଲେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ନ୍ୟାୟ ପାଇବେ କିପରି ? କଂଗ୍ରେସ ଦଳ କାହାର ? ରାଜା ରାଜୁଡ଼ା ମାନଙ୍କର ନାଁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ? ପ୍ରତିବାଦର ଉତ୍ତର କିଛି ପାଇନଥିଲା । ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ତ୍ୟାଗ କଲି । ୧୯୮୧ ଠାରୁ ପୁନଶ୍ଚ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳପାଇଁ କାମ କଲି ।

ପଛକଥା ମନେ ପକାଇ ସେ କହନ୍ତି— ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ସିଂହଦେଓ ୧୯୬୨ରେ ଲୋକସଭା ନିର୍ବାଚନରେ ମୋ ଠାରୁ ପରାସ୍ତ ହେବାପରେ ୧୯୬୫ରେ ରାଜ୍ୟ ସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ନିର୍ବାଚିତ ହେବାପରେ ପରେ ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଖବର ପଠେଇଥିଲେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମୋ ସରକାରୀ ବସାଘର ପାଖେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ବସାଘର ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେବା ପାଇଁ ।

ପୁଣି କହନ୍ତି— ମୁଁ ଲୋକସଭାର ସଭ୍ୟ ଥାଏ । ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ରାଜ୍ୟ ସଭାର ସଭ୍ୟ । ଆମେ ଦୁହେଁ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାଉ । ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପଙ୍କୁ କେହି ଜଣେ ଉପସ୍ଥିତ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହ ପରିଚିତ କରାଇଦେଇ କହୁଥାନ୍ତି— ଏ ଦେଙ୍କାନାଳର ରାଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ସିଂହଦେଓ ମହାନ୍ତ ବାହାଦୂର । ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ସଂଗେ ସଂଗେ କହିଲେ— ମୁଁ କଣ ସବୁ ବେଳେ ରାଜା ହୋଇ ରହିଛି । ମୋର କଣ ଅନ୍ୟକିଛି ପରିଚୟ ନାହିଁ ? ରାଜଗାଦି କୋଉ କାକୁ ଗଲାଣି । ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜ ମାନଙ୍କ ଦୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ମୁଁ ରାଜା ହେଇଥିଲି । ଏବେ ମୁଁ ଏମ.ପି., ଲୋକପ୍ରତିନିଧି । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପଙ୍କର ଏହି ବିଚାର ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା ।

କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ତଥା ଲୋକ ସେବକ ମଣ୍ଡଳ ଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଭାବରେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ କରାଯିବା ସଂପର୍କରେ ପଚାରିଲେ ସେ କହନ୍ତି : ମଢ଼ି ଅଧିକାର ଓ ଜହ୍ନାପଡ଼ା ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ଯାହା କରିଛି ତାହା ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପହାର । ଏହାକୁ ଇତିହାସ ସ୍ଵୀକାର କରିଛି । ଇତିହାସ ଠାରୁ କୋଉ ମାନପତ୍ର ଅଧିକ ସ୍ଵୀକୃତି ଦେବ ମତେ ! ଏକ ସମୟରେ ଉପନିବେଶବାଦ ଏବଂ ସାମନ୍ତବାଦ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମୀ ଭାଇମାନେ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ସହିଦ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଓ ବଳିଦାନ ଆଗରେ ମୋର ଅବଦାନ ତୁଚ୍ଛ ଓ ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ତେବେ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ଚିଠିର ଭାଷାରେ ମୁଁ ବୈଷ୍ଣବରୁ ବୀର ବୈଷ୍ଣବ ହୋଇ ଯାଇଛି ସେଇ ଆନ୍ଦୋଳନ କାଳରୁ । ଏହା ଠାରୁ ବଡ଼ ପୁରସ୍କାର ମତେ ଆଉ କଣ ମିଳିପାରେ ?

ଧର୍ମ ଓ ଭଗବାନଙ୍କର ଅସ୍ଥିତ୍ଵ ସଂପର୍କରେ ପଚାରିଲେ ସେ ପ୍ରାୟ ନୀରବ ରହନ୍ତି । ଜୀବନରେ କେବେ କୌଣସି ମନ୍ଦିରକୁ ସେ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି କି ଠାକୁର ପୂଜା କରିନାହାନ୍ତି ବୋଲି ପରିବାରର ଲୋକେ କହନ୍ତି । ବୀରୟାର ଏ କଥା ପଚାରିଲେ ସେ କହନ୍ତି— ଭାଗ୍ୟ ଓ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଧରି ବସିଥିଲେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉଧେଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା । ମୋ ମତରେ କର୍ମ ହିଁ ଭଗବାନ । କର୍ମ ନ କରି ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିବା ବା ଭଜନ କାର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ତ୍ରିନାଥମେଳା ଓ ଯଜ୍ଞର ଆୟୋଜନ କରି ଦେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ଆମେ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝେଇଥିଲୁ : ମଣିଷ ମହାଭାରତର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧନ ପରି ନିଜେ ନିଜର ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବ । ଭଗବାନ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଭୂମିକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବେ ନାହିଁ ରାଜାର ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବା ପାଇଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଭରସା ରଖି ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ନିଜେ ଆଗଭର ହେଲେ ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଲୋକେ ଏକଥା ବୁଝିଥିଲେ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତେଜ୍ଞ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା ।

ଦୁଃଖରେ ଅବନତ ହୋଇ ପୁଣି ସେ କହନ୍ତି— ମୋର ସ୍ଵର୍ଗତଃ ପିତା ଖୁବ ଭଗବତ୍ ବିଶ୍ଵାସୀ ଥିଲେ । ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ସେ ବହୁତ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସାରା ଜୀବନ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ବିତିଛି । ସାରା ପରିବାର କଷ୍ଟ ପାଇଛି । ଭଗବାନଙ୍କର କଣ ଏଇ ପ୍ରତିଦାନ ଆମ ପ୍ରତି !

ଏବେ ତ୍ୟାଗ, ସେବା ଓ ପରୋପକାରର ଧାର ଶୁଖି ଯାଉଛି । ମୂଲ୍ୟବୋଧର ହ୍ରାସ ଅବସ୍ଥା ଘଟୁଛି । ରାଜନୀତି ନୀତିହୀନ, ଶିକ୍ଷା କଳୁଷିତ, ସାମାଜିକ ଜୀବନ ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ । ଏ ସବୁ ଦେଖି ବୈଷ୍ଣବ ମୁଣ୍ଡମାଣ ନୁହଁନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି : ବିଳାପି ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଶାସନ ଆସିବି ଭାରତୀୟ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ହାତକୁ । ପୁଞ୍ଜିପତି ସଂସ୍କୃତି ଏଇଆ । ଦୁର୍ନୀତି, ପ୍ରିୟାପ୍ରୀତି ଚୋଷଣ, ହିଂସା-ପ୍ରତିହିଂସା ଇତ୍ୟାଦି ପୁଞ୍ଜିପତି ସଂସ୍କୃତିର ଲକ୍ଷଣ । ବେଳ ଆସିବ ଯେତେବେଳେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ପାଟି ଖୋଲିବେ । ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବେ । ହିଂସାସନ ଚଳମଳ କରିବେ ଶାସକମାନଙ୍କର । ସବୁ ଓଲଟ ପାଲଟ ହୋଇଯିବ ସେତେବେଳେ । ପୁଞ୍ଜିପତି ସଂସ୍କୃତିର ଅବସାନ ଘଟିବ, ମାନବ ସଂସ୍କୃତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେବ । ଦୟା, କ୍ଷମା, ପରୋପକାର, ତ୍ୟାଗ, ସେବା ଏବଂ କରୁଣାର ରୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵାରମାନ ପୁଣି ଖୋଲିଯିବ । ଏ ଦେଶ ପୁଣି ଉଠି ବସିବ ବିଶ୍ଵ ଦରବାରରେ । ସେଥିପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ- ଅବିରତ ଓ ନିସ୍ଵାର୍ଥପର ସଂଗ୍ରାମ ଆବଶ୍ୟକ । ଯେଉଁ ଦେଶର ଲୋକେ ଯେତେ ବେଶି ତ୍ୟାଗ ଓ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ପଥକୁ ଆଗେଇ ଆସିବେ ସେ ଦେଶ ସେତେ ଶୀଘ୍ର ଉପରକୁ ଉଠିବ । ଚୀନ ଦେଶର ଉଦାହରଣ ଦେଇ ସେ କହନ୍ତି, ଆମେ ସ୍ଵାଧୀନ ହେଲେ ୧୯୪୭ ରେ । ଚୀନ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ରାଷ୍ଟ୍ର ହେଲା ୧୯୪୯ ରେ । ଚୀନ ଓ ଆମ ଭିତରେ ଏବେ ଆକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ । ଚୀନର ନେତୃତ୍ଵ ଓ ଭାରତର ନେତୃତ୍ଵ ଭିତରେ ବିପ୍ଳବ ପାର୍ଥକ୍ୟ । କହୁ କହୁ ସେ କହନ୍ତି : ଚୀନର ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା ମାଓ-ସେ-ତୁଙ୍ଗଙ୍କୁ ଆମେରିକାର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ରିଚାର୍ଡ ନିକ୍ସନ୍ ବାରମ୍ବାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ ଆମେରିକା ଗସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ । ଶେଷ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଦେଇ ମାଓ ଲେଖିଥିଲେ - ମି: ରାଷ୍ଟ୍ରପତି, ଆପଣଙ୍କର ବାରମ୍ବାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଯୁକ୍ତିରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଯିବାର କିଛି ପ୍ରସ୍ତାବ ନାହିଁ । ଯଦିବା କେବେ ଯାଏ ତେବେ ଆମେରିକାର ରାଜଧାନୀ ଓହାସିଙ୍ଗଟନ କିମ୍ବା ନିଉୟର୍କ ଭଳି ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରକୁ ଆସିବି ଯିବି ନାହିଁ । ଆମାଜନ ନଦୀର ପ୍ରଶସ୍ତ ମୁହାଣରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଯିବି । ମୁଁ ନଈ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଭଲପାଏ ।

ମାଓ ମରିଥିଲେ ମାତ୍ର ଆମେରିକା ଗଲେ ନାହିଁ । ଏ କଥା କହୁ କହୁ ଆମ ଦେଶର ନେତୃତ୍ଵ ଉପରେ ସେ କୋପଦୃଷ୍ଟି ଢାଳି କହନ୍ତି : ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନେହେରୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଝିଅ । ତାକୁ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ କରିଦିଆ ଗଲା । ଅଥଚ ମାଓ-ସେ-ତୁଙ୍ଗର ଚାରୋଟି ସ୍ତ୍ରୀ, ଅନେକ ସନ୍ତାନ । ମାତ୍ର ମାଓଙ୍କ ପରେ

ତାଙ୍କର ପରିବାରର କେହି ଶାସନ ଭିତରକୁ ଆସିନଥିଲେ । ଭାରତ ଓ ଚୀନ ନେତୃତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଏଇ ତଫାତ୍ । ଭାରତରେ ଚୀନ ଭଳି ସାମ୍ୟବାଦୀ ଲୋକ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ ଦେଶରୁ ଦୁର୍ନୀତି, ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର ଓ ଶୋଷଣ ଆପେ ଆପେ ଲୋପ ପାଇବ । ସେ ଦିନ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।

ଜୀବନରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅବଶୋଷ ରହିଗଲା ବୋଲି ସେ କହନ୍ତି । ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲାଣି ଅନେକ ବର୍ଷ ହେଲା । ଅନେକବିନ୍ଦୁ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ଉଚ୍ଛେଦ ହେଲାଣି । ଏହି ଦୀର୍ଘ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ କ୍ରମଶଃ ଲୋପ ପାଇଲାଭଳି ଲାଗୁଛି । ଏ ଦିଗରେ ବିଶେଷ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନାହିଁ । ବୀର ସହିଦମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି ପୀଠରେ ପୂଜ୍ୟପୂଜା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସହିଦ ସ୍ମୃତି ଭବନ ଟିଏ ଢେଙ୍କାନାଳ ସହରରେ ଅବ୍ୟାବଧି ନିର୍ମାଣ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ଘଟି ସତର ଜଣ ସଂଗ୍ରାମୀ ସହିଦ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉପଯୁକ୍ତ ମାନ୍ୟତା ନାହିଁ । ଏ ସବୁ କଣ ପାଇଁ ହେଉଛି ସେ ବୁଝିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁଶୋଚନା କରନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ସଂଗ୍ରାମୀ ମାନଙ୍କର ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ଓ ନାତି ନାତୁଣୀମାନେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ଫୋରମ ଗଢ଼ାଯାଇ ପାରିଲେ ଏ ପଛୁଆ ଜିଲ୍ଲାର ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକଟିତ ହେବ ବହୁଗୁଣରେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ଏକାଧାରରେ ଜଣେ ସଂଗ୍ରାମୀ ଦେଶସେବୀ, କବି, ଚିତ୍ରକର, ସଂଗୀତଜ୍ଞ ଓ ଲୋକପ୍ରିୟ ମଣିଷ । ରାଜ୍ୟ ବିଧାନସଭା ଓ କେନ୍ଦ୍ର ଲୋକସଭାର ସେ ଜଣେ ସକ୍ରିୟ ସଭ୍ୟଥିଲେ । ଏହି ମହାନାୟକଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଓ କର୍ମ ପ୍ରବାହ ଏବେ ଇତିହାସ ହୋଇ ରହିଛି ଉତ୍ତର ପୁରୁଷ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ।



## ସହାୟକ ଉପାଦାନ ସୂଚୀ :

ହାତଲେଖା :

- ୧ । ସଂକ୍ଷେପରେ ମୋର ସଂଗ୍ରାମୀ  
ଆତ୍ମଜୀବନୀ, ତା ୧.୯.୯୫ - ସଂଗ୍ରାମୀ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ
- ୨ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ - -do-
- ୩ । ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଜୀବନୀ - ୧୯୯୬ -do-
- ୪ । ଡେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ  
ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ଭୂମିକା- ୧୨.୭.୧୯୯୭ -do-
- ୫ । ଡେଙ୍କାନାଳର ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନର  
ଝଲକ ଓ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ କିଛି- -do-
- ୬ । ଡେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ  
ମୋର ଜେଲ ଓ ଆତ୍ମଗୋପନ ଜୀବନର ଇତିହାସ- -do-
- ୭ । ନୀଳଗିରିର ଅନୁଭୂତି - -do-
- ୮ । ସ୍ବାଧୀନତା ପରେ ୧୯୪୮ ରୁ ୧୯୫୨  
ମୋର ଜେଲଜୀବନର କାହାଣୀ (କିଛି କଥା)- -do-
- ୯ । ମୂଷା ମଲ୍ଲିକ - ସଂଗ୍ରାମୀ ମୂଷା ମଲ୍ଲିକ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ :

- ୧ । ଶରିଳାଭାବେ ଆତ୍ମଗୋପନ ଠାରୁ  
ଜେଲ ମୁକ୍ତି ଯାଏଁ - ସଂଗ୍ରାମୀ ସଂପାଦି ସାହୁ
- ୨ । ନିଜର ବିବରଣୀ- ସଂଗ୍ରାମୀ କୁଳମଣି ପ୍ରଧାନ
- ୩ । ମୋର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ - ସଂଗ୍ରାମୀ ନବଘନ ବେହେରା
- ୪ । ସନ ୧୯୪୨ ମସିହା .. ଘଟଣାବଳୀ - ସଂଗ୍ରାମୀ ରଘୁରାମ ଦେହୁରୀ
- ୫ । Note of Sri Sarangadhar Das - 27.11.1938

ଚିଠିପତ୍ର :

- ୧ । ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ... ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଖକୁ - ତା ୧୩.୩.୧୯୪୬
- ୨ । ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ... ତାଙ୍କ ମାଙ୍କ ପାଖକୁ - ୧୬.୩.୧୯୪୬

- ୩ । ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ.... ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଖକୁ - ୧୮.୩.୧୯୪୬
- ୪ । ଉଦୟ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ.... ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଖକୁ - ୧୮.୩.୧୯୪୬
- ୫ । ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ... ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଖକୁ - ୨୦.୩.୧୯୪୬
- ୬ । ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କ ଚିଠି.... ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଖକୁ - ୫.୪.୧୯୪୬
- ୭ । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ... ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପାଖକୁ - ୪.୧୦.୧୯୪୬

ପତ୍ର ପତ୍ରିକା :

- ୧ । National front. 22.1.1939.
- ୨ । Hindustan Standard, 10.3.1939.
- ୩ । ସମାଜ..... ୧୨.୪.୧୯୪୦
- ୪ । ଗଡ଼ଜାତ ତାର ... ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷ ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂଖ୍ୟା, ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୪୨
- ୫ । ରଣଭେରୀ..... ୨୬.୧୧.୧୯୪୨
- ୬ । ଜନ..... ୧୫.୪.୧୯୬୦/୩୦.୪.୧୯୬୦
- ୭ । Praja Mandal: 1995, 17th issue . Human value Misson, Dkl.
- ୮ । ନୂଆ ଦୁନିଆ (ପାନ ବ୍ୟକଟ) - ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ
- ୯ । ଦୋଷ୍ଟି , ସ୍ଵାଧୀନତା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ବିଶେଷାଙ୍କ ୧୯୯୭
- ୧୦ । ପ୍ରବାହ, ୧୯୯୯
- ୧୧ । ଢେଙ୍କାନାଳ ମହୋତ୍ସବ ସ୍ମରଣିକା. ୨୦୦୦
- ୧୨ । Dhenkanal State Gazette, 1938-1946  
(Relevant issues).

ବହି :

- ୧ । ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବ - ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦ୍ଵିବେଦୀ, କଟକ, ୧୯୭୨
- ୨ । ରାଜନୀତିର ବିଚାର -do-
- ୩ । ପବିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ - ୧ମ ଭାଗ/ ୨ୟ ଭାଗ
- ୪ । ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା - ହରିହର ମହାପାତ୍ର
- ୫ । ଅଙ୍ଗେ ଯାହା ନିଭେଇଛି - କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, କଟକ, ୧୯୭୩
- ୬ । Unrest in Princely States  
in Orissa, Dhenkanal  
and Talcher. (1938-1947). B.C.Rath., Cuttack.

୭ । ତେଜାନାଳ ଆନ୍ଦୋଳନ - , ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ତେଜାନାଳ,  
୧୯୮୩

୮ । ତେଜାନାଳ ଗଣ ବିଦ୍ରୋହ - ଗୋବିନ୍ଦ ମହାନ୍ତି, କଟକ ୧୯୯୭

୯ । ଅନିର୍ବାଣ - ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ୧୯୯୭

୧୦ । ସଂଗ୍ରାମୀ ଶିକ୍ଷକ ଗତିକୃଷ୍ଣ - ଇଶ୍ୱର ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ତେଜାନାଳ,  
୨୦୦୦

୧୧ । ମୁକ୍ତି ସୈନିକ - ଲାଲ ମହମ୍ମଦ

୧୨ । ଭୁଲିବୁ ନାହିଁ - ବ୍ରଜ କିଶୋର ଧଳ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୧୯୮୦

୧୩ । ଦଶହରା ଭେଟି- ଯନ୍‌ଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି, ୧୯୪୮

ସାକ୍ଷାତକାର :

୧ । ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

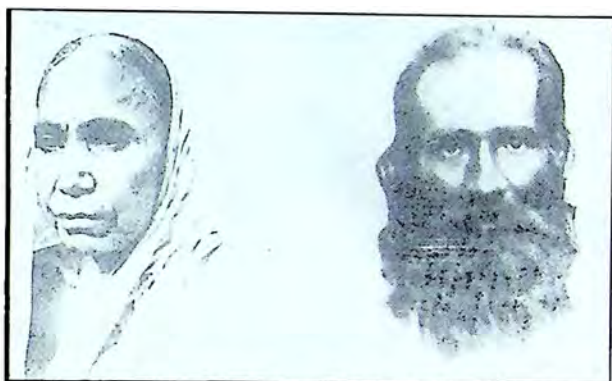
୨ । ଉଦୟ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

୩ । ହରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ

୪ । ଶ୍ରୀବତ୍ସ ନାୟକ

୫ । ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ନାୟକ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ।





ପିତା ସାଧୁଚରଣ ଓ ମାତା ରମାଦେବୀ



ଭାଇ ଉଦୟ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ



ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ପୁତ୍ରବଧୂ, କନ୍ୟା, ଜାମାତା  
ଏବଂ ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କ ଗହଣରେ ବୈଷ୍ଣବ





ପତ୍ନୀ ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ସହ ବୈଷ୍ଣବ



ରାଜ୍ୟ ବିଧାନସଭା ସଭ୍ୟ  
(୧୯୫୨-୫୭)



୮୮ତମ ଜନ୍ମଦିନୀ ଅବସରରେ



ବୈଷ୍ଣବ ଭୋଟ ଦେଉଛନ୍ତି - ୧୯୯୬  
ପୋଖରେ ପ୍ରଜାଲତି ଅଫିସର ତଥା ଭବାନୀ ଶଙ୍କର ମିଶ୍ର

## ଜନ୍ମ କୁଣ୍ଡଳି

|          |              |          |
|----------|--------------|----------|
| ୨୪<br>୨୫ | ୫<br>୪<br>୪୫ | ୪୫<br>୩୫ |
| ୮୩       | ୫<br>୩       | ୨୫       |
| ୯୫<br>୧୦ | ୧୧           | ୧୩<br>୧୨ |

ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

ଜନ୍ମ ତା ୨୯-୦୪-୧୯୧୪

ବୈଶାଖ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ୪ର୍ଥୀ.

ଓଁ

### ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ନମଃ

ମହାଶୟ,

ମୋର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଆୟୁଷ୍ମାନ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣଙ୍କର  
ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ଆନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜଳସରପଡ଼ା ନିବାସୀ ଶ୍ରୀ  
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା ଆୟୁଷ୍ମତୀ  
ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ସହିତ ଆସନ୍ତା ମାର୍ଗଶୀର ଦି୧୪ ନ (ନଭେମ୍ବର  
୨୯ ତାରିଖ) ରବିବାର କଟକଠାରେ ଶୁଭବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠିତ  
ହେବ ।

ଏଣୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଆପଣ ଆମର  
ତେଜାନାଳସ୍ଥ ବାସଭବନରେ ଉକ୍ତ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟରେ  
ଯୋଗଦାନ କରି ବାଧୁତ କରିବେ ।

ପତ୍ର ଦ୍ଵାରା ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜନିତ ତୃଟୀ ମାର୍ଜନା କରିବେ ।

ତେଜାନାଳ ନିଜିଗଡ଼

ତା ୨୦-୧୧-୫୩

॥ ଇତି ॥

ବିନୀତ

ଭକ୍ତ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ



### ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର

କେନ୍ଦ୍ରପଡ଼ାର ସଂସିଧା-ମଙ୍ଗରାଜପୁର ଗ୍ରାମରେ ୧୯୪୨ ମସିହା ମେ' ମାସ ଏଗାର ତାରିଖରେ ଜନ୍ମ । ଜଣେ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକପ୍ରାପ୍ତ ।

୧୯୬୬ରୁ ଦୁଇବର୍ଷ ଓ.ଏ.ଏସ୍. ଅଫିସରଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ୧୯୬୮ରେ ଇତିହାସ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ସରକାରୀ କଲେଜରେ ଯୋଗଦାନ । ୨୦୦୦ ମସିହା ମେ' ମାସରେ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ସେବାନିବୃତ୍ତ ।

ସେ ଜଣେ ସମାଜସେବୀ ଓ ସୁସଂଗଠକ । ଢେଙ୍କାନାଳ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦ ତଥା ଢେଙ୍କାନାଳ ଲାୟନସ କ୍ଲବର ସଂସ୍ଥାପକ ସଭାପତି ଥିଲେ । ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମିତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଅଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ରୁଚି । ଗଳ୍ପ ଏବଂ କବିତା ଲେଖିବା ସହ ପ୍ରତତ୍ତ୍ୱ, ଇତିହାସ, ଆର୍ତ୍ତଜାତିକ ବ୍ୟାପାର ଓ ସାମାଜିକ ତଥା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଏବଂ ଦୈନିକ ଖବର କାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ । ସବୁଜ ଜଳମ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଗୀତ ପୁସ୍ତକ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଛବି । ମହିମା ଧର୍ମ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ କୁଆଳୋର କନକେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଉପରେ ଗବେଷଣାଗତ ।

ଜ୍ଞାନଯୋଗ ଏବଂ କର୍ମଯୋଗର ବିମଳ ବିଭାରେ ସନ୍ଧ୍ୟାପିତ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ଏକାଧାରରେ ସୃଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟିକ, ଲୋକପ୍ରିୟ ସଂଗଠକ ଓ ସମାଜସେବୀ । ସେ ଢେଙ୍କାନାଳ ସହରର ଶ୍ୟାମାଚରଣ ପୁର ଅଞ୍ଚଳର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା ।

ପୁସ୍ତକ ବୀର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଜୀବନ ଗାଥା ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ରଚନା । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଜୀବନୀ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ବିପ୍ଳବ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନୂତନ ସୃଷ୍ଟି ।